

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ZÁKLADY PRÁVA II

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na vzniku této studijní opory se podíleli: **Jiří Lehký, Mgr. Petr Pruš,**

Studijní oporu zajišťuje: **Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o.**

Karviná 2011

Seznam použitých značek, symbolů a zkratk	1
ÚVOD	2
1 OBCHODNÍ PRÁVO	5
1.1 Pojem, působnost, předmět a prameny obchodního práva	6
1.2 Základní pojmy obchodního práva:	8
1.3 Hospodářská soutěž a obchodní rejstřík	10
1.4 Obchodní společnosti	13
1.5 Obchodní závazkové vztahy	22
Kontrolní otázky	27
Použitá literatura	27
2 ŽIVNOSTENSKÉ PODNIKÁNÍ	33
2.1 Právní úprava a předmět živnostenského podnikání	34
2.2 Členění a úkoly živnostenské správy	34
2.3 Pojem živnost, její druhy a podmínky provozování živnosti, živnostenské oprávnění	37
2.4 Provozovna a povinnosti živnostníka, zánik živnosti	41
Kontrolní otázky	44
Použitá literatura	45
3 PRACOVNÍ PRÁVO	46
3.1 Pojem, předmět, prameny a funkce pracovního práva	47
3.2 Pracovněprávní vztahy a jejich účastníci (subjekty)	50
3.3 Vznik a druhy pracovního poměru	53
3.3.1 Vznik pracovního poměru	53
Kontrolní otázky	56
3.3.2 Druhy pracovních poměrů:	57
3.4 Změny pracovního poměru	60
3.4.1 Převedení na jinou práci	60
3.4.2 Pracovní cesta (§ 42)	62
3.4.3 Přeložení (§ 43)	63
Kontrolní otázky	64
3.5 Skončení pracovního poměru	64
Kontrolní otázky	72
3.6 Bezpečnost a ochrana zdraví při práci	73
3.6.1 Předcházení ohrožení života a zdraví při práci	73
3.6.2 Povinnosti zaměstnavatele, zaměstnance, „pracovní kázeň“	74
3.6.3 Zaměstnavatel je povinen (§ 103 ZP)	75
3.6.4 Povinnosti zaměstnavatele při pracovních úrazech a nemocech z povolání	77
Kontrolní otázky	78
3.7 Pracovní doba a doba odpočinku	79
3.7.1 Obecná ustanovení o pracovní době a délka pracovní doby	79
3.7.2 Stanovená týdenní pracovní doba (§ 79)	80
3.7.3 Rozvržení pracovní doby	81
Kontrolní otázky	82
3.8 Odpovědnost zaměstnance za škodu a náhrada škody	82
3.8.1 Předcházení škodám	82
3.8.2 Rozsah náhrady škody	84

Kontrolní otázky	85
3.9 Zvláštní pracovní podmínky žen	86
3.9.1 Pojem zvláštních pracovních podmínek žen (zaměstnankyň)	86
3.9.2 Druhy zvláštních pracovních podmínek zaměstnankyň	86
Kontrolní otázky	90
3.10 Zvláštní pracovní podmínky mladistvých zaměstnanců	90
3.10.1 Pojem zvláštních pracovních podmínek mladistvých zaměstnanců	90
3.10.2 Druhy zvláštních pracovních podmínek mladistvých	90
Kontrolní otázky	92
3.11 Mzda, plat a odměna z dohody	93
Kontrolní otázky	94
3.12 Dovolená	95
3.12.1 Dovolená za kalendářní rok a její poměrná část	95
3.12.2 Dovolená za odpracované dny	96
3.12.3 Dodatková dovolená	97
3.12.4 Čerpání dovolené	98
3.12.5 Hromadné čerpání dovolené	99
3.12.6 Náhrada za dovolenou	100
3.12.7 Krácení dovolené	100
Kontrolní otázky	101
Použitá literatura	102
4 SLUŽEBNÍ POMĚR PŘÍSLUŠNÍKŮ BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ	119
4.1 Právní úprava, vznik, změny a skocení služebního poměru	120
4.1.1 Právní úprava služebního poměru	120
4.1.2 Vznik služebního poměru	121
4.1.3 Změny služebního poměru	124
4.1.4 Skončení služebního poměru	126
4.2 Povinnosti příslušníka, služební kázeň, kázeňský přestupek	128
4.2.1 Základní povinnosti příslušníka	128
4.2.2 Služební kázeň	129
4.2.3 Kázeňský přestupek – z. č. 361/2003 Sb. o služebním poměru	130
4.3 Kázeňské odměny a tresty	132
4.3.1 Kázeňské odměny	132
4.3.2 Kázeňské tresty	133
4.4 Doba služby, dovolená, služební příjem	134
4.4.1 Doba služby	134
4.4.2 Dovolená	137
4.4.3 Služební příjem	139
4.5 Bezpečnost a ochrana zdraví při výkonu služby	143
4.5.1 Prevence rizik a další povinnosti bezpečnostního sboru	143
4.5.2 Práva a povinnosti příslušníka	145
Kontrolní otázky	147
Použitá literatura	147
5 TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ	149
5.1 Obecný úvod do trestního práva hmotného	150
5.1.1 Pojem a předmět trestního práva hmotného	150
5.1.2 Prameny trestního práva hmotného	151
5.1.3 Struktura a působnost trestního zákona	153
5.1.4 Pojem trestného činu, zločinu, přečinu a jeho znaky	166
Kontrolní otázky	175

5.2	Skutková podstata trestného činu.....	176
5.2.1	Pojem skutkové podstaty a její význam.....	176
5.2.2	Třídění skutkových podstat	177
5.2.3	Znaky skutkové podstaty a jejich význam.....	179
	Kontrolní otázky	207
5.3	Vývojová stádia trestné činnosti	208
5.3.1	Obecný výklad.....	208
5.3.2	Příprava trestného činu – § 20.....	209
5.3.3	Pokus trestného činu:	213
5.3.4	Formy pokusu:.....	217
5.3.5	Dokonaný trestný čin	218
	Kontrolní otázky	219
5.4	Souběh trestných činů	219
5.4.1	Pojem souběhu a pojem skutku:.....	219
5.4.2	Druhy souběhu (formy)	222
5.4.3	Trestně právní účinky souběhu	224
	Kontrolní otázky	225
5.5	Recidiva (zpětnost)	226
5.5.1	Pojem recidivy.....	226
5.5.2	Formy recidivy (zpětnosti)	226
	Kontrolní otázky	228
5.6	Okolnosti vylučující protiprávnost	228
5.6.1	Obecný výklad.....	228
5.6.2	Krajní nouze	229
5.6.3	Nutná obrana	232
5.6.4	Oprávněné použití zbraně.....	236
5.6.5	Plnění jiných práv a povinností.....	237
5.6.6	Riziko ve výrobě a výzkumu	238
5.6.7	Svolení poškozeného	240
	Kontrolní otázky	242
5.7	Trestná součinnost a účastenství	242
5.7.1	Pojem trestné součinnosti a účastenství, jejich formy	242
5.7.2	Trestání účastenství.....	251
5.7.3	Spolupachatelství	252
	Kontrolní otázky	256
5.8	Tresty a ochranná opatření v trestním právu	256
5.8.1	Účel trestu.....	256
5.8.2	Druhy trestů	257
5.8.3	Druhy ochranných opatření	261
	Kontrolní otázky	263
5.9	Zánik trestní odpovědnosti	264
5.9.1	Účinná lítost.....	264
5.9.2	Promlčení trestnosti činu	265
5.9.3	Zahlazení odsouzení a promlčení výkonu trestu	266
	Kontrolní otázky	268
5.9.4	Některá výkladová ustanovení (pojmy).....	268
	Kontrolní otázky	275
5.10	Soudnictví ve věcech mládeže	275
5.10.1	Vymezení některých pojmů.....	276
5.10.2	Základní zásady.....	276

5.10.3	Opatření ukládaná mladistvým.....	278
	Kontrolní otázky	283
5.11	Probační a mediační služba	284
5.11.1	Činnost a úkoly Probační a mediační služby.....	284
5.11.2	Součinnost Probační a mediační služby se státními orgány a dalšími institucemi	285
	Kontrolní otázky	286
	Použitá literatura	286
6	TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ	287
6.1	Pojem trestního práva procesního, prameny, pojem trestní řízení, působnost a systematika trestního řádu	288
6.2	Základní zásady trestního řízení	290
6.3	Subjekty trestního řízení	294
6.4	Stádia trestního řízení	298
6.5	Přípravné řízení	300
6.6	Postup před zahájením trestního stíhání - §§ 158 - 159b	302
6.7	Vyřízení věci před zahájením trestního stíhání §§ 159a - 159b.....	305
6.8	Zahájení trestního stíhání, postup po zahájení trestního stíhání	308
6.9	Zkrácené přípravné řízení §§ 179	315
6.10	Procesní úkony k zajištění osob a věcí	317
6.11	Dokazování a důkazní prostředky	333
6.12	Výslech obviněného.....	339
6.13	Výslech svědka.....	342

Seznam použitých značek, symbolů a zkratek

	Průvodce studiem, kapitolou
	Průvodce kapitolou, textem, podnět
	Shrnutí
	Výstupy z učení
	Čas potřebný ke studiu
	Kontrolní otázka
	Samostatný úkol
	Test a otázka
	Řešení a odpovědi, návody
	Korespondenční úkoly
	Zapamatujte si
	Řešený příklad
	Definice
	Úkol k zamyšlení
	Část pro zájemce
	Další zdroje

ÚVOD

Vážení studenti,

dostává se Vám další ucelený soubor materiálů pro studium práva ve vyšších ročnících, který navazuje na předcházející studijní oporu. Jsou to oblasti obchodního práva, živnostenského zákona, pracovního práva, služebního poměru příslušníků ozbrojených sborů, trestního práva hmotného a procesního, správního řízení a přestupkového práva.

Slovo autora

Celá studijní opora, je základem pro Váš přehled o problematice, se kterou se budete denně setkávat ve Vašem soukromém i pracovním (služebním) životě. Závěrem mi dovolu,te, abych Vám popřál mnoho úspěchů při studiu.

Spolu s předcházející studijní oporou získáváte ucelený materiál k Vaší přípravě ke složení maturitní zkoušky.

Studijní opora

Studijní opora je strukturována jako materiál určený pro distanční vzdělávání. Nejprve si prostudujte jednotlivé piktogramy, které slouží k usnadnění Vaší orientace, ale především Vás upozorní na důležité pasáže. Jednotlivé kapitoly studujte pečlivě a postupně, neboť v mnoha případech na sebe studijní látka navazuje. Jak již bylo zmíněno, studijní opora je pouze tím základem, od kterého je třeba odvozovat a získávat další poznatky z oboru práva a z toho důvodu je nutné si své vědomosti prohlubovat samostudiem i z jiných zdrojů, na které Vás Vaši učitelé jistě upozorní.

Tento modul na Vás klade základní požadavky, vzhledem k Vaši nabytým znalostem z předcházejícího studia práva z 1. ročníku

Vstupní požadavky

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci studijní opory

Budete umět:	<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v základních pojmech obchodního práva✓ Orientovat se v živnostenském právu✓ Orientovat se v pracovním právu✓ Orientovat se ve služebním poměru příslušníků ozbrojených sborů✓ Orientovat se v trestním právu hmotném a procesním✓ Orientovat se ve správním řízení✓ Orientovat se v přestupkovém právu	
Získáte:	<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní znalosti a dovednosti v oblasti obchodního, živnostenského a pracovního práva, ale i z problematiky služebního poměru příslušníků ozbrojených sborů, trestního práva, správního řízení a přestupkového práva.	
Budete schopni:	<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Orientovat se v základních právních dokumentech✓ Vyhledávat potřebné pasáže z uvedené problematiky✓ Zpracovat jednotlivé smlouvy✓ Rozpoznat trestný čin od přestupku	

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

- ✓ 70 hodin studium textu
- ✓ 20 hodin práce při vyhledávání a doplňování látky v rámci právních norem

Oporu si lze průběžně doplňovat na základě studia doporučené literatury a vlastních zkušeností a tak si vytvořit vlastní studijní materiál, který vám bude vyhovovat v přípravě, zejména pak k maturitní zkoušce

Postup při studiu

Základní právní informace z oboru práva

Co zde najdete

Stručné vysvětlení právních odvětví našeho práva a přehledné tabulky

Co zde nenajdete

Nenajdete zde znění jednotlivých zákonů ve formě sbírky zákonů, znalosti je možné si doplnit studiem z“úplného znění“ konkrétních zákonů, případně sbírek zákonů, publikace neobsahuje rozbor služebního poměru vojáků z povolání.

Otázky k textu mají kontrolní funkci vzhledem k jeho pochopení.

Otázky textu

Konkrétní úkoly budou zadávány jednotlivými vyučujícími

Úkoly

1 OBCHODNÍ PRÁVO

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojmy obchodního práva
- ✓ Stanovit předmět obchodního práva
- ✓ Rozdělit jednotlivé obchodní společnosti

Získáte:

Získáte

- ✓ Základní přehled o obchodních vztazích
- ✓ Přehled o jednotlivých obchodních společnostech

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Zpracovat kupní smlouvu
- ✓ Stanovit jednání jako nekalou hospodářskou soutěž

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

8 + 2 hodin k samostudiu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Obchodní společnosti, obchodní rejstřík, nekalá soutěž.

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základy obchodního práva

1.1 Pojem, působnost, předmět a prameny obchodního práva

Obchodní právo je soubor právních norem (účelově určených), které upravují majetkoprávní vztahy podnikatelů a další právní vztahy vznikající mezi nimi při jejich podnikatelské činnosti. Obchodní právo také upravuje právní vztahy veřejnoprávní povahy mezi podnikatelem a státem (obchodní rejstřík, účetnictví podnikatelů).

Obchodní právo se tradičně řadí mezi právo soukromé, i když, jak patrně z výše uvedeného, s vyskytujícím se veřejnoprávním prvkem.

Obecně řečeno je **předmětem obchodního práva** právní postavení podnikatelů, včetně vztahů při podnikání vznikajících.

Velmi úzce souvisí s občanským právem. Ve vztahu k němu obsahuje speciální úpravu obchodních vztahů, které jsou upraveny v obchodním zákoníku. Ustanovení občanského zákoníku se používají podpůrně (subsidiárně), pokud nejsou speciálně upraveny v obchodním zákoníku

Věcná a osobní působnost obchodního zákoníku je upravena v jeho §§ 1,2 obchodního zákoníku (dále jen ObchZ).

Z toho lze odvodit tři oblasti úpravy:

- a) postavení podnikatelů,
- b) oblast obchodních závazkových vztahů,
- c) některé jiné vztahy s podnikáním související (obchodní rejstřík, nekalá soutěž, ochrana majetkových zájmů zahraničních osob).

Rozsah působnosti

Tento zákon upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i některé jiné vztahy s podnikáním související, a zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství.

Nelze-li některé otázky řešit podle obchodního zákoníku, řeší se podle předpisů práva občanského. Nelze-li je řešit ani podle těchto předpisů, posoudí se podle obchodních zvyklostí, a není-li jich, podle zásad, na kterých spočívá tento zákon.

Prameny obchodního práva:

1. Základní - Ústava ČR, Listina základních práv a svobod

2. Hlavní - obchodní zákoník z. č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů - jedná se o komplexní úpravu obchodu a podnikání. Z hlediska systematiky se obchodní zákoník člení na *části*:

1. část - Obecná ustanovení
2. část - Obchodní společnosti a družstva
3. část - Obchodní závazkové vztahy
4. část - Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

Jednotlivé části, mimo 4., se člení na hlavy, ty se člení na díly. Některé díly se člení na oddíly. Zákon je proveden v paragrafovém znění.

3. Další např. občanský zákoník, živnostenský zákon, zákon o konkurzu a vyrovnání, zákon o ochraně hospodářské soutěže, apod.

Principy obchodního práva

- ✓ smluvní volnost
- ✓ rovnoprávnost subjektů, včetně státu
- ✓ rovnost vlastnictví
- ✓ převaha dispozitivních norem
- ✓ poctivý obchodní styk

1.2 Základní pojmy obchodního práva:

Podnikatel - (§ 2) fyzická nebo právnická osoba, tuzemec nebo cizinec, která je oprávněna k podnikání. Vztahy mezi takovými osobami se řídí zpravidla obchodním zákoníkem.

Jedná se o:

1. **osoby** zapsané v obchodním rejstříku (např. obchodní společnosti, družstva, státní podnik)
2. **osoby** podnikající na základě živnostenského oprávnění (živnostenský list nebo koncesní listina)
3. **osoby** podnikající podle zvl. předpisů (lékaři, advokáti, znalci, veterináři...)
4. **osoby** provozující zemědělskou výrobu podle zvl. předpisů (pouze fyzické osoby)

Podnikání - (§ 2) soustavná činnost samostatně prováděná podnikatelem vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku. Všechny znaky musí být naplněny současně.

Obchod - (§§ 261, 262) závazkové vztahy, které vznikají mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti nebo mezi podnikatelem a státem nebo obcí (jinou samosprávnou jednotkou) za podmínky, že jde o zabezpečení veřejných potřeb.

Podnik - (§ 5) soubor hmotných (hmotný majetek podnikatele např. věci), osobních (zaměstnavatelé a zaměstnanci) a nehmotných složek podnikání (nehmotný majetek podnikatele - práva), které jsou provozovány v rámci jednoho podniku. Může být předmětem vlastnického práva a má svou hodnotu.

Obchodní majetek - (§ 6) souhrn majetkových hodnot podniku, tj. věcných hodnot, pohledávek, jiných práv a penězi ocenitelných hodnot (např. ochranná známka).

Obchodní jmění - je tvořeno obchodním majetkem a závazky podnikatele spojenými s podnikáním.

Obchodní firma - (§ 8) název, pod kterým je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku. Právní úkony činí pod svou firmou. *Obchodním jménem* se rozumí název, pod kterým podnikatel, který není zapsán v obchodním rejstříku, činí právní úkony ve své podnikatelské činnosti.

a) osobní obchodní jméno (firma)

- ✓ obsahuje jméno a příjmení u fyzické osoby
- ✓ dodatek odlišující osobu podnikatele
- ✓ druh podnikání

např. Karel Jinoch a syn; Jan Motl, truhlář;

b) věcné obchodní jméno (firma) - název, pod kterým je zapsána v obch. rejstříku u právnické osoby - musí obsahovat dodatek identifikující právní formu - název může být fantazijní, případně odvozený od předmětu činnosti

např. Apro, s. r. o.; Umbro CZ, a. s.

c) kombinované obchodní jméno (firma) např. Vrba Servis, a. s.

Obchodní firma (jméno) musí být voleno tak, aby nebylo zaměnitelné s obchodním jménem (firmou) jiného podnikatele.

Obchodní tajemství - (§ 17) tvoří veškeré skutečnosti obchodní, výrobní či technické povahy související s podnikem, které mají skutečnou nebo alespoň potenciální materiální či nemateriální hodnotu. Jde o skutečnosti, které nejsou v obchodních kruzích běžně dostupné, a podnikatel jejich utajení adekvátním způsobem zajišťuje.

- ✓ výlučné právo k nakládání s obchodním tajemstvím má jen podnikatel, s jeho souhlasem i jiné osoby,
- ✓ podnikatel má právo žádat, aby se rušitel obchodního tajemství protiprávního jednání zdržel a odstranil závadný stav, má právo na přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.

1.3 Hospodářská soutěž a obchodní rejstřík

Hospodářská soutěž je soutěž, ve které jsou podnikatelé vázáni soutěžním právem - soubor právních norem, které mají podnikatelům zajistit pro podnikatelské aktivity srovnatelné podmínky a zamezit deformaci konkurence. Nutí podnikatele, kteří se snaží dosáhnout co největšího zisku, aby si počínali co nejproduktivněji, vyráběli v určitých proporcích a stále zvyšovali užité hodnoty svých výrobků. Je v zájmu rozvoje společnosti, aby byla hospodářská soutěž umožněna a podněcována. Chránit hospodářskou soutěž je povinností státu - provádí prostřednictvím ustanovení z. č. 63/1991 Sb. o ochraně hospodářské soutěže (tzv. antimonopolní zákon), ve znění pozdějších předpisů. Jeho dodržování zabezpečuje Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS).

Protiprávní formy omezující hospodářskou soutěž

1) dohody narušující soutěž tzv. kartelové dohody - dohody, které mají nebo mohou mít za následek vyloučení nebo omezení soutěže. Jsou neplatné, pokud zákon nestanoví jinak nebo ÚOHS nepovolí výjimku. Patří sem např. dohody o určování cen, obchodních podmínek - výlučný nákup nebo prodej, apod.

2) spojování podniků (fúze) - spojování soutěžících podniků není zakázáno, pokud nenarušuje hospodářskou soutěž, podléhá povolení ÚOHS. Pokud však podnikatel sloučením podniků získá faktickou nebo právní možnost (např. nákupem akcií nebo obchodních podílů apod.) ovládat jiný podnik nebo jeho část, čímž naruší hospodářskou soutěž, je povinností ÚOHS mu v tom zamezit.

3) nabytí monopolního nebo dominantního postavení - podnikatel získá takové postavení, že není vystaven žádné konkurenci. Nabytí tohoto postavení není zakázáno. Podnikatel má povinnost ohlásit to ÚOHS a nesmí svého postavení zneužívat k újmě jiných podnikatelů, spotřebitelů nebo veřejného zájmu (např. diktování cen, snížení kvality, apod.).

Nekalá soutěž - jednání v hospodářské soutěži, které odporuje dobrým mravům soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným účastníkům soutěže nebo spotřebitelům. Obchodní zákoník příkladmo vyjmenovává a definuje formy nekalé soutěže:

1) Klamavá reklama - je reklama způsobilá vyvolat klamnou představu a zjednat tím prospěch původci reklamy na úkor jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů.

2) Klamavé označení zboží a služeb - je způsobilé vyvolat mylnou domněnku, že takto označené zboží nebo služby pocházejí z určitého místa nebo od určitého výrobce a že vykazují zvláštní charakteristické rysy nebo jakost.

3) Vyvolání nebezpečí záměny - jedná se o užití jména nebo označení, která jsou již užívána jiným soutěžitelem, popř. užití zvláštních označení podniků nebo výrobků, která se již vžila pro určitý podnik, nebo napodobení cizích výrobků a jejich obalů.

4) Parazitování na pověsti - jedná se o využívání pověsti podniku nebo výrobků jiného soutěžitele s cílem získat pro výsledky vlastního podnikání prospěch, jehož by jinak nemohlo být dosaženo.

5) Podplácení - nabízení prospěchu zaměstnancům soutěžitele s cílem získat neoprávněné výhody pro vlastní podnik.

6) Zlehčování - uvádění pravdivých i nepravdivých údajů o podniku nebo výrobcích jiného soutěžitele způsobilé přivodit mu újmu.

7) Porušení obchodního tajemství - neoprávněné sdělení (např. ústně nebo písemně) nebo zpřístupnění (např. nezabezpečení výrobní technologie, receptu, apod.).

8) Ohrožování zdraví nebo životního prostředí - provozování výroby nebo uvádění nových výrobků na trh, které ohrožují zdraví nebo životní prostředí s cílem získat prospěch na úkor jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů.

9) Srovnávací reklama - jakákoliv reklama, která výslovně nebo i nepřímou identifikuje jiného soutěžitele anebo zboží nebo služby nabízené jiným soutěžitelem.

Osoby, jejichž práva byla nekalou soutěží ohrožena nebo porušena, se mohou proti rušiteli domáhat, aby se svého jednání zdržel a odstranil závadný stav. Dále mohou požadovat přiměřené zadostiučinění, náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení, případně může využít právo na uveřejnění rozsudku = **prostředky ochrany proti nekalé soutěži.**

Jednání podnikatele - (§§ 13,14) v obchodním zákoníku je obsažena speciální úprava.

1) podnikatel - fyzická osoba - jedná osobně - musí mít způsobilost k právním úkonům

- ✓ prostřednictvím zástupce (zmocněnce) na základě písemné plné moci. Musí obsahovat rozsah zmocnění. Zmocněncem může být fyzická i právnická osoba.
- ✓ **prokura (§ 14)** zvláštní druh plné moci udělené podnikatelem prokuristovi. Prokurista je zmocněn ke všem právním úkonům, k nimž dochází při provozu podniku nebo jeho části i když je k nim jinak nutná zvláštní plná moc. Prokura se zapisuje do obchodního rejstříku. Prokuristou může být jen fyzická osoba.

2) podnikatel - právnická osoba - za firmu jedná statutární orgán, který je oprávněn činit právní úkony. Statutární orgán musí být zapsán do obchodního rejstříku.

- ✓ **prostřednictvím zástupce**

Obchodní rejstřík - (§27) - je veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje podnikatelů, případně jiných osob, o kterých to stanoví zákon. Obchodní rejstřík vede okresní soud v sídle krajského soudu - tzv. rejstříkový soud. Do obchodního rejstříku se zapisují především tyto údaje:

- ✓ obchodní firma, u právnických osob sídlo, u fyzických osob bydliště a místo podnikání
- ✓ identifikační číslo (IČO)
- ✓ předmět podnikání (činnosti)
- ✓ právní forma právnické osoby
- ✓ příjmení a bydliště osoby nebo osob, které jsou statutárním orgánem
- ✓ označení, sídlo a předmět podnikání odštěpného závodu
- ✓ příjmení a bydliště prokuristy.

Návrh na zápis do obchodního rejstříku podává osoba, jíž se zápis týká. Musí ho doložit předepsanými listinami, které změnu či zápis osvědčují. Zápis je účinný zpravidla od okamžiku jeho provedení.

1.4 Obchodní společnosti

Obchodní společnost je **právníckou osobou** založenou za účelem podnikání. Zakladateli i společníky mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby, pokud zákon nestanoví jinak. Obchodní společnosti umožňují spojení „kapitálu“ s „podnikatelskými schopnostmi“ více osob a vedou k vyšší efektivitě podnikání a snižují podnikatelské riziko.

Dle obchodního zákoníku je možno zakládat tyto obchodní společnosti:

- 1) veřejná obchodní společnost
- 2) komanditní společnost
- 3) společnost s ručením omezeným
- 4) akciová společnost

Tyto společnosti dělíme na osobní a kapitálové obchodní společnosti.

A) Osobní obchodní společnosti - patří sem veřejná obchodní společnost (v.o.s.) a komanditní společnost (k.s.)

Předpokládají osobní účast společníků na podnikání společnosti. Společníci „ručí“ za závazky společnosti buď veškerým majetkem všech (v.o.s.) nebo některých (k.s. - komplementáři) společníků, a to společně a nerozdílně. Společně se podílejí na obchodním vedení společnosti. Zánik společníka ve společnosti (např. smrt, výpověď, apod.) může vést k zániku společnosti. Při vedení a rozhodování společnosti je nutná u společníků **jednomyslnost**.

B) Kapitálové obchodní společnosti - patří sem společnost s ručením omezeným (s.r.o.) a akciová společnost (a.s.), zvláštním druhem je družstvo.

Společníci uplatňují svůj vliv zpravidla prostřednictvím orgánů společnosti (např. dozorčí rada, představenstvo, apod.) nebo se mohou na řízení společnosti podílet osobně. Za závazky společnosti buď „neručí“ vůbec (a.s.) nebo jen v omezeném rozsahu (s.r.o.). Obchodní zákoník zakotvuje pro každého společníka tzv. „vkladovou povinnost“ (čím vyšší vklad, tím vyšší podíl na zisku nebo ztrátě).

Základní kapitál je peněžní vyjádření souhrnu „peněžitých“ i „nepeněžitých“ (např. technologie) vkladů všech společníků do společnosti (zásadně v české měně). Peněžité vklady se ukládají na zvl. konto, zřízené správcem vkladu, na firmu zakládané společnosti. Banka neumožní disponovat se splacenými vklady na tomto účtu dříve, než bude společnost zapsána do obchodního rejstříku.

Založení obchodní společnosti:

Obchodní společnosti se zakládají (s výjimkou a.s.) uzavřením **společenské smlouvy**. Tato musí mít formu **notářského zápisu** a musí být podepsána všemi společníky (jinak je neplatná). Obchodní společnost může být založena i „jednou osobou“ - vyžaduje se **zakladatelská listina** ve formě notářského zápisu. Založit obchodní společnost může fyzická, ale i právnická osoba.

Vznik obchodní společnosti:

Obchodní společnost vzniká ke dni zápisu do obchodního rejstříku. Zpravidla od tohoto okamžiku je oprávněna podnikat. Návrh na zapsání do obchodního rejstříku musí být podán do 90-ti dnů od založení společnosti na základě společenské listiny nebo zakladatelské smlouvy. V návrhu musí být uveden datum vzniku obchodní společnosti.

Zrušení obchodní společnosti

Obchodní společnost může být zrušena na základě:

1) rozhodnutí společníků

a) **bez likvidace** - tzn. firma má právního nástupce

b) **s likvidací** - společníky je určen likvidátor společnosti

2) **rozhodnutí soudu** - likvidátora jmenuje soud např. při závažném porušení povinností při podnikání.

Rušená obchodní společnost existuje - právní úkony jejich orgánů směřují k zániku společnosti.

Zánik obchodní společnosti:

Obchodní společnost zaniká ke dni výmazu z obchodního rejstříku.

Veřejná obchodní společnost je společnost, ve které alespoň dvě osoby podnikají pod společnou firmou a ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně veškerým svým majetkem.

Firma musí obsahovat označení „veřejná obchodní společnost“. Může být nahrazeno zkratkou „veř. obch. spol.“ nebo „v.o.s.“. Pokud obsahuje firma příjmení alespoň jednoho ze společníků, postačí dodatek „ a spol.“ (např. „Příbyl a spol.“).

Společnost se zakládá **veřejnou smlouvou**, která obsahuje:

a) firmu a sídlo společnosti;

b) určení společníků s uvedením názvu a sídla právnické osoby nebo jména a bydliště fyzické osoby;

c) předmět podnikání firmy.

Pokud by tyto údaje scházely, byla by společenská smlouva neplatná. Může obsahovat i další údaje dle uvážení společníků firmy. Návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku podepisují všichni společníci firmy. Přikládá se k němu společenská smlouva.

Práva a povinnosti společníků se řídí společenskou smlouvou - ke změně spol. smlouvy je nutný souhlas všech společníků, pokud smlouva nestanoví jinak. K obchodnímu vedení

společnosti je oprávněn každý společník. Pokud je vedením **pověřen** konkrétní společník, je povinen ostatní společníky na žádost informovat o stavu společnosti. Zisk a ztráty nesou společných a rovným dílem. Na základě smlouvy mohou do firmy vstupovat a z firmy odcházet další společníci (změna společenské smlouvy). **U společníků platí zákaz konkurence.**

Statutárním orgánem v.o.s. je **každý ze společníků**. Veřejná obchodní společnost odpovídá za své závazky **veškerým majetkem společníků**. Společníci nemají **vkladovou povinnost**.

Zrušení v.o.s. výpovědí společníka, rozhodnutím soudu, smrtí (pokud se společníkem nestane dědic), zánikem právnické osoby (PO je společník), prohlášení konkurzu, zbavení právní subjektivity některého ze společníků. (v.o.s. **zaniká výmazem z obchodního rejstříku**).

Komanditní společnost je společnost, v níž jeden nebo více společníků ručí za závazky společnosti do výše svého nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku (komanditista) a jeden nebo více společníků celým svým majetkem (komplementář).

Jedná se o společnost, která je přechodem mezi osobní a kapitálovou společností. Charakteristickým znakem jsou dva druhy společníků, kterými mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby

Komanditista - ručí za závazky společnosti do výše nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku - prvky s.r.o. Pouze on má vkladovou povinnost, která je dána společenskou smlouvou. Pokud není uvedena, min. 5000,- Kč na komanditistu.

Komplementář - za závazky společnosti ručí celým svým majetkem. Pouze oni jsou oprávněni k obchodnímu vedení společnosti - prvky v.o.s.

Společnost se zakládá uzavřením **společenské smlouvy**, která zpravidla obsahuje:

- a) firmu a sídlo společnosti,
- b) určení společníků uvedením názvu a sídla právnické osoby, nebo jména a bydliště fyzické osoby,

- c) předmět podnikání,
- d) určení komanditistů a komplementářů,
- e) výši vkladu komanditisty.

Společnost vzniká zápisem do obchodního rejstříku. Firma jedná pod označením **komanditní společnost**, nebo **kom. spol.** nebo **k.s.**. Obsahuje-li firma jméno **komanditisty, ručí tento za závazky společnosti jako komplementář**. Návrh na zapsání k.s. do obchodního rejstříku podepisují komanditisté i komplementáři, přikládá se i společenská smlouva. **Zákaz konkurence** pro komanditistu neplatí, pokud společenská smlouva nestanoví jinak. Zisk a ztráty se dělí dle poměru uvedeného ve společenské smlouvě. Přednostní právo na finanční vyrovnání mají komanditisté. **Statutárním orgánem jsou jen komplementáři.**

Společnost s ručením omezeným

je společnost, jejíž základní kapitál je tvořen předem stanovenými vklady společníků. Společnost může být založena jednou fyzickou nebo právnickou osobou. Nejvíce může mít 50 společníků. Hodnota vkladu jednoho společníka je min. 20 000,- Kč. Základní kapitál musí dosáhnout částky min. 200 000,- Kč. Vkladovou povinnost mají všichni společníci. Vklad nemusí být ve stejné výši, ale musí být dělitelný tisícem. Společnost odpovídá za porušení svých závazků **celým majetkem**. Společníci ručí za závazky do **výše svého nesplaceného vkladu**, zapsaného v obchodním rejstříku. Společnost povinně vytváří **rezervní fond**, ve výši 10 % základního kapitálu. Zisk se dělí mezi společníky dle výše nesplaceného vkladu, zapsaného v obchodním rejstříku. Firma jedná pod označením **společnost s ručením omezeným** nebo **spol. s r.o.** nebo **s.r.o.**

Společnost se zakládá uzavřením **společenské smlouvy**. Pokud je společnost zakládána jedním zakladatelem- **zakladatelskou listinou** (obě ve formě notářského zápisu). Obsahuje:

- a) firma a sídlo společnosti,
- b) určení společníků uvedením názvu a sídla právnické osoby nebo jména a bydliště fyzické osoby,
- c) předmět podnikání,

d) výši základního kapitálu a výši vkladu každého společníka, včetně způsobu a lhůty splácení vkladu,

e) jména a bydliště prvních jednatelů společnosti a způsob, jakým za společnost jednají - statutární orgán,

f) jména a bydliště členů *dozorčí rady* - pokud se zřizuje,

g) určení správce vkladu.

Pokud tyto náležitosti společenská smlouva neobsahuje, je **neplatná**. Před podáním návrhu na zápis do obchodního rejstříku musí být na každý vklad splaceno minimálně 30% zapsaného vkladu. Celková hodnota vkladu musí být min. ve výši 100 000,- Kč. Pokud je společnost založena jedním zakladatelem - v plné výši. Návrh na zápis do obchodního rejstříku podepisují všichni jednatelé. K návrhu se připojuje **seznam společníků**. Společnost vzniká zápisem a zaniká výmazem z obchodního rejstříku.

Orgány společnosti:

1) **valná hromada** - tvořena společníky s.r.o., kteří zde vykonávají dle společenské smlouvy nebo stanov oprávnění sloužící k řízení a kontrole společnosti,

2) **statutární orgán** (jednatel) - plní úkoly uložené valnou hromadou, jedná za s.r.o.,

3) **dozorčí rada** - není povinným orgánem s.r.o. - kontroluje především činnost jednatelů a uskutečňování podnikatelského záměru.

Akciová společnost je společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií o určité jmenovité hodnotě. Společnost odpovídá za porušení svých závazků celým svým majetkem. Akcionář neručí za závazky společnosti. Firma musí jednat pod označením **akciová společnost** nebo **akc. spol.** nebo **a.s.**. Společníky mohou být fyzické i právnické osoby. Počet akcionářů není omezen.

Akcie - cenný papír, se kterým jsou spojena práva akcionáře podílet se na řízení společnosti, zisku a likvidačním zůstatku společnosti, při zániku společnosti. Akcie může znít

na **jméno** (převod akcií je omezen) nebo na **majitele** (převod akcií je bez omezení). Může znít i na více osob. Akcie může být ve formě **listinné** nebo **zaknihované**.

Obsah akcie:

- ✓ firma a sídlo společnosti,
- ✓ jmenovitá hodnota akcie,
- ✓ označení formy akcie, u akcie na jméno - firmu, název nebo jméno akcionáře,
- ✓ výši základního kapitálu a počet akcií v době emise,
- ✓ datum vydání akcie.

Společnost může být založena jedním zakladatelem, pokud jím je právnická osoba (**zakladatelská listina**), více zakladateli (**zakladatelská smlouva**). Hodnota **základního kapitálu** musí činit alespoň:

1) při veřejné nabídce akcií - akcie si nakupují jiné osoby, než zakladatelé. Základní kapitál musí dosáhnout hodnoty min. 20 000 000,- Kč. Někdy se označuje jako “ výzva k upisování akcií“. Svolává se **ustavující valná hromada**, která volí orgány společnosti, přijímá *stanovy* společnosti a rozhoduje o založení společnosti.

2) bez veřejné nabídky akcií - zakladatelé svými vklady zajistí vytvoření základního kapitálu. Základní kapitál musí činit min. 2 000 000,- Kč.

Zakladatelská listina (smlouva) má formu notářského zápisu a obsahuje:

- ✓ firmu, sídlo a předmět podnikání - činnosti,
- ✓ navrhovaný základní kapitál,
- ✓ počet akcií, jejich jmenovitou hodnotu, formu akcií,
- ✓ upisované vklady jednotlivých zakladatelů,

- ✓ výši nákladů, které vzniknou v souvislosti se vznikem a.s.,
- ✓ stanovy,
- ✓ správce vkladu.

Návrh na zapsání společnosti do obchodního rejstříku podepisují všichni členové **představenstva**.

Společnost vytváří povinně tyto orgány:

1) Valná hromada - je nejvyšším orgánem společnosti. Tvoří ji všichni akcionáři. Rozhoduje o založení nebo zrušení společnosti, schvaluje stanovy, volí orgány. Usnášení schopná je za účasti akcionářů, jejichž akcie tvoří v souhrnu min. 30% základního kapitálu.

2) Představenstvo - je statutárním orgánem, má minimálně 3 členy, zpravidla se volí předseda představenstva. Zapisuje se do obchodního rejstříku. Řídí činnost společnosti, ze své činnosti je odpovědno valné hromadě, které předkládá ke schválení *roční účetní závěrku* s návrhem na rozdělení zisku.

3) Dozorčí rada - dohlíží na výkon působnosti představenstva a uskutečňování podnikatelské činnosti společnosti. Má nejméně 3 členy.

Společnost povinně vytváří **rezervní fond** (výše, čerpání, účel apod. stanoví stanovy). O zrušení společnosti rozhoduje valná hromada 2/3 většinou hlasů (forma notářského zápisu). Určuje i likvidátora společnosti. Společnost vzniká zápisem a zaniká výmazem z obchodního rejstříku.

Družstvo je společenství neuzavřeného počtu osob založené za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb svých členů.

Musí mít nejméně 5 členů - fyzických osob. Uvedené neplatí, pokud má družstvo za členy alespoň 2 právnické osoby. Firma musí v obchodních vztazích používat označení **družstvo**. Družstvo je právnická osoba, která za porušení svých závazků ručí celým svým majetkem. Členové družstva za závazky družstva neručí. Základní kapitál družstva je tvořen souhrnem vkladů jednotlivých členů. Zapisuje se do obchodního rejstříku, minimální částka

činí 50 000,- Kč. Družstvo vzniká dnem zápisu do obchodního rejstříku a zaniká jeho výmazem. Návrh na zápis podává **představenstvo**.

Družstvo se zakládá na **ustavující členské schůzi**. Na této musí být schváleny:

- ✓ stanovy,
- ✓ základní kapitál,
- ✓ volba orgánů družstva - představenstvo a kontrolní komise.

Průběh schůze se osvědčuje **notářským zápisem**, který obsahuje i seznam členské základny a výši členských vkladů. Členství v družstvu vzniká např. založením družstva, nebo za trvání družstva např. na základě písemné přihlášky. Členství zaniká např. písemnou dohodou, vystoupením, vyloučením, smrtí apod.

Orgány družstva

1) **členská schůze** - nejvyšší orgán družstva, schází se nejméně 1x za rok. Do jeho kompetence patří např. změna stanov, volba a odvolání členů představenstva a kontrolní komise, schvaluje roční účetní závěrku apod.

2) **představenstvo** - je statutárním orgánem družstva. Řídí činnost družstva a plní usnesení členské schůze. V čele je předseda.

3) **kontrolní komise** - kontroluje veškerou činnost družstva, projednává stížnosti členů. Schází se dle potřeby, nejméně 1x za 3 měsíce.

Další orgány družstvo vytváří, pokud je to v souladu se stanovami.

Družstvo může být zrušeno usnesením členské schůze, rozhodnutím soudu, na základě konkurzu, uplynutím doby, na kterou bylo družstvo zřízeno, dosažením účelu, k němuž bylo družstvo zřízeno.

Na činnost družstva se vztahují přiměřeně ustanovení obchodní společnosti. Družstvo povinně vytváří **nedělitelný fond** - nejméně ve výši 10 % základního kapitálu. Ze svého zisku ho doplňuje až do výše poloviny základního kapitálu.

Státní podnik

V tržním hospodářství může stát podnikat prostřednictvím svých organizací. Podnikání se zaměřuje především na veřejně prospěšnou činnost. Podnikání je upraveno z. č. 111/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o státním podniku.

Orgány státní správy jsou oprávněny zakládat státní podniky. Tyto se zapisují do obchodního rejstříku jako právnické osoby. Majetek státního podniku je majetkem státu. Podnik s ním samostatně hospodáří, přičemž neručí za závazky státu a naopak stát neručí za závazky podniku. V čele státního podniku stojí **ředitel a dozorčí rada**, kteří odpovídají za chod podniku.

S majetkem ve vlastnictví státu hospodáří **rozpočtové a příspěvkové** organizace.

Rozpočtové organizace - organizace, jejíž výdaje a příjmy jsou součástí státního rozpočtu. Patří sem především školy, učiliště, ústavy sociální péče apod.

Příspěvkové organizace - ze státního rozpočtu není dotována veškerá činnost, ale na úhradu ztrát a některých činností (hospodářských) jim je ze státního rozpočtu poskytován příspěvek.

1.5 Obchodní závazkové vztahy

Úpravou závazkových vztahů mezi podnikateli při podnikatelské činnosti se zabývá obchodní zákoník. Dále upravuje závazkové vztahy bez ohledu na jejich účastníky a na to, zda mají, či nemají vztah k podnikatelské činnosti. Jedná se např. o tyto vztahy:

- ✓ vztahy při zakládání společností,
- ✓ vztahy mezi společníky a společností, společníky navzájem,

- ✓ závazkové vztahy z burzovních obchodů a jejich zprostředkování,
- ✓ smlouvy o prodeji podniku, o otevření akreditivu, o běžném účtu, o vkladovém účtu,
- ✓ vztahy z bankovní záruky, z cestovního šeku apod.

Zákon připouští možnost, aby si smluvní strany dohodly **písemně**, že ustanovení obchodního zákoníku se použijí i na jakékoliv jiné závazkové vztahy.

Vznik závazku:

Nejdůležitější právní skutečností, která se podílí na vzniku závazkových obchodních vztahů jsou **právní úkony**, zejména dvoustranné, na jejichž základě vznikají smlouvy. Smlouva je uzavřena dohodou o celém obsahu, tedy přijetím návrhu, který může podat kterákoliv smluvní strana. Návrh smlouvy zaniká odmítnutím nebo jeho nepřijetím ve stanovené lhůtě.

Strany mohou uzavírat smlouvy v obchodním zákoníku upravené - tzv. **pojmenované smlouvy**, nebo neupravené tzv. **inominátní smlouvy** (např. sponzorská smlouva).

Veřejný návrh smlouvy - je projev vůle, kterým se navrhovatel obrací veřejně (např. tiskem) na neurčité osoby za účelem uzavření smlouvy. Smlouva je uzavřena s osobou, která oznámí ve stanovené lhůtě, že návrh přijímá. Pokud přijme návrh více osob, má navrhovatel právo zvolit si příjemce, se kterým smlouvu uzavře. Navrhovatel může v návrhu uvést, že uzavře smlouvu se všemi, kteří návrh přijmou. Veřejný návrh smlouvy je odvolatelný.

Obchodní veřejná soutěž (tzv. tendr) - zvláštní způsob uzavírání smlouvy. Vyhlášovatel vyhlásí veřejně soutěž o nejvhodnější návrh na uzavření smlouvy (používá se v souvislosti s výstavbou investičních celků - např. dálnice apod.). Stanoví podmínky a lhůtu k podání návrhu. Návrhy, které došly po stanovené lhůtě nebo nesplnily stanovené podmínky odmítne.

Vyhlášovatel soutěže je povinen přijmout návrh na uzavření smlouvy, který je nejvhodnější s přihlédnutím k podmínkám soutěže.

Zvláštním druhem obchodní veřejné soutěže je **zadávání veřejných zakázek** - vztahuje se na ty subjekty, které hospodaří se státním majetkem.

Přehled pojmenovaných smluv:

Občanský zákoník

Obchodní zákoník

1) kupní smlouva	kupní smlouva
2) směnná smlouva	
3) darovací smlouva	
4) smlouva o dílo	smlouva o dílo
5) smlouva o půjčce	
6) smlouva o výpůjčce	
7) nájemní smlouva	
8) příkazní smlouva	
9) smlouva o úschově	smlouva o uložení věcí
10) smlouva o ubytování	
11) smlouva o přepravě	smlouva o přepravě věcí
12) zprostředkovatelská smlouva	smlouva o zprostředkování
13) smlouva o vkladu	smlouva o běžném a vkladovém účtu
14) pojistné smlouvy	
15) smlouva o sdružení	smlouva o tichém společenství
16) smlouva o důchodu	

- 17) smlouva o prodeji podniku
- 18) smlouva o koupi najaté věci
- 19) smlouva o úvěru
- 20) smlouva o skladování
- 21) mandátní smlouva
- 22) komisionářská smlouva
- 23) smlouva o kontrolní činnosti
- 24) zasílatelská smlouva
- 25) smlouva o nájmu dopravního prostředku
- 26) smlouva o provozu dopravního prostředku
- 27) smlouva o obchodním zastoupení
- 28) smlouva o otevření akreditivu
- 29) smlouva o inkasu
- 30) smlouva o uložení cenných papírů nebo jiných hodnot

Zajištění závazku

Pro zajištění závazků platí obdobná úprava jako ve vztazích občanskoprávních. Zajišťovacími instituty dle obchodního zákoníku jsou:

1) Zástavní právo - vzniká buď na základě písemně uzavřené smlouvy, nebo ze zákona. Vedle zástavní smlouvy se k jeho vzniku k nemovitostem vyžaduje registrace na katastrálním

úřadě a jiným věcem odevzdáním věci zástavnímu věřiteli. Zástavcem musí být vlastník zastavované věci, který však nemusí být dlužníkem.

2) Smluvní pokuta - má povahu nároku na náhradu škody při porušení smluvní povinnosti (např. nedodání zboží, dodání vadného zboží apod.), která je ve smlouvě obsažena. Musí být stanovena v konkrétní výši nebo v %. Může mít i narůstající podobu v závislosti na době, kdy je smlouva porušována (např. 10 000,- Kč a za každý další den + 1000,- Kč). Škoda nemusí vzniknout. Pokud vznikne (bez ohledu na zavinění), hradí ji, stejně jako smluvní pokutu, škůdce.

3) Ručení - vzniká na základě písemného prohlášení ručitele, že splní pohledávku, pokud ji nesplní dlužník.

4) Bankovní záruka - zvláštní druh ručení, kde ručitelem je banka. Je poskytována na základě **záruční listiny**, která obsahuje prohlášení o poskytnutí bankovní záruky a je předána bankou věřiteli. Musí obsahovat označení dlužníka, zajišťovaný závazek a výši bankovní záruky. Na písemnou výzvu věřitele ji banka vyplatí.

5) Uznání závazku - uznání závazku dlužníkem usnadňuje vymáhání dluhu, a to i v případě, že v době uznání je již závazek promlčen. Dle obchodního zákoníku má písemnou formu, kde je uveden druh závazku a jeho rozsah.

Zánik závazku

Pro oblast obchodních závazkových vztahů přicházejí v úvahu tyto způsoby:

a) Obchodní zákoník **přenechává úpravu zániku závazku zcela** občanskému zákoníku. Patří sem: dohoda stran, smrt dlužníka nebo věřitele, splnutí a narovnání.

b) Obchodní zákoník **doplňuje nebo modifikuje zánik závazku** uvedený v občanském zákoníku. Patří sem: nemožnost plnění, výpověď, započtení, neuplatnění práva a uplynutí doby

c) Zánik závazku upravuje **speciálně obchodní zákoník**. Patří sem: splnění závazku, zaplacení odstupného, odstoupení od smlouvy, zmaření účelu smlouvy (na rozdíl od odstoupení od smlouvy vzniká při zániku závazku zmařením účelu smlouvy povinnost k

náhradě škody straně, která od smlouvy odstoupila, a to za existence okolností, které odpovědnost vylučují - např. živelná pohroma).

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Rozdělte a vyjmenujte jednotlivé obchodní společnosti.
2. Charakterizujte komanditní společnost.
3. Charakterizujte akciovou společnost.
4. Charakterizujte společnost s ručením omezeným.
5. Charakterizujte družstvo.
6. Charakterizujte obchodní závazkové vztahy.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Kopáč, L.: Příručka obchodního práva, Svoboda, Praha 1992

Novotný, Z. - Schelle, K. - Tomancová, J. a kol.: Právní nauka pro školy i praxi, Masarykova univerzita, Brno 2000; Obchodní zákoník v posledním znění;

Šíma, A. - Suk, M.: Základy práva pro střední a vyšší odborné školy, C. H. Beck, Praha 1997;

Štenglová, I. - Plíva, S. - Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník, komentář, 3. vydání, C. H. Beck/SEVT, Praha 1995;

Listina základních práv a svobod;

Holub, M., Vaněk, J., Škárková, M., Tuláček, J., a kol. autorů (2007).

Vzor kupní smlouvy podle obchodního zákoníku

KUPNÍ SMLOUVA

uzavřená dle § 409 a násl. zák.č. 513/1991 Sb. obchodního zákoníku v platném znění.

mezi

1. Obchodní společností NEMO a.s.
se sídlem podnikání: 767 01 Kroměříž ul. Horní č. 1545
zastoupenou : ing. Petrem Kolářem předsedou představenstva.
IČO : 15879632
DIČ : 0300-15879632
Bankovní spojení : Komerční banka Kroměříž
Číslo účtu : 158965231/0100
Spojení : tel. a fax 0634/1258654
(dále jen „prodávající“)

a

2. Obchodní společností RADO spol. s r.o.
se sídlem podnikání: 767 01 Kroměříž, ul. Dolní č. 1254
zastoupenou : Janem Kozákem, jednatelem společnosti
IČO : 3589456
DIČ : 0300-3586456
Bankovní spojení : Česká spořitelna Kroměříž
Číslo účtu : 87956412/0100
Spojení : tel a fax 0634/852369
(dále jen „kupující“)

t a k t o :

PŘEDMĚT SMLOUVY

I.

Prodávající se zavazuje dodat kupujícímu zboží na základě objednávky, která svým rozsahem a strukturou zboží odpovídá nabídkovému listu prodávajícího a kupující se zavazuje objednané zboží převzít a zaplatit dohodnutou cenu a to vše v rozsahu a za podmínek dále ve smlouvě uvedených.

OBSAH SMLOUVY

II.

Dodací doba a kupní cena.

- 1) Prodávající dodá zboží do sídla kupujícího v plném rozsahu objednávky v termínu do 15. září 2007.
- 2) Kupní cena byla stanovena dohodou a činí celkem: 136 000,-Kč.

3) Cena je pevná a není v ní zahrnuta DPH, která je ve výši 22 % a je účtována samostatně.

III.

Dodací podmínky.

- 1) Místem splnění je sklad prodávajícího, s avízem o připravenosti zboží k odběru. Dopravu zajišťuje prodávající.
- 2) Nebezpečí škody na zboží přechází okamžikem dodání a složení zboží do skladu kupujícího.
- 3) Pro převzetí zboží kupujícím se sjednává postup dle § 451 obchodního zákoníku.
- 4) Vlastnické právo ke zboží je na kupujícího převedeno okamžikem zaplacení kupní ceny.

IV.

Platební podmínky.

- 1) Prodávající současně s dodaným zbožím předá kupujícímu fakturu.
- 2) Faktura je splatná do 14 dnů po jejím převzetí kupujícím.
- 3) Při pozdní úhradě faktury se sjednává úrok z prodlení ve výši 0,05 % z fakturované částky za každý i započatý den prodlení.
- 4) V případě zániku závazku, způsobeného kupujícím bez ohledu na jeho zavinění se sjednává smluvní pokuta ve výši 20 % z hodnoty závazku. Tím není dotčen nárok na náhradu škody.

IV.

Odpovědnost za vady.

- 1) Vady dodávky je kupující povinen sdělit písemně prodávajícímu do 10 dnů od převzetí zboží, včetně uplatnění nároků z vad.
- 2) V ostatních případech bude postupováno podle příslušných ustanovení obchodního zákoníku.
- 3) Drobné, nepodstatné vady nemají za následek odklad povinnosti uhradit kupní cenu.

V.

Ostatní ujednání.

- 1) Každá ze smluvních stran má právo odstoupit bez udání důvodů od této smlouvy s tím, že druhé straně zaplatí do 10 dnů po svém odstupovacím projevu odstupné ve výši 10 % z kupní ceny. Neplní-li kupující peněžité závazky z této smlouvy, je prodávající oprávněn od ní odstoupit bez úhrady odstupného.
- 2) Nedodá-li prodávající zboží v dohodnutém termínu na místo plnění je kupující oprávněn od této smlouvy odstoupit bez úhrady odstupného.
- 3) Případná další ujednání:

VI.

Závěrečná ustanovení.

- 1) Smluvní strany si výslovně dle § 262 OZ sjednávají, že jejich závazkový vztah se řídí ve věcech neupravených touto smlouvou příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku.

2) Osoby podpisující tuto smlouvu svým podpisem stvrzují platnost svých jednatelských oprávnění.

3) Smlouva je sepsána ve 2 vyhotoveních, z nichž každé má platnost originálu a každá ze stran obdrží po 1 vyhotovení. Platnosti a účinnosti nabývá smlouva dnem podpisu obou stran.

4) Nedílnou součástí smlouvy jsou tyto přílohy:

a) nabídkový list prodávajícího

b) objednávka kupujícího

c) dodací list

5) Pro případ vymáhání splnění povinnosti z této smlouvy dohodly si smluvní strany jako místně příslušný soud prvního stupně, obecný soud prodávajícího.

6) Smluvní strany si smlouvu řádně přečetly a prohlašují, že její obsah ve shodný s jejich vůlí a proto ji podepisují.

V Holešově dne: 1. září 2010

Kupující
(jméno, podpis, funkce)

Prodávající
(jméno, podpis, funkce)

Vzor smlouvy o dílo podle obchodního zákoníku

SMLOUVA O DÍLO

podle § 536 a násl. obchodního zákoníku

I. SMLUVNÍ STRANY

- 1) **Zhotovitel** : NEMO a.s. se sídlem 769 01 Holešov ul. Kolmá č. 1456
- 2) **Objednavatel** : KARO spol. s r.o. se sídlem 769 01 Holešov, ul. Tovární č. 145

II. PŘEDMĚT SMLOUVY

1) Zhotovitel se zavazuje na svůj náklad a na své nebezpečí k provedení těchto prací (dále jen „dílo“):

Malířské práce ve čtyřech kancelářích firmy objednatele v celkové rozloze 850 m², včetně vyklizení nábytku a úklidu po provedení díla.

2) Objednavatel se zavazuje předat zhotoviteli informace potřebné k zajištění činnosti dle části II. čl. 1, této smlouvy. Současně je povinen umožnit zhotoviteli přístup do svých prostor v objektu sídla firmy za účelem provedení výše uvedených prací a provedené dílo po jeho skončení převzít.

3) Dále se objednavatel zavazuje opatřit zhotoviteli k provedení díla 80 kg. malířské hmoty REMAL natónovaných do příslušných odstínů. O tyto věci se nesnižuje cena za provedení díla a objednavatel zůstává jejich vlastníkem s tím, že po dokončení díla nebo skončení této smlouvy je zhotovitel povinen je objednavateli vrátit bez zbytečného odkladu.

4) Zhotoviteli vzniká nárok na zaplacení ceny dle části III., této smlouvy. Zhotovitel nemůže pověřit zhotovením díla jinou osobu. Při provádění díla zhotovitel je vázán individuálními pokyny objednavatele. Pokud zhotovitel použije k provedení díla jiné věci, je jejich kupní cena zahrnuta v ceně za provedení díla, pokud se smluvní strany nedohodnou jinak.

III. OBSAH SMLOUVY

Cena díla

- 1) Cena díla je stanovena ve výši 50,-Kč. za 1 m² a za sjednaných 850 m² provedení díla činí 42 500,-Kč.
- 2) Od celkové ceny bude odečtena cena za pořízení 80 kg malířské hmoty REMAL podle dokladu o koupi zboží předložené objednavatelem.

Čas plnění a ostatní ujednání

- 1) Smlouva je uzavřena na dobu určitou a to od 1. září 2010 do 10. září 2010.
- 2) Nebudou-li práce zahájeny ve sjednaném termínu má objednatel možnost od smlouvy okamžitě odstoupit.
- 3) Pro případ porušení smluvních závazků si smluvní strany sjednávají smluvní pokutu ve výši 10% z ceny díla.
- 4) Objednatel je oprávněn kontrolovat provádění díla a zjistí-li, že zhotovitel provádí dílo v rozporu se svými povinnostmi, je oprávněn žádat po zhotoviteli odstranění vad vzniklých vadným prováděním a provádění díla řádným způsobem.
- 5) V ostatním se řídí práva a povinnostmi smluvních stran § 536 a násl. obchodního zákoníku.
- 6) Účastníci této smlouvy po jejím přečtení prohlašují, že souhlasí s jejím obsahem, že tato smlouva byla sepsána na základě pravdivých údajů, jejich pravé a svobodné vůle a nebyla ujednána v tísní ani za jinak jednostranně nevýhodných podmínek. Na důkaz toho připojují své podpisy.
- 7) Tato smlouva je provedena ve dvou vyhotoveních, z nichž obdrží objednatel i zhotovitel, každý v jednom výtisku.

V Holešově dne 15.srpna 2010

zhotovitel

objednatel

2 ŽIVNOSTENSKÉ PODNIKÁNÍ

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojmy živnostenského zákona
- ✓ Vysvětlit, co se rozumí živností
- ✓ Rozdělit jednotlivé živnosti

Získáte:

Získáte

- ✓ Základní přehled o živnostenské správě
- ✓ Přehled o podmínkách pro získání živnosti

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Vysvětlit povinnosti živnostníka
- ✓ Zpracovat žádost o vydání živnostenského listu

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

8 + 2 hodiny k samostudiu

KLÍČOVÁ SLOVA

Živnost, živnostenský rejstřík, provozovna

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základy živnostenského podnikání

2.1 Právní úprava a předmět živnostenského podnikání

Pramenem úpravy živnostenského podnikání je zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon). Zákon vymezuje živnost jednak pozitivně a jednak negativně – vyjmenovává činnosti, které živností nejsou.

Živnost může provozovat fyzická nebo právnická osoba, která splní podmínky pro podnikání stanovené živnostenským zákonem. Zákon pro označení osoby, která může provozovat živnost, používá pojem podnikatel.

Dalšími prameny, kterými se živnostenského podnikání řídí jsou

- ✓ občanský zákoník č. 40/1964 Sb.
- ✓ obchodní zákoník č. 513/1991 Sb.
- ✓ zákon o živnostenských úřadech č. 570/1991 Sb.
- ✓ konkursu a vyrovnání 328/1991 Sb.

Předmět

Zákon upravuje podmínky živnostenského podnikání a kontrolu nad jejich dodržováním.

2.2 Členění a úkoly živnostenské správy

Živnostenskou správou rozumíme soustavu živnostenských úřadů. Mezi právní předpisy, které zakotvují živnostenskou správu patří zejména

- ✓ zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)
- ✓ zákon č. 522/1991 Sb., o státní kontrole
- ✓ zákon č. 570/1991 Sb., o živnostenských úřadech

Organizace a úkoly živnostenské správy

Soustavu živnostenských úřadů tvoří:

a) Živnostenský úřad ČR, který

- ✓ zpracovává koncepce v oblasti živnostenského podnikání,
- ✓ vykonává řídicí, koordinační, kontrolní a metodickou činnost vůči krajským živnostenským úřadům;
- ✓ může nařídit živnostenským úřadům provedení živnostenské kontroly,
- ✓ v zákonem stanovených případech rozhoduje jako správní orgán první instance,
- ✓ rozhoduje o odvolání proti rozhodnutím krajských živnostenských úřadů,
- ✓ je správcem živnostenského rejstříku,
- ✓ spolupracuje na úseku živnostenského podnikání s příslušnými správními úřady, v jejichž působnosti jsou odvětví, ve kterých se provozuje živnostenské podnikání, s hospodářskými komorami, podnikatelskými svazy a sdruženími,
- ✓ je oprávněn vyžadovat od ústředních správních úřadů potřebná stanoviska a vyjádření,
- ✓ plní další úkoly stanovené zvláštními právními předpisy.

b) Krajský živnostenský úřad, který

(Oddělení registrace, Oddělení kontroly, Oddělení správní)

- ✓ vykonává řídicí, koordinační, kontrolní a metodickou činnost, a to včetně výkonu funkce centrálních registračních míst a jednotných kontaktních míst, vůči obecním živnostenským úřadům ve svém správním obvodu; obecním

živnostenským úřadům ve svém správním obvodu může nařídít provedení živnostenské kontroly,

- ✓ rozhoduje o odvolání proti rozhodnutím obecních živnostenských úřadů ve svém správním obvodu,
- ✓ spolupracuje na úseku živnostenského podnikání s příslušnými správními úřady, v jejichž působnosti jsou odvětví, ve kterých se provozuje živnostenské podnikání, s hospodářskými komorami, podnikatelskými svazy a sdruženími,
- ✓ je oprávněn vyžadovat od ústředních správních úřadů potřebná stanoviska a vyjádření,
- ✓ je provozovatelem živnostenského rejstříku,
- ✓ plní další úkoly stanovené zvláštními právními předpisy.

c) Obecní živnostenský úřad

Obecní živnostenský úřad vykonává činnosti v rozsahu stanoveném živnostenským zákonem, plní další úkoly stanovené zvláštními právními předpisy a dále jako centrální registrační místo:

- ✓ přijímá přihlášky k registraci nebo oznámení na základě zvláštního právního předpisu od osob podnikajících na základě živnostenského oprávnění,
- ✓ přijímá oznámení a hlášení v oblasti sociálního zabezpečení od fyzických osob podnikajících na základě živnostenského oprávnění, a to v rozsahu stanoveném zvláštními právními předpisy,
- ✓ přijímá oznámení osob podnikajících na základě živnostenského oprávnění o vzniku volných pracovních míst nebo jejich obsazení,
- ✓ přijímá oznámení a hlášení fyzických osob podnikajících na základě živnostenského oprávnění vůči zdravotním pojišťovnám v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem.

Obecní živnostenský úřad je provozovatelem živnostenského rejstříku.

2.3 Pojem živnost, její druhy a podmínky provozování živnosti, živnostenské oprávnění

Živností je soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených zákonem.

Podle živnostenského zákona (§ 3) **živností není** například

- a) provozování činnosti vyhrazené zákonem státu nebo určené právnické osobě,
- b) využívání výsledků duševní tvůrčí činnosti, chráněných zvláštními zákony, jejich původci nebo autory,
- c) výkon kolektivní správy práva autorského a práv souvisejících s právem autorským podle zvláštního právního předpisu,
- d) restaurování kulturních památek nebo jejich částí, které jsou díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými pracemi,

Živností dále není v rozsahu zvláštních zákonů činnost fyzických osob:

- ✓ lékařů, zubních lékařů a farmaceutů, nelékařských zdravotnických pracovníků při poskytování zdravotní péče a přírodních léčitelů,
- ✓ veterinárních lékařů, dalších veterinárních pracovníků včetně pracovníků veterinární asanace a osob vykonávajících odborné práce při šlechtitelské a plemenářské činnosti v chovu hospodářských zvířat,
- ✓ advokátů, notářů a patentových zástupců a soudních exekutorů,
- ✓ znalců a tlumočnicků,
- ✓ auditorů a daňových poradců a další činnosti uvedené v zákoně.

Jednotlivé druhy živností

Živnostenský zákon rozlišuje živnosti na:

1. ohlašovací

2. koncesované.

Živnosti ohlašovací mohou být provozovány již na základě ohlášení, pokud ohlašovatel splňuje podmínky stanovené zákonem pro danou živnost.

ad1) ohlašovací živnosti se dále dělí na

- ✓ řemeslné,
- ✓ vázané a
- ✓ volné.

Živnosti řemeslné

Za řemeslné živnosti je nutno považovat jen ta řemesla, která jsou výslovně uvedena v příloze č. 1 živnostenského zákona. U řemeslné živnosti je podmínkou jejího provozování způsobilost získaná vyučením v oboru. Mezi řemeslné živnosti lze zařadit např. pekařství, broušení a leptání skla, hostinská činnost, truhlářství, zámečnictví, řeznictví-uzenářství.

Živnosti vázané

Za živnosti vázané je možno považovat ty, které jsou výslovně uvedeny v příloze č. 2 živnostenského zákona. Vázané živnosti jsou živnosti, kde podmínkou jejich provozování je odborná způsobilost získaná jinak než vyučením v oboru. Mezi vázané činnosti patří např. geologické práce, výroba protetik, oční optika, horský průvodce, provozování autoškoly.

Živnosti volné

Živnosti volné jsou ty, pro jejichž provozování zákon nevyžaduje prokazování odborné ani jiné způsobilosti. Seznam oborů živností volných je stanoven nařízením vlády.

Mohou to být např. chov zvířat a jejich výcvik, výroba krmiv, výroba a oprava obuvi.

ad 2) Živnosti koncesované

Koncesované živnosti jsou živnosti, které mohou být provozovány pouze na základě státního povolení – koncese. Na vydání koncese není právní nárok. Koncesované živnosti jsou uvedeny v příloze č. 3 živnostenského zákona.

Odborná způsobilost pro koncesované živnosti je upravena buď ve speciálních právních předpisech, nebo přímo v příloze č. 3 živnostenského zákona.

U těchto živností může živnostenský úřad uložit podnikateli v koncesní listině i podmínky pro provozování živnosti (např. určení provozní doby, omezení možnosti provozovat živnost na určitém území nebo udělení časového omezení živnosti).

Mezi koncesované živnosti patří např. výroba a úprava kvasného lihu, provozování střelnic, prodej zbraní a střeliva, provozování cestovní kanceláře.

Každý, kdo chce podnikat, musí splňovat stanovené podmínky. Všeobecnými podmínkami provozování živnosti fyzickými osobami jsou:

- ✓ dosažení věku 18 let (nezletilá osoba může provozovat živnost jen prostřednictvím odpovědného zástupce),
- ✓ způsobilost k právním úkonům,
- ✓ bezúhonnost,
- ✓ předložení dokladu o tom, že fyzická osoba, pokud na území ČR podniká nebo podnikala, nemá vůči finančním orgánům státu daňové nedoplatky,
- ✓ předložení dokladu o tom, že fyzická osoba, pokud na území ČR podniká nebo podnikala, nemá nedoplatky na platbách pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Zvláštní podmínky provozování živnosti

Tyto podmínky nemusí být splněny u všech druhů živností, ale jen tam, kde to stanoví zákon. Jedná se o živnosti řemeslné, vázané a koncesované. Zvláštní podmínky se nevyžadují u živností volných.

Zvláštními podmínkami jsou odborná nebo jiná způsobilost, pokud je živnostenský zákon nebo jiné zvláštní předpisy vyžadují.

Odbornou způsobilostí se tak rozumí kvalifikační předpoklady, popř. praxe v oboru. Nesplnění podmínky odborné způsobilosti lze nahradit tím, že podnikatel ustanoví odpovědného zástupce, který bude obecné i zvláštní podmínky provozování živnosti splňovat.

Provozování živnosti prostřednictvím odpovědného zástupce

Podnikatel může provozovat živnost prostřednictvím odpovědného zástupce. Odpovědný zástupce je fyzická osoba ustanovená podnikatelem, která odpovídá za řádný provoz živnosti a za dodržování živnostenskoprávních předpisů a je k podnikateli ve smluvním vztahu.

Zákon rozlišuje případy povinného ustanovení odpovědného zástupce a dobrovolného ustanovení odpovědného zástupce.

Odpovědným zástupcem může být jen:

- ✓ fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let,
- ✓ je plně způsobilá k právním úkonům,
- ✓ bezúhonná a
- ✓ splňuje zvláštní podmínky provozování živnosti.

Případy obligatorního odpovědného zástupce:

- ✓ podnikatelem je právnická osoba se sídlem v ČR,
- ✓ podnikatelem je zahraniční právnická osoba,

- ✓ podnikatelem je fyzická osoba, která nesplňuje zvláštní podmínky provozování živnosti.

Provozovat živnost lze jen na základě živnostenského oprávnění!!

Živnostenské oprávnění je oprávnění provozovat živnost a vzniká právnickým osobám již zapsaným do obchodního rejstříku, právnickým osobám, které se do obchodního rejstříku nezapisují, a fyzickým osobám:

- a) u ohlašovacích živností dnem ohlášení (ve většině případů)
- b) u koncesovaných živností dnem nabytí právní moci rozhodnutí o udělení koncese.

Průkazem živnostenského oprávnění je:

- a) živnostenský list,
- b) koncesní listina.

Živnostenský rejstřík

Živnostenský rejstřík je veřejný seznam do kterého se zapisují podnikatelé, kteří mají živnost a některé údaje od nich. Rejstřík vedou živnostenské úřady.

2.4 Provozovna a povinnosti živnostníka, zánik živnosti

Provozovna podnikatele

Provozovnou se rozumí prostor, v němž je živnost provozována. Za provozovnu se považuje i automat nebo obdobné zařízení sloužící k prodeji zboží nebo poskytování služeb a mobilní provozovna.

Mobilní provozovna je provozovna, která je přemístitelná a není umístěna na jednom místě po dobu delší než tři měsíce.

Podnikatel může na základě průkazu živnostenského oprávnění provozovat živnost i ve více provozovnách, pokud k nim má užívací nebo vlastnické právo. Zahájení a ukončení provozování živnosti v provozovně je podnikatel povinen písemně oznámit nejméně 3 dny předem živnostenskému úřadu. Podnikatel je povinen zajistit, aby provozovna byla řádně označena a aby pro každou provozovnu byla ustanovena osoba odpovědná za její činnost.

Označení provozovny

Provozovna musí být trvale a zvenčí viditelně označena obchodní firmou nebo názvem nebo jménem a příjmením podnikatele a jeho identifikačním číslem osoby a identifikačním číslem provozovny. Mobilní provozovna a automat musí být dále označeny údajem o sídle nebo místě podnikání nebo adrese, na které je umístěna organizační složka zahraniční osoby.

Pro každou provozovnu musí být ustanovena osoba odpovědná za činnost provozovny; to neplatí pro automaty.

Povinnosti podnikatele v souvislosti s provozováním živnosti a ve vztahu k živnostenským úřadům

- ✓ podnikatel, který provozuje živnost prostřednictvím odpovědného zástupce je povinen zajistit jeho účast při provozování živnosti v potřebném rozsahu.
- ✓ podnikatel je povinen viditelně označit obchodní firmou, popřípadě názvem, nebo jménem a příjmením a identifikačním číslem objekt, v němž má místo podnikání, liší-li se od bydliště, sídlo a zahraniční osoba organizační složku podniku, pokud ji zřizuje.
- ✓ podnikatel je povinen na žádost živnostenského úřadu prokázat vlastnické nebo užívací či jiné obdobné právo k objektu nebo prostorám, v nichž má na území České republiky místo podnikání, liší-li se od bydliště, sídlo a zahraniční osoba organizační složku podniku.
- ✓ podnikatel je povinen prokázat kontrolnímu orgánu na jeho žádost a v jím stanovené lhůtě způsob nabytí prodávaného zboží nebo materiálu používaného k poskytování služeb.

- ✓ podnikatel je povinen, jde-li o nákup použitého zboží nebo zboží bez dokladu nabytí, kulturních památek nebo předmětů kulturní hodnoty, přijímání tohoto zboží do zástavy nebo zprostředkování jeho nákupu či přijetí do zástavy, před uzavřením smluvního vztahu identifikovat jeho účastníky podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předmět smluvního vztahu, vést evidenci o těchto skutečnostech, a to včetně data uzavření tohoto smluvního vztahu. Tato evidence musí být přístupná v provozovně, v níž dochází k identifikaci a kde se toto zboží nachází.
- ✓ podnikatel je povinen zajistit, aby v provozovně určené pro prodej zboží nebo poskytování služeb spotřebitelům byla v prodejní nebo provozní době určené pro styk se spotřebiteli přítomna osoba splňující podmínku znalosti českého jazyka nebo slovenského jazyka. Pokud má živnostenský úřad pochybnosti, může zkoumat splnění této podmínky pohovorem, při kterém posuzuje, zda je tato osoba schopna plynně a jazykově správně reagovat na otázky vztahující se k běžným situacím denního života a podnikání a zda umí ústně sdělit obsah textu z denního tisku.
- ✓ podnikatel a fyzické osoby provozující činnost, která je předmětem živnosti, osoby jednající jejich jménem a odpovědný zástupce jsou povinni pracovníkům živnostenského úřadu prokázat totožnost.
- ✓ podnikatel je povinen vydat na žádost zákazníka doklady o prodeji zboží a o poskytnutí služby.
- ✓ podnikatel je povinen na žádost živnostenského úřadu sdělit, zda živnost provozuje, a doložit doklady prokazující provozování živnosti.
- ✓ podnikatel je povinen nejpozději ke dni ukončení činnosti v provozovně oznámit živnostenskému úřadu, na jaké adrese lze vypořádat jeho případné závazky. - -
- ✓ podnikatel je povinen ohlásit i každou změnu adresy
- ✓ podnikatel je povinen při provozování živnosti dodržovat povinnosti vyplývající z tohoto zákona a zvláštních právních předpisů.

Zánik provozování živnosti

K zániku živnostenského oprávnění ze zákona dochází:

- ✓ dnem smrti podnikatele, pokud nepokračují v živnosti dědicové
- ✓ zánikem právnické osoby,
- ✓ uplynutím doby u živnostenského oprávnění na dobu určitou,
- ✓ rozhodnutím živnostenského úřadu o zrušení živnostenského oprávnění (např. podnikatel ztratil způsobilost k právním úkonům, podnikatel přestal být bezúhonným, podnikatel požádá o zrušení živnostenského oprávnění.
- ✓ výmazem zahraniční osoby povinně zapsané v obchodním rejstříku nebo jejího předmětu podnikání z obchodního rejstříku,
- ✓ stanoví-li tak zvláštní právní předpis,

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte právní úpravu živnostenského podnikání a definujte živnost.
2. Charakterizujte živnostenskou správu, její organizační strukturu a úkoly jednotlivých úřadů.
3. Rozdělte druhy živností, charakterizujte je a u jednotlivých druhů uveďte příklady.
4. Charakterizujte provozovnu, a jak má být označena.
5. Uveďte, které živnostenské úřady vedou živnostenský rejstřík a charakterizujte ho.
6. Uveďte povinnosti podnikatele v rámci živnostenského podnikání.

7. Vysvětlete, jakými způsoby může zaniknout živnostenské podnikání.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Zákon o živnostenském podnikání č. 455/1991 Sb. (živnostenský zákon), zákon č. 570/1991 Sb., o živnostenských úřadech; JUDr. Nelešovský J., Tabulky- upravené, Holešov 2001;

3 PRACOVNÍ PRÁVO

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojmy pracovního práva
- ✓ Orientovat se v pracovněprávních vztazích
- ✓ Orientovat se v právech a povinnostech zaměstnanců a zaměstnavatelů

Získáte:

Získáte

- ✓ Základní přehled o základních druzích pracovního poměru
- ✓ Základní přehled o pracovní době a době odpočinku
- ✓ Základní přehled o pracovních podmínkách žen a mladistvých

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Zpracovat pracovní smlouvu
- ✓ Zpracovat žádost o rozvázání pracovního poměru

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

20 + 6 hodin k samostudiu

KLÍČOVÁ SLOVA

Pracovní poměr, skončení pracovního poměru, dovolená, zaměstnanec, zaměstnavatel, mzda, plat

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základy pracovního práva

3.1 Pojem, předmět, prameny a funkce pracovního práva

Pracovní právo je souhrn právních norem o pracovních vztazích a o vztazích s výkonem práce souvisejících. Pracovním vztahem je především pracovní poměr, s výkonem práce souvisí např. dovolená, ochrana zdraví při práci a odpovědnost pracovníka za škodu.

Předmětem pracovního práva jsou zejména pracovněprávní vztahy mezi jednotlivými subjekty. Tedy lidská činnost vykonávaná za účelem dosažení výdělku v podmínkách podřízenosti a nadřízenosti – zaměstnanec – zaměstnavatel.

Hlavní prameny pracovního práva jsou Listina základních práv a svobod č.2/1993 Sb. a zákoník práce č. 262/2006 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2007.

Kromě zákoníku práce tvoří základní prameny pracovního práva některé další zákony, např.

- ✓ zákon č.174/1968 Sb. – o státním odborném dozoru nad bezpečností práce
- ✓ zákon č. 309/2006 Sb. – zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany
- ✓ zdraví při práci
- ✓ zákon č. 118/2000 Sb. – o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti
- ✓ zaměstnavatele zákon č. 435/2004 Sb. – o zaměstnanosti
- ✓ zákon č. 251/2005 Sb. - o inspekci práce
- ✓ zákon č.101/2000 Sb. – o ochraně osobních údajů
- ✓ Směrnice Evropských společenství zapracované do zákoníku práce
- ✓ Úmluvy Mezinárodní organizace práce, které se promítají do zákoníku práce
- ✓ dále řada Nařízení vlády a Vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí.

Zákoník práce připouští možnosti odlišných právních úprav některých pracovních vztahů (služebních vztahů např. policistů, služební vztah policisty ke státu), příslušníků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů, členů posádek námořních lodí, učitelů vysokých škol, pracovníků mezinárodních a cizozemských organizací.

V těchto případech se použijí speciální zákony (např. zákon o služebním poměru přísl. bezpečnostních sborů) a zákoník práce v těchto případech neplatí vůbec nebo jen omezeně na taxativně stanovené instituty.

Zákoník práce upravuje právní vztahy vznikající při výkonu závislé práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a tyto vztahy označuje jako vztahy pracovně právní.

Za individuální pracovněprávní vztahy jsou považovány všechny vztahy, které vznikly v souvislosti s výkonem závislé práce zaměstnance pro zaměstnavatele bez ohledu na to, zda účastníkem vztahu je vedle zaměstnavatele zaměstnanec nebo jiná osoba (na místě zaměstnance anebo zda výkon nesamostatné práce pro zaměstnavatele trvá nebo již byl ukončen.

Za závislou práci považuje zákoník práce práci, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti zaměstnance, přičemž musí jít výlučně o osobní výkon práce zaměstnance pro zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele, jeho jménem, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, v pracovní době nebo jinak stanovené nebo dohodnuté době, na pracovišti zaměstnavatele a na jeho odpovědnost.

Zákoník práce plní následující funkce:

- a) ochrannou- chrání ekonomicky slabšího účastníka pracovně právního vztahu (zaměstnance)
- b) organizační – stanoví rámec a podmínky organizace závislé práce
- c) výchovnou – měl by přispět ke zvýšení kultury vztahů při výkonu závislé práce.

Ochranná funkce pracovního práva je však v praxi značně oslabena nízkou úrovní vymahatelnosti práva, organizační funkce zastaralostí právní úpravy a výchovná funkce přílišnou kasuistikou a rovněž zastaralostí právní úpravy.

Zákoník práce dále upravuje právní vztahy kolektivní povahy, což znamená, že upravuje povinnosti zaměstnavatele k zástupcům zaměstnanců, a to včetně specifického práva odborových organizací na uzavírání kolektivních smluv. Tyto právní vztahy sice souvisejí s pracovně právními vztahy, ale nejsou přímo vztahy pracovněprávními.

Zákoník práce zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství. Směrnice Evropských společenství, které se týkají sociální politiky, pokrývají širokou oblast vztahů, zejména problematiku rovných příležitostí pro muže a ženy, pracovní podmínky včetně

- ✓ ochrany zdraví a bezpečnosti při práci i dialog mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Výčet směrnic a přehled kroků, které souvisejí se zpracováním těchto
- ✓ směrnic do našeho právního řádu, jsou součástí dokumentu nazvaného Bílá kniha o
- ✓ přípravě přidružených zemí střední a východní Evropy na integraci do vnitřního trhu.

Značným legislativním problémem je skutečnost, že transpozice evropských směrnic je v mnoha případech upravena pouhým přepisem příslušných ustanovení jednotlivých směrnic do textu zákoníku práce, aniž by šlo o normativní text, který by obsahoval konkrétní povinnosti či právo, popřípadě sankci za nesplnění povinnosti. Tímto způsobem lze sice vyhovět požadavkům „Bruselu“ ale dochází k „zaplevelení“ právního řádu definicemi či poučkami a nesrozumitelnými pojmy a slovními obraty, které nenavazují na dlouhodobě používanou právní terminologii pracovního práva.

3.2 Pracovněprávní vztahy a jejich účastníci (subjekty)

Pracovněprávní vztahy jsou v podstatě jedním z okruhů právní regulace společenských vztahů, při jejichž uskutečňování se prolíná výsledek činnosti zákonodárce upravit závazně a objektivně chování osob v určité oblasti společenského života a možnost osob svým subjektivním chováním tohoto výsledku jednání zákonodárce využívat a uskutečňovat jej.

Pracovněprávní vztahy je možno dělit na:

- a) individuální (konání práce zaměstnancem za odměnu),
- b) kolektivní (způsob a podmínky výkonu práce, zde je subjektem odborová organizace).

Pracovní právo zná základní pracovněprávní vztahy.

1. Pracovní poměr

2. Práce konaná mimo pracovní poměr na základě dohody o pracovní činnosti

3. Práce konaná mimo pracovní poměr na základě dohody o provedení práce.

Někteří autoři, např. JUDr. Petr Tomek (přední specialista na služební poměr) uvádějí i pracovněprávní vztahy soudců, státních zástupců, členů družstev atd.

Účastníky pracovně právních vztahů jsou zaměstnanci a zaměstnavatelé.

Zaměstnavatel – jeho postavení upravuje § 7 zákoníku práce – zaměstnavatelem je právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává fyzickou osobu v pracovně právním vztahu.

Zaměstnavateli- fyzickými osobami jsou nejen občané provozující např. živnost, ale i advokáti, notáři, daňoví poradci, auditoři. Zaměstnavatelem může být i občan bez jakéhokoliv oprávnění k činnosti podle zvláštního předpisu

Zaměstnance může zaměstnávat jiná fyzická osoba i pro osobní potřebu, která vůbec nesouvisí s výdělečnou činností.

Zaměstnavatel – právnická osoba

- ✓ sdružení fyzických nebo právnických osob
- ✓ účelová sdružení majetku (nadace, fondy)
- ✓ jednotky územní samosprávy (obec, kraj)
- ✓ jiné subjekty, u nichž to stanoví zákon

Sdružení fyzických osob jako právnické osoby je upraveno zákonem č.83/1990 Sb. o sdružování občanů. Členy sdružení mohou být i právnické osoby. Sdružení je registrováno Ministerstvem vnitra. Dle občanského zákoníku jsou právnickými osobami i zájmová sdružení právnických osob.(advokátní komora, lékařská komora apod.)

Právnickou osobou nejsou sdružení, která vznikají podle smlouvy o sdružení podle § 829 až 841 občanského zákoníku.

Nadace jsou účelovými sdruženími majetku, jejich úpravu obsahuje § 20b až 20e občanského zákoníku. Nadace jsou právnickými osobami registrovanými u krajských úřadů.

Územní samosprávné celky – obce a kraje jsou právnickými osobami s tím, nebližší úpravu obsahuje zákon č.128/2000 Sb. o obcích, a zákon č.129/2000 Sb. O krajích.

Právnickou osobou je rovněž stát Česká republika, pokud je účastníkem pracovně právního vztahu, což upravuje samostatně § 9 zákoníku práce. Za stát jedná příslušná organizační složka státu.

Právnickými osobami jsou obchodní společnosti založené podle zákona č.513/1991 Sb. Obchodní zákoník, a to včetně družstev.

Právnickou osobou jsou rovněž státní podniky podle zákona č.77/1997 Sb., o státním podniku.

Právnickou osobou zaměstnavatelem jsou rovněž příspěvkové a rozpočtové organizace zřizované podle zákona č.218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech.

Dále jsou to banky, investiční společnosti, investiční fondy, penzijní fondy.

Právnícké osoby, jako zaměstnavatelé, vystupují v pracovně právních vztazích svým jménem a mají odpovědnost vyplývající z těchto vztahů. Totéž platí o organizačních jednotkách, popřípadě sdružení občanů. Stanovy sdružení mohou zřídit organizační jednotky, které mohou jednat svým jménem.

Postavení zaměstnance je upraveno v § 6 zákoníku práce

Zaměstnancem může být pouze pracovně právně způsobilá fyzická osoba. Její obojí právní způsobilost, tj.

- ✓ způsobilost mít zaměstnanecké povinnosti a práva (pracovně-právní subjektivita)
- ✓ způsobilost vlastním jednáním přejímat tyto povinnosti a práva (způsobilost k pracovněprávním úkonům) vzniká dosažením věku 15 let. Dohodu o odpovědnosti (§ 252 odst. 2 zákoníku práce)však zaměstnanec může uzavřít nejdříve v den, kdy dosáhne 18 let věku. Jednání o pracovní smlouvě a její uzavření může probíhat již od 15. roku věku zaměstnance, avšak zaměstnavatel nesmí se zaměstnancem sjednat den nástupu do práce den, kdy by předcházel dni, kdy fyzická osoba ukončí povinnou školní docházku. Ukončení školního roku v červnu nikoli po prázdninách.

Práva a povinnosti mohou vzniknout i bývalým zaměstnancům důchodcům, pokud jde o stravování zaměstnanců (§236 odst.3 písm.a) zákoníku práce), pozůstalým v oblasti náhrady škody, jestliže zaměstnanec následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání zemře (§ 377 a § 378 zákoníku práce). Práce fyzických osob mladších 15 let nebo starších 15 let do skončení povinné školní docházky je zakázána. Tyto osoby mohou vykonávat jen uměleckou, kulturní, sportovní a reklamní činnost za podmínek stanovených zákonem č.435/2004 Sb. o zaměstnanosti.

3.3 Vznik a druhy pracovního poměru

Všechny vztahy, které se řídí normami pracovního práva, se nazývají pracovně právní vztahy. Jsou to například pracovní poměry, vztahy odpovědnosti za škody způsobené při práci, vztahy týkající se dovolené, odměňování práce, ochrana zdraví při práci.

Nevýznamnější z těchto pracovněprávních vztahů je pracovní poměr, zakládaný obvykle pracovní smlouvou mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Z obsahu pracovního poměru je nejdůležitější na jedné straně právo zaměstnavatele dávat příkazy k práci a jeho povinnost platit za práci mzdu, na druhé straně povinnost zaměstnance osobně konat uloženou práci a jeho právo na mzdu a na ochranu zdraví při práci.

3.3.1 Vznik pracovního poměru

Pracovní poměr vzniká:

- a) Pracovní smlouvou
- b) Jmenováním – do vedoucího pracovního místa zákoník práce blíže neupravuje
- c) Volbou

Ad a) Pracovní smlouva - Pracovní poměr se zakládá především uzavřením pracovní smlouvy. Základním znakem pracovního poměru je osobní a nezastupitelný výkon práce, která je konána v rámci dohodnutého druhu a místa podle pokynů zaměstnavatele za mzdu. Pracovní smlouva je dvoustranný právní akt, který má zákonem stanovené formální náležitosti a musí mít vždy písemnou formu. Z hlediska platnosti právního úkonu je však i ústně sjednaná pracovní smlouva platná, i když došlo k porušení zákoníku práce. Zákon nestanoví, že pracovní smlouva musí být sepsána na předepsaném formuláři, může mít tedy jakoukoliv písemnou podobu.

Jedno vyhotovení pracovní smlouvy je povinen zaměstnavatel vydat zaměstnanci. Pracovní smlouvu je nezbytné uzavřít před nástupem do práce, nejpozději však v den nástupu do práce, a to ještě před započítáním konání prací.

Náležitosti pracovní smlouvy jsou esenciální, nezbytné ke vzniku pracovní smlouvy.

- a) druh práce, který má zaměstnanec pro zaměstnance vykonávat
- b) místo nebo místa výkonu práce, ve kterých má být práce podle písm. a) vykonávána
- c) den nástupu do práce

Není-li v pracovní smlouvě sjednáno pravidelné pracoviště pro účely cestovních náhrad, je pravidelným pracovištěm místo výkonu práce sjednané v pracovní smlouvě. Jestliže je však místo výkonu práce sjednáno širěji než jedna obec, považuje se za pracoviště obec, ve které nejčastěji začínají pracovní cesty zaměstnance.

Kterákoli ze smluvních stran může považovat za důležité i jiné náležitosti pracovní smlouvy, např. sjednání výše mzdy, sjednání zkušební doby, sjednání částečného úvazku (na kratší pracovní dobu) či sjednání nepravidelného rozvržení pracovní doby a učinit dohodu o nich podmínkou vzniku pracovní smlouvy.

Pokud by si smluvní strany dohodly podmínky, které jsou v rozporu s právním předpisem nebo jimiž by se zaměstnanec předem vzdával svých práv, byla by tato část smlouvy neplatná (§19 odst. 1), ostatní části smlouvy by zůstaly nedotčeny.

Pokud pracovní smlouva neobsahuje údaje o právech a povinnostech vyplývajících z pracovního poměru, je zaměstnavatel povinen dle § 37 zákoníku práce zaměstnance o nich písemně informovat, a to nejpozději do jednoho měsíce od vzniku pracovního poměru. Informace musí obsahovat:

- ✓ jméno zaměstnance a název a sídlo zaměstnavatele, je-li právnickou osobou, nebo
- ✓ jméno a adresu zaměstnavatele, je-li fyzickou osobou
- ✓ bližší označení druhu a místa výkonu práce
- ✓ údaj o délce dovolené, způsob určování dovolené
- ✓ údaj o výpovědních dobách

- ✓ údaj o týdenní pracovní době a jejím rozvržení
- ✓ údaj o mzdě nebo platu a způsobu odměňování, splatnost mzdy, termín výplaty, místo a způsob vyplácení mzdy
- ✓ údaj o kolektivních smlouvách

Lze to i formou odkazu na příslušné právní předpisy nebo kolektivní smlouvu nebo vnitřní předpis.

Ad b) Jmenováním na vedoucí pracovní místo se zakládá pracovní poměr v případech stanovených zvláštním právním předpisem (např. zákonem o obcích č.128/2000Sb. zákona č.245/2006 Sb. o veřejných, neziskových zdravotnických zařízeních, zákona č.561/2004 školského zákona apod.), nestanoví-li to zvláštní právní předpis, zakládá se pracovní poměr jmenováním pouze u vedoucího:

- a) organizační složky státu – provede vedoucí nadřízené složky
- b) organizačního útvaru organizační složky státu – provede vedoucí této organizační složky
- c) organizačního útvaru státního podniku – provede ředitel tohoto podniku
- d) organizačního útvaru státního fondu – provede vedoucí tohoto fondu
- e) příspěvkové organizace – provede zřizovatel této příspěvkové organizace
- f) organizačního útvaru v Policii ČR – policejní prezident

S ohledem na množství zvláštních zákonů, které předpokládají vznik pracovního poměru jmenováním u vedoucího pracovníka, však zůstal tento způsob založení pracovního poměru zachován.

V případech uvedených v § 33 odst. 3 zákoníku práce může ten, kdo je příslušný ke jmenování vedoucího zaměstnance z pracovního místa podle § 73 zákoníku práce odvolat, a vedoucí zaměstnanec se může vedoucího místa vzdát.

Odvolání nebo vzdání se tohoto místa musí být písemné, jinak je neplatné, zatímco jmenovat zaměstnance do vedoucího pracovního místa lze i ústně nebo konkludentně.

Odvoláním nebo vzdáním se vedoucího pracovního místa pracovní poměr nekončí, což neplatí v případech, kdy byl pracovní poměr založen na dobu určitou. Není-li v písemném odvolání uveden pozdější den, platí, že výkon práce na pracovním místě vedoucího zaměstnance končí dnem následujícím po doručení odvolání či vzdání se místa.

Je-li v písemném odvolání či vzdání se pracovního místa uvedeno datum dřívější (čili právní úkon je antidatován) nebo uvádějící jako den skončení výkonu práce den doručení, je pro skončení výkonu práce na tomto pracovním místě rozhodující den stanovený zákonem, čili den následující po dni doručení.

Zákoník práce jednoznačně stanoví, že samotným odvoláním nebo vzdáním se vedoucího pracovního místa pracovní poměr nekončí. Zaměstnavatel je vždy povinen podat zaměstnanci návrh na změnu jeho dalšího pracovního zařazení na jinou práci odpovídající jeho zdravotnímu stavu a kvalifikaci. Jestliže zaměstnavatel nemá pro zaměstnance takovou práci, nebo ji zaměstnanec odmítne, jde o překážku v práci na straně zaměstnavatele a současně je dán výpovědní důvod podle § 52 písm. c) zákoníku práce tzv. organizační změna z důvodů nadbytečnosti zaměstnance.

Ad 3) volbou - jestliže zvláštní právní předpis nebo stanovy vyžadují, aby se obsazení pracovního místa uskutečnilo na základě volby příslušným orgánem, je vlastní volba a zvolení předpokladem, který předchází sjednání pracovní smlouvy. Zákoník práce neupravuje obsah ani formu dokumentu osvědčující akt zvolení (podmínka pro uzavření pracovní smlouvy) či akt jmenování do vedoucího pracovního místa.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte pojem, předmět a prameny pracovního práva
2. Vysvětlete základní funkce pracovního práva

3. Charakterizujte účastníky pracovně právních vztahů
4. Vysvětlete způsoby vzniku pracovního poměru
5. Uveďte náležitosti pracovní smlouvy

3.3.2 Druhy pracovních poměrů:

Pracovní poměr se rozlišuje podle různých kritérií. Nejobvyklejší je rozlišení:

1) Podle délky pracovní doby:

- a) na plnou pracovní dobu (§ 78,79,79a zákoníku práce)
- b) na kratší pracovní dobu (§ 80)

Plná pracovní doba je zákoníkem práce zásadně určována poměrem hodin k týdnu. Měsíční nebo roční fond pracovní doby, které používají plánovací kalendáře, nemá žádný vliv na posuzování pracovní doby a slouží jen pro plánování. Průměrná délka pracovní doby včetně práce přesčas nesmí podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES překročit 48 hodin v období 7 dnů. Zákoník práce upravuje týdenní pracovní dobu na 40 hodin s tím, že přestávky na jídlo oddech se nezapočítávají do pracovní doby. Zbývajících 8 hodin je rezervováno pro práci přesčas.

Maximální délka stanovené týdenní pracovní doby může být zaměstnavatelem stanovena nejvýše na 40 hodin. Zákoník práce stanoví zkrácenou dobu pro zaměstnance, kteří pracují v podzemí a na báňských pracovištích, a to nejvýše na 37,5 hodiny týdně, stejně jako pro zaměstnance pracující v třísměnném a nepřetržitém pracovním režimu. Zaměstnanci ve dvousměnném provozu mohou pracovat nejvýše 38,75 hodiny týdně. Zákon dále umožňuje zavést zkrácenou (nikoli kratší- jiný pojem) pracovní dobu bez krácení mzdy pod výše uvedený rozsah, nikoli však u zaměstnanců uvedených v § 109 odst. 3 zákoníku práce, tedy u těch co pobírají plat.(tam kde je zaměstnavatelem např. stát, kraj, obec, příspěvková organizace).

U zaměstnance mladšího 18 roků nesmí pak délka pracovní doby v jednotlivých dnech překročit 8 hodin, a pokud pracuje ve více pracovně právních vztazích (pracovních poměrech, či na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr), nesmí délka týdenní pracovní doby v souhrnu překročit 40 hodin.

Kratší pracovní doba - zákoník práce umožňuje sjednat mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem kratší pracovní dobu. Zaměstnanci pak náleží mzda nebo plat (§ 109 odst.2,3 zákoníku práce) odpovídající této kratší pracovní době. Zákoník práce stanoví maximální hranici pracovní doby, nikoli však minimální.

(Jsou to např. případy, kdy svobodná matka pečuje o dítě a potřebuje vyzvedávat dítě ze školky, tak jí může zaměstnavatel, pokud se s ním dohodne, upravit pracovní dobu a tím úměrně krátit i mzdu.)

2. Podle doby ukončení:

- a) na dobu neurčitou (§ 39 odst. 1)
- b) na dobu určitou (§ 39 odst. 2 až 6)

Zákoník práce preferuje sjednávání pracovních poměrů **na dobu neurčitou**, což je vyjádřeno tím, že pracovní poměr trvá po dobu neurčitou, nebyla-li výslovně sjednána doba jeho trvání.

S ohledem na směrnici Rady 1999/70/ES, týkající se Rámcové dohody uzavřené organizacemi EOK-Evropská odborová konfederace, UNICE-organizace evropských zaměstnavatelů a CEEP-Evropské středisko veřejných podniků o pracovních smlouvách na dobu určitou, zákoník práce umožňuje zaměstnavatelům plně využívat smlouvy **na dobu určitou** způsobem, který bere v úvahu specifické odvětvové požadavky, a přitom současně zabraňovat zneužívání pracovních poměrů na dobu určitou bezdůvodným opakováním uzavírání či prodlužování pracovních poměrů na dobu určitou mezi týmiž účastníky (tzv. řetězení pracovních poměrů na dobu určitou).

Zákoník práce stanoví maximální celkovou dobu trvání na sebe navazujících pracovních poměrů na dobu určitou, a to celkem na dobu nejvýše 2 let. To platí pro

každý další pracovní poměr na dobu určitou sjednaný v uvedené době mezi týmiž účastníky. Další sjednávání pracovního poměru mezi týmiž účastníky na dobu určitou zákon umožňuje až po uplynutí doby alespoň 6 měsíců od skončení předchozího pracovního poměru. Výjimky zákon stanoví v odst. 3 § 39 např. jako podmínku pro vznik dalších nároků u pracujících důchodců nebo z důvodů náhrady za dočasně nepřítomného zaměstnance po dobu překážek v práci (např. dlouhodobá nemoc, mateřská či rodičovská dovolená). Třetí výjimkou mohou být vážné provozní důvody na straně zaměstnavatele nebo důvody spočívající ve zvláštní povaze práce, kterou má zaměstnanec vykonávat.

3. Práce konané mimo pracovní poměr (§ 75, 76)

- a) Dohoda o provedení práce (§ 75)
- b) Dohoda o pracovní činnosti (§ 76)

Dohodu o provedení práce lze uzavřít na výkon práce či prací, není-li jejich rozsah větší než 150 hodin v kalendářním roce. Přitom není rozhodující, jde-li o charakter práce, která má povahu jednorázového úkolu, či jde o opakující se činnosti. Do rozsahu práce se započítává také doba práce, která je konána pro téhož zaměstnavatele na základě jiné dohody o provedení práce. To znamená, že zaměstnanec může konat u neomezeného počtu zaměstnavatelů práce na základě dohody o provedení práce, avšak vždy tak, že u každého bude vykonávat práci v rozsahu 150 hodin v kalendářním roce. Rozsah práce bude obtížně měřitelný za situace, kdy zaměstnavatel není povinen zaměstnanci rozvrhnout pracovní dobu.

Dohoda o provedení práce je blízká občanskoprávní smlouvě o dílo, nicméně podle zákoníku práce je formulována odlišně. Zákoník práce nestanoví náležitosti dohody o provedení práce. Při sjednání dohody je proto nezbytné vycházet z projevené vůle obou smluvních stran. V dohodě je vhodné sjednat nejen odměnu za vykonanou práci, ale i bližší podmínky pro odstoupení od dohody o provedení práce, pokud nebude práce provedena v dohodnutém termínu, popřípadě pokud bude vykazovat vady či nedostatky.

Dohodu o pracovní činnosti lze uzavřít se zaměstnancem i tehdy, jestliže rozsah práce nebude překračovat v témže roce 150 hodin. Na základě této dohody není možné vykonávat práci v rozsahu překračujícím v průměru polovinu stanovené týdenní doby.

Dodržování sjednaného a nejvýše přípustného rozsahu poloviny stanovené týdenní doby se posuzuje za celou dobu, na kterou byla dohoda o pracovní činnosti uzavřena, nejdéle však na období 52 týdnů. Zákoník práce v § 77 odst.1 písm. b) stanoví, že na dohody o pracovní činnosti se nevztahuje ustanovení o pracovní době a době odpočinku. Zaměstnavatel není povinen vést u zaměstnanců evidenci odpracované doby.

Dohodu o pracovní činnosti je zaměstnavatel povinen uzavřít písemně, jinak je neplatná. Jedno vyhotovení této dohody vydá zaměstnavatel zaměstnanci.

Obsahem dohody o pracovní činnosti jsou sjednané práce, sjednaný rozsah pracovní doby a doba, na kterou se dohoda uzavírá. Může být uzavřena na dobu určitou i neurčitou, přičemž se musí přihlížet k celkové odpracované době rovnající se polovině pracovní doby v týdnu v období 52 týdnů.

Zrušení dohody o pracovní činnosti je možné dohodou. Jednostranně může být také zrušena i bez uvedení důvodu a to s15 denní výpovědní lhůtou. Výpovědní doba začíná dnem, kdy byla výpověď doručena druhému účastníku. Okamžité zrušení pracovního poměru bude možné sjednat v případě, kdy je možné okamžitě zrušit pracovní poměr.

3.4 Změny pracovního poměru

Změny pracovního poměru nastávají následujícími formami

3.4.1 Převedení na jinou práci

Ustanovení § 41 zákoníku práce stanoví výjimky, kdy je zaměstnavatel povinen zaměstnance převést na jinou práci a výjimky, kdy může zaměstnance převést na jinou práci na základě svého jednostranného uvážení a rozhodnutí (bez dohody se zaměstnancem). V jiných případech zaměstnance nelze převést na jinou práci bez jeho souhlasu a takové

převedení by bylo neplatné. Zaměstnanec má samozřejmě právo odmítnout vykonávat jakoukoli jinou práci, ke které se předem dobrovolně nenabídl a která nevyplývá ze sjednaného druhu v pracovní smlouvě. Pokud by k neplatnému převedení na jinou práci došlo, zaměstnanec se může u soudu domáhat určení, že takové převedení je neplatné, a navíc se může domáhat i náhrady mzdy ve výši průměrného výdělku, pokud mu zaměstnavatel nepřiděloval práci podle sjednané pracovní smlouvy a jinou práci zaměstnanec nevykonával.

Zaměstnavatel je povinen převést zaměstnance na jinou práci - (§ 41 odst. 1)

a) pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče nebo rozhodnutí příslušného správního úřadu, který lékařský posudek přezkoumává, dlouhodobě způsobilosti konat dále dosavadní práci,

b) nesmí-li podle lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče nebo rozhodnutí příslušného správního úřadu, který lékařský posudek přezkoumává, dále konat dosavadní práci pro pracovní úraz, onemocnění nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí, anebo dosáhl-li na pracovišti určeném rozhodnutím příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví nejvyšší přípustné expozice

c) koná-li těhotná zaměstnankyně, zaměstnankyně, která kojí, nebo zaměstnankyně-matka do konce devátého měsíce po porodu práci, kterou nesmějí být tyto zaměstnankyně zaměstnány nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství nebo mateřství

d) jestliže je to nutné podle lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče nebo rozhodnutí příslušného správního úřadu v zájmu ochrany zdraví jiných fyzických osob před infekčním onemocněním,

e) jestliže je toho třeba podle pravomocného rozhodnutí soudu nebo správního úřadu, jiného státního orgánu nebo orgánu územního samosprávného celku,

f) je-li zaměstnanec pracující v noci na základě lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče uznán nezpůsobilým pro noční práci

g) požádá-li o to těhotná zaměstnankyně, zaměstnankyně, která kojí nebo zaměstnankyně-matka do konce devátého měsíce po porodu, která pracuje v noci

Zaměstnavatel může převést na jinou práci (§ 41 odst. 2)

a) dal-li zaměstnanci výpověď z důvodů uvedených v § 52 písm. f) a g)

b) bylo-li proti zaměstnanci zahájeno trestní řízení pro podezření z úmyslného trestného činu spáchaného při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním ke škodě na majetku zaměstnavatele, a to na dobu do pravomocného skončení trestního řízení

c) pozbyl-li zaměstnanec dočasně předpoklady stanovené zvláštními právními předpisy pro výkon sjednané práce, avšak v tomto případě nejdéle celkem na 30 pracovních dnů v kalendářním roce.

3.4.2 Pracovní cesta (§ 42)

Pracovní cestou se rozumí časově omezen vyslání zaměstnance zaměstnavatelem k výkonu práce mimo sjednané místo výkonu práce. Zaměstnavatel může vyslat zaměstnance na dobu nezbytné potřeby na pracovní cestu jen na základě dohody s ním. Zaměstnanec na pracovní cestě koná práci podle pokynů vedoucího zaměstnance, který ho na pracovní cestu vyslal.

Vysílá-li zaměstnavatel zaměstnance na pracovní cestu k plnění svých úkolů do jiné organizační složky (k jinému zaměstnavateli), může pověřit jiného vedoucího zaměstnance (jiného zaměstnavatele), aby zaměstnanci dával pokyny k práci, popřípadě jeho práci organizoval, řídil a kontroloval. V pověření je třeba vymezit jeho rozsah. S pověřením musí být zaměstnanec seznámen. Vedoucí zaměstnanci jiného zaměstnavatele však nemohou činit vůči zaměstnanci jménem vysílajícího zaměstnavatele právní úkony.

Celková možná doba vyslání zaměstnance na pracovní cestu, četnost vysílání ani vzdálenost od místa jeho bydliště či jeho pravidelného pracoviště není právním předpisem nijak omezena.

Souhlas zaměstnance s vysíláním na pracovní cesty může být sjednán v pracovní smlouvě, popřípadě i průběžně podle konkrétních potřeb zaměstnavatele. Může se tak stát i konkludentně nastoupením pracovní cesty.

Výjimky z pracovních cest upravuje § 240 zákoníku práce, kdy smějí být těhotné zaměstnankyně a zaměstnankyně a zaměstnanci pečující o děti do věku 8 let vysíláni na pracovní cestu mimo obvod obce svého pracoviště nebo bydliště jen se svým souhlasem.

3.4.3 Přeložení (§ 43)

Přeložit zaměstnance k výkonu práce do jiného místa, než bylo sjednáno v pracovní smlouvě, je možné pouze s jeho souhlasem a v rámci zaměstnavatele, pokud to nezbytně vyžaduje jeho provozní potřeba.

Pracovní úkoly přeloženému zaměstnanci ukládá, jeho práci organizuje, řídí a kontroluje a pokyny k tomu účelu dává příslušný vedoucí zaměstnanec organizační složky (útvary), na jejíž pracoviště byl zaměstnanec přeložen.

Při přeložení dochází ke změně místa výkonu práce a zaměstnanec plní úkoly vedoucího zaměstnance na novém pracovišti. Zaměstnankyně těhotné a zaměstnankyně a zaměstnanci pečující o děti do věku 8 let mohou být přeloženi k výkonu práce do jiného místa jen na základě vlastní žádosti (§ 240 odst.1) zákoníku práce.

Formu žádosti, zda má být písemná, či ústní, právní předpis nestanoví. V případném sporu by šlo o otázku dokazování. Z povahy věci vyplývá, že souhlas musí být předchozí a v zájmu právní jistoty by měl být písemný. Pokud souhlas zaměstnance chybí, nemůže se jednat o přeložení podle § 43 zákoníku práce.

Může ovšem nastat situace, kdy zaměstnanec ústně prohlásí, že s přeložením nesouhlasí, nicméně nakonec v jiném místě nastoupí a teprve po určité delší době se dožaduje návratu do původního místa výkonu práce. V tomto případě by zřejmě bylo nutné v zájmu právní jistoty zvažovat, zda nešlo o dodatečný konkludentní souhlas s přeložením do jiného místa.

Pokud jde o situaci, kdy zaměstnavatel dočasně přidělí zaměstnance k výkonu jiné práce k jiné právnické nebo fyzické osobě, kdy přidělení je spojeno s prohlubováním nebo zvyšováním kvalifikace u jiné právnické nebo fyzické osoby, tak to řeší § 230 odst. 5 a § 231 odst. 3 zákoníku práce. Toto dočasné přidělení zaměstnance k jiné právnické osobě ve vazbě na prohlubování nebo zvyšování kvalifikace je možné se souhlasem všech tří stran dohody, tj. zaměstnance, vysílajícího zaměstnavatele a přijímající fyzické či právnické osoby. Je vhodná písemná forma dohody. Dosavadní pracovní poměr zůstane k původnímu zaměstnavateli zachován. Mezi zaměstnancem a fyzickou či právnickou osobou, kam byl zaměstnanec přidělen, nový pracovní poměr nevznikne.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Charakterizujte druhy pracovního poměru dle délky pracovní doby
2. Charakterizujte druhy pracovního poměru dle doby ukončení
3. Charakterizujte práce konané mimo pracovní poměr
4. Uveďte změny pracovního poměru
5. Charakterizujte převedení na jinou práci zaměstnance
6. Charakterizujte pracovní cestu zaměstnance
7. Charakterizujte přeložení zaměstnance

3.5 Skončení pracovního poměru

A) Pracovní poměr může být rozvázn jen

- a) dohodou

- b) výpovědí
- c) okamžitým zrušením
- d) zrušením ve zkušební době

B) Pracovní poměr končí

a) na dobu určitou uplynutím sjednané doby

b) pracovní poměr cizince nebo osoby bez státní příslušnosti dnem, kterým má skončit jejich pobyt na území ČR podle vykonatelného rozhodnutí o zrušení povolení k pobytu

dnem, kterým nabyl právní moci rozsudek ukládající těmto osobám trest vyhoštění z území ČR

uplynutím doby, na kterou bylo vydáno povolení k zaměstnání

c) smrtí zaměstnance (§342 odst. 1)

Rozvázání pracovního poměru se zaměstnancem, který je osobou se zdravotním postižením, je zaměstnavatel povinen písemně oznámit příslušnému úřadu práce.

Osoby se zdravotním postižením podle § 67 odst. 2) zákona o zaměstnanosti č.435/2004 Sb. jsou: - osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány plně nebo částečně invalidní osoby, které byly rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení uznány zdravotně znevýhodněnými. Přitom nejsou povinni plnit tzv. nabídkovou povinnost jiného zaměstnání.

Dohoda o rozvázání pracovního poměru

Dohodnou-li se zaměstnavatel a zaměstnanec na rozvázání pracovního poměru, končí pracovní poměr sjednaným dnem.

Dohodu o rozvázání pracovního poměru uzavírají zaměstnavatel a zaměstnanec písemně, jinak je neplatná. V dohodě musí být uvedeny důvody rozvázání pracovního poměru, požaduje-li to zaměstnanec.

Jedno vyhotovení dohody o rozvázání pracovního poměru vydá zaměstnavatel zaměstnanci.

Dohoda o skončení pracovního poměru je dvoustranný právní úkon a k jeho uzavření je třeba souhlasu obou stran, zatímco výpověď je jednostranným právním úkonem, se kterým druhá strana nemusí souhlasit a většinou také nesouhlasí.

Termín skončení pracovního poměru nemusí být určen jen stanovením konkrétního data, ale i jiným způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti, jako např. dnem návratu zaměstnankyně z mateřské dovolené, ukončením určitých konkrétních prací, ukončením sezóny apod. Dohoda je uzavřena, jakmile se zaměstnanec se zaměstnavatelem dohodnou na konkrétní době skončení pracovního poměru.

Pokud obsah dohody jedné ze smluvních stran nevyhovuje, dohodu nemusí uzavřít. Z hlediska zajištění důkazu může mít uvedení důvodu skončení pracovního poměru v dohodě význam jen při skončení pracovního poměru z organizačních důvodů (§ 52 písm. a) až c) zákoníku práce) či z tzv. zdravotních důvodů (§52 písm. d).

Pokud zaměstnanec končí pracovní poměr dohodou z důvodů uvedených v § 52 odst. d) např. pracovní úraz, nemoc z povolání, náleží mu odstupné podle § 67 odst.1 zákoníku práce ve výši 12 násobku průměrného výdělku. Nedojde-li k uzavření dohody o rozvázání pracovního poměru, nemůže zaměstnanci vzniknout ani nárok na odstupné.

Dohoda o rozvázání pracovního poměru může mít podobu návrhu na jedné listině a jeho přijetí na jiné listině. Jedna strana podává návrh na uzavření smlouvy, druhá zvažuje jeho přijetí. Návrhem dohody o rozvázání pracovního poměru je druhý účastník vázán, jakmile tento návrh dojde druhé straně. Pouze do této doby může od návrhu odstoupit. Například je podán dopisem, účastník s to rozmyslí a pošle telegram či fax o tom, že bere návrh zpět.

Zaměstnanec, který rozvazuje pracovní poměr dohodou, má podle přílohy nařízení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci nárok na pracovní volno bez náhrady mzdy k vyhledání nového místa před skončením pracovního poměru, a to na nezbytně nutnou dobu, nejvýše na jeden půlden v týdnu, po dobu odpovídající výpovědní době. V případech, kdy je rozvázání pracovního poměru odůvodněno

organizačními změnami, vzniká nárok na placené volno. Pracovní volna lze se souhlasem zaměstnavatele slučovat.

Skončení pracovního poměru výpovědí

Výpovědí může rozvázat pracovní poměr zaměstnavatel i zaměstnanec. Výpověď musí být dána písemně a doručena druhému účastníku, jinak je neplatná.

Zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď jen z důvodů výslovně stanovených v **§ 52 zákoníku práce**:

- ✓ ruší-li se zaměstnavatel nebo jeho část
- ✓ přemísťuje-li se zaměstnavatel nebo jeho část
- ✓ stane-li se zaměstnanec nadbytečným vzhledem k rozhodnutí zaměstnavatele nebo příslušného orgánu o změně jeho úkolů, technického vybavení, o snížení stavu zaměstnanců za účelem zefektivnění práce nebo o jiných organizačních změnách
- ✓ nesmí-li zaměstnanec dále konat práci podle lékařského posudku, konat práci po pracovní úraz, nemocnění nemocí z povolání
- ✓ pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu dlouhodobě způsobilosti konat dosavadní práci
- ✓ nesplňuje-li zaměstnanec předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce (např. neuspokojivé pracovní výsledky, na něž byl v posledních 12 měsících upozorněn)
- ✓ pro soustavné méně závažné porušování povinností vyplývajících z právních předpisů, jestliže byl v době posledních 6 měsíců písemně upozorněn na možnost výpovědi.

Dá-li zaměstnavatel zaměstnanci výpověď, musí důvod ve výpovědi skutkově vymezit tak, aby jej nebylo možno zaměnit s jiným důvodem, jinak je výpověď neplatná. Důvod výpovědi nesmí být dodatečně měněn.

Zaměstnanec může dát zaměstnavateli výpověď z jakéhokoli důvodu nebo i bez udání důvodu.

Výpověď, která byla doručena druhému účastníku, může být odvolána pouze s jeho souhlasem, odvolání výpovědi i souhlas s jejím odvoláním musí být provedeno písemně.

Byla-li dána výpověď, skončí pracovní poměr uplynutím výpovědní doby, která je stejná pro zaměstnance i pro zaměstnavatele a činí nejméně 2 měsíce.

Výpovědní doba začíná prvním dnem kalendářního měsíce následující-ho po doručení výpovědi a končí uplynutím posledního dne příslušného kalendářního měsíce, s výjimkami vyplývajícími z **§ 53 odst. 2 ZP**:

V případě kdy je dána výpověď zaměstnanci před počátkem ochranné doby tak, že by výpovědní doba měla plynout v ochranné době, ochranná doba se do výpovědní doby nezapočítává, pracovní poměr skončí teprve uplynutím zbývající části výpovědní doby po skončení ochranné doby, ledaže zaměstnanec sdělí zaměstnavateli, že na prodloužení pracovního poměru netrvá.

§ 54 písm. b) ZP:

Zákaz výpovědi se nevztahuje na výpověď danou zaměstnanci z důvodu, pro který může zaměstnavatel okamžitě zrušit pracovní poměr, pokud nejde o zaměstnankyni na mateřské dovolené a zaměstnance v době čerpání rodičovské dovolené do doby, po kterou je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou. Byla-li dána zaměstnankyni nebo zaměstnanci z tohoto důvodu výpověď před nástupem mateřské dovolené (rodičovské dovolené) tak, že by výpovědní doba uplynula v době této mateřské dovolené (rodičovské dovolené), skončí výpovědní doba současně s mateřskou (rodičovskou) dovolenou.

§ 63 ZP

Pracovní poměr hromadně propouštěného zaměstnance skončí výpovědí nejdříve po uplynutí doby 30 dnů po sobě jdoucích od doručení písemné zprávy zaměstnavatele podle § 62 odst. 5 příslušnému úřadu práce, ledaže zaměstnanec prohlásí, že na prodloužení pracovního poměru netrvá. To neplatí, bylo-li vydáno rozhodnutí o úpadku zaměstnavatele. (dle zákona o úpadku č.182/2006 Sb. tzv. insolvenční zákon.)

Zákaz výpovědi dané zaměstnavatelem

Zaměstnavatel nesmí dát výpověď v ochranné době, to je:

- ✓ v době, kdy zaměstnanec uznán dočasně práce neschopným, pokud si tuto neschopnost úmyslně nepřivodil nebo nevznikla-li tato neschopnost jako bezprostřední následek opilosti zaměstnance nebo zneužití návykových látek, a v době od podání návrhu na ústavní ošetřování nebo od nástupu lázeňského léčení až do dne jejich ukončení. Při onemocnění tuberkulózou se tato ochranná doba prodlužuje o 6 měsíců po propuštění z ústavního ošetření,
- ✓ při výkonu vojenského cvičení nebo výjimečného vojenského cvičení ode dne, kdy byl zaměstnanci doručen povolávací rozkaz, po dobu výkonu těchto cvičení, až do uplynutí 2 týdnů po jeho propuštění z těchto cvičení
- ✓ v době kdy je zaměstnanec dlouhodobě uvolněn pro výkon veřejné funkce
- ✓ v době kdy je zaměstnankyně těhotná nebo kdy zaměstnankyně čerpá mateřskou dovolenou nebo kdy zaměstnankyně nebo zaměstnanec čerpají rodičovskou dovolenou
- ✓ v době, kdy je zaměstnanec, který pracuje v noci, uznán na základě lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče dočasně nezpůsobilým pro noční práci.

Byla-li dána zaměstnanci výpověď před počátkem ochranné doby tak, že by výpovědní doba měla uplynout v ochranné době, ochranná doba se do výpovědní doby nezapočítává. Pracovní poměr skončí teprve uplynutím zbývající části výpovědní doby po skončení

ochranné doby, ledaže zaměstnanec sdělí zaměstnavateli, že na prodloužení pracovního poměru netrvá.

Okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem a zaměstnancem

Okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem (§55) (tzv. výpověď na hodinu)

Zaměstnavatel může výjimečně pracovní poměr okamžitě zrušit jen tehdy:

a) byl-li zaměstnanec pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu delší než 1 rok, nebo byl-li pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin spáchaný při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu nejméně 6 měsíců

b) porušil-li zaměstnanec povinnost vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvláště hrubým způsobem (např. opakované neomluvené absence v práci, požívání alkoholu)

Zaměstnavatel nesmí zrušit pracovní poměr s těhotnou zaměstnankyní, zaměstnankyní na mateřské dovolené, zaměstnancem nebo zaměstnankyní, kteří čerpají rodičovskou dovolenou.

Okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnancem (§ 56)

Zaměstnanec může pracovní poměr okamžitě zrušit jen, jestliže:

a) podle lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče nebo rozhodnutí příslušného správního úřadu, který lékařský posudek přezkoumává, nemůže dále konat práci bez vážného ohrožení svého zdraví a zaměstnavatel mu neumožnil v době 15 dnů ode dne předložení tohoto posudku výkon jiné pro něho vhodné práce, nebo

b) zaměstnavatel mu nevyplatil mzdu nebo plat nebo náhradu mzdy nebo platu anebo jakoukoli jejich část do 15 dnů po uplynutí termínu splatnosti (§ 141 odst. 1).

Zaměstnavatel nemůže dát zaměstnanci výpověď ani s ním okamžitě zrušit pracovní poměr pro porušení povinností stanovených § 56 odst. 2 písm. b) zákona o nemocenském pojištění, pokud jde o režim dočasně práce neschopného pojištěnce.

Další případy skončení pracovního poměru

Skončení pracovního poměru na dobu určitou (§ 65)

Pracovní poměr na dobu určitou může skončit také ostatními způsoby uvedenými v § 48 odst. 1, 3 a 4. Byla-li doba trvání tohoto pracovního poměru omezena na dobu konání určitých prací, upozorní zaměstnavatel zaměstnance na skončení těchto prací včas, zpravidla alespoň 3 dny předem.

Pokračuje-li zaměstnanec po uplynutí sjednané doby (§ 48 odst. 2) s vědomím zaměstnavatele dále v konání prací, platí, že se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou.

Pracovní poměr na dobu určitou končí bez dalších právních úkonů uplynutím času, na který byl uzavřen, avšak může skončit také všemi dalšími způsoby podle zákoníku práce. Pokud je doba trvání pracovního poměru dohodnut potřebou konání určitých prací, má zaměstnavatel na skončení pracovního poměru včas upozornit, a to zpravidla alespoň tři dny předem. Nesplnění této povinnosti zaměstnavatele upozornit předem na skončení prací však nemá vliv na skončení pracovního poměru na dobu určitou.

I když zákon výslovně odkazuje jen na pracovní poměry uzavřené na dobu konání určitých prací, má toto ustanovení obecnější platnost. V zájmu odstranění nejistoty v postavení zaměstnance, který po skončení pracovního poměru na dobu určitou pokračuje s vědomím zaměstnavatele v konání prací, stanoví zákoník práce nevratitelnou právní domněnku, že se pracovní poměr změnil v pracovní poměr uzavřený na dobu neurčitou.

Zrušení pracovního poměru ve zkušební době (§ 66)

Zaměstnavatel i zaměstnanec mohou zrušit pracovní poměr ve zkušební době z jakéhokoliv důvodu nebo bez uvedení důvodu. Zaměstnavatel však nemůže ve zkušební době zrušit pracovní poměr v době prvních 14 kalendářních dnů trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény) zaměstnance.

Písemné oznámení o zrušení pracovního poměru podle odstavce 1 má být doručeno druhému účastníku zpravidla alespoň 3 dny přede dnem, kdy má pracovní poměr skončit.

Sjednání zkušební doby podle § 35 zákoníku práce v praxi znamená, že v této době lze rychle, neformálně a snadno skončit pracovní poměr, a to jak ze strany zaměstnavatele tak i zaměstnance. Ve zkušební době lze pracovní poměr skončit z jakéhokoliv důvodu nebo i bez udání důvodu. Nejde o výpověď, ale o právní úkon zrušení pracovního poměru, a proto se na tento způsob skončení pracovního poměru nevztahuje ochranná doba podle § 53 a 54 zákoníku práce.

Zaměstnanec i zaměstnavatel písemně doručují své rozhodnutí o zrušení pracovního poměru druhé smluvní straně. Vzhledem k tomu, že nedostatek písemné formy, a tím méně

doručení tohoto oznámení, není sankcionován neplatností tohoto právního úkonu, je podle zákoníku práce platné i ústní skončení pracovního poměru ve zkušební době.

Písemné oznámení o zrušení pracovního poměru má být doručeno druhé straně zpravidla 3 dny přede dnem, kdy má pracovní poměr skončit.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte jednotlivé možnosti skončení pracovního poměru
2. Blíže charakterizujte skončení pracovního poměru dohodou
3. Blíže charakterizujte skončení pracovního poměru výpovědí
4. Blíže charakterizujte skončení pracovního poměru okamžitým zrušením
5. Blíže charakterizujte skončení pracovního poměru zrušením ve zkušební době
6. Uveďte další případy (než výše uvedené) skončení pracovního poměru

3.6 Bezpečnost a ochrana zdraví při práci

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci pokrývá širší oblast vztahů, práv a povinností, stejně jako podrobných požadavků svou povahou technických. Protože tato podrobná a výrazně technická problematika podléhá častým změnám jednak v důsledku technického pokroku, jednak v souvislosti s tvorbou nové evropské legislativy, a rovněž proto, že některé směrnice Evropského společenství z této oblasti dopadají na činnost a služby poskytované mimo pracovněprávní vztahy, kdežto zákoník práce upravuje vztahy vznikající při závislé práci, bylo rozhodnuto zařadit tuto část problematiky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci do samostatného zákona. Zákoník práce současně předvídá přijetí tohoto dalšího zákona (č. 309/2006 Sb.), kterým jsou upraveny jednak další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v pracovněprávních vztazích, ale i zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti nebo poskytování služeb mimo pracovněprávní vztahy.

3.6.1 Předcházení ohrožení života a zdraví při práci

Zaměstnavatel je povinen zajistit bezpečnost a ochranu zdraví zaměstnanců při práci s ohledem na rizika možného ohrožení jejich života a zdraví, která se týkají výkonu práce (dále jen "rizika").

Péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci uložená zaměstnavateli podle odstavce 1 nebo zvláštními právními předpisy je nedílnou a rovnocennou součástí pracovních povinností vedoucích zaměstnanců na všech stupních řízení v rozsahu pracovních míst, která zastávají.

Plní-li na jednom pracovišti úkoly zaměstnanci dvou a více zaměstnavatelů, jsou zaměstnavatelé povinni vzájemně se písemně informovat o rizicích a přijatých opatřeních k ochraně před jejich působením, která se týkají výkonu práce a pracoviště, a spolupracovat při zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci pro všechny zaměstnance na pracovišti. Na základě písemné dohody zúčastněných zaměstnavatelů touto dohodou pověřený zaměstnavatel koordinuje provádění opatření k ochraně bezpečnosti a zdraví zaměstnanců a postupy k jejich zajištění.

Každý ze zaměstnavatelů je povinen:

a) zajistit, aby jeho činnosti a práce jeho zaměstnanců byly organizovány, koordinovány a prováděny tak, aby současně byli chráněni také zaměstnanci dalšího zaměstnavatele,

b) dostatečně a bez zbytečného odkladu informovat odborovou organizaci nebo zástupce zaměstnanců pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, a nepůsobí-li u něj, přímo své zaměstnance o rizicích a přijatých opatřeních, které získal od jiných zaměstnavatelů.

Povinnost zaměstnavatele zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví při práci se vztahuje na všechny fyzické osoby, které se s jeho vědomím zdržují na jeho pracovištích.

Náklady spojené se zajišťováním bezpečnosti a ochrany zdraví při práci hradí zaměstnavatel; tyto náklady nesmějí být přenášeny přímo ani nepřímo na zaměstnance.

3.6.2 Povinnosti zaměstnavatele, zaměstnance, „pracovní kázeň“

Ustanovení § 103 odst. 1 obsahuje taxativní výpočet povinností zaměstnavatele vůči všem zaměstnancům se zvláštním zřetelem na skupiny zaměstnanců, kteří jsou z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci více ohroženi. Jsou to zaměstnankyně těhotné a zaměstnankyně krátce po porodu, dále zaměstnanci v pracovním poměru sjednaném na dobu určitou, zaměstnanci agentury práce, kteří jsou přiděleni k výkonu práce k jinému zaměstnavateli, a mladiství zaměstnanci.

Zaměstnavatel nesmí připustit, aby konkrétní zaměstnanec vykonával zakázané práce a práce, které z hlediska náročnosti neodpovídají jeho schopnostem (to by měl posoudit sám zaměstnavatel) a zdravotní způsobilosti (posouzena lékařem). Zaměstnavatel je povinen zaměstnancům sdělit, do jaké kategorie je z hlediska míry výskytu rizikových faktorů zařazena práce, kterou vykonávají. Zařazení pracovišť do kategorií z hlediska rizik (kategorizace prací) se provádí dle zákona č.258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů (§ 37 a násl.). O zařazení pracovišť do třetí a čtvrté kategorie rozhoduje v zásadě orgán ochrany veřejného zdraví na návrh zaměstnavatele.

O zařazení práce do druhé kategorie rozhoduje zaměstnavatel, ostatní práce vykonávané na pracovištích zaměstnavatele, které nebyly zařazeny do uvedených kategorií, se považují za práce první kategorie.

3.6.3 Zaměstnavatel je povinen (§ 103 ZP)

a) nepřipustit, aby zaměstnanec vykonával zakázané práce a práce, jejichž náročnost by neodpovídala jeho schopnostem a zdravotní způsobilosti,

b) informovat zaměstnance o tom, do jaké kategorie byla jím vykonávaná práce zařazena; kategorizaci prací upravuje zvláštní právní předpis,

c) zajistit, aby práce v případech stanovených zvláštním právním předpisem vykonávali pouze zaměstnanci, kteří mají platný zdravotní průkaz, kteří se podrobili zvláštnímu očkování nebo mají doklad o odolnosti vůči nákaze,

d) sdělit zaměstnancům, které zařízení závodní preventivní péče jim poskytuje závodní preventivní péči a jakým druhům očkování a jakým preventivním prohlídkám a vyšetřením souvisejícím s výkonem práce jsou povinni se podrobit, umožnit zaměstnancům podrobit se těmto očkováním, prohlídkám a vyšetřením v rozsahu stanoveném zvláštními právními předpisy nebo rozhodnutím příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví,

e) nahradit zaměstnanci, který se podrobí preventivní prohlídce, vyšetření nebo očkování podle písmene d), případnou ztrátu na výdělků, a to ve výši průměrného výdělků, popřípadě ve výši rozdílu mezi náhradou mzdy nebo platu podle § 192 nebo nemocenským a průměrným výdělkem,

f) zajistit zaměstnancům, zejména zaměstnancům v pracovním poměru na dobu určitou, zaměstnancům agentury práce dočasně přiděleným k výkonu práce k jinému zaměstnavateli, mladistvým zaměstnancům, podle potřeb vykonávané práce dostatečné a přiměřené informace a pokyny o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci podle tohoto zákona a podle zvláštních právních předpisů, zejména formou seznámení s riziky, výsledky vyhodnocení rizik a s opatřeními na ochranu před působením těchto rizik, která se týkají jejich práce a pracoviště,

g) zabezpečit, aby zaměstnanci jiného zaměstnavatele vykonávající práce na jeho pracovištích obdrželi před jejich zahájením vhodné a přiměřené informace a pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a o přijatých opatřeních, zejména ke zdolávání požárů, poskytnutí první pomoci a evakuace fyzických osob v případě mimořádných událostí,

h) jestliže při práci přichází v úvahu expozice rizikovým faktorům poškozujícím plod v těle matky, informovat o tom zaměstnankyně. Těhotné zaměstnankyně, zaměstnankyně, které kojí, a zaměstnankyně-matky do konce devátého měsíce po porodu je dále povinen seznámit s riziky a jejich možnými účinky na těhotenství, kojení nebo na jejich zdraví a učinit potřebná opatření, včetně opatření, která se týkají snížení rizika psychické a fyzické únavy a jiných druhů psychické a fyzické zátěže spojené s vykonávanou prací, a to po celou dobu, kdy je to nutné k ochraně jejich bezpečnosti nebo zdraví dítěte,

i) umožnit zaměstnanci nahlížet do evidence, která je o něm vedena v souvislosti se zajišťováním bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,

j) zajistit zaměstnancům poskytnutí první pomoci,

k) nepoužívat takového způsobu odměňování prací, při kterém jsou zaměstnanci vystaveni zvýšenému nebezpečí újmy na zdraví a jehož použití by vedlo při zvyšování pracovních výsledků k ohrožení bezpečnosti a zdraví zaměstnanců,

l) zajistit dodržování zákazu kouření na pracovištích stanoveného zvláštními právními předpisy

Povinnosti zaměstnanců:

a) pracovat řádně podle svých sil, znalostí a schopností, plnit pokyny nadřízených vydané v souladu s právními předpisy a spolupracovat s ostatními zaměstnanci,

b) využívat pracovní dobu a výrobní prostředky k vykonávání svěřených prací, plnit kvalitně a včas pracovní úkoly,

c) dodržovat právní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané; dodržovat ostatní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané, pokud s nimi byli řádně seznámeni,

d) řádně hospodařit s prostředky svěřenými jim zaměstnavatelem a střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele.

Porušení těchto povinností je charakterizováno jako porušení pracovní kázně.

Pojem pracovní kázeň je pojmem zastaralým ze zákoníku práce č. 65/1965 Sb. V současné době tento pojem je nahrazen pojmem „Porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci“.

3.6.4 Povinnosti zaměstnavatele při pracovních úrazech a nemocech z povolání

V nařízení vlády č. 494/2001 Sb., kterým se stanoví způsob evidence, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, kterým se ohlašuje pracovní úraz a zasílá záznam o úrazu, jsou stanoveny další podrobnosti. Použití tohoto prováděcího předpisu je do vydání nového rovněž upraveno v § 394 odst. 1 písm. c) zákoníku práce.

Zaměstnavatel, u něhož k pracovnímu úrazu došlo, je povinen:

- ✓ objasnit příčiny a okolnosti vzniku tohoto úrazu za účasti zaměstnance, pokud to zdravotní stav zaměstnance dovoluje, svědků a za účasti odborové organizace nebo zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bez vážných důvodů neměnit stav na místě úrazu do doby objasnění příčin a okolností vzniku pracovního úrazu,
- ✓ pracovním úrazu zaměstnance jiného zaměstnavatele bez zbytečného odkladu uvědomit zaměstnavatele úrazem postiženého zaměstnance, umožnit mu účast na objasnění příčin a okolností vzniku pracovního úrazu a seznámí ho s výsledky tohoto objasnění,

- ✓ vést v knize úrazů evidenci o všech úrazech, i když jimi nebyla způsobena pracovní neschopnost nebo byla způsobena pracovní neschopnost nepřesahující 3 kalendářní dny,
- ✓ ohlásit pracovní úraz a zaslat záznam o úrazu stanoveným orgánům a institucím.
- ✓ přijímat opatření proti opakování pracovních úrazů,
- ✓ vést evidenci zaměstnanců, u nichž byla uznána nemoc z povolání, která vznikla na jeho pracovištích, a uplatnit taková opatření, aby odstranil nebo minimalizoval rizikové faktory, které vyvolávají ohrožení nemocí z povolání nebo nemoc z povolání.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Pojednejte o předcházení ohrožení života a zdraví při práci
2. Stručně rozeberte povinnosti zaměstnavatele z hlediska bezpečnosti práce
3. Stručně objasněte povinnosti zaměstnavatele při pracovních úrazech
4. Objasněte povinnosti zaměstnance, a kdy jde o porušení povinností ze strany zaměstnance

3.7 Pracovní doba a doba odpočinku

3.7.1 Obecná ustanovení o pracovní době a délka pracovní doby

Pro účely úpravy pracovní doby a doby odpočinku je

a) pracovní dobou doba, v níž je zaměstnanec povinen vykonávat pro zaměstnavatele práci, a doba, v níž je zaměstnanec na pracovišti připraven k výkonu práce podle pokynů zaměstnavatele,

b) dobou odpočinku doba, která není pracovní dobou,

c) směnou část týdenní pracovní doby bez práce přesčas, kterou je zaměstnanec povinen na základě předem stanoveného rozvrhu pracovních směn odpracovat,

d) dvousměnným pracovním režimem režim práce, v němž se zaměstnanci vzájemně pravidelně střídají ve 2 směnách v rámci 24 hodin po sobě jdoucích,

e) třisměnným pracovním režimem režim práce, v němž se zaměstnanci vzájemně pravidelně střídají ve 3 směnách v rámci 24 hodin po sobě jdoucích,

f) nepřetržitým pracovním režimem režim práce, v němž se zaměstnanci vzájemně pravidelně střídají ve směnách v nepřetržitém provozu zaměstnavatele v rámci 24 hodin po sobě jdoucích,

g) nepřetržitým provozem provoz, který vyžaduje výkon práce 24 hodin denně po 7 dnů v týdnu,

h) pracovní pohotovostí doba, v níž je zaměstnanec připraven k případnému výkonu práce podle pracovní smlouvy, která musí být v případě naléhavé potřeby vykonána nad rámec jeho rozvrhu pracovních směn. Pracovní pohotovost může být jen na jiném místě dohodnutém se zaměstnancem, odlišném od pracovišť zaměstnavatele,

i) prací přesčas práce konaná zaměstnancem na příkaz zaměstnavatele nebo s jeho souhlasem nad stanovenou týdenní pracovní dobu vyplývající z předem stanoveného rozvržení pracovní doby a konaná mimo rámec rozvrhu pracovních směn. U zaměstnanců s

kratší pracovní dobou je práci přesčas práce přesahující stanovenou týdenní pracovní dobu; těmto zaměstnancům není možné práci přesčas nařídit. Práci přesčas není, napracovávali-li zaměstnanec práci konanou nad stanovenou týdenní pracovní dobu pracovní volno, které mu zaměstnavatel poskytl na jeho žádost,

j) týdnem každé období na sebe navazujících 7 dnů,

k) noční práci práce konaná v noční době; noční doba je doba mezi 22. a 6. hodinou,

l) zaměstnancem pracujícím v noci zaměstnanec, který během noční doby pravidelně odpracuje nejméně 3 hodiny ze své pracovní doby v rámci 24 hodin po sobě jdoucích.

3.7.2 Stanovená týdenní pracovní doba (§ 79)

Délka stanovené týdenní pracovní doby nesmí překročit 40 hodin týdně.

Délka stanovené týdenní pracovní doby nesmí překročit u zaměstnanců

a) pracujících v podzemí při těžbě uhlí, rud a nerudných surovin, v důlní výstavbě a na báňských pracovištích geologického průzkumu 37,5 hodiny týdně,

b) s třísměnným a nepřetržitým pracovním režimem 37,5 hodiny týdně,

c) s dvousměnným pracovním režimem 38,75 hodiny týdně.

U zaměstnance mladšího než 18 let nesmí délka směny v jednotlivých dnech překročit 8 hodin a ve více pracovních vztazích nesmí délka týdenní pracovní doby ve svém souhrnu překročit 40 hodin týdně.

Kratší pracovní doba

Byla-li sjednána kratší pracovní doba, přísluší zaměstnanci mzda nebo plat, které odpovídají této kratší pracovní době.

3.7.3 Rozvržení pracovní doby

O konkrétním rozvržení pracovní doby rozhoduje zásadně zaměstnavatel, přičemž určí začátek a konec směn. Pracovní doba se rozvrhuje zpravidla do pětidenního pracovního týdne. Rozvržení pracovní doby je zaměstnavatel povinen projednat s odborovou organizací, protože jde opatření, které se týká většího počtu zaměstnanců, popřípadě může být dohodnuto v kolektivní smlouvě (§ 99 a § 287 odst. 2 písm. g) zákoníku práce). Rozvržení pracovní doby nesmí být v rozporu s hledisky bezpečné a zdraví neohrožené práce.

K základním povinnostem zaměstnance patří osobní výkon práce podle pokynů zaměstnavatele v souladu s pracovní smlouvou ve stanovené pracovní době. Pracovištěm se rozumí konkrétní místo určené zaměstnavatelem, kdy zaměstnanec vykonává pracovní činnosti. Tento pojem je rozdílný od místa výkonu práce, které je sjednáno v pracovní smlouvě dle § 34 odst. 1 písm. b) zákoníku práce. Nestačí tedy, jestliže je zaměstnanec na začátku pracovní doby v areálu zaměstnavatele, protože na začátku pracovní doby musí být již na svém pracovišti připraven k výkonu práce. Způsob a postup při evidenci přítomnosti zaměstnanců na pracovišti zákon neupravuje. Je-li evidence prováděna již při vstupu zaměstnanců do objektu zaměstnavatele, musí zaměstnanec počítat s časovou rezervou, aby byl včas na svém pracovišti. Podrobnosti o evidenci přítomnosti zaměstnanců na pracovišti mohou být upraveny pracovním řádem či dány jednostranným pokynem zaměstnavatele.

Doba převlékání a přípravy k výkonu práce se do pracovní doby přímo ze zákona nezapočítává. Doba vlastního výkonu práce zaměstnanců je zaměstnavatelem evidována, protože zaměstnavatel je povinen podle § 96 odst. 1 zákoníku práce vést evidenci pracovní doby.

Pracovní dobu rozvrhuje zaměstnavatel a určí začátek a konec směn. Pracovní doba se rozvrhuje zpravidla do pětidenního pracovního týdne. Při rozvržení pracovní doby je zaměstnavatel povinen přihlídnout k tomu, aby toto rozvržení nebylo v rozporu s hledisky bezpečné a zdraví neohrožující práce. Zaměstnanec je povinen být na začátku směny na svém pracovišti a odcházet z něho až po skončení směny.

Dojde-li při uzavírání konkrétního vyrovnávacího období (52 týdnů) ke zjištění, že zaměstnanec překročil stanovenou týdenní pracovní dobu za toto období, je nezbytné považovat další odpracované hodiny za práci přesčas. Pokud určitý počet hodin zaměstnanci

do stanovené týdenní doby chybí, jde o překážku v práci na straně zaměstnavatele. Tak zvaný fond pracovní doby v tomto případě nehraje žádnou roli, takže zaměstnanec není zásadně povinen napracovat si rozdíl mezi konkrétně odpracovanou a zaměstnavatelem stanovenou pracovní dobou a týdenní pracovní dobou za vyrovnávací období.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete, co se rozumí pracovní dobou
2. Vysvětlete, co se rozumí prací přesčas
3. Objasněte, jakým způsobem je stanovena týdenní pracovní doba a jak je rozvržena dle pracovního režimu.
4. Vysvětlete rozvržení pracovní doby, a co se do pracovní doby nezapočítává

3.8 Odpovědnost zaměstnance za škodu a náhrada škody

3.8.1 Předcházení škodám

Zaměstnavatel je povinen zajišťovat svým zaměstnancům takové pracovní podmínky, aby mohli řádně plnit své pracovní úkoly bez ohrožení zdraví a majetku; zjistí-li závady, je povinen učinit opatření k jejich odstranění.

Zaměstnavatel je z důvodu ochrany majetku oprávněn v nezbytném rozsahu provádět kontrolu věcí, které zaměstnanci k němu vnášejí nebo od něho odnášejí, popřípadě provádět prohlídky zaměstnanců. Při kontrole a prohlídce podle věty první musí být dodržena ochrana osobnosti podle § 11 občanského zákoníku. Osobní prohlídku může provádět pouze fyzická osoba stejného pohlaví.

K zabránění vzniku škody na svém majetku má zaměstnavatel oprávnění provádět kontroly věcí, které zaměstnanci vnášejí do objektu zaměstnavatele nebo je z objektu

odnášejí, popřípadě provádět i prohlídky zaměstnanců. Při realizaci tohoto oprávnění je však zaměstnavatel vázán právními předpisy vztahujícími se k ochraně osobnosti s tím, že osobní prohlídku může provádět jen fyzická osoba stejného pohlaví. Výkon tohoto práva musí být v souladu s dobrými mravy. Při kontrole musí být dodrženy právní předpisy o ochraně osobní svobody a nesmí být ponižována lidská důstojnost. V případě porušení těchto pravidel se zaměstnanec může domáhat ochrany na základě ustanovení zákona č.40/1964 Sb., občanský zákoník. Zaměstnavatel může provádět kontroly i prostřednictvím bezpečnostních agentur, které u něho provádějí ochranu na základě smluvního vztahu. K osobním prohlídkám by měl zaměstnavatel přistupovat uvážlivě, například v případě podezření z odcizení určitých věcí. Z důvodů právní jistoty by bližší podmínky pro výkon osobních prohlídek, jako je stanovení, kdo osobní kontrolu zaměstnance provádí, kdo je oprávněn uložit zaměstnanci povinnost podrobit se osobní prohlídce, kdo, kde a jak provádí tuto osobní prohlídku apod., měl stanovit zaměstnavatel v pracovním řádu

Zaměstnanec je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku ani k bezdůvodnému obohacení. Hrozí-li škoda, je povinen na ni upozornit nadřízeného vedoucího zaměstnance.

Bezdůvodným obohacením se rozumí majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

Je-li k odvrácení škody hrozící zaměstnavateli neodkladně třeba zákroku, je zaměstnanec povinen zakročit; nemusí tak učinit, brání-li mu v tom důležitá okolnost, nebo jestliže by tím vystavil vážnému ohrožení sebe nebo ostatní zaměstnance, popřípadě osoby blízké podle § 116 občanského zákoníku.

Zjistí-li zaměstnanec, že nemá vytvořeny potřebné pracovní podmínky, je povinen oznámit tuto skutečnost nadřízenému vedoucímu zaměstnanci.

Zaměstnanec odpovídá zaměstnavateli za škodu, kterou mu způsobil zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.

Byla-li škoda způsobena také porušením povinností ze strany zaměstnavatele, odpovědnost zaměstnance se poměrně omezí.

Předpokladem vzniku obecné odpovědnosti zaměstnance za škodu způsobenou zaměstnavateli je:

- ✓ porušení právních povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním nebo porušení úmyslným jednáním proti dobrým mravům,
- ✓ vznik škody
- ✓ příčinná souvislost mezi porušením povinností zaměstnancem a úmyslným jednáním proti dobrým mravům,
- ✓ zavinění zaměstnance.

3.8.2 Rozsah náhrady škody

Zaměstnanec, který odpovídá za škodu, je povinen nahradit zaměstnavateli skutečnou škodu, a to v penězích, jestliže neodčiní škodu uvedením v předešlý stav.

Výše požadované náhrady škody způsobené z nedbalosti nesmí přesáhnout u jednotlivého zaměstnance částku rovnající se čtyř a půl násobku jeho průměrného měsíčního výdělku před porušením povinnosti, kterým způsobil škodu. Toto omezení neplatí, byla-li škoda způsobena úmyslně, v opilosti, nebo po zneužití jiných návykových látek.

Jde-li o škodu způsobenou úmyslně, může zaměstnavatel požadovat, kromě výše uvedené částky, i náhradu ušlého zisku.

Způsobil-li škodu také zaměstnavatel, hradí zaměstnanec jen poměrnou část škody podle míry svého zavinění.

Odpovídá-li za škodu více zaměstnanců, hradí každý z nich poměrnou část škody podle míry svého zavinění.

Při určení výše náhrady škody podle § 251 se přihlédne zejména k okolnostem, které bránily splnění povinnosti, a k významu škody pro zaměstnavatele. Výše náhrady škody však

nesmí přesáhnout částku rovnající se trojnásobku průměrného měsíčního výdělku zaměstnance.

Společná ustanovení o odpovědnosti zaměstnance za škodu

Zaměstnanec, který je stížen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky.

Zaměstnanec, který se uvede vlastní vinou do takového stavu, že není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu v tomto stavu způsobenou.

Za škodu odpovídá i zaměstnanec, který ji způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Jedná se o případy požití alkoholu nebo jiné omamné látky. Důkazní břemeno leží na zaměstnavateli, tzn., že musí zaměstnanci prokázat požití alkoholu, což mu umožňuje plně zákoník práce resp. pracovní řád.

Zavinění zaměstnance může být jak nedbalostní tak úmyslné. Zaměstnanec odpovídá za škodu zaměstnavateli, kterou mu způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Stručně uveďte povinnosti zaměstnavatele při předcházení škodám
2. Vysvětlete povinnosti zaměstnance při předcházení škodám
3. Vysvětlete, jakým způsobem se stanovuje náhrada škody

3.9 Zvláštní pracovní podmínky žen

3.9.1 Pojem zvláštních pracovních podmínek žen (zaměstnankyň)

Zvláštními pracovními podmínkami zaměstnankyň jsou určitá omezení zaměstnavatele ve vztahu k zaměstnankyním (zejména v možnosti jejich zaměstnávání určitými pracemi) a některá zvýhodnění zaměstnankyň (zejména při převádění na jinou práci).

3.9.2 Druhy zvláštních pracovních podmínek zaměstnankyň

Druhy zvláštních pracovních podmínek zaměstnankyň podle zákonné úpravy jsou uvedené ve zvláštních ustanoveních o zvláštních pracovních podmínkách zaměstnankyň zákaz některých prací zaměstnankyním – zde dále rozlišujeme:

1. zákaz některých prací všem zaměstnankyním – zaměstnankyně nesmějí být zaměstnávány pracemi pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol, s výjimkou žen, které vykonávají (§ 238 odst. 1 ZP):

- a. řídicí funkce a nekonají přitom manuální práci,
- b. zdravotnické a sociální služby,
- c. provozní praxi při studiu,
- d. práce nikoli manuální, které je nutno občas konat pod zemí, zejména práce spojené s dozorcí, kontrolní nebo studijní činností.

2. zákaz některých prací těhotným zaměstnankyním, zaměstnankyním, které kojí, a zaměstnankyním – matkám do konce devátého měsíce po porodu – nesmějí být zaměstnávány pracemi:

- a. které ohrožují jejich mateřství – seznam těchto prací (a pracovišť) stanoví Ministerstvo zdravotnictví vyhláškou (vyhláška č. 288/2003 Sb., kterou se stanoví práce a pracoviště, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu

a mladistvým, a podmínky, za nichž mohou mladiství výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání), (§ 238 odst. 2),

b. pro které nejsou podle lékařského posudku zdravotně způsobilé (§ 238 odst. 3).

c) zvýhodnění:

Při některých změnách pracovního poměru

a. převedení na jinou práci – koná-li těhotná zaměstnankyně práci, která je těhotným zaměstnankyním zakázána nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství, je zaměstnavatel povinen převést ji dočasně na práci, která je pro ni vhodná a při níž může dosahovat stejného výdělku jako na dosavadní práci. To platí obdobně pro zaměstnankyni-matku do konce devátého měsíce po porodu a zaměstnankyni, která kojí. Požádá-li těhotná zaměstnankyně pracující v noci o zařazení na denní práci, je zaměstnavatel povinen její žádosti vyhovět. To také platí obdobně pro zaměstnankyni-matku do konce devátého měsíce po porodu a zaměstnankyni, která kojí (§ 239 odst. 1, 2). Dosahuje-li zaměstnankyně při práci, na niž byla převedena, bez svého zavinění nižšího výdělku než na dosavadní práci, poskytuje se jí na vyrovnání tohoto rozdílu vyrovnávací příspěvek podle zvláštního právního předpisu (§ 239 odst. 3).

b. pracovní cesta – těhotné zaměstnankyně a zaměstnankyně a zaměstnanci pečující o děti do věku 8 let smějí být vysíláni na pracovní cestu mimo obvod obce svého pracoviště nebo bydliště jen se svým souhlasem □ to platí i pro osamělou zaměstnankyni a osamělého zaměstnance, kteří pečují o dítě, dokud dítě nedosáhlo věku 15 let, jakož i pro zaměstnance, který prokáže, že převážně sám dlouhodobě soustavně pečuje o převážně nebo úplně bezmocnou fyzickou osobu. (§ 240 odst. 1, 2).

c. přeložení – těhotné zaměstnankyně a zaměstnankyně a zaměstnanci pečující o děti do věku 8 let, může zaměstnavatel přeložit jen na jejich žádost □ to platí i pro osamělou zaměstnankyni a osamělého zaměstnance, kteří pečují o dítě, dokud dítě nedosáhlo věku 15 let, jakož i pro zaměstnance, který prokáže, že převážně sám dlouhodobě soustavně pečuje o převážně nebo úplně bezmocnou fyzickou osobu. (§ 240 odst. 1, 2).

Týkající se pracovní doby a doby odpočinku

a. zařazování do směn – zaměstnavatel je povinen přihlížet při zařazování zaměstnanců do směn též k potřebám zaměstnankyň a zaměstnanců pečujících o děti (§ 241 odst. 1).

b. úprava pracovní doby – požádá-li zaměstnankyně nebo zaměstnanec pečující o dítě mladší než 15 let, těhotná zaměstnankyně nebo zaměstnanec, který prokáže, že převážně sám dlouhodobě soustavně pečuje o převážně nebo úplně bezmocnou fyzickou osobu, o kratší pracovní dobu nebo jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby, je zaměstnavatel povinen vyhovět žádosti, nebrání-li tomu vážné provozní důvody (§ 241 odst. 2).

c. práce přesčas – zaměstnavatel nesmí zaměstnávat těhotné zaměstnankyně a zaměstnankyně nebo zaměstnance, kteří pečují o dítě mladší než 1 rok, prací přesčas (§ 241 odst. 3).

d. přestávky ke kojení – zaměstnankyni, která kojí své dítě, je zaměstnavatel povinen poskytnout kromě přestávek v práci zvláštní přestávky ke kojení (§ 241 odst. 1). Zaměstnankyni, která pracuje po stanovenou týdenní pracovní dobu, přísluší na každé dítě do konce 1 roku jeho věku 2 půlhodinové přestávky a v dalších 3 měsících 1 půlhodinová přestávka za směnu. Pracuje-li po kratší pracovní dobu, avšak alespoň polovinu týdenní pracovní doby, přísluší jí pouze 1 půlhodinová přestávka, a to na každé dítě do konce 1 roku jeho věku (§ 241 odst. 2). Přestávky ke kojení se započítávají do pracovní doby a poskytuje se za ně náhrada mzdy nebo platu ve výši průměrného výdělku (§ 241 odst. 3).

Uvedené na jiných místech ZP

a) zákaz výpovědi – doba, kdy je zaměstnankyně těhotná nebo kdy zaměstnankyně čerpá mateřskou dovolenou nebo čerpá rodičovskou dovolenou, je ochrannou dobou a zaměstnavatel jí nesmí dát v této době výpověď /§ 53 odst. 1 písm. d) Pokud jde o zaměstnankyni na mateřské dovolené nebo v době čerpání rodičovské dovolené do doby, po kterou je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou, nesmí jí dát zaměstnavatel výpověď, ani kdyby zde byl dán důvod, pro který může zaměstnavatel okamžitě zrušit pracovní poměr; byla-li dána zaměstnankyni z tohoto důvodu výpověď před nástupem mateřské dovolené (rodičovské dovolené) tak, že by výpovědní doba uplynula v době této mateřské dovolené (rodičovské dovolené), skončí výpovědní doba současně s mateřskou dovolenou (rodičovskou

dovolenou), (§ 54 písm. b), tím ovšem není dotčena výjimka ze zákazu výpovědi spočívající v organizačních změnách (§ 54 písm. a).

b) zákaz okamžitého zrušení pracovního poměru – zaměstnavatel nesmí okamžitě zrušit pracovní poměr s těhotnou zaměstnankyní, zaměstnankyní na mateřské dovolené, zaměstnancem nebo zaměstnankyní, kteří čerpají rodičovskou dovolenou (§ 55 odst. 2).

c) informační povinnost v souvislosti s BOZP – zaměstnavatel je povinen, jestliže při práci přichází v úvahu expozice rizikovým faktorům poškozujícím plod v těle matky, informovat o tom zaměstnankyně. Těhotné zaměstnankyně, zaměstnankyně, které kojí, a zaměstnankyně-matky do konce devátého měsíce po porodu je dále povinen seznámit s riziky a jejich možnými účinky na těhotenství, kojení nebo na jejich zdraví a učinit potřebná opatření, včetně opatření, která se týkají snížení rizika psychické a fyzické únavy a jiných druhů psychické a fyzické zátěže spojené s vykonávanou prací, a to po celou dobu, kdy je to nutné k ochraně jejich bezpečnosti nebo zdraví dítěte (§ 103 odst. 1 písm. h),

d) mateřská dovolená – v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 28 týdnů; porodila-li zároveň 2 nebo více dětí, přísluší jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů (§ 195 odst. 1). Mateřskou dovolenou zaměstnankyně nastupuje zpravidla od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku osmého týdne před tímto dnem (§ 195 odst. 2). Vyčerpá-li zaměstnankyně z mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů, protože porod nastal dříve, než určil lékař, přísluší mateřská dovolená ode dne jejího nástupu až do uplynutí doby stanovené v odstavci 1. Vyčerpá-li však zaměstnankyně z mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů z jiného důvodu, poskytne se jí mateřská dovolená ode dne porodu jen do uplynutí 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů, jde-li o zaměstnankyni, která porodila zároveň 2 nebo více dětí (§ 195 odst. 3). Jestliže se dítě narodilo mrtvé, přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 14 týdnů (§ 195 odst. 4). Mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě skončit ani být přerušena (§ 195 odst. 2) před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.

e) rodičovská dovolená – k prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni na její žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené, a to v rozsahu, o jaký požádá, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let (§ 196).

Kontrolní otázky

1. Definujte zvláštní pracovní podmínky zaměstnankyň
2. Uveďte, které práce jsou ženám zakázány
3. Vysvětlete, jak jsou stanoveny přestávky na kojení
4. Objasněte, kdy nelze dát zaměstnankyni výpověď
5. Stručně rozeberte mateřskou dovolenou

3.10 Zvláštní pracovní podmínky mladistvých zaměstnanců

3.10.1 Pojem zvláštních pracovních podmínek mladistvých zaměstnanců

Zvláštními pracovními podmínkami mladistvých zaměstnanců (tj. mladších 18 let), jsou určitá omezení zaměstnavatele ve vztahu k mladistvým zaměstnancům (zejména v možnosti jejich zaměstnávání určitými pracemi) a některá zvýhodnění mladistvých zaměstnanců (zejména při převádění na jinou práci), která plynou z jiného stupně jejich fyziologického vývoje.

3.10.2 Druhy zvláštních pracovních podmínek mladistvých

Druhy zvláštních pracovních podmínek mladistvých podle zákonné úpravy jsou:

1. uvedené ve zvláštních ustanoveních o zvláštních pracovních podmínkách mladistvých zaměstnanců:

povinnost zaměstnavatelů vytvářet příznivé podmínky – zaměstnavatelé jsou povinni vytvářet příznivé podmínky pro všestranný rozvoj tělesných a duševních schopností mladistvých zaměstnanců též zvláštní úpravou jejich pracovních podmínek.

zákaz některých prací a omezení při práci mladistvých zaměstnanců:

+ zaměstnavatelé smějí zaměstnávat mladistvé zaměstnance pouze pracemi, které jsou přiměřené jejich fyzickému a rozumovému rozvoji, a poskytují jim při práci zvýšenou péči.

+ zaměstnavatel nesmí mladistvé zaměstnance zaměstnávat prací přesčas a prací v noci. Výjimečně mohou mladiství zaměstnanci starší než 16 let konat noční práci nepřesahující 1 hodinu, jestliže je to třeba pro jejich výchovu k povolání, a to pod dohledem zaměstnance staršího 18 let, je-li tento dohled pro ochranu mladistvého zaměstnance nezbytný. Noční práce mladistvého zaměstnance musí bezprostředně navazovat na jeho práci připadající podle rozvrhu směn na denní dobu.

+ nesmí-li zaměstnavatel zaměstnávat mladistvého zaměstnance prací, pro kterou se mu dostalo výchovy k povolání, protože je její výkon mladistvým zaměstnancům zakázán nebo protože podle lékařského posudku vydaného zařízením závodní preventivní péče ohrožuje jeho zdraví, je zaměstnavatel povinen do doby, než bude mladistvý zaměstnanec moci tuto práci konat, poskytnout mu jinou přiměřenou práci odpovídající pokud možno jeho kvalifikaci.

+ mladiství zaměstnanci nesmějí být zaměstnáváni pracemi pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol.

+ mladiství zaměstnanci nesmějí být zaměstnáváni pracemi, které se zřetelem k anatomickým, fyziologickým a psychickým zvláštnostem v tomto věku jsou pro ně nepřiměřené, nebezpečné nebo škodlivé jejich zdraví. Ministerstvo zdravotnictví stanoví vyhláškou v dohodě s Ministerstvem průmyslu a obchodu a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy práce a pracoviště, které jsou zakázány mladistvým zaměstnancům, a podmínky, za nichž mohou mladiství zaměstnanci výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání.

+ zaměstnavatelé nesmějí zaměstnávat mladistvé zaměstnance také pracemi, při nichž jsou vystaveni zvýšenému nebezpečí úrazu nebo při jejichž výkonu by mohli vážně ohrozit bezpečnost a zdraví ostatních zaměstnanců nebo jiných fyzických osob.

Zaměstnavatel je povinen vést seznam mladistvých zaměstnanců, kteří jsou u něj zaměstnáni; seznam obsahuje jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a druh práce, který tento zaměstnanec vykonává.

Zaměstnavatel je povinen zabezpečit na své náklady, aby mladiství zaměstnanci byli vyšetřeni lékařem závodní preventivní péče:

1. před vznikem pracovního poměru a před převedením na jinou práci,
2. pravidelně podle potřeby, nejméně však jedenkrát ročně.

Mladiství zaměstnanci jsou povinni podrobit se stanoveným lékařským vyšetřením.

Při ukládání pracovních úkolů mladistvému zaměstnanci se zaměstnavatel řídí lékařským posudkem vydaným zařízením závodní preventivní péče.

2. uvedené na jiných místech ZP:

a) přestávky v práci – zaměstnavatel je povinen poskytnout mladistvému zaměstnanci nejdéle po 4,5 hodinách nepřetržité práce přestávku v práci na jídlo a oddech v trvání nejméně 30 minut.

b) nepřetržitý odpočinek – nepřetržitý odpočinek v týdnu nesmí činit u mladistvého zaměstnance méně než 48 hodin.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte zvláštní pracovní podmínky mladistvých zaměstnanců, a kdo se považuje za mladistvého zaměstnance

2. Objasněte zákaz některých prací a omezení při práci mladistvých zaměstnanců
3. Vysvětlete povinnosti zaměstnavatele ve vztahu k mladistvým zaměstnancům

3.11 Mzda, plat a odměna z dohody

Za vykonanou práci přísluší zaměstnanci mzda, plat nebo odměna z dohody za podmínek stanovených tímto zákonem, nestanoví-li zákoník práce nebo zvláštní právní předpis jinak

Mzda je peněžité plnění a plnění peněžité hodnoty (naturální mzda) poskytované zaměstnavatelem zaměstnanci za práci. Mzda se poskytuje ve všech případech, kdy zaměstnanec koná práci v pracovním poměru, s výjimkou případů, kdy zaměstnavatel (stát, územní samosprávný celek, státní fond aj.) ve stanovených případech poskytuje zaměstnanci plat.

Plat je peněžité plnění poskytované za práci zaměstnanci zaměstnavatelem, kterým je

- a) stát,
- b) územní samosprávný celek,
- c) státní fond,
- d) příspěvková organizace, jejíž náklady na platy a odměny za pracovní pohotovost jsou plně zabezpečovány z příspěvku na provoz poskytovaného z rozpočtu zřizovatele nebo z úhrad podle zvláštních právních předpisů,
- e) školská právnická osoba zřízená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí podle školského zákona, nebo

f) veřejné neziskové ústavní zdravotnické zařízení, s výjimkou peněžitého plnění poskytovaného občanům cizích států s místem výkonu práce mimo území České republiky.

Mzda a plat se poskytují podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce, podle obtížnosti pracovních podmínek, podle pracovní výkonnosti a dosahovaných pracovních výsledků.

Odměna z dohody je peněžité plnění poskytované za práci vykonanou na základě dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti.

Za stejnou práci nebo za práci stejné hodnoty přísluší všem zaměstnancům u zaměstnavatele stejná mzda, plat nebo odměna z dohody.

Minimální mzda

Minimální mzda je nejnižší přípustná výše odměny za práci v pracovněprávním vztahu. Mzda, plat nebo odměna z dohody nesmí být nižší než minimální mzda. Do mzdy a platu se pro tento účel nezahrnuje mzda ani plat za práci přesčas, příplatek za práci ve svátek, za noční práci, za práci ve ztíženém pracovním prostředí a za práci v sobotu a v neděli.

Výši základní sazby minimální mzdy a dalších sazeb minimální mzdy odstupňovaných podle míry vlivů omezujících pracovní uplatnění zaměstnance a podmínky pro poskytování minimální mzdy stanoví vláda nařízením, a to zpravidla s účinností od počátku kalendářního roku s přihlédnutím k vývoji mezd a spotřebitelských cen. Základní sazba minimální mzdy činí nejméně 7 955 Kč za měsíc nebo 48,10 Kč za hodinu; další sazby minimální mzdy nesmí být nižší než 50 % základní sazby minimální mzdy.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem mzda
2. Definujte pojem plat a na které zaměstnance se vztahuje

3. Uved'te, co je odměna z dohody

4. Vysvětlete, co je minimální mzda, její výše a kdo ji stanovuje

3.12 Dovolená

Zaměstnanci, který vykonává zaměstnání v pracovním poměru, vzniká za podmínek stanovených zákonem nárok na tyto druhy dovolené:

- a) dovolenou za kalendářní rok nebo na její poměrnou část,
- b) dovolenou za odpracované dny,
- c) dodatkovou dovolenou.

3.12.1 Dovolená za kalendářní rok a její poměrná část

Zaměstnanci, který za nepřetržitého trvání pracovního poměru k témuž zaměstnavateli konal u něho práci alespoň 60 dnů v kalendářním roce, přísluší dovolená za kalendářní rok, popřípadě její poměrná část, jestliže pracovní poměr netrval nepřetržitě po dobu celého kalendářního roku. Za odpracovaný se považuje den, v němž zaměstnanec odpracoval převážnou část své směny; části směn odpracované v různých dnech se nescítají.

Poměrná část dovolené činí za každý celý kalendářní měsíc nepřetržitého trvání téhož pracovního poměru jednu dvanáctinu dovolené za kalendářní rok.

Poměrná část dovolené přísluší v délce jedné dvanáctiny též za kalendářní měsíc, v němž zaměstnanec změnil zaměstnání, pokud skončení pracovního poměru u dosavadního zaměstnavatele a vznik pracovního poměru u nového zaměstnavatele na sebe bezprostředně navazují; zaměstnanci přísluší v takovém případě poměrná část dovolené od nového zaměstnavatele.

Výměra dovolené činí nejméně 4 týdny v kalendářním roce.

Dovolená zaměstnanců zaměstnavatelů uvedených v § 109 odst. 3 (stát, územní samosprávný celek, státní fond aj.) činí 5 týdnů v kalendářním roce.

Dovolená pedagogických pracovníků a akademických pracovníků vysokých škol činí 8 týdnů v kalendářním roce.

Příklad: Pedagogický pracovník nastoupil k novému zaměstnavateli od 1. listopadu 2010.

Otázka: – kolik mu náleží dovolené za odpracované měsíce listopad-prosinec 2010?

Výpočet: - jedná se o pedagogického pracovníka, který má nárok za kalendářní rok na 8 týdnů dovolené. $1/12$ ze 40 (počet pracovních dnů 8×5) je 3,33 dne na jeden měsíc. Zaměstnanec pracoval v kalendářním roce v měsíci listopad a prosinec 2010, tzn. dva měsíce, tedy $2 \times 3,33$, tj. 6,66, zaokrouhleno na 6,5. Pracovník má tedy za odpracované dva měsíce v roce 2010 nárok na šest a půl dne dovolené.

3.12.2 Dovolená za odpracované dny

Zaměstnanci, jemuž nevzniklo právo na dovolenou za kalendářní rok ani na její poměrnou část, protože nekonal v kalendářním roce u téhož zaměstnavatele práci alespoň 60 dnů, náleží dovolená za odpracované dny v délce jedné dvanáctiny dovolené za kalendářní rok za každých 21 odpracovaných dnů v příslušném kalendářním roce.

Právo na tento druh dovolené vzniká především u krátkodobých pracovních poměrů na dobu určitou, kde nelze objektivně odpracovat 60 dnů vzhledem k sjednané délce pracovního poměru, ale i v případech, kdy pracovní poměr trvá celý kalendářní rok, ale zaměstnanec pro překážky v práci nesplní podmínku odpracování 60 dnů. Zpravidla se jedná o dlouhodobou pracovní neschopnost, která vznikla z jiného důvodu, než je pracovní úraz či nemoc z povolání.

3.12.3 Dodatková dovolená

Zaměstnanci, který pracuje u téhož zaměstnavatele po celý kalendářní rok pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol, a zaměstnanci, který po celý kalendářní rok koná práce zvlášť obtížné, přísluší dodatková dovolená v délce 1 týdne. Pracuje-li zaměstnanec za podmínek uvedených ve větě první jen část kalendářního roku, přísluší mu za každých 21 takto odpracovaných dnů jedna dvanáctina dodatkové dovolené.

Dodatková dovolená z důvodu výkonu prací zvlášť obtížných přísluší zaměstnanci při splnění stanovených podmínek, i když má právo na dodatkovou dovolenou z důvodu výkonu prací pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol.

Za zaměstnance, kteří konají práce zvlášť obtížné, se pro účely poskytování dodatkové dovolené považují zaměstnanci, kteří

a) trvale pracují alespoň v rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby ve zdravotnických zařízeních nebo na jejich pracovištích, kde se ošetřují nemocní s nakažlivou formou tuberkulózy,

b) jsou při práci na pracovištích s infekčními materiály vystaveni přímému nebezpečí nákazy, pokud tuto práci vykonávají alespoň v rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby,

c) jsou při práci vystaveni nepříznivým účinkům ionizujícího záření,

d) pracují při přímém ošetřování nebo obsluze duševně chorých nebo mentálně postižených alespoň v rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby,

e) jako vychovatelé provádějí výchovu mládeže za ztížených podmínek nebo jako zdravotničtí pracovníci pracují ve zdravotnické službě Vězeňské služby České republiky alespoň v rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby,

f) pracují nepřetržitě alespoň 1 rok v tropických nebo jinak zdravotně obtížných oblastech. Zaměstnanec, který dovršil 1 rok nepřetržité práce v tropických nebo jinak zdravotně obtížných oblastech, má právo na dodatkovou dovolenou již za tento rok; pracuje-li

zaměstnanec v tropických nebo jinak zdravotně obtížných oblastech nepřetržitě více než 1 rok, přísluší mu za každých 21 odpracovaných dnů v těchto oblastech jedna dvanáctina dodatkové dovolené,

g) pracují ve Vězeňské službě České republiky v přímém styku s obviněnými ve výkonu vazby nebo odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody alespoň v rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby,

h) pracují jako potápěči za zvýšeného tlaku ve skafandrech nebo jako zaměstnanci (kesonáři) provádějící kesonovací práce ve stlačeném vzduchu v pracovních komorách.

3.12.4 Čerpání dovolené

Dobu čerpání dovolené určuje zaměstnavatel podle rozvrhu čerpání dovolené vydaného s předchozím souhlasem odborové organizace tak, aby si zaměstnanec mohl dovolenou vyčerpat zpravidla vcelku a do konce kalendářního roku, ve kterém právo na dovolenou vzniklo, pokud v tomto zákoně není dále stanoveno jinak. Při stanovení rozvrhu čerpání dovolené je nutno přihlížet k provozním důvodům zaměstnavatele a k oprávněným zájmům zaměstnance.

Poskytuje-li se zaměstnanci dovolená v několika částech, musí alespoň jedna část činit nejméně 2 týdny vcelku, pokud se zaměstnanec se zaměstnavatelem nedohodne na jiné délce čerpané dovolené. Určenou dobu čerpání dovolené je zaměstnavatel povinen písemně oznámit zaměstnanci alespoň 14 dnů předem, pokud se nedohodne se zaměstnancem na kratší době.

Zákaz určení čerpání dovolené

Zaměstnavatel nesmí určit čerpání dovolené na dobu, kdy zaměstnanec vykonává vojenské cvičení nebo výjimečné vojenské cvičení, kdy je uznán dočasně práce neschopným podle zvláštního právního předpisu, ani na dobu, po kterou je zaměstnankyně na mateřské nebo rodičovské dovolené a zaměstnanec na rodičovské dovolené. Na dobu ostatních

překážek v práci na straně zaměstnance smí zaměstnavatel určit čerpání dovolené jen na jeho žádost.

Požádá-li zaměstnankyně zaměstnavatele o poskytnutí dovolené tak, aby navazovala bezprostředně na skončení mateřské dovolené, a zaměstnanec zaměstnavatele o poskytnutí dovolené tak, aby navazovala bezprostředně na skončení rodičovské dovolené do doby, po kterou je zaměstnankyně oprávněna čerpat mateřskou dovolenou, je zaměstnavatel povinen jejich žádosti vyhovět.

Zaměstnavatel je povinen určit zaměstnanci čerpání alespoň 4 týdnů dovolené v kalendářním roce, ve kterém mu právo na dovolenou vzniklo, pokud jeho pracovní poměr k témuž zaměstnavateli trval po celý kalendářní rok a má-li alespoň na 4 týdny dovolené právo.

Nemůže-li zaměstnavatel určit čerpání dovolené ani do konce příštího kalendářního roku z důvodu čerpání rodičovské dovolené, určí dobu čerpání této dovolené po skončení rodičovské dovolené.

Případne-li v době dovolené zaměstnance svátek na den, který je jinak jeho obvyklým pracovním dnem, nezapočítává se mu do dovolené. Určil-li zaměstnavatel zaměstnanci náhradní volno za práci přesčas nebo za práci ve svátek tak, že by připadlo do doby dovolené, je povinen určit mu náhradní volno na jiný den.

3.12.5 Hromadné čerpání dovolené

Zaměstnavatel může v dohodě s odborovou organizací určit hromadné čerpání dovolené, jestliže je to nutné z provozních důvodů; hromadné čerpání dovolené nesmí činit více než 2 týdny a u uměleckých souborů 4 týdny. Určení hromadného čerpání dovolené z jiných než provozních důvodů není možné.

3.12.6 Náhrada za dovolenou

Zaměstnanci přísluší za dobu čerpání dovolené náhrada mzdy nebo platu ve výši průměrného výdělku. Zaměstnancům uvedeným v § 213 odst. 4 (nerovnoměrně rozvržená pracovní doba) může být tato náhrada mzdy nebo platu poskytnuta ve výši průměrného výdělku odpovídajícího průměrné délce směny.

Zaměstnanci přísluší náhrada mzdy nebo platu za 4 týdny nevyčerpané dovolené pouze v případě skončení pracovního poměru. Náhrada mzdy nebo platu za tu část nevyčerpané dovolené, která přesahuje 4 týdny, přísluší zaměstnanci nejen v případě skončení pracovního poměru, ale i v případě, že zaměstnanec nemohl tuto dovolenou vyčerpat do konce příštího kalendářního roku.

Jestliže vznikne zaměstnanci právo na náhradu mzdy nebo platu za nevyčerpanou dovolenou nebo její část, tato náhrada přísluší ve výši průměrného výdělku.

Zaměstnancům uvedeným v § 213 odst. 3 (pedagogičtí pracovníci a akademičtí pracovníci vysokých škol) přísluší náhrada mzdy nebo platu nejvýše za 4 týdny nevyčerpané dovolené.

3.12.7 Krácení dovolené

Nepracoval-li zaměstnanec, který splnil podmínku odpracování 60 kalendářních dnů v roce, v kalendářním roce, za který se dovolená poskytuje, pro překážky v práci, které se pro účely dovolené neposuzují jako výkon práce, zaměstnavatel krátí dovolenou za prvních 100 takto zameškaných směn (pracovních dnů) o jednu dvanáctinu a za každých dalších 21 takto zameškaných směn (pracovních dnů) rovněž o jednu dvanáctinu. Dovolenu vyčerpanou podle § 217 odst. 5 před nástupem rodičovské dovolené není možné z důvodu následného čerpání rodičovské dovolené krátit.

Krátí-li zaměstnavatel zaměstnanci dovolenou za neomluveně zameškanou směnu (pracovní den), může mu dovolenou krátit o 1 až 3 dny; neomluvená zameškání kratších částí jednotlivých směn se mohou sčítat.

Při krácení dovolené podle odstavců 1 a 2 musí být zaměstnanci, jehož pracovní poměr k témuž zaměstnavateli trval po celý kalendářní rok, poskytnuta dovolená alespoň v délce 2 týdnů.

Zaměstnanci, který zameškal práci pro výkon trestu odnětí svobody, se za každých 21 takto zameškaných pracovních dnů krátí dovolená za kalendářní rok o jednu dvanáctinu. Stejně se krátí dovolená pro vazbu, došlo-li k pravomocnému odsouzení zaměstnance nebo byl-li zaměstnanec obžaloby zproštěn, popřípadě bylo-li proti němu trestní stíhání zastaveno jenom proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte jednotlivé druhy dovolené
2. Vysvětlete dovolenou za kalendářní rok, její výměru a její poměrnou část
3. Vysvětlete dovolenou za odpracované dny,
4. Vysvětlete dodatkovou dovolenou
5. Uveďte alespoň pět zaměstnanců, na které se vztahuje ustanovení o konání prací zvlášť obtížných
6. Uveďte, kdy platí zákaz určení čerpání dovolené
7. Stručně vysvětlete krácení dovolené

Použitá literatura

Zákoník práce komentář 2. vydání, prof. JUDr. Miroslav Bělina, CSc. a kolektiv, Praha: C.H. Beck 2010, Služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů, JUDr. P. Tomek, JUDr. K. Nový, vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2006.

Komentovaný zákoník práce vydaný k 1.1.2008, 2. aktualizované vydání autorů JUDr. Jaroslav Jakubka, JUDr. Pavla Hloušková, JUDr. Eva Hofmanová, Mgr. Zdeněk Schmied, JUDr. Zuzana Šubertová, Mgr. Ludmila Tomandlová, JUDr. Ladislav Trylč vydané nakladatelstvím ANAG, 2008; zákoník práce č. 262/2006 Sb. ve znění zákona č. 585/2006 Sb.,

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění změn a doplňků. JUDr. V. Ziegelbauer, Základy pracovního práva, Holešov 2009;

Holub. M., Vaněk. J., Škárová. M, Tuláček. J., a kol. autorů (2007) Vzory smluv a podání. Praha, Linde; JUDr. Nelešovský J., Tabulky-upravené, Holešov 2003;

Vzory některých smluv a podání

ŽÁDOST O PŘIJETÍ DO PRACOVNÍHO POMĚRU

ALEKO a.s.

doporučeně

k rukám personálního ředitele

ul. Hlavní č. 1213

H o l e š o v

Věc: Žádost o přijetí do pracovního poměru.

Z nabídky Vaší společnosti uveřejněné v denním tisku jsem se dozvěděl, že přijmete do pracovního poměru vyučeného zámečníka s tříletou praxí.

Splňuji Vámi požadované podmínky, neboť jsem vyučen v oboru zámečník a mám dvacet tři let praxe u strojírenských podniků, včetně práce v zahraničí. Z tohoto důvodu žádám o přijetí do pracovního poměru u Vaší společnosti k Vámi požadovanému termínu od 1. 3. 2009. Vaší společnost jsem si vybral z toho důvodu, že se převážně zaměřujete na výrobu komponentů pro letecký průmysl. Současně přikládám svůj životopis se zaměřením na mou odbornou praxi.

Vzhledem k tomu, že se takto ucházím o práci ještě u dalších dvou strojírenských firem, žádám Vás o odpověď do 14 dnů.

V Holešově dne 15. ledna. 2009

Jan Novák

ul.Slabá č.12

76901 Holešov

PRACOVNÍ SMLOUVA

§ 34 ZP

uzavřená podle zák.č. 262 / 2006 Sb. zákoníku práce v platném znění

mezi

1) **ALEKO a.s.** se sídlem v Holešově ul. Malá č. 1213. zastoupená jejím personálním ředitelem Ing.Petrem Hluchým.

(dále jen „zaměstnavatel“)

a

2) **Jan NOVÁK**, nar. 5.6.1963, bytem Holešov, ul. Krátká č. 147, okr. Kroměříž.

Č. OP

(dále jen „zaměstnanec“)

uzavírají tuto

P r a c o v n í s m l o u v u

I.

- 1) Den nástupu do práce a současně den vzniku pracovního poměru je 1. březen 2007.
- 2) Zaměstnanec bude vykonávat pracovní činnost v profesi (funkci): zámečnick na montáži spalovacích motorů.
- 3) Místem výkonu práce bude: provozovna firmy ALEKO a.s. v Holešově, ul. Na loukách 145.
- 4) Pracovní poměr se sjednává na dobu neurčitou.
- 5) Sjednává se zkušební doba která činí 3 měsíce.

II.

- 1) Za vykonanou práci přísluší zaměstnanci mzda stanovená samostatným mzdovým výměrem, který je nedílnou součástí této pracovní smlouvy.
- 2) Pracovní podmínky, zejména rozvrh směn a pracovní doba jsou stanoveny v pracovním řádu zaměstnavatele se kterým byl zaměstnanec před podpisem této pracovní smlouvy seznámen.

III.

- 1) Zaměstnanec je povinen svěřenou práci vykonávat v pracovní době svědomitě a odborně podle svých nejlepších schopností a vědomostí, řídit se příkazy a pokyny vedoucích manažerů zaměstnavatele a dodržovat ustanovení vnitřních předpisů a jiných směrnic zaměstnavatele, s nimiž byl zaměstnanec seznámen.
- 2) Zaměstnanec se zavazuje dodržovat pracovní kázeň a zachovávat mlčenlivost zejména o obchodních, výrobních a organizačních skutečnostech, které mají být utajeny. Tato povinnost mlčenlivosti trvá i po případném rozvázání pracovního poměru po dobu 3 let.
- 3) Zaměstnanec je povinen při výkonu práce dodržovat předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, předpisy proti mně požární ochrany a ochrany životního prostředí a jiné předpisy vztahující se k jím vykonávanému druhu práce (funkci).
- 4) Zaměstnanec potvrzuje, že před uzavřením pracovní smlouvy byl řádně seznámen s právy

a povinnostmi, které pro něj vyplývají z této pracovní smlouvy, zejména s pracovními a mzdovými podmínkami, za nichž má práci vykonávat, dále že byl řádně seznámen s předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, proti mně požární ochrany a životního prostředí a jinými předpisy, které musí při své práci dodržovat.

5) Zaměstnavatel se zavazuje přidělovat zaměstnanci práci v rámci sjednaného druhu práce (funkce), platit mu za vykonanou práci mzdu a vytvářet podmínky pro plnění pracovních úkolů.

6) Je ujednáno, že zaměstnanec může vedle svého zaměstnání podle této pracovní smlouvy vykonávat výdělečnou činnost, která je shodná s předmětem činnosti zaměstnavatele, jen s jeho předchozím písemným souhlasem.

7) Nedílnou součástí této pracovní smlouvy je platový výměr a popis práce, které blíže vymezují obsah mzdových a pracovních podmínek.

8) Zaměstnanec je povinen zdržet se jakéhokoliv jednání, které by bylo v rozporu se zájmy zaměstnavatele.

9) Zaměstnanec je povinen dodržovat zásady spolupráce s ostatními zaměstnanci.

10) Ostatní práva a povinnosti smluvních stran vyplývající z této pracovní smlouvy se řídí ustanoveními zákoníku práce a dalšími předpisy upravujícími pracovněprávní vztahy.

11) Zaměstnanec je povinen hlásit zaměstnavateli veškeré změny v osobních údajích k nimž dojde za trvání pracovního poměru, zejména změny v počtu vyživovaných osob, rozhodné údaje pro daňové přiznání a pro zdravotní a sociální pojištění, jakož i veškeré okolnosti, které mohou mít vliv na výkon práce a na nároky a povinnosti z pracovního poměru vyplývající.

12) Tato smlouva je sepsána ve čtyřech vyhotoveních, z nichž jedno převzal zaměstnanec a tři vyhotovení zaměstnavatel.

13) Zaměstnavatel a zaměstnanec podepisují tuto smlouvu na důkaz souhlasu s jejím obsahem a prohlašují, že vzájemné spory budou řešit, pokud to bude možné, dohodou.

V Holešově dne 1. března 2009

zaměstnanec

zaměstnavatel

Obsahem pracovní smlouvy může být i „Zvláštní ujednání“ např:

1) Výkon druhu práce (funkce) je spojen s hmotnou odpovědností za schodek na svěřených hodnotách a s odpovědností za ztrátu svěřených předmětů, a proto se zaměstnanec zavazuje uzavřít na pokyn zaměstnavatele dohodu o hmotné odpovědnosti a podepsat písemné potvrzení o převzetí svěřených předmětů podle náležitostí stanovených zákoníkem práce.

2). Délka a rozvrh pracovní doby:

3) Zaměstnanec je povinen podrobit se vstupní lékařské prohlídce před vznikem pracovního poměru, jakož i dalším preventivním prohlídkám a výstupní prohlídce u profesí určených zaměstnavatelem.

4) Zaměstnavatel je povinen přihlásit zaměstnance k zdravotnímu a sociálnímu zabezpečení podle příslušných právních předpisů.

5) Další ujednání

**ŽÁDOST O PŘEVEDENÍ NA
JINOU PRÁCI
§41 ZP**

ALEKO a.s.
k rukám personálního
ředitele
ul.Hlavní č. 1213
H o l e š o v

Věc: Žádost o převedení na jinou práci.

Na základě pracovní smlouvy uzavřené dne 1.7.2008 jsem zaměstnán u Vaší společnosti v profesi zámečnick.

Podle lékařského doporučení ze dne 5.9.2008, jehož opis jsem předložil zaměstnavateli dne 6.9.2008, je tato práce pro mne nadále nevhodná.

Poněvadž jsem se dověděl, že je volné pracovní místo skladníka, žádám o převedení na tuto práci, pokud možno od 15.9.2008.

Děkuji za vyhovění mé žádosti a jsem s pozdravem

V Holešově dne 10.9.2008

Jan Novák
ul. Slabá č. 12
76901 Holešov

***Poznámka:** Je nutné rozlišovat pojmy „převedení“ (týká se jen změny druhu práce)
a „přeložení“ (týká se změny místa výkonu práce.)*

**PŘELOŽENÍ DO JINÉHO MÍSTA
VÝKONU PRÁCE
§ 43 ZP**

Doporučeně, do vlastních rukou

**Pan
Jan Novák
ul. Slabá č. 12
H o l e š o v**

Věc: Přeložení do jiného místa výkonu práce.

Na základě pracovní smlouvy ze dne 1.7.2007 pracujete jako zámečnick na pracovišti společnosti v Hulíně.

Dopisem ze dne 6.9.2008 jste ze zdravotních důvodů požádal o přeložení do Holešova na naše nově zřízené pracoviště.

Vaší žádosti vyhovujeme a s účinností od 1.10.2008 Vás překládáme na naše pracoviště v Holešově, kde budete vykonávat práci sjednanou v pracovní smlouvě to je zámečnicka.

Přeložení do jiného místa výkonu práce bude sjednáno samostatnou dohodou o změně sjednaných pracovních podmínek.

V Holešově dne 25.9.2008

zaměstnavatel

DOHODA O ZMĚNĚ SJEDNANÝCH PRACOVNÍCH PODMÍNEK

Mezi

1) **ALEKO a.s.** se sídlem v Holešově ul. Malá č. 1213. zastoupená jejím personálním ředitelem Ing.Petrem Hluchým.

(dále jen „zaměstnavatel“)

a

2) **Jan NOVÁK**, nar. 5.6.1958, bytem Holešov, ul. Krátká č. 147, okr. Kroměříž.

(dále jen „zaměstnanec“)

uzavírají tuto dohodu:

1) Na základě pracovní smlouvy sjednané dne 1.7.2008 pracuje zaměstnanec na pracovišti společnosti v Hulíně jako zámečník.

2) Obsah této pracovní smlouvy se v části II., upravující druh vykonávané práce mění následovně:

Zaměstnanec bude od 1.10.2008 vykonávat práci skladníka.

3) V ostatním zůstává pracovní smlouva ze dne 1.7.2008 beze změn.

V Holešově dne 25.9.2008

zaměstnanec

zaměstnavatel

ŽÁDOST O ROZVÁZÁNÍ PRACOVNÍHO POMĚRU DOHODOU

§ 49 ZP

ALEKO a.s.

ul.Hlavní č. 1213

H o l e š o v

Věc: Žádost o rozvázání pracovního poměru dohodou.

Na základě pracovní smlouvy ze dne 1.7.1995 pracuji u Vaší společnosti jako zámečnick.
Žádám o rozvázání pracovního poměru dohodou podle §49 zákoníku práce a to ke dni 30.
září 2008.

Děkuji za vyhovění žádosti.

V Holešově dne 1.7.2008

Jan Novák
ul. Slabá č.12
76901 Holešov

DOHODA O ROZVÁZÁNÍ PRACOVNÍHO POMĚRU

ve smyslu ustanovení § 49 zák.č. 262/2006 Sb. zákoníku práce v platném znění

mezi

1) **ALEKO a.s.** se sídlem v Holešově ul. Malá č. 1213. zastoupená jejím personálním ředitelem Ing.Petrem Hluchým.

(dále jen "zaměstnavatel")

a

2) **Jan NOVÁK**, nar. 5.6.1963, bytem Holešov, ul. Krátká č. 147, okr. Kroměříž. č.OP 158561 AZ

(dále jen "zaměstnanec")

uzavírají tuto

**D o h o d u o r o z v á z á n í p r a c o v n í h o
p o m ě r u d o h o d o u**

I.

Pracovní poměr zaměstnance skončí dne 30.08.2008, a to z důvodu organizačních změn - snížení počtu zámečníků v montážní dílně, který se realizoval na základě Rozhodnutí ředitele a.s. č. 2/2008.

Ve smyslu §67 zákoníku práce bude zaměstnanci poskytnuto odstupné ve výši trojnásobku průměrného výdělku.

Odstupné bude zaměstnanci vyplaceno v den skončení pracovního poměru to je 30.08.2008.

Tato dohoda je vyhotovena ve třech stejnopisech, z nichž zaměstnavatel obdrží dva stejnopisy a zaměstnanec jeden stejnopis.

V Holešově dne 25.8.2008

zaměstnavatel

zaměstnanec

ROZVÁZÁNÍ PRACOVNÍHO POMĚRU
VÝPOVĚDÍ
(zaměstnanec)

ALEKO a.s.

ul.Hlavní č. 1213

H o l e š o v

Věc: Rozvázání pracovního poměru výpovědí.

U Vaší akciové společnosti pracuji na základě pracovní smlouvy jako zámečnick od 1. července 1990.

Ve smyslu ustanovení §50 zákoníku práce dávám tímto výpověď z pracovního poměru. V souvislosti s uvažovaným odchodem do starobního důchodu jsem Vás požádal, jako mého zaměstnavatele, o rozvázání pracovního poměru dohodou ke dni 31.8.2008. Do dnešního dne jsem od společnosti neobdržel odpověď. Domnívám se, že na skončení pracovního poměru dohodou nemáte zájem a proto mi nezbývá než rozvázat pracovní poměr výpovědí, což tímto činím.

Pracovní poměr skončí uplynutím výpovědní doby dvou měsíců to je dnem 30.11.2008

V Holešově dne 25.9. 2008

Jan Novák
ul. Slabá č.12
76901 Holešov

ROZVÁZÁNÍ PRACOVNÍHO POMĚRU
VÝPOVĚDÍ
(zaměstnavatel)
(§52 ZP)

Jan Novák
ul. Slezská č. 15
H o l e š o v

Věc: Rozvázání pracovního poměru výpovědí.

Pracujete u naší akciové společnosti na základě pracovní smlouvy jako dělník - sklář.

Dne 15.dubna 2008 Vás přistihl nadřízený při pokusu odcizit ze skladu elektroměr v hodnotě 5 000,-Kč.

Tímto jednáním jste se dopustil závažného porušení pracovní kázně. Dáváme Vám proto výpověď podle ustanovení § 52 odst. 1 písm. g) zákoníku práce.

S příslušným odborovým orgánem jsme výpověď projednali dne 20.dubna 2008. Výpovědní doba činí dva měsíce. Pracovní poměr tedy skončí dnem 30.června 2008.

V Holešově dne 21.dubna 2008

ALEKO a.s.
ul.Hlavní č. 1213
76901 H o l e š o v

VÝZVA K ODSTRANĚNÍ NEUSPOKOJIVÝCH PRACOVNÍCH VÝSLEDKŮ

Doporučeně

Pan

Jan Novák

ul. Slabá č.12

76901 H o l e š o v

Věc: Výzva k odstranění neuspokojivých pracovních výsledků.

Vzhledem k Vaším neuspokojivým pracovním výsledkům spočívajícím v opožděném zpracování technologického postupu, když jste nesplnil ve stanoveném termínu uložený úkol zpracovat technologický postup pro:

výrobu a montáž chladících zařízení (stanovený termín 2.9.2008)

Upozorňujeme Vás na tuto skutečnost a současně Vás vyzýváme k odstranění těchto nedostatků a to nejpozději do třiceti dnů od této výzvy.

Současně Vám sdělujeme, že v případě, že v uvedené době neodstraníte neuspokojivé pracovní výsledky, může Vám být dána výpověď z pracovního poměru podle § 52 odst. 1, písm. g), zákoníku práce.

V Holešově dne 5.9.2008

zaměstnavatel

ALEKO a.s.

Předal:

Převzal:

Dne:

**VÝPOVĚĎ Z PRACOVNÍHO POMĚRU
Z DŮVODU NEUSPOKOJIVÝCH
PRACOVNÍCH VÝSLEDKŮ
(§52 ZP)**

Doporučeně

Pan

Jan Novák

r.č. 60.05.13/1212

ul. Slabá č.12

H o l e š o v

Věc: Výpověď z pracovního poměru.

Ve smyslu ustanovení § 52 odst. 1, písm. g) zákoníku práce Vám tímto dáváme výpověď z pracovního poměru pro neuspokojivé pracovní výsledky.

Dne 5.8.2008 jste byl písemně vyzván k odstranění neuspokojivých pracovních výsledků, a to ve lhůtě do třiceti dnů. Současně jste byl upozorněn na skutečnost, že v případě, že nedojde k jejich odstranění, může Vám být dána výpověď z pracovního poměru.

Vzhledem ke skutečnosti, že ve stanovené době nedošlo k odstranění neuspokojivých pracovních výsledků, když jste v termínu do 10.9.2008 nevypracoval materiálový rozpis pro výrobu a montáž chladících zařízení, jak Vám bylo uloženo vedoucím technického úseku dne 5.8.2008, dáváme Vám výpověď z pracovního poměru jak výše uvedeno.

Váš pracovní poměr u naší společnosti skončí uplynutím výpovědní doby to je dnem 31.11.2008.

Tato výpověď byla projednána ve výboru odborového orgánu dne 12.8.2007.

V Holešově dne 15.8.2008

zaměstnavatel

ALEKO a.s.

**OKAMŽITÉ ZRUŠENÍ PRACOVNÍHO
POMĚRU ZAMĚSTNANCEM
(nevyplacení mzdy zaměstnavatelem)
(§56 ZP)**

ALEKO a.s.

H o l e š o v

Věc: Okamžité zrušení pracovního poměru.

Pracuji u akciové společnosti na základě pracovní smlouvy jako zámečník.
Stanoveným dnem výplaty mzdy je ve Vaší společnosti 15 den v měsíci.

Vzhledem ke skutečnosti, že mi dosud nebyla vyplacena mzda za měsíc srpen 2008 a to ani po osobní urgenci u mého nadřízeného - vedoucího montážní dílny pana Josefa Nového, zrušuji okamžitě pracovní poměr ve smyslu ustanovení § 56 odst. 1, písm. b) zákoníku práce.

Současně Vás vyzývám k výplatě mzdy za měsíc srpen 2008 a k náhradě mzdy ve výši průměrného výdělku za výpovědní dobu a to nejpozději do 30.10.2008. Po marném uplynutí této lhůty budu nucen své nároky uplatňovat soudní cestou.

Můj pracovní poměr u Vaší společnosti končí dnem doručení tohoto okamžitého zrušení.

V Holešově dne 2.10.2008

Jan Novák
ul. Slabá č.12
76901 Holešov

**ZRUŠENÍ PRACOVNÍHO POMĚRU
VE ZKUŠEBNÍ DOBĚ
(§66 ZP)**

ALEKO a.s.
ul. Hlavní č. 50
H o l e š o v

Věc: Zrušení pracovního poměru ve zkušební době.

Na základě pracovní smlouvy ze dne 1.9.2008 pracuji u akciové společnosti jako zámečnick. V pracovní smlouvě byla sjednána zkušební doba v trvání tří měsíců.
Sdělují Vám, že podle ustanovení § 66 zákoníku práce zrušuji pracovní poměr ve zkušební době, a to ke dni 15.10. 2008

V Holešově dne 12.10.2008

Jan Novák
ul. Slabá č.12
76901 Holešov

DOHODA O HMOTNÉ ODPOVĚDNOSTI

vytvořená ve smyslu zák.č. 262/2006 Sb. zákoníku práce v platném znění.

(dále jen ZP)

mezi

1) KOMANDO a.s. se sídlem 769 01 Holešov, ul. Podlesní č. 236, zastoupenou jejím předsedou Františkem JUNKEM,

(dále jen " společnost ")

a

2) zaměstnancem společnosti Janem Novákem, nar. 5.5. 1955, trvale bytem 769 01 Holešov, ul. Rusavská č. 221, na funkci skladník náhradních dílů.

(dále jen " zaměstnanec ")

t a k t o :

I.

Zaměstnanec, z důvodu výkonu své funkce, přejímá hmotnou odpovědnost za případně vzniklý schodek na hodnotách svěřených mu k vyúčtování. Rozsah převzatých hodnot je uveden v připojeném inventurním seznamu, který tvoří integrální součást této dohody. (*v případě této formulace je nutné přiložit inventurní zápis včetně podrobného seznamu věcí*)

II.

Zaměstnanec se zavazuje, že učiní ze své strany vše, aby zabránil schodkům na hodnotách, které mu byly svěřeny k vyúčtování, že povede všechny potřebné a předepsané zápisy (podklady) a bude sestavovat a předkládat všechny předepsané výkazy a hlášení ve stanovených lhůtách.

III.

Společnost se zavazuje, že zajistí zaměstnanci takové pracovní podmínky, aby mohl řádně plnit své pracovní úkoly bez ohrožení svého zdraví a majetku společnosti:

Sjednané podmínky jsou tyto: (například)

a) Zaměstnavatel se zavazuje provést zabezpečení oken skladu a výměnu zámků na vstupních dveřích do skladu.

b) Zaměstnavatel se zavazuje provádět pravidelnou kontrolu zaměstnanců při jejich opuštění prostorů firmy v průběhu pracovní doby i mimo ni, včetně kontroly dopravních prostředků vlastních zaměstnanců i cizích osob.

c) Zaměstnavatel se zavazuje zavést řádnou evidenci při nákupu, pohybu i zpracování materiálu ze skladu.

IV.

Budou-li u hodnot, které zaměstnanec převzal k vyúčtování, zjištěny schodky, je zaměstnanec povinen nahradit společnosti skutečnou škodu v plné výši, pokud se této povinnosti nezproští. Pro určení výše skutečné škody je rozhodující cena v době poškození. Přitom se přihlíží k případnému opotřebení věci.

V.

Uzná-li zaměstnanec závazek nahradit škodu v určené výši a dohodne-li se společností o výši srážek, uhradí se škoda srážkami ze mzdy (pracovní odměny, výdělku). Uznání závazku a dohody o výši srážek musí být provedeno písemně a přesahuje-li náhrada částku 1.000,- Kč, musí být projednána se Závodním výborem Odborového svazu.

VI.

Obě smluvní strany prohlašují, že v den podepsání této dohody není závad, které by bránily zaměstnanci v řádném plnění pracovních úkolů či povinností, které jsou s nimi v přímé souvislosti. Zjistí-li zaměstnanec takové závady, je povinen oznámit tuto skutečnost bez zbytečného odkladu svému nadřízenému ve společnosti za účelem jejich odstranění ve smyslu článku III této dohody.

VII.

Zaměstnanec potvrzuje, že je obeznámen s prací ve své funkci a s předpisy pro ni stanovenými, jakož i s předpisy o své odpovědnosti.

VIII.

Smluvní strany prohlašují, že tato dohoda je sepsána na základě projevu jejich svobodné vůle, nikoliv v tísní a že si ji před podpisem přečetly. Dohoda je sepsána ve dvou vyhotoveních stejné právní síly, z nichž každá smluvní strana obdrží po jednom vyhotovení.

V Holešově dne 10.9.2008

podpis zaměstnance

razítko a podpis zástupce společnosti

Doložka o společné hmotné odpovědnosti.

Zaměstnanec se zavazuje, že bude za schodek společně odpovídat s ostatními zaměstnanci, kteří uzavřeli dohodu o hmotné odpovědnosti, bude-li pracovat na pracovišti s více pracovníky. Prohlašuje, že je mu znám princip jeho odpovědnosti pro případ vzniku schodku na svěřených hodnotách na takovém pracovišti, včetně rozsahu náhrady škody.

V Holešově dne 10.9.2008

podpis zaměstnanců

razítko a podpis zástupce společnosti

*Poznámka: Dohodu o hmotné odpovědnosti lze uzavřít jen se zaměstnancem
starším 18 let*

4 SLUŽEBNÍ POMĚR PŘÍSLUŠNÍKŮ BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ

VÝSTUPY Z UČENÍ	
Po prostudování textu	
Budete umět:	<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit základní pojmy ze zákona o služebním poměru příslušníků ozbrojených sborů✓ Orientovat se v právní úpravě služebního poměru✓ Orientovat se v povinnostech příslušníka bezpečnostního sboru	
Získáte:	<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní přehled o přijímacím řízení do služebního poměru✓ Základní přehled o změnách ve služebním poměru	
Budete schopni:	<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Definovat služební kázeň✓ Rozlišit kázeňský přestupek od přestupku✓ Charakterizovat odměny a tresty	

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

15+ 4 hodin k samostudiu

KLÍČOVÁ SLOVA

Vznik, změny a skončení služebního poměru, služební kázeň, kázeňský přestupek, odměny a tresty, doba služby, dovolená, bezpečnost práce

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základy služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů

4.1 Právní úprava, vznik, změny a skočení služebního poměru

Právní úprava služebního poměru, stejně jako zákoník práce upravuje vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. V případě služebního poměru je však zaměstnavatelem zásadně stát a zaměstnancem příslušník bezpečnostního sboru. Předmětem úpravy na rozdíl od zákoníku práce nejsou výsledky práce, ale služba jako taková. Z uvedeného vyplývá, že základními účastníky služebního poměru jsou stát a příslušník.

4.1.1 Právní úprava služebního poměru

Základním právním předpisem, který upravuje služební poměr je zákon číslo 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů ve znění pozdějších změn. Na tato ustanovení navazují prováděcí předpisy, které vydávají ministerstva, která řídí konkrétní bezpečnostní sbory a v neposlední řadě to jsou další právní a interní předpisy, které mají vztah k základním otázkám služebního poměru. Mezi právní úpravu je nutné zahrnout i předpisy Evropské unie, které se dané problematiky dotýkají.

Bezpečnostním sborem se rozumí Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace.

V čele Policie České republiky je policejní prezident, Hasičského záchranného sboru České republiky je generální ředitel, Celní správy České republiky je generální ředitel Generálního ředitelství cel, Vězeňské služby České republiky je generální ředitel, Bezpečnostní informační služby je ředitel a Úřadu pro zahraniční styky a informace je ředitel.

4.1.2 Vznik služebního poměru

Služební poměr nevzniká stejným způsobem, jako v pracovním právu pracovní smlouvou, ale rozhodnutím služebního funkcionáře o přijetí příslušníka do služebního poměru.

Do služebního poměru může být přijat státní občan České republiky, který

- a) o přijetí písemně požádá,
- b) je starší 18 let,
- c) je bezúhonný,
- d) splňuje stupeň vzdělání stanovený pro služební místo, na které má být ustanoven,
- e) je zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý k výkonu služby,
- f) je plně způsobilý k právním úkonům,
- g) je oprávněný seznamovat se s utajovanými informacemi podle zvláštního právního předpisu, má-li být ustanoven na služební místo, pro které se tato způsobilost vyžaduje,
- h) není členem politické strany nebo politického hnutí, a jde-li o služební poměr příslušníka zpravodajské služby, ani odborové organizace,
- i) nevykonává živnostenskou nebo jinou výdělečnou činnost a není členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, které vykonávají podnikatelskou činnost.

Vyžaduje-li to důležitý zájem služby, může být příslušník zpravodajské služby ve výjimečných případech přijat do služebního poměru, i když nesplňuje stupeň vzdělání stanovený pro služební hodnost, do níž má být jmenován.

Výše uvedené podmínky musí být splněny současně a musí být splněny po celou dobu trvání jeho služebního poměru.

Druhy služebního poměru

- a) služební poměr na dobu určitou,
- b) služební poměr na dobu neurčitou.

Služební poměr na dobu určitou

Do služebního poměru na dobu určitou v trvání 3 let se zařadí příslušník při prvním přijetí do služebního poměru.

Do služebního poměru na dobu určitou v trvání 1 roku se zařadí příslušník, který již byl ve služebním poměru příslušníka bezpečnostního sboru nebo vojáka z povolání a jenž trval alespoň 3 roky; to neplatí pro příslušníka, který již byl ve služebním poměru na dobu neurčitou, jestliže od skončení předchozího služebního poměru uplynulo méně než 5 let.

Služební poměr na dobu neurčitou

Do služebního poměru na dobu neurčitou se zařadí příslušník dnem, který následuje po uplynutí služebního poměru na dobu určitou, jestliže úspěšně vykonal služební zkoušku a podle závěru služebního hodnocení dosahuje alespoň dobrých výsledků ve výkonu služby.

Do služebního poměru na dobu neurčitou se zařadí při přijetí do služebního poměru též příslušník, který již byl ve služebním poměru příslušníka bezpečnostního sboru na dobu neurčitou nebo ve služebním poměru vojáka z povolání po dobu alespoň 3 roky a od jeho skončení uplynulo méně než 5 let.

Do služebního poměru na dobu neurčitou se zařadí ředitel zpravodajské služby dnem vzniku služebního poměru.

Přijímací řízení s uchazečem je zahájeno doručením jeho písemné žádosti o přijetí do služebního poměru.

V případě, že v bezpečnostním sboru není volné služební místo, přijímací řízení se nezahájí.

Bezpečnostní sbor je oprávněn si ověřit, zda občan splňuje podmínky přijetí do služebního poměru. Za tím účelem zpracovává jeho osobní údaje a je oprávněn si k osvědčení bezúhonnosti občana vyžádat

- a) opis z evidence Rejstříku trestů,
- b) výpis z evidencí vedených ministerstvem a dalšími orgány veřejné správy a
- c) provedení šetření o bezúhonnosti občana nebo požádat Policii České republiky o provedení šetření.

Bezpečnostní sbor písemně seznámí občana před jeho přijetím do služebního poměru s:

textem služebního slibu,

předpokládaným dnem vzniku služebního poměru,

druhem služebního poměru a dobou jeho trvání, služebním zařazením, místem služebního působiště,

dobou služby, výší služebního příjmu a výplatním termínem,

délkou dovolené, podmínkami výkonu služby a podmínkami skončení služebního poměru.

Zákaz diskriminace

Přijetí občana do služebního poměru nelze odepřít z důvodu věku, rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině, jakož i z důvodu členství v odborových organizacích a jiných sdruženích s výjimkou případů, které stanovuje tento zákon nebo zvláštní právní předpis. Tyto výjimky se nepovažují za diskriminaci. Zakazuje se i takové jednání bezpečnostního sboru, které diskriminuje občana nikoliv přímo, ale až ve svých důsledcích. Za takové jednání se považuje i navádění k diskriminaci.

Občan, který se uchází o přijetí do služebního poměru, musí být o výsledku přijímacího řízení písemně vyrozuměn. Důvody nepřijetí se neoznamují.

Jak již bylo zmíněno, služební poměr se zakládá rozhodnutím služebního funkcionáře příslušného bezpečnostního sboru.

Rozhodnutí o přijetí do služebního poměru obsahuje výrok o (náležitosti rozhodnutí)

- a) dni vzniku služebního poměru,
- b) dni nástupu k výkonu služby,
- c) druhu služebního poměru,
- d) době trvání služebního poměru,
- e) jmenování do služební hodnosti,
- f) ustanovení na služební místo,
- g) místě služebního působiště a
- h) složkách služebního příjmu.

4.1.3 Změny služebního poměru

Změny ve služebním poměru lze rozdělit podle jejich charakteru na změny:

a) v hodnosti

- ✓ povýšení do vyšší hodnosti,
- ✓ jmenování do jiné služební hodnosti,

- ✓ snížení hodnosti.

b) ve služebním místě

- ✓ převedení na jiné služební místo ve stejné služební hodnosti,
- ✓ převedení na jiné služební místo v jiné služební hodnosti,
- ✓ převedení na jiné služební místo ve zvláštních případech,
- ✓ pověření výkonem funkce,
- ✓ zastupování ve funkci,
- ✓ výběrové řízení na služební místo

c) v místě výkonu služby

- ✓ převelení,
- ✓ studijní pobyt,
- ✓ služební cesta,
- ✓ zastupování na jiném služebním místě

d) zálohy

- ✓ činná
- ✓ pro studující
- ✓ zvláštní
- ✓ pro přechodně nezařazené
- ✓ neplacené

e) ostatní změny

- zproštění výkonu služby,

4.1.4 Skončení služebního poměru

Způsoby skončení služebního poměru

- a) uplynutím doby určité,
- b) propuštěním,
- c) úmrtím nebo prohlášením za mrtvého,
- d) dnem 31. prosince kalendářního roku, v němž příslušník dovršil věku 65 let.

Propuštění

Příslušník musí být propuštěn, jestliže

- a) byl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně,
- b) byl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a jednání, kterým trestný čin spáchal, je v rozporu s požadavky kladenými na příslušníka,
- c) bylo v řízení o úmyslném trestném činu pravomocně rozhodnuto o podmíněném zastavení jeho trestního stíhání, bylo pravomocně schváleno narovnání nebo bylo pravomocně rozhodnuto o podmíněném odložení návrhu na potrestání a jednání, kterým trestný čin spáchal, je v rozporu s požadavky kladenými na příslušníka,
- d) porušil služební slib tím, že se dopustil zavrženíhodného jednání, které má znaky trestného činu a je způsobilé ohrozit dobrou pověst bezpečnostního sboru,

- e) mu byl uložen kázeňský trest odnětí služební hodnosti,
- f) porušil omezení stanovená v § 47 nebo § 48 (stal se členem politické strany, vykonává jinou výdělečnou činnost)
- g) pozbyl státní občanství České republiky,
- h) podle lékařského posudku zdravotnického zařízení dlouhodobě pozbyl zdravotní způsobilost k výkonu služby, s výjimkou zdravotních důvodů souvisejících s těhotenstvím,
- i) mu bylo odňato osvědčení o tělesné zdatnosti nebo o odborné způsobilosti stanovené zvláštním právním předpisem,
- j) podle posudku psychologa bezpečnostního sboru pozbyl osobnostní způsobilost k výkonu služby,
- k) byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena nebo byl této způsobilosti zbaven,
- l) uplynula doba uvedená v § 32 odst. 2 (záloha po dobu nejdéle 3 měsíců) a důvod pro zařazení do zálohy pro přechodně nezařazené nepominul, nebo
- m) požádal o propuštění.

Příslušník zpravodajské služby musí být též propuštěn, jestliže mu zanikla platnost osvědčení, je-li osobou určenou ke styku s utajovanými informacemi, a nelze jej ustanovit na jiné služební místo, a to ani po 1 roce zařazení v záloze pro přechodně nezařazené.

Příslušník ve služebním poměru na dobu určitou musí být též propuštěn, jestliže

- a) služební místo, na něž byl ustanoven, bylo zrušeno v důsledku organizačních změn a příslušníka nelze ustanovit na jiné služební místo,
- b) mu zanikla platnost osvědčení, je-li osobou určenou ke styku s utajovanými informacemi, a nelze jej ustanovit na jiné služební místo, nebo
- c) dosáhl neuspokojivých výsledků ve výkonu služby podle závěru služebního hodnocení.

4.2 Povinnosti příslušníka, služební kázeň, kázeňský přestupek

4.2.1 Základní povinnosti příslušníka

Příslušník ozbrojeného sboru je povinen

- a) dodržovat služební kázeň,
- b) zdržet se jednání, které může vést ke střetu zájmu služby se zájmy osobními a ohrozit důvěru v nestranný výkon služby, zejména nezneužívat ve prospěch vlastní nebo v prospěch jiných osob informace nabyté v souvislosti s výkonem služby a v souvislosti s výkonem služby nepřijímat dary nebo jiné výhody,
- c) zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl při výkonu služby; to neplatí, jestliže byl příslušník této povinnosti zproštěn služebním funkcionářem, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak,
- d) prohlubovat svoji odbornost a udržovat svoji fyzickou zdatnost potřebnou pro zastávané služební místo a podrobovat se jejímu ověřování služebním funkcionářem,
- e) dodržovat pravidla služební zdvořilosti,
- f) poskytovat bezpečnostnímu sboru osobní údaje nezbytné pro rozhodování ve služebním poměru a pro plnění povinností bezpečnostního sboru podle zvláštních právních předpisů,
- g) vykonávat službu tak, aby nebyla ovlivňována jeho politickým, náboženským nebo jiným přesvědčením,
- h) ohlašovat vedoucímu příslušníkovi závady a nedostatky, které ohrožují nebo ztěžují výkon služby, a skutečnost, že byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, bez zbytečného odkladu,
- i) chovat se a jednat i v době mimo službu tak, aby svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru.

Vedoucí příslušník je též povinen

- a) hodnotit výkon služby podřízených příslušníků,
- b) zabezpečovat, aby příslušníci byli pro výkon služby náležitě vyškoleni a vycvičeni,
- c) oceňovat příkladné plnění služebních povinností,
- d) vyvozovat důsledky z porušení služebních povinností a
- e) přijímat podněty k odstranění závad a nedostatků, které ohrožují nebo ztěžují výkon služby

4.2.2 Služební kázeň

Služební kázeň je základem a hlavním předpokladem pro fungování jednotlivých bezpečnostních sborů, plnění jim stanovených úkolů a vytváření podmínek pro plnění výše uvedených zásad.

Služební kázeň spočívá v nestranném, řádném a svědomitém plnění služebních povinností příslušníka, které pro něj vyplývají z právních předpisů, služebních předpisů a rozkazů.

Je-li rozkaz vedoucího příslušníka ve zřejmém rozporu s právním předpisem, příslušník je povinen jej na tuto skutečnost upozornit. Jestliže vedoucí příslušník trvá na splnění rozkazu, příslušník je oprávněn žádat o jeho písemné vydání.

Vedoucí příslušník je povinen žádosti vyhovět, umožní-li to okolnosti výkonu služby. V případě, že to okolnosti výkonu služby neumožňují, učiní tak bez zbytečného odkladu poté, co tyto okolnosti pominou.

Příslušník je povinen rozkaz splnit a oznámit tuto skutečnost bez zbytečného odkladu vedoucímu příslušníkovi toho, kdo takový rozkaz vydal.

Příslušník nesmí splnit rozkaz, jehož splněním by zřejmě spáchal trestný čin!!!!!!

Omezení některých práv příslušníka ozbrojeného sboru

Příslušník nesmí být členem politické strany nebo politického hnutí ani vykonávat činnost v jejich prospěch; volební právo příslušníka tím není dotčeno.

Příslušník zpravodajské služby nesmí být členem odborové organizace.

Příslušník nesmí být členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, které provozují podnikatelskou činnost, s výjimkou případů, kdy je do těchto orgánů vyslán bezpečnostním sborem; vyslaný příslušník jedná v těchto orgánech jako zástupce České republiky, je povinen prosazovat její zájmy a nesmí od příslušné právnické osoby pobírat odměnu, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak. Odměna podle věty první nesmí být příslušníkovi vyplacena ani po skončení služebního poměru.

Příslušník nesmí vykonávat jinou výdělečnou činnost než službu podle zákona o služebním poměru; toto omezení se nevztahuje na případy uvedené v § 29 - záloha činná, § 31 - záloha zvláštní a § 33 písm. a) - záloha neplacená - udělení rodičovské dovolené; a na další činnosti stanovené interními akty vydanými řediteli bezpečnostních sborů (např. pedagogická činnost).

4.2.3 Kázeňský přestupek – z. č. 361/2003 Sb. o služebním poměru...

Kázeňským přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje služební povinnost, ale nejde o trestný čin nebo o jednání, které má znaky přestupku nebo jiného správního deliktu.

Za takové jednání se považuje i dosahování neuspokojivých výsledků ve výkonu služby uvedené v závěru služebního hodnocení.

Pojem přestupek – z. č. 200/1990 Sb. o přestupcích

Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v zákoně o přestupcích nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.

Zavinění u kázeňského přestupku (subjektivní stránka)

a) zavinění z nedbalosti

Kázeňský přestupek je spáchán z nedbalosti, jestliže příslušník

a) věděl, že svým jednáním může porušit služební povinnost, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že služební povinnost neporuší, (nedbalost vědomá) nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může porušit služební povinnost, ač to vzhledem k okolnostem vědět měl a mohl. (nedbalost nevědomá)

c) zavinění úmyslné

Kázeňský přestupek je spáchán úmyslně, jestliže příslušník

a) chtěl svým jednáním porušit služební povinnost, (úmysl přímý) nebo

b) věděl, že svým jednáním může porušit služební povinnost, a pro případ, že ji poruší, byl s tím srozuměn. (úmysl nepřímý)

Za jednání se považuje i opomenutí konání, k němuž byl příslušník povinen.

Jestliže se příslušník bezpečnostního sboru dopustí přestupku (ne kázeňského přestupku), projednává se tento přestupek podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

(Srovnej se zákonem č. 200/1990 Sb. o přestupcích § 10 odst. 1 písm. a) - podle zvláštních předpisů se projedná jednání, které má znaky přestupku, jehož se dopustily osoby podléhající vojenské kázeňské pravomoci, příslušníci bezpečnostních sborů).

4.3 Kázeňské odměny a tresty

4.3.1 Kázeňské odměny

Příslušníkovi ozbrojeného sboru lze za projevení osobní statečnosti nebo za splnění zvláště významného služebního úkolu anebo za účelem ocenění příkladného plnění služebních povinností udělit kázeňskou odměnu. Za příkladné plnění služebních povinností se považuje též opakované dosahování velmi dobrých výsledků ve výkonu služby konstatované v závěru služebního hodnocení.

Kázeňské odměny mají výchovný a motivující účinek pro další službu příslušníka ozbrojeného sboru.

Kázeňskou odměnou je

- a) písemná pochvala, (morální ocenění)
- b) peněžitý nebo věcný dar, (hmotné ocenění) anebo
- c) udělení služební medaile.

Zákon o služebním poměru zná ještě i pojem odměna jako nenárokovou složku služebního příjmu, viz. pasáž „složky služebního příjmu“.

4.3.2 Kázeňské tresty

Smyslem uložení kázeňského trestu je náprava příslušníka a zájem bezpečnostního sboru o jeho další bezchybný výkon služby. Intenzita (druh a výše kázeňského trestu) závisí na závažnosti jeho jednání.

Druhy kázeňských trestů

- a) písemné napomenutí,
- b) snížení základního tarifu až o 25 % na dobu nejvýše 3 měsíců,
- c) odnětí služební medaile,
- d) odnětí služební hodnosti,
- e) pokuta,
- f) propadnutí věci, nebo
- g) zákaz činnosti.

Kázeňské tresty uvedené pod písmeny e) až g) lze uložit pouze za jednání, které má znaky přestupku. Lze je uložit společně, popřípadě společně s kázeňskými tresty uvedenými pod písmeny a) a c).

Pokuta se ukládá příslušníkovi ve výši, kterou pro přestupek stanoví zvláštní právní předpis.

Příklad

Příslušník Policie ČR ve svém volnu se při řízení motorového vozidla nevěnoval řízení a způsobil dopravní nehodu porušením zákona o provozu na pozemních komunikacích, při které jiné osobě ublížil na zdraví. Služební funkcionář mu udělí kázeňský trest pokutu a zákaz

činnosti, neboť zákon o přestupcích v § 22 odst. 1 písm. h) říká, že přestupku se dopustí ten, kdo v provozu na pozemních komunikacích porušením zvláštního právního předpisu způsobí dopravní nehodu, při které je jinému ublíženo na zdraví. V tomtéž paragrafu odst. 4 je stanoveno, že pokuta od 25 000 Kč do 50 000 Kč a zákaz činnosti od jednoho roku do dvou let se uloží za přestupek podle odstavce 1 písm. c), d), e) bodů 1 a 5, a písm. h).

Služební funkcionář má tudíž na výběr uložení pokuty od 25000 do 50000 Kč a uložení zákazu činnosti od jednoho roku do dvou let. Tyto dvě sankce musí být uloženy současně, jelikož je použita spojka a. Pokud by byla použita spojka nebo, má služební funkcionář možnost udělit některou z uvedených sankcí (pokuta, zákaz činnosti).

4.4 Doba služby, dovolená, služební příjem

Pro srovnání se zákoníkem práce se dobou služby rozumí pracovní doba. Předpisy upravují dobu služby jako časový úsek, ve kterém daný bezpečnostní sbor řídí příslušníkovu službu. Příslušník je povinen být připraven k výkonu služby dle pokynů bezpečnostního sboru. Výkonem služby je i ozdravný pobyt formou lázeňské péče nebo tělesných rehabilitačních aktivit, různá školení a semináře apod.

4.4.1 Doba služby

Základní doba služby v týdnu

Základní doba služby příslušníka činí 37,5 hodiny týdně. Příslušníkovi lze na jeho žádost stanovit kratší dobu služby v týdnu.

Rozvržení doby služby

Doba služby se rozvrhuje na jednotlivé směny předem zpravidla na období 1 měsíce, a to rovnoměrně, nebo nerovnoměrně. Změna rozvržení doby služby musí být oznámena příslušníkovi zpravidla nejpozději 3 dny před nástupem do služby. Neumožňuje-li povaha

služby stanovit příslušníkovi nerovnoměrné rozvržení doby služby předem, určí mu služební funkcionář nejpozději 1 den předem počátek směny. Konec směny určí podle potřeb služby.

Rovnoměrné rozvržení

Při rovnoměrném rozvržení doby služby se doba služby rozvrhuje zpravidla na 5 dnů v týdnu tak, aby

- a) nepřetržitý odpočinek v týdnu připadl, jestliže je to možné, na sobotu a neděli,
- b) směna v jednotlivých dnech zpravidla nepřesáhla 10 hodin,
- c) rozdíl délky doby služby připadající na jednotlivé týdny nepřesáhl 5 hodin,
- d) průměrná doba služby v období 2 kalendářních měsíců nepřesahovala základní dobu služby v týdnu.

Nerovnoměrné rozvržení

Při nerovnoměrném rozvržení doby služby se rozvrhne doba služby tak, aby

- a) doba nepřetržité služby nebyla kratší než 4 hodiny a nepřesáhla 24 hodin a
- b) průměrná doba služby za období 3 kalendářních měsíců a v odůvodněných případech za období kalendářního roku nepřesáhla základní dobu služby v týdnu.

Dvousměnný, třisměnný a nepřetržitý režim služby

Za dvousměnný nebo třisměnný režim služby se považuje režim služby, v němž se příslušníci vzájemně střídají ve dvou nebo ve třech směnách v rámci 24 hodin po sobě jdoucích. Za nepřetržitý režim služby se považuje režim služby, v němž se příslušníci vzájemně střídají ve směnách v rámci 24 hodin po sobě jdoucích k zajištění nepřetržitého provozu vyžadujícího výkon služby 24 hodin denně po 7 dnů v týdnu, nebo v takovém režimu vykonávají službu ve 24hodinových směnách.

Odchylná úprava příslušníků Hasičského záchranného sboru ČR

Za směnu v celkovém trvání 16 hodin se u příslušníka Hasičského záchranného sboru České republiky považuje časový úsek v rozsahu 24 hodin, v němž je mimo výkon služby v trvání 16 hodin stanovena služební pohotovost v místě, kde jinak příslušník vykonává službu ("služebna") v trvání 8 hodin.

Služba přesčas

Příslušníkovi lze v důležitém zájmu služby nařídít výkon služby přesčas nejvýše v rozsahu 150 hodin v kalendářním roce.

Jestliže bude vyhlášen krizový stav podle zvláštního právního předpisu nebo ve výjimečných případech ve veřejném zájmu, lze příslušníkovi nařídít po dobu krizového stavu anebo po nezbytnou dobu ve veřejném zájmu službu přesčas i nad 150 hodin.

Za službu přesčas se považuje služba vykonávaná nad základní dobu služby v týdnu mimo rámec směn. U příslušníka s kratší dobou služby v týdnu se za službu přesčas nepovažuje služba, která nepřesahuje základní dobu služby v týdnu. Služba v noci. Služba v noci je služba konaná v době od 22 hodin do 6 hodin.

Pružná doba služby

Služební funkcionář může při rovnoměrně rozvržené době služby rozhodnout o uplatňování pružné doby služby, jestliže tomu nebrání důležitý zájem služby.

Při uplatňování pružné doby služby si příslušník volí začátek, popřípadě i konec směny v jednotlivých dnech podle zásad stanovených služebním funkcionářem (dále jen "volitelná doba služby"). Mezi dvě části volitelné doby služby je vložena doba, v níž je příslušník povinen být na služebně (dále jen "pevná doba služby").

Začátek a konec pevné doby služby stanoví služební funkcionář tak, aby při základní době služby v týdnu v rozsahu 37,5 hodiny činila pevná doba služby v jednotlivých dnech nejméně 5 hodin. Volitelnou dobu služby rozvrhne služební funkcionář na začátek a konec směny tak, aby volitelná doba služby na začátku směny činila nejméně hodinu.

Přestávka na jídlo a odpočinek

Příslušník má nárok na přestávku ve službě na jídlo a odpočinek, nejdéle po každých 5 hodinách nepřetržitého výkonu služby, jestliže služební funkcionář nerozhodne na žádost příslušníka jinak, a to při trvání směny

a) do 9 hodin v rozsahu 30 minut,

b) nad 9 hodin v takovém rozsahu, aby jedna přestávka činila 30 minut a ostatní přestávky činily nejméně 15 minut.

Přestávka ve službě na jídlo a odpočinek se nezapočítává do doby služby. Jde-li o službu, jejíž výkon nemůže být přerušen, musí být příslušníkovi i bez přerušení výkonu služby zajištěna přiměřená doba na jídlo a odpočinek. Přestávka ke kojení. Příslušnice, která kojí své dítě, má nárok na přestávku ke kojení.

Příslušníci, která vykonává službu po stanovenou dobu služby v týdnu, se poskytnou na každé dítě do konce 1 roku jeho věku dvě půlhodinové přestávky ke kojení a dalších 3 měsících jedna půlhodinová přestávka ke kojení při jednotlivé službě. Vykonává-li službu po dobu kratší, avšak alespoň po polovinu stanovené doby služby v týdnu, poskytne se jí pouze jedna půlhodinová přestávka, a to na každé dítě do konce 1 roku jeho věku. Přestávka ke kojení se započítává do doby služby.

4.4.2 Dovolená

Délka dovolené

Příslušník ozbrojeného sboru má nárok na 6 týdnů dovolené v kalendářním roce. Netrvá-li služební poměr příslušníka celý kalendářní rok, příslušník má nárok na poměrnou část

dovolené. Poměrná část dovolené se určí tak, že příslušník má nárok na jednu dvanáctinu dovolené za každý kalendářní měsíc.

Vznikne-li služební poměr příslušníka nejpozději patnáctý den v měsíci, má nárok na poměrnou část dovolené i za tento kalendářní měsíc. Za kalendářní měsíc, v němž příslušníkovi služební poměr skončí, má nárok na poměrnou část dovolené jen v případě, že mu v tomto měsíci trvá služební poměr alespoň 15 dnů.

Čerpání dovolené

Nástup dovolené určuje služební funkcionář s přihlédnutím k důležitým zájmům služby a k oprávněným požadavkům příslušníka tak, aby ji mohl vyčerpat do konce kalendářního roku. Jestliže příslušník nemohl dovolenou v kalendářním roce vyčerpat pro důležitý zájem služby, určí její nástup služební funkcionář tak, aby ji mohl příslušník vyčerpat do konce následujícího kalendářního roku.

Služební funkcionář je povinen příslušníkovi, jehož služební poměr trval celý kalendářní rok, určit čerpání dovolené nejméně v délce 2 týdnů v kalendářním roce, jestliže mu na ni vznikl nárok. Den nástupu dovolené oznamuje služební funkcionář příslušníkovi nejméně 15 dnů předem; tuto dobu lze zkrátit jen v případě, že příslušník o určení nástupu dovolené požádá.

Služební funkcionář může v důležitém zájmu služby změnit příslušníkovi určený nástup dovolené nebo jej z dovolené odvolat. Vznikne-li příslušníkovi v souvislosti se změnou určeného nástupu dovolené nebo v souvislosti s odvoláním z dovolené majetková újma, má nárok na její náhradu.

Služební funkcionář nesmí určit čerpání dovolené na dobu, kdy je příslušník uznán neschopným ke službě, ani na dobu, po kterou je příslušnice na mateřské nebo rodičovské dovolené nebo příslušník na rodičovské dovolené. Na dobu ostatních důležitých osobních překážek ve službě může služební funkcionář určit příslušníkovi čerpání dovolené jen na jeho žádost.

Přerušeni dovolené

Byl-li příslušník během dovolené uznán neschopným ke službě nebo ošetřuje-li nemocného člena rodiny, dovolená se mu přerušuje; to neplatí, jestliže služební funkcionář určí čerpání dovolené na dobu ošetřování nemocného člena rodiny nebo péče o dítě na žádost příslušníka. Dovolená příslušnice se také přerušuje nástupem mateřské nebo rodičovské dovolené a u příslušníka nástupem rodičovské dovolené.

Krácení dovolené

Příslušníkovi, který nevykonával službu v kalendářním roce, za který se mu dovolená poskytuje, se z důvodu

- a) zařazení do zálohy pro přechodně nezařazené nebo do zálohy neplacené,
- b) neschopnosti ke službě, s výjimkou neschopnosti vzniklé v důsledku služebního úrazu nebo nemoci z povolání,
- c) rodičovské dovolené, s výjimkou rodičovské dovolené poskytnuté příslušníkovi v rozsahu, v němž je příslušnici poskytována mateřská dovolená,
- d) zproštění výkonu služby, jestliže mu nebyl doplacen služební příjem, nebo
- e) výkonu vazby krátí dovolená za první 3 zameškané měsíce o jednu dvanáctinu výměry dovolené a za každý další zameškaný měsíc o další jednu dvanáctinu výměry dovolené.

4.4.3 Služební příjem

Služební příjem je peněžitým plněním (odměnou) za vykonanou službu příslušníkem, kterou je mu ozbrojený sbor povinen poskytnout. Náleží pouze za vykonanou službu. Služební příjem náleží příslušníkovi i v případech, kdy přímo nevykonává službu

(dovolená, služební volno s nárokem na služební příjem – např. doprovod rodinného příslušníka k lékaři. **Pozor: i zde platí zákaz diskriminace (muži – ženy).**

Služební příjem příslušníka tvoří:

- a) základní tarif
- b) příplatek za vedení,
- c) příplatek za službu v zahraničí,
- d) zvláštní příplatek,
- e) osobní příplatek a
- f) odměna.

Ovšem ne každý příslušník má nárok na všechny uvedené složky příjmu. Např. jestliže příslušník není ve vedoucí funkci, nemůže jeho služební příjem tvořit i příplatek za vedení.

Základní tarif

Základní tarif je měsíčně poskytovanou složkou služebního příjmu, která je stanovena v měsíčních částkách za stanovenou dobu služby. Příslušník má nárok na základní tarif, který je stanoven pro tarifní třídu stanovenou pro služební místo a služební hodnost, do níž je jmenován, a pro tarifní stupeň, do kterého je zařazen.

Základní tarif se skládá ze dvou složek

- 1. Tarifní třída
- 2. Tarifní stupeň

Tarifní třída

Pro služební místo příslušníka se stanoví tarifní třída podle nejnáročnější činnosti, jejíž výkon se na služebním místě vyžaduje. Pro služební místo vedoucího příslušníka se stanoví

tarifní třída podle nejnáročnější činnosti v působnosti příslušné organizační jednotky bezpečnostního sboru.

Tarifní stupeň

Základní tarify se v tarifních třídách odstupňovávají podle získaných odborných zkušeností ve tříletých časových úsecích do 12 tarifních stupňů.

Získané odborné zkušenosti se vyjadřují jako doba praxe, do které se započítává

- a) doba výkonu služby podle zákona o služebním poměru,
- b) prokázaná doba jiné praxe, kterou příslušník vykonával v rozsahu, který podle její využitelnosti k výkonu služby na služebním místě určí služební funkcionář.

Do doby praxe se započítává i

a) doba výkonu vojenské základní (náhradní) služby a civilní služby v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem pro výkon vojenské základní (náhradní) služby, jestliže výkon vojenské základní služby neprobíhal současně s přípravou na povolání v denním studiu nebo v prezenčním studiu a

b) doba mateřské a rodičovské dovolené nebo doba trvalé péče o dítě nebo děti v rozsahu, který odpovídá délce mateřské nebo rodičovské dovolené, jestliže tato péče neprobíhala současně s přípravou na povolání v denním studiu nebo v prezenčním studiu, nejvýše však v celkovém rozsahu 3 let.

Příplatek za vedení

Příplatek za vedení je měsíčně poskytovanou složkou služebního příjmu, na niž má nárok vedoucí příslušník.

Výše příplatku za vedení se stanovuje v rámci rozpětí podle řídicí úrovně služebního místa a náročnosti řídicí činnosti.

Příplatek za službu v zahraničí

Příslušník, který je zařazen do zálohy činné a je vyslán k výkonu služby do zahraničí v rámci jednotky mnohonárodních sil nebo mezinárodních bezpečnostních sborů, má nárok po dobu působení v zahraničí na příplatek ve výši 700 až 4 000 USD měsíčně, popřípadě v rovnocenné výši EURO. Jeho výši v rámci rozpětí stanoví ředitel bezpečnostního sboru. Po dobu poskytování tohoto příplatku nemá příslušník nárok na náhradní volno a služební příjem za službu přesčas a na odměnu za služební pohotovost.

Zvláštní příplatek

Příslušník, který koná službu ve ztížených a zdraví škodlivých pracovních podmínkách, má nárok na zvláštní příplatek. Podmínky pro poskytování tohoto příplatku a jeho výše se řídí nařízením vlády o podmínkách pro poskytování a výši zvláštního příplatku za vykonávání činností ve ztížených a zdraví škodlivých pracovních podmínkách.

Osobní příplatek

Osobní příplatek je nenárokovou složkou služebního příjmu, kterou lze ocenit výkon služby v mimořádné kvalitě nebo rozsahu. Rozhodnutí o přiznání, změně nebo odejmutí osobního příplatku musí být písemně odůvodněno. Osobní příplatek lze určit až do výše 60 % základního tarifu příslušníka.

Příslušníka, který je uveden v § 117 odst. 5 – např. příslušník zásahové jednotky, agent, příslušník provádějící ochranu svědka aj., a příslušníka ve služební hodnosti vrchní komisař až vrchní státní rada lze za výkon služby v mimořádné kvalitě nebo v rozsahu nad základní dobu služby, pokud tento zvýšený rozsah není zohledněn v základním tarifu, ocenit přiznáním osobního příplatku až do výše 100 % jeho základního tarifu.

Odměna

Příslušníkovi lze poskytnout odměnu, kterou je možno jednorázově ocenit

- a) splnění mimořádného nebo zvlášť významného služebního úkolu,
- b) splnění naléhavých služebních úkolů za nepřítomného příslušníka, nebo

c) dosavadní výkon služby při dovršení 50 let věku.

4.5 Bezpečnost a ochrana zdraví při výkonu služby

Právní úprava bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu služby zajišťuje základní prvky ochrany života a zdraví příslušníků ozbrojených sborů. Stejně tak i prevenci při předcházení služebním úrazům a nemocem z povolání.

Obecná ustanovení

Bezpečnostní sbor je povinen zajistit bezpečnost a ochranu zdraví příslušníků při výkonu služby s ohledem na rizika spojená s možným ohrožením jejich života a zdraví; tato povinnost se vztahuje též na další osoby, které se s jeho vědomím zdržují ve služebnách.

Dozor nad bezpečností při výkonu služby příslušníků vykonává u

a) Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru České republiky, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace Ministerstvo vnitra,

b) Celní správy České republiky Ministerstvo financí,

c) Vězeňské služby České republiky Ministerstvo spravedlnosti.

4.5.1 Prevence rizik a další povinnosti bezpečnostního sboru

Bezpečnostní sbor je povinen vytvářet podmínky pro bezpečné, nezávadné a zdravé neohrožující služební prostředí a přijímat opatření k prevenci rizik.

Za prevenci rizik se považují všechna opatření, která směřují k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví příslušníků při výkonu služby, a opatření, jejichž cílem je předcházet rizikům, odstraňovat je nebo minimalizovat jejich působení.

Při přijímání a provádění technických, technologických, organizačních a jiných opatření k prevenci rizik vychází bezpečnostní sbor ze všeobecných preventivních zásad, kterými jsou:

- a) omezování vzniku rizik,
- b) odstraňování rizik u zdroje jejich původu,
- c) přizpůsobování podmínek výkonu služby potřebám příslušníků s cílem omezit působení negativních vlivů výkonu služby na jejich zdraví a
- d) plánování při provádění prevence rizik.

Bezpečnostní sbor je dále povinen

a) zajistit příslušníkům školení o právních předpisech, služebních předpisech a rozkazech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví příslušníků při výkonu služby, pravidelně ověřovat jejich znalost, vyžadovat a kontrolovat jejich dodržování,

b) zajistit příslušníkům podle potřeb vykonávané služby ve vhodných intervalech dostatečné a přiměřené informace a rozkazy o bezpečnosti a ochraně zdraví příslušníků při výkonu služby; těhotné příslušnice, příslušnice do konce devátého měsíce po porodu a příslušnice, které kojí, informovat o rizicích spojených s výkonem služby a o opatřeních k ochraně jejich bezpečnosti nebo zdraví,

c) vést evidenci o školeních, informacích a rozkazech k bezpečnosti a ochraně zdraví příslušníků při výkonu služby,

d) přijmout nezbytná opatření pro první pomoc,

e) nepřipustit, aby příslušník vykonával službu, jejíž výkon by neodpovídal jeho zdravotní způsobilosti,

f) zajistit dodržování zákazu kouření na služebnách stanoveného zvláštními právními předpisy,

g) přizpůsobovat těhotným a kojícím příslušnicím na služebnách prostory pro jejich odpočinek a

h) zajistit vedení a ukládání zdravotní a jiné dokumentace o služebních úrazech a nemocech z povolání.

Bezpečnostní sbor je povinen poskytovat příslušníkům osobní ochranné prostředky, mycí, čistící a dezinfekční prostředky. Povinnosti bezpečnostního sboru při služebních úrazech a nemocích z povolání

Bezpečnostní sbor je povinen vyšetřit příčiny a okolnosti vzniku poškození zdraví nebo smrti příslušníka úrazem při výkonu služby nebo v přímé souvislosti s ním anebo pro výkon služby za účasti příslušníka, jestliže to dovoluje jeho zdravotní stav, a neměnit bez vážných důvodů stav na místě úrazu do doby vyšetření příčin a okolností vzniku služebního úrazu.

Služebny a služební prostředí

Bezpečnostní sbor je povinen zajistit, aby služebna odpovídala bezpečnostním požadavkům a hygienickým limitům a byla vybavena tak, aby podmínky pro výkon služby příslušníků odpovídaly bezpečnosti, hygieně a ochraně zdraví při výkonu služby.

4.5.2 Práva a povinnosti příslušníka

Práva příslušníka

a) příslušník má právo na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu služby, na informace o rizicích výkonu služby a o ochraně před jejich působením.

b) příslušník má právo a povinnost podílet se na vytváření zdravého a bezpečného služebního prostředí.

c) příslušník je povinen dbát, umožní-li to podmínky výkonu služby, o vlastní bezpečnost a ochranu zdraví, i o bezpečnost a zdraví osob, kterých se bezprostředně dotýká jeho jednání nebo opomenutí konání při výkonu služby.

Povinnosti příslušníka

a) dodržovat při výkonu služby právní předpisy a služební předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví,

b) dodržovat stanovené postupy a používat osobní ochranné prostředky,

c) účastnit se školení zajišťovaných bezpečnostním sborem k bezpečnosti a ochraně zdraví při výkonu služby a podrobovat se ověřování získaných znalostí,

d) oznamovat vedoucímu příslušníkovi nedostatky a závady, které mohou ohrozit bezpečnost nebo zdraví příslušníků při výkonu služby, a podle možností se účastnit na jejich odstraňování,

e) podrobit se na výzvu služebního funkcionáře lékařskému a psychologickému vyšetření za účelem ověření zdravotní nebo osobnostní způsobilosti k výkonu služby,

f) podrobit se na výzvu služebního funkcionáře testům fyzické způsobilosti k výkonu služby; vyžaduje-li to důležitý zájem služby, též vyšetření na polygrafu,

g) podrobovat se lékařským prohlídkám, očkování, vyšetřením a diagnostickým zkouškám stanoveným zvláštními právními předpisy,

h) nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat ani jiné návykové látky ve služebnách, a v době služby i mimo ně, nenastupovat pod jejich vlivem do služby a nekouřit ve služebnách, kde vykonávají službu i nekuřáci,

i) podrobit se zjištění, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, na rozkaz vedoucího příslušníka a

j) oznámit vedoucímu příslušníkovi svůj úraz bez zbytečného odkladu, jestliže mu to jeho zdravotní stav dovolí, jakož i spolupracovat při vyšetřování jeho příčin.

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete, co se rozumí bezpečnostním sborem
2. Vysvětlete, kdo se může stát příslušníkem ozbrojeného sboru
3. Objasněte druhy služebního poměru
4. Vysvětlete způsoby skončení služebního poměru
5. Vyjmenujte základní povinnosti příslušníka bezpečnostního sboru
6. Definujte služební kázeň
7. Vysvětlete omezení některých práv příslušníka ozbrojeného sboru
8. Definujte kázeňský přestupek
9. Vyjmenujte kázeňské odměny a tresty
10. Vysvětlete, kdy se příslušníkovi krátí dovolená
11. Charakterizujte rovnoměrné rozvržení služby
12. Vyjmenujte složky služebního příjmu a charakterizujte je
13. Vyjmenujte práva a povinnosti příslušníka vzhledem k bezpečnosti výkonu služby

Použitá literatura

Ústava, Listina základních práv a svobod, zákon číslo 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků ozbrojených sborů;

JUDr. Tomek P. JUDr. Nový K., Služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů, Plzeň 2006, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň;

JUDr. Petr Tomek, Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů s komentářem k 1.1.2007, 1. vydání, nakladatelství ANAG, 2007.

5 TRESTNÍ PRÁVO Hmotné

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojmy trestního práva hmotného
- ✓ Stanovit předmět trestního práva hmotného
- ✓ Vysvětlit co je trestným činem

Získáte:

Získáte

- ✓ Základní přehled o trestním právu – trestním zákoníku
- ✓ Přehled o zásadách trestního práva hmotného

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Provádět rozbor jednotlivých skutkových podstat
- ✓ Stanovit jednání osob jako protiprávní
- ✓ Odlišit trestněprávní jednání od jiných protiprávních jednání

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

40 + 8 hodiny k samostudiu

OKLÍČOVÁ SLOVA

Manželství, vyživovací povinnost, určení otcovství, náhradní péče

PRŮVODCE KAPITOLOU

Trestný čin, nutná obrana, krajní nouze, skutková podstata trestného činu, zavinění, souběh trestných činů, tresty a ochranná opatření, odpovědnost mládeže za protiprávní činy, účastenství, pachatel trestného činu

5.1 Obecný úvod do trestního práva hmotného

5.1.1 Pojem a předmět trestního práva hmotného

Trestní právo je odvětvím veřejného práva chránícím práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy vypočtenými taxativně v trestněprávních normách.

Trestněprávní ochrana tak záleží v tom, že trestní právo určuje, které ze společensky škodlivých činů jsou trestné, a stanoví i tresty za jejich spáchání. Ochrana před trestnými činy slouží i stanovení podmínek ukládání tzv. ochranných opatření (ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty). Trestní právo hmotné, které je předmětem úpravy trestního zákoníku, se uplatňuje prostřednictvím trestního práva procesního, jehož normy upravují postup orgánů činných v trestním řízení o konkrétních spáchaných trestných činech tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. V tomto smyslu tvoří trestní právo hmotné a trestní právo procesní jednotný celek, kde je však třeba vždy rozlišovat část trestněprávní upravenou v trestním zákoně a část trestně-procesní upravenou v trestním řádu.

Nová kodifikace trestního zákoníku je založena na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimo trestními prostředky. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti.

Prevenici je třeba chápat jako soubor nejrůznějších aktivit - především nesankčního charakteru, které vyvíjejí státní, veřejné i soukromé instituce i jednotliví občané. Tyto aktivity jsou orientované na odstraňování, blokaci, oslabování a neutralizaci kriminogenních faktorů. Působení prevence zasahuje do těch oblastí společenského života, v nichž je nutno hledat kořeny kriminality, kam však mnohdy kompetence orgánů činných v trestním řízení nedosahují a jež jsou doménou jiných orgánů státní správy a územní samosprávy, veřejnoprávních institucí i struktur občanské společnosti. Velká úloha v prevenci je proto připisována územním společenstvím občanů (komunitám), zájmovým sdružením občanů,

církvím a dalším, i neformálním občanským strukturám. Akcent je kladen na prevenci na místní úrovni, která nejvíce garantuje její konkrétnost a efektivnost.

Prvky preventivního charakteru pronikají stále více i do trestní politiky, zejména např. formou různých odklonů, alternativních trestů a alternativních opatření, které mimo jiné kladou důraz na integraci pachatelů v jejich přirozeném sociálním prostředí, kdy je vyloučen kriminogenní vliv vězeňského prostředí a zejména vězeňské subkultury.

Trestní právo v České republice nepovažuje trest za pouhou odplatu za spáchaný čin. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost. Vedle základní ochranné funkce, trestní právo usiluje též o sociální reintegraci pachatelů a o zajištění přiměřené satisfakce obětem trestných činů.

5.1.2 Prameny trestního práva hmotného

Pramenem trestního práva je výlučně zákon, jako kvalifikovaná právní norma vydaná orgánem k tomu oprávněným na základě ústavních předpisů.

Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem (zločinem) a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech a majetku, lze za jeho spáchání uložit (zásada „nullum crimen sine lege“ (žádný trestný čin bez zákona), „nulla poena sine lege“ (žádný trest bez zákona), srov. Čl. 39 LZPS. Pramenem trestního práva může být pouze zákon a nikoli norma nižší právní síly (např. vyhláška). Hlavním pramenem trestního práva je trestní zákon č. 40/2009 Sb. z 8. 1. 2009, včetně nálezů Ústavního soudu. Trestní zákon stanoví podmínky trestní odpovědnosti, tresty a ochranná opatření, jejich ukládání a výkon.

Dalším důležitým pramenem je zákon č. 218/2003 Sb., Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Pramenem trestního práva však jsou i mezinárodní smlouvy, pokud byly naší republikou ratifikovány a vyhlášeny. Tyto smlouvy mají přednost před zákonem.

Vedle trestního zákona jsou trestní ustanovení hmotně-právní povahy v těchto zákonech:

- ✓ zákon č. 165/1950 Sb., na ochranu míru, ve znění zák. č. 140/1961 Sb., který se navrhuje zrušit a do nového trestního zákona zařadit nový trestný čin podněcování války, doplněný trestným činem neoprávněného zastupování státu a mezinárodní organizace;
- ✓ zákon č. 184/1964 Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů, jenž bude ponechán beze změny;
- ✓ zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění zák. č. 359/1999 Sb., který bude novelizován v nezbytném rozsahu v návaznosti na úpravu trestu odnětí svobody v novém trestním zákoně;
- ✓ zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění zák. č. 47/1991 Sb., zák. č. 633/1992 Sb. a zák. č. 198/1993 Sb., který bude ponechán beze změny;
- ✓ zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, který bude ponechán také beze změny;
- ✓ zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který bude v nezbytném rozsahu též novelizován.

Hmotně-právní trestní ustanovení jsou obsažena v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Po nabytí účinnosti nového trestního zákoníku bude i nadále upravovat trestní odpovědnost mladistvých včetně souvisejících hmotně-právních i procesních otázek.

Rekodifikace trestního práva procesního (trestního řádu) proběhne až v návaznosti na rekodifikaci trestního práva hmotného (trestního zákona) a po vyhodnocení účinnosti tzv. velké novely trestního řádu, provedené zákonem č. 265/2001 Sb.

5.1.3 Struktura a působnost trestního zákona

Systematika obecné části trestního zákoníku reflektuje požadavek věcně logického uspořádání základů trestní odpovědnosti a jejích právních následků. Upouští se od deklaratorního formulování účelu (poslání) trestního zákoníku. Účel trestního zákoníku, jako základního kodexu trestního práva hmotného, vyplývá z konkrétních ustanovení trestního zákoníku a je jím ochrana práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, zájmů společnosti a ústavního zřízení České republiky, a to prostředky trestního práva.

Společná ustanovení (vysvětlení některých pojmů), jsou zařazena na konec obecné části trestního zákoníku v § 110 až 139.

Změna v přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů v trestním zákoníku a nadřazení základních lidských práv a svobod nad ostatní zájmy chráněné tímto zákoníkem vyjadřuje i pořadí jednotlivých hlav části II. (zvláštní části trestního zákoníku). Do středu pozornosti a v důsledku toho i do popředí trestněprávní ochrany se dostává člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, osobní svoboda, nedotknutelnost, důstojnost, vážnost, čest, ochrana jeho soukromí, obydlí, majetku a jiných jeho základních lidských práv, svobod a zájmů.

Z těchto důvodů jsou:

Do první hlavy: zařazeny trestné činy proti životu a zdraví.

Do druhé hlavy: trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.

Do hlavy třetí: trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Ve čtvrté hlavě: Rodina je základní buňkou společnosti. Její hodnoty a tradice jsou nedotknutelné a její význam pro společnost je zcela zásadní a neocenitelný. Proto trestné činy proti rodině a mládeži, která reprezentuje novou generaci společnosti, kontinuitu a perspektivu jejího vývoje byly zařazeny do této hlavy.

V páté hlavě: ochrana majetku, vlastnických, užívacích i dalších práv.

V hlavě šesté: jsou pak zařazeny trestné činy hospodářské.

V sedmé hlavě: Život, zdraví nebo majetek chrání i skutkové podstaty trestných činů obecně nebezpečných,

V hlavě osmé: trestné činy proti životnímu prostředí, které mají samozřejmě širší společenský dopad, neboť životní prostředí vytváří přirozené podmínky existence člověka, zvířat, rostlin i dalších organizmů a je předpokladem jejich dalšího vývoje.

V dalších hlavách následují trestné činy proti kolektivním zájmům a právům, tedy proti státu, jako nejvyšší formě politické organizace společnosti, v té souvislosti i proti mezinárodním organizacím vytvářeným státy, dále proti státním i samosprávným orgánům, úředním osobám, některým vybraným právnickým osobám a jiným organizacím. Pořadí jednotlivých hlav poskytujících ochranu zájmům těchto subjektů v trestním zákoníku bylo stanoveno především podle šíře a závažnosti chráněných zájmů.

V hlavě deváté: trestné činy proti České republice státu a mezinárodní organizaci.

V hlavě desáté: trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.

V hlavě jedenácté: trestné činy proti branné povinnosti.

V hlavě dvanácté: trestné činy vojenské.

V hlavě třinácté: trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy. Pro zařazení této hlavy na konec trestního zákoníku nesvědčí význam druhového objektu a hledisko závažnosti těchto trestných činů, neboť např. vyvraždění etnické skupiny (genocidium podle § 400) je nepochybně závažnější než jednotlivá vražda, ale jejich zvláštní charakter, který přesahuje rámec vnitrostátní úpravy, když se jejich vymezení opírá o mezinárodní smlouvy a ostatní dokumenty mezinárodního práva veřejného. Toto zařazení je tedy odůvodněno především mezinárodním charakterem těchto trestných činů nebo jejich návazností na úpravu obsaženou v normách mezinárodního práva veřejného (tzv. zločiny podle mezinárodního práva).

Zpřesněny jsou také některé nedbalostní trestné činy, u kterých rozlišováno i mezi hrubou a lehkou nedbalostí (např. trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku z

nedbalosti podle § 221, trestný čin způsobení úpadku podle § 224, trestný čin poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti podle § 276, trestný čin zanedbání péče o zvíře z nedbalosti podle § 303 atd.) v návaznosti na § 16 odst. 2, který upravuje pojem „hrubé nedbalosti“ a to i přitom, že je třeba si uvědomit, že obecně vědomá nedbalost neznamena nutně vyšší míru zavinění než nedbalost nevědomá.

Pokud jde o okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, jsou tyto okolnosti dále zpřesněny, a proto jsou do jednotlivých skutkových podstat zařazeny zvlášť přitěžující okolnosti s ohledem na výrazně vyšší společenskou škodlivost konkrétního trestného činu při naplnění takové okolnosti

Vzhledem k tomu, že se do středu pozornosti a v důsledku toho i do popředí trestněprávní ochrany dostal člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, byly zásadním způsobem v celém novém trestním zákoně z hlediska míry postihu rozlišeny zejména trestné činy proti životu a zdraví (hlava I.), ale i proti svobodě a lidské důstojnosti v sexuální oblasti (hlavy III.), od trestných činů majetkových a hospodářských (hlavy V. a VI.), a to nejenom u sazeb ve vyšších odstavcích stanovených při naplnění určitých zvlášť přitěžujících okolností, ale i u sazeb stanovených u základních skutkových podstat.

Systematika trestního zákona:

I. část: obecná část – Hl. I – VIII	§ 1 – 139
II. část: zvláštní část – Hl. I – XIII	§ 140 – 418
III. část: přechodná a závěrečná ustanovení	§ 419

OBECNÁ ČÁST:

Systematika obecné části trestního zákona je upravena takto:

ČÁST PRVNÍ: OBECNÁ ČÁST- skládá se z osmi hlav členěných do dílů a oddílů

HLAVA I: Působnost trestních zákonů.....	§ 1-11
Díl 1) Žádný trestný čin bez zákona	§ 1
Díl 2) Časová působnost	§ 2-3
Díl 3) Místní působnost	§ 4-11
HLAVA II: Trestní odpovědnost	§ 12-27
Díl 1) Základy trestní odpovědnosti.....	§ 12-14
Díl 2) Zavinění	§ 15-19
Díl 3) Příprava a pokus trestného činu.....	§ 20-27
HLAVA III: Okolnosti vylučující protiprávnost	§ 28-32
HLAVA IV: Zánik trestní odpovědnosti.....	§ 33-34
Díl 1) Zánik trestní odpovědnost účinnou lítostí.....	§ 33
Díl 2) Promlčení trestní odpovědnosti	§ 34
HLAVA V: Trestní sankce.....	§ 36-104
Díl 1) Druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání	§ 36-38
Díl 2) Tresty.....	§ 39
Oddíl 1) Obecné zásady pro ukládání trestů	§ 39-45
Oddíl 2) Upuštění od potrestání	§ 46-48
Oddíl 3) Dohled.....	§ 49-51
Oddíl 4) Druhy trestů a výjimečný trest.....	§ 52-54
Oddíl 5) Ukládání a výkon jednotlivých druhů trestů.....	§ 55-80
Oddíl 6) Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	§ 81-87
Oddíl 7) Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a podmíněné upuštění od zbytku trestu	§ 88-91
Oddíl 8) Započítávání vazby a trestu	§ 92-93
Oddíl 9) Zánik výkonu trestu.....	§ 94-95
Díl 3) Ochranná opatření	§ 96-97
Oddíl 1) Obecné zásady pro ukládání ochranných opatření	§ 96 – 97
Oddíl 2) Ochranná opatření a jejich ukládání.....	§ 98 – 104

HLAVA VI: Zahlazení odsouzení.....	§ 105-106
HLAVA VII: Zvláštní ustanovení o některých pachatelích.....	§ 107-109
HLAVA VIII: Výkladová ustanovení	§ 110-139
ČÁST DRUHÁ – ZVLÁŠTNÍ ČÁST	§ 140-418
HLAVA I: Trestné činy proti životu a zdraví	§ 140-167
Díl 1) Trestné činy proti životu	§ 140-144
Díl 2) Trestné činy proti zdraví	§ 145-148
Díl 3) Trestné činy ohrožující život a zdraví	§ 149-158
Díl 4) Trestné činy proti těhotenství ženy	§ 159-163
Díl 5) Trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským geonomem	§ 164-167
HLAVA II: Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	§ 168-184
Díl 1) Trestné činy proti svobodě.....	§ 168-179
Díl 2) Trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	§ 180-184
HLAVA III: Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti	§ 185-193
HLAVA IV: Trestné činy proti rodině a dětem	§ 194-204
HLAVA V: Trestné činy proti majetku	§ 205-232
HLAVA VI: Trestné činy hospodářské	§ 233-271
Díl 1) Trestné činy proti měně a platebním prostředkům.....	§ 233-239
Díl 2) Zkrácení daně, poplatků a podobné povinné platby.....	§ 240-247
Díl 3) Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou	§ 248-267
Díl 4) Trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu	§ 268-271
HLAVA VII: Trestné činy obecně nebezpečné	§ 272-292
Díl 1) Trestné činy obecně ohrožující.....	§ 272-289
Díl 2) Trestné činy ohrožující dopravní prostředek, civilní plavidlo a pevnou plošinu	§ 290-292
HLAVA VIII: Trestné činy proti životnímu prostředí.....	§ 293-308
HLAVA IX: Trestné činy proti ČR, cizímu státu a mezinárodní organizaci	§ 309-322
Díl 1) Trestné činy proti základům ČR, cizího státu a mezinárodní organizaci	§ 309-315
Díl 2) Trestné činy proti bezpečnosti ČR, cizího státu a mezinárodní organizaci.....	§ 316-318
Díl 3) Trestné činy proti obraně státu	§ 319-322
HLAVA X: Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných	§ 323-368

Díl 1) Trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby	§ 323-328
Díl 2) Trestné činy úředních osob	§ 329-330
Díl 3) Úplatkářství.....	§ 331-334
Díl 4) Jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci.....	§ 335-351
Díl 5) Trestné činy narušující soužití lidí	§ 352-356
Díl 6) Jiná rušen veřejného pořádku	§ 357-363
Díl 7) Organizovaná zločinecká skupina	§ 357-363
Díl 8) Některé další formy trestné součinnosti.....	§ 364-368
HLAVA XI: Trestné činy proti brané povinnosti.....	§ 369-374
HLAVA XII: Trestné činy vojenské	§ 375-399
Díl 1) Trestné činy proti vojenské podřízenosti a vojenské cti	§ 375-383
Díl 2) Trestné činy proti povinnosti konat vojenskou službu.....	§ 384-387
Díl 3) Trestné činy proti povinnosti strážní, dozorčí nebo jiné služby	§ 388-391
Díl 4) Trestné činy ohrožující bojeschopnost ozbrojených sil	§ 392-397
Díl 5) Trestné činy proti služebním povinnostem příslušníků bezpečnostních sborů	§ 398-399
HLAVA XIII: Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy	§ 400-418
Díl 1) Trestné činy proti lidskosti	§ 400-405
Díl 2) Trestné činy proti míru a válečné trestné činy.....	§ 406-418
ČÁST TŘETÍ: PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ § 419-421	

Působnost trestních zákonů:

Působností se rozumí okruh společenských vztahů, ve kterých se trestní zákoník uplatňuje.

Rozsah působnosti § 1

A) časová působnost § 2, 3

B) místní působnost § 4-9

- zásada teritoriality § 4
- zásada registrace (dříve princip vlajky) § 5
- zásada personality § 6
- zásada ochrany § 7
- zásada universality § 8, § 7 odst. 2

C) osobní působnost

D) věcná působnost - § 9 vyjadřuje použití mezinárodní smlouvy pro posuzování trestnosti činu podle zákona ČR, jestliže je součástí právního řádu, přičemž předchozí ustanovení § 4 až 8 se nepoužijí, jestliže to mezinárodní smlouva nepřipouští.

Ad A) časová působnost § 1, 2, 3

§ 1

Zákaz retroaktivity

Čin je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán.

Podle § 1 je čin (skutek) trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že „zákonem“ se rozumí nejen vlastní trestní zákoník, ale i všechny další speciální zákony upravující trestné činy a odpovědnost za ně. V ustanoveních o působnosti trestních zákonů se však zpravidla používá jen pojmu zákon (nikoli trestní zákon), neboť v těchto případech jde nejen o trestní zákony ve smyslu uvedeného ustanovení § 110 ale i o další zákony, na které některý z trestních zákonů odkazuje.

Jde o vyjádření zásady „nullum crimen sine lege“ (žádný trestný čin bez zákona) v návaznosti na čl. 39 Listiny základních práv a svobod a zároveň také o nejobecnější vyjádření zákazu retroaktivity, který je pak dále rozveden v § 2 o posuzování trestnosti činu ve vztahu k době jeho spáchání.

Časová působnost

§ 2

Trestnost činu a doba jeho spáchání

(1) Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější.

(2) Jestliže se zákon změní během páchaní činu, užije se zákona, který je účinný při dokončení jednání, kterým je čin spáchán.

(3) Při pozdějších změnách zákona, který je účinný při dokončení jednání, jímž je čin spáchán, se užije zákona nejmírnějšího.

(4) Čin je spáchán v době, kdy pachatel nebo účastník konal nebo v případě opomenutí byl povinen konat. Není rozhodující, kdy následek nastane nebo kdy měl nastat.

Pro pachatele příznivější zákon tedy působí nazpět, avšak přísnější trestní zákon nemá zpětnou působnost (zákaz retroaktivity přísnějšího zákona). Použije-li se však některého zákona předchozího, nelze pachateli uložit takový druh trestu, který nezná zákon účinný v době rozhodování o trestném činu (§ 3 odst. 1), což je logické z hlediska výkonu uloženého trestu, který se sice ukládá podle starého zákona, ale výběr jeho druhu je omezen jen na ty druhy, které upravuje zákon v době ukládání trestu. Také o ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje, neboť v zájmu prevence je třeba užívat nejnovějších forem ochranných opatření.

Trestní zákoník upravuje užití zákona, jestliže se zákon změní během páchaní činu. V takovém případě se užije zákona, který platil při dokončení jeho páchaní.

Vzhledem k tomu, že v praxi je někdy sporné posuzování **doby spáchání trestného činu**, otázka je upravena tak, že **jde o dobu, kdy pachatel nebo účastník konal, nebo v případě omisivních trestných činů jednal ve formě opomenutí. Dobu činu je třeba posuzovat podle doby jednání, neboť hrozbou trestem se má ovlivnit právě toto jednání. Navíc mezi dobou jednání a následkem, resp. účinkem může zejména u nedbalostních**

jednání uplynout poměrně dlouhá doba (např. zanedbání bezpečnostních předpisů může vést k následkům předpokládaným trestním zákonem až po mnoha letech).

Touto úpravou je dosaženo z hlediska časové působnosti zákona stejného posuzování dokonáných trestných činů a přípravy či pokusu trestných činů, u kterých se již dnes za dobu činu považuje doba jednání pachatele. Okamžik dokonání činu při tomto pojetí tedy nebude rozhodující (bude naopak rozhodující pro běh promlčecích lhůt), čímž se odstraní výkladové problémy zejména u poruchových deliktů.

Dobou činu, kdy byl čin spáchán se rozumí:

- **okamžik, kdy byl čin dokonán**, tj. doba jednání, která je znakem skutkové podstaty TČ, tzv. teorie činnosti
- **u přípravy TČ (§ 20)** je to **doba přípravného jednání** (spíše ukončení jednání)
- **u pokusu TČ (§21)** je to **ukončení jednání** bezprostředně směřující k dokonání činu
- **u účastenství (§ 24)** je to jednání, kdy pachatel **ukončil organizování, návod nebo pomoc k TČ**
- u trestných činů **hromadných a TČ pokračujícího (§ 401)**, je to okamžik **provedení posledního útoku**
- **u TČ trvajících** je to okamžik **ukončení trvání protiprávního stavu.**

§ 3

Užití zákona účinného v době rozhodování

(1) Pachateli lze uložit vždy pouze takový druh trestu, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o trestném činu rozhoduje.

(2) O ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.

Z tohoto ustanovení vyplývá, že jestliže nová právní úprava nebude příznivější a bude nutno použít zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán, nelze uložit druh trestu, který by bylo nutno uložit podle tohoto dřívějšího zákona, pokud je takový druh trestu novému trestnímu zákonu či zákonům neznámý. Pachateli však v takovém případě není možno uložit ani druh trestu neznámý novému trestnímu zákonu či zákonům, ale obsahově se takovému trestu blížící a známý pozdějšímu právu.

Ad B) místní působnost § 4-9

§ 4

Zásada teritoriality

(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán na jejím území.

(2) Trestný čin se považuje za spáchaný na území České republiky,

- a) **dopustil-li se tu pachatel zcela nebo zčásti jednání, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo**
- b) **porušil-li nebo ohrozil-li tu pachatel zájem chráněný trestním zákonem nebo měl-li tu alespoň zčásti takový následek nastat, i když se jednání dopustil v cizině.**

(3) Účastenství je spácháno na území České republiky,

- a) **je-li tu spáchán čin pachatele, kdy místo spáchání takového činu se posuzuje obdobně podle odstavce 2, nebo**
- b) **jednal-li tu zčásti účastník činu spáchaného v cizině.**

(4) **Jednal-li účastník na území České republiky, užije se na účastenství zákona České republiky bez ohledu na to, zda je čin pachatele v cizině trestný.**

Místní působnost (odst. 1) je tu vymezena **okruhem případů**, které se posuzují podle trestního zákona **se zřetelem k místu**, kde byl trestný čin spáchán. Stát může zásadně vykonávat trestní soudnictví jen na svém území. Podle této **zásady teritoriality se působnost trestních zákonů vztahuje na celé území státu, a to bez ohledu na osobu pachatele**, což může být občan ČR nebo cizinec, osoba bez státní příslušnosti, a to ať má na území naší republiky trvalý či přechodný pobyt nebo ne.

Ustanovení odst. 2) blíže rozvádí zásadu teritoriality ve vztahu k distančním deliktům. Trestný čin nemusí být na území naší republiky spáchán ve všech svých znacích. **Postačí, aby tu bylo provedeno jednání, i když účinek nastal v cizině, nebo naopak.** I když trestný čin byl započat i dokonán v cizině (kde se popř. takový delikt nepovažuje podle cizího práva za delikt), je trestný, mělo-li k dokončení trestného činu podle záměru pachatele dojít v tuzemsku. U trestných činů záležejících v opomenutí, místem činu by mělo být místo, kde mělo být vykonáno to, k čemu byl pachatel povinen nebo i místo kde se pachatel zdržoval. U **tzv. tranzitních deliktů** je třeba za místo činu považovat všechna místa, kde v těchto místech nedošlo k vlastnímu jednání, ani ještě k účinku (např. místem činu jsou všechna místa, kterými byla dopravována zásilka s omamnými prostředky).

Ochrana společenských zájmů vyžaduje, aby se i nadále stíhaly všechny trestné činy spáchané na území České republiky bez ohledu na to, zda je spáchal náš občan nebo cizinec (§ 4). V té souvislosti **je nově upraveno spáchání účastenství na území České republiky** (§ 4 odst. 3), a to bez ohledu na to, zda čin pachatele je v cizině trestný (§ 4 odst. 4). V ustanovení § 4 odst. 4) je upravena určitá modifikace zásady akcesority účastenství (srov. § 24), která navazuje na dovětek uvedený v § 24 odst. 2 „jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného“. **Za podmínky, že účastník jednal na území České republiky, není tedy rozhodné, zda čin pachatele je v cizině vůbec trestný a jak. Na účastníka se použije našeho trestního zákona; musí se však samozřejmě hlavní pachatel v cizině dopustit alespoň pokusu činu, který je v České republice trestný (viz návěta § 24 odst. 1).**

§ 5 Zásada registrace

Podle zákona České republiky se posuzuje též trestnost činu, který byl spáchán mimo území České republiky **na palubě lodi nebo jiného plavidla, anebo letadla nebo jiného vzdušného dopravního prostředku, které jsou registrovány v České republice.** Místo spáchání takového činu se posuzuje obdobně podle § 4 odst. 2 a 3.

Do tohoto ustanovení byla v zásadě vtělena úprava § 17 odst. 3 (princip vlajky) dřívějšího trestního zákona s drobnými úpravami, které rozšířily tuto úpravu mimo lodí i na „jiná plavidla“ (např. vrtné plošiny – viz. § 290) a mimo letadel i na „jiné vzdušné dopravní prostředky“, které jsou registrovány v České republice. Zásada registrace (nazývaná také „zásadou vlajky“), která však má jinak v podstatě stejný režim jako zásada teritoriality, znamená, že podle našeho zákona se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán mimo území České republiky na palubě lodi nebo jiného plavidla anebo letadla nebo jiného vzdušného dopravního prostředku, které jsou registrovány v České republice, a to bez ohledu na to, zda se např. loď v té době nacházela v mezinárodních vodách či ve vodách pobřežních (teritoriálních).

Trestní jurisdikce České republiky je zde odvozena od registrace lodi nebo letadla, které pak nesou její vlajku. U civilních a obchodních lodí nebo letadel se dříve zastávala teorie tzv. plovoucího nebo létajícího území, kdy paluba se považovala za české území, jestliže loď byla na širém moři nebo letadlo nad širým mořem. **Zásada vlajky (registrace)** je např. uplatněna v mezinárodních úmluvách o stíhání leteckého pirátství (Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel, přijatá dne 16. prosince 1970 v Haagu – vyhl. č. 96/1974 Sb. a Úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví, přijatá dne 23. září 1971 v Montrealu – vyhl. č. 16/1974 Sb.).

§ 6

Zásada personality

Podle zákona České republiky se posuzuje i trestnost činu, který v cizině spáchal občan České republiky nebo osoba bez státní příslušnosti, která má na jejím území povolen trvalý pobyt.

Trestní zákon umožňuje postih občana České republiky za trestné činy spáchané v cizině (§ 6). Jestliže české orgány převezmou od orgánů cizího státu trestní stíhání občana ČR pro trestný čin spáchaný v cizině, posuzuje se trestnost tohoto činu podle českého zákona. Jestliže však zavinění obviněného spočívalo v porušení pravidel silničního provozu, není možné na věc aplikovat pravidla silničního provozu platná v ČR ale pravidla silničního provozu platná na území toho státu, kde byl čin spáchán. Občan ČR se nemůže zbavit trestní odpovědnosti tím, že tato pravidla neznal, mohl se s nimi před cestou seznámit.

§ 7

Zásada ochrany a zásada univerzality

(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), padělání a pozměnění peněz (§ 233), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 236), neoprávněné výroby peněz (§ 237), rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), sabotáže (§ 314), vyvědačství (§ 316), násilí proti orgánu veřejné moci (§ 323), násilí proti úřední osobě (§ 325), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348), účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 2, 3, genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§ 402), přípravy útočné války (§ 406), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411), válečné krutosti (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414), zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků (§ 415), zneužití vlajky a příměří (§ 416) a ublížení parlamentáři (§ 417) i tehdy, spáchal-li takový trestný čin v cizině cizí státní příslušník nebo osoba bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt.

(2) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán v cizině proti občanu České republiky nebo proti osobě bez státní příslušnosti, která má na území České republiky povolen trvalý pobyt, jestliže je čin v místě spáchání činu trestný nebo jestliže místo spáchání činu nepodléhá žádné trestní pravomoci.

Spáchá-li trestný čin cizinec v cizině, potrestá ho zpravidla stát, na jehož území byl skutek spáchán. České orgány činné v trestním řízení ho budou stíhat pouze v případech, pokud byl **čin namířen proti takovým zájmům**, které je nutno podle trestního zákoníku stíhat **bez ohledu na místo spáchání činu (§ 7 odst. 1)**, anebo za podmínek vymezených na základě subsidiární zásady univerzality v ustanovení § 8, které souvisí s tzv. extradicí. Při tom budou postupovat v rámci své pravomoci v souladu s touto zásadou.

V souvislosti se zněním § 7 odst. 2) je též pamatováno na **ochranu našich občanů nebo osob bez státní příslušnosti**, které mají na území České republiky trvalý pobyt, před trestnými činy spáchanými proti nim v cizině (**pasivní princip personality**). **Taxativní výčet trestných činů** v tomto ustanovení je doplněn v tom směru, aby bylo např. výslovně pamatováno na ochranu našich pasů, občanských průkazů a jiných veřejných listin před paděláním.

§ 8

Subsidiární zásada univerzality

(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině cizím státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt, i tehdy,

- a) **je-li čin trestný i podle zákona účinného na území, kde byl spáchán, a**
- b) **jestliže pachatel byl dopaden na území České republiky a nebyl vydán nebo předán k trestnímu stíhání cizímu státu nebo jinému subjektu k trestnímu stíhání oprávněnému.**

(2) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině cizím státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt, také tehdy, byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo nebo organizační složku, anebo fyzické osoby, která je podnikatelem a má na území České republiky podnik, jeho organizační složku nebo místo podnikání.

(3) Pachateli však nelze uložit trest přísnější, než jaký stanoví zákon státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.

Toto ustanovení se týká **místní působnosti** trestního zákona a vyjadřuje tzv. **subsidiární zásadu universality**, jež **záleží v tom**, že za určitých, přesně stanovených podmínek se podle našeho trestního práva hmotného **posuzují všechny trestné činy spáchané v cizině cizím státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která nemá na území ČR povolen trvalý pobyt. Podmínkami, které musí být kumulativně splněny**, aby bylo možno kterýkoli trestný čin spáchaný v cizině cizím státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která nemá na území ČR povolen trvalý pobyt, posoudit podle českého trestního práva **jsou uvedeny v odst. 1) písm. a) a b) a odst. 3) a nově i v odst. 2)** byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území ČR sídlo, anebo fyzické osoby, která je podnikatelem a má na území ČR podnik nebo místo podnikání.

V ustanovení § 8 upravujícím subsidiární zásadu univerzality a podobně i v § 10 upravujícím předání občanů České republiky, se pamatuje i na možnost předání pachatele členskému státu Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu.

§ 9

Působnost stanovená mezinárodní smlouvou

(1) Trestnost činu se posuzuje podle zákona České republiky také tehdy, jestliže to stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu (dále jen „mezinárodní smlouva“).

(2) Ustanovení § 4 až 8 se nepoužijí, jestliže to mezinárodní smlouva nepřipouští.

Všechny tyto **zásady teritoriality, registrace, personality, ochrany a univerzality** jsou modifikovány v návaznosti na ústavní principy, stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, k jejíž ratifikaci dal souhlas Parlament a kterou je Česká republika vázána (§ 9).

Ad C) osobní působnost

Pod hledisko osobní působnosti se zahrnují **výjimky z působnosti trestního zákona** odůvodněné osobním postavením pachatele. Osoby vyňaté takto z působnosti trestního zákona jsou **zcela nebo zčásti beztrestné (exempce hmotněprávní)**. Od exempce hmotně právní je třeba lišit pouhou nestíhatelnost (**exempce procesní**), která znamená **vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení**. Pachatel je trestný, ale určité okolnosti, zpravidla jen dočasné, brání tomu, aby bylo provedeno trestní stíhání.

Podle čl. 27 Ústavy **nelze poslance Poslanecké sněmovny vůbec postihnout pro jeho hlasování ve sněmovně** nebo v jejích orgánech. **Za projevy učiněné ve sněmovně** nebo v jejích orgánech **nelze poslance trestně stíhat**, poslanec za ně podléhá jen disciplinární pravomoci sněmovny. **Jinak nelze poslance trestně stíhat bez souhlasu sněmovny**. Byl-li souhlas odepřen, je stíhání navždy vyloučeno (procesní exempce, v posledním případě s důsledky rovnající se exempci hmotně právní).

Trestní zákon se vztahuje na všechny pachatele trestných činů. Některé osoby jsou však zcela nebo zčásti vyňaty z působnosti trestního zákona (**tzv. exempce hmotně právní**). To je odůvodněno jejich osobním postavením. Například **prezidenta České republiky nelze zadržet či trestně stíhat** (ani stíhat za přešůpek či jiný správní delikt – čl. 65 odst. 2 Ústavy). **Odpovědnost prezidenta za velezradu** je odpovědností ústavně právní (srov. čl. 96 Ústavy). Řízení týkající se velezrady prezidenta republiky je upraveno zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu České republiky.

5.1.4 Pojem trestného činu, zločinu, přečinu a jeho znaky

§ 12

Zásada zákonnosti a zásada subsidiarity trestní represe

(1) Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.

(2) Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Základním obecným ustanovením (§ 12) vztahujícím se k trestní odpovědnosti je zdůraznění vůdčí základní **zásady zákonnosti** (odstavec 1), která navazuje na princip „nullum crimen sine lege (žádný trestný čin bez zákona), nulla poena sine lege“ (žádný trest bez zákona) čl. 39 LPS vymezený spolu se zákazem retroaktivity v § 1.

Odstavec 2) vyjadřuje **zásadu subsidiarity** trestní represe a princip „**ultima ratio**“ (krajní prostředek) z ní vyplývající. Ze zásady subsidiarity trestní represe vyplývající princip „**ultima ratio**“ (krajní prostředek) byl sice původně chápán spíše jako princip omezující zákonodárce v tom směru, že trestněprávní řešení je krajním prostředkem ve vztahu k ostatní delikt ní právní úpravě (správně-právní, občanskoprávní, obchodněprávní apod.), ale v současné době je v zásadě všeobecně uznáváno, že má nepochybně význam i pro interpretaci trestněprávních norem a plyne z něho, že **trestnými činy mohou být pouze závažnější případy protispolečenských jednání, a to podle zásady, že tam, kde stačí k regulaci prostředky správního nebo civilního práva v širším slova smyslu, jsou trestněprávní prostředky nejen nadbytečné, ale z pohledu principu právního státu také nepřijatelné**. Přitom tento princip je uplatňován jak v systémech s formálním pojetím trestného činu, tak i v systémech s materiálním pojetím trestného činu. S tím je v souladu i judikatura Ústavního soudu České republiky, který v uvedených nálezech opakovaně zdůraznil, že trestní právo má z podstaty principu „ultima ratio“ místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou vyčerpány, neúčinné nebo nevhodné).

Při tomto přístupu má **hledisko společenské škodlivosti** povahu významného **interpretačního pravidla**, které napomáhá zákonnou skutkovou podstatu konkrétního trestného činu i jeho formální znaky vyložit podle jejich smyslu (tzv. teleologický výklad). **Zvolené řešení má za cíl napomoci k odlišení trestných činů od těch deliktů, které by neměly být považovány za trestné činy** (zvláště přestupky a jiné správní delikty), přestože zdánlivě znaky některé skutkové podstaty naplňují, a zejména je třeba ho použít k výkladu těch znaků trestných činů, které nemají jasnou spodní hranici (např. znaků „hrubé neslušnosti“ a „výtržnosti“ u trestného činu výtržnictví podle § 358 a jejich odlišení od jednání vymezených zejména jako přestupky proti veřejnému pořádku podle § 47 a § 48 přestupkového zákona).

Tímto přístupem se zároveň zabraňuje tomu, aby tzv. bagatelní činy byly považovány za trestné činy, což je reakcí na opakovaně vyslovovanou obavu, že by formální pojetí mohlo vést k „přetížení orgánů činných v trestním řízení bagatelními věcmi, které jsou dnes odloženy ještě před zahájením trestního řízení, což by se přirozeně dříve či později nepříznivě projevilo i v nákladech státu. Procesní řešení obsažené v novelizaci ustanovení § 159a odst. 4 a § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu nebylo totiž shledáno dostatečným.

Pojem trestného činu (§ 13)

Trestný čin

(1) Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.

(2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

Trestní odpovědnost je založena na formálním pojetí trestného činu, což mj. povede ke zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a k posílení rovnosti všech před zákonem. Toto řešení znamená opuštění dosavadního materiálního či formálně materiálního pojetí a je výraznou změnou určující charakter nové kodifikace trestního práva. Formálně právní pojetí trestného činu je důsledně promítnuto do definic jednotlivých skutkových podstat trestných činů.

Formální pojetí trestného činu odpovídá více logice trestního práva spočívající v tom, že se řízení např. pro méně závažné výtržnictví zastaví, než aby se taková méně závažné výtržnictví již předem nepovažovalo za trestný čin, což by mohlo mít především u mladistvých pachatelů za následek destrukci právního vědomí sociálně etického významu výtržnictví. Proto je v posledních letech v demokratických státech stále více preferováno procesní řešení depenalizace, a to hlavně proto, že intervenční oprávnění státního zástupce při uplatnění principu oportunité poskytují různé varianty odklonů (alternativních řízení) ještě v předsoudním stadiu trestního řízení, což vede k možnému narovnání mezi pachatelem (obviněným) a obětí (poškozeným) kontrolovanému státním zástupcem - srov. § 307 až § 314 platného trestního řádu). V souladu s tím se v České republice v posledních letech při zachování zásady legality v rámci legislativního vývoje stále více uplatňují prvky oportunité, a to i pokud jde o možnost zastavení trestního stíhání [srov. § 172 odst. 2 písm. c) platného trestního řádu]. Formální pojetí trestného činu vede k přesnějšímu vymezení jednotlivých skutkových podstat trestných činů (aniž by tyto skutkové podstaty byly kasuistické), neboť neumožňuje ponechat řešení vágních nebo širokých zákonných pojmů na judikatuře soudů.

Navíc důsledně naplňuje zásadu žádný trestný čin bez zákona (srov. čl. 39 Listiny základních práv a svobod). Formální pojetí trestného činu také lépe reflektuje oddělení moci zákonodárné od soudní a výkonné, neboť vymezení trestných činů důsledně ponechává na Parlamentu České republiky a soudům ponechává jen posuzování, zda jsou jednáním konkrétního pachatele naplněny znaky trestného činu, aniž by soud byl oprávněn dospět k závěru, že při naplnění zákonných znaků nejde o trestný čin s ohledem na nesplnění jeho materiální podmínky. V této souvislosti je pak nutno připomenout, že takový závěr za platnosti a účinnosti trestního zákona založeného na materiálním pojetí mohl učinit nejen soud, ale i státní zástupce a dokonce i policejní orgán.

Formální pojetí trestného činu přitom neznamená, že by společenská škodlivost trestného činu (která nahradila vágní pojem společenské nebezpečnosti, který nebyl ani definován a jako kritéria používal čistě formální typové okolnosti – srov. § 3 odst. 4 platného trestního zákona), neměla již žádný význam, když opak je pravdou, neboť tato materiální kritéria se v typové podobě uplatňují v legislativním procesu, a to při stanovení, jaká typová jednání – skutkové podstaty (základní, privilegované i kvalifikované) – jsou trestnými činy a s jakou trestní sazbou, jakož i v rámci výkladu trestního zákoníku při uplatnění zásady subsidiarity trestní represe a z ní vyplývajícího principu „ultima ratio“ (§ 12 odst. 2), a dále samozřejmě i při ukládání trestů za formálně vymezené trestné činy (přečiny a zločiny), kde se kritéria povahy a závažnosti činu vymezená v § 39 odst. 2 trestního zákoníku uplatní jako základní kritéria pro stanovení druhu trestu a jeho výměry.

Kodifikace trestního práva hmotného vychází z formálního pojetí trestného činu, které však neznamená, že trestný čin lze chápat jako pouhý popis znaků charakterizujících trestný čin, neboť z hlediska jeho legislativního vymezení i jeho interpretace je třeba ho posuzovat jako čin společensky škodlivý (resp. tzv. materiálně protiprávní), což však nemá při jeho aplikaci význam materiálního znaku trestného činu, jako tomu bylo u materiálního pojetí. Na druhé straně je však třeba využívat zásadu subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní, neboť trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání jako trestného činu, je třeba považovat za „ultima ratio“, tedy za krajní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních celospolečenských hodnot. Zakotvení zásady subsidiarity trestní represe a z ní vyplývajícího principu „ultima ratio“ do trestního zákoníku má totiž i význam interpretační, neboť znaky

trestného činu je třeba vykládat tak, aby za trestný čin byl považován jen čin společensky škodlivý

Dělení trestných činů

Trestné činy se dělí na:

a) přečiny a

b) zločiny.

Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

K pojmu trestného činu

Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.

Kategorizace soudně trestných jednání je založena na bipartici

✓ zločin a

✓ přečin.

Pojem trestného činu je zachován jako nadřazený termín. Bipartice bude vycházet z odstupňované typové závažnosti soudně trestných jednání (trestných činů) vyjádřené trestní sazbou.

Přečinem je čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do 5 let. Nedbalostní trestné činy budou přečinem vždy.

Ostatní činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona jsou označeny za zločiny (jako zvlášť závažné zločiny jsou posuzovány trestné činy s horní hranicí sazby trestu odnětí svobody nejméně 10 let a zvlášť závažné úmyslné TČ s horní hranicí nejméně 8 let).

Znaky trestného činu:

Ze znění pojmu uvedeném v § 13 odst. 1) trestního zákona vyplývají obecná kritéria charakterizující trestné činy. Nazýváme je obecnými znaky trestného činu a můžeme je členit následujícím způsobem:

- 1) Protiprávnost § 13 odst. 1) TZ
- 2) Společenská škodlivost § 12 odst. 2) TZ
- 3) Znaky uvedené v trestním zákoně § 13 odst. 1)

Formální znaky a z nich zejména:

a) trestně odpovědný pachatel § 22, (§ 25 věk), (§ 26 nepříčetnost) TZ

b) zavinění § 15-17

c) trestnost § 111

4) Znaky typové, charakterizující jednotlivé trestné činy: objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka

ad 1) Protiprávnost

Trestní protiprávnost je formálním výrazem společenské škodlivosti a splývá s jeho trestností. Jestliže dovolenost či nedovolenost nějakého jednání vyplývá z celého právního řádu, trestní protiprávnost může být odůvodněna jen ustanovením zákona. Co není dovoleno, nemusí být ještě trestné. Nedovolenost jednání charakterizuje skutkovou podstatu trestného činu a trestní protiprávnost spolu se společenskou škodlivostí jednání, jsou znakem trestného činu samého, nikoli jeho skutkové podstaty.

Můžeme rovněž rozlišovat případy, kdy v trestním zákoně je protiprávnost výslovně v zákoně vyjádřena a stává se znakem skutkové podstaty, proto můžeme vzít v úvahu toto rozlišování:

a) kde zákon uvádí neoprávněnost, protiprávnost jako znak dispozice nebo u opomenutí vůbec povinnost konat, tam je tento znak také složkou typových znaků trestného činu. Pak se na něj musí vztahovat i zavinění a platí o něm vůbec zásady o tzv. normativních znacích skutkové podstaty trestného činu

b) kde čin charakterizovaný v dispozici je nutně čin protiprávní (trestné činy proti lidské důstojnosti), je existence jeho znaků dostatečným dokladem jeho protiprávnosti

Problematickou zůstává situace, kde není protiprávnost ani výslovně v zákoně vyjádřeným znakem trestného činu, ani bezpodmínečně nevyplývá z povahy zákonných typových znaků trestného činu. Musíme vycházet z předpokladu, že skutková podstata obsahuje všechny složky protiprávnosti. O tom pojednává nauka o negativních znacích skutkové podstaty trestného činu

Trestným činem může být proto pouze čin protiprávní (nedovolený), přičemž protiprávnost je nutno vždy dovozovat z celého právního řádu. Pokud zákonodárce u některých trestných činů nepovažoval za nutné protiprávnost, jako typový znak trestného činu, zdůrazňovat, neznamená to, že u nich znak protiprávnosti může chybět.

Protiprávnost se zpravidla dovozuje z porušení právních norem jiných právních odvětví, než je trestní právo, např. z porušení předpisů o bezpečnosti práce, z porušení pravidel silničního provozu, z porušení předpisů o nakládání s omamnými látkami nebo jedy apod.

Tak třeba krajní nouze (§ 28 TrZ) se nemůže dovolávat ten, kdo měl za povinnost toto nebezpečí snášet např. hasič, policista apod. Tato povinnost se již v ustanovení § 28, ale ani z dalších ustanovení trestního zákona nezjistí, a proto, se musí zkoumat jiné právní předpisy, třeba o povinnostech hasičů či policistů. Povinnost k určitému jednání může vyplývat ze zákona, často však musí být konkretizována, např. rozkazem. Přesto však rozkaz zcela zjevně zločinný závazný není (srovnej zákon o služebním poměru č. 361/2003 Sb. § 46 odst. 3). Krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko, oprávněné použití

zbraně či plnění zákonné povinnosti je vždy jednáním dovoleným a beztrestným, i když má zdánlivě znaky skutkové podstaty trestného činu

Při plnění zákonné povinnosti soudcem, kdy soudce vezme obviněného do vazby v souladu s trestním řádem, nemůže se takovým činem dopustit trestného činu. Nebo rodič, který zavře doma dítě, aby se učilo, nebrání mu v užívání osobní svobody neoprávněně (výkon práva rodiče).

Společenská škodlivost

Pojem společenské škodlivosti, který je v tomto ustanovení používán, je nepochybně přesnější než dosavadní pojem společenské nebezpečnosti. Opuštění pojmu nebezpečnosti činu pro společnost je namístě nejen proto, že je s ním spojeno tzv. třídní pojetí a třídní uplatňování trestního zákona, ale i pro jeho obsahovou nevhodnost, když z hlediska své povahy směřuje do budoucna. Vhodnějším pojmem je společenská škodlivost činu, která se vztahuje k spáchanému činu, který zasáhl zájmy chráněným trestním zákonem, a v tomto smyslu je tedy „poškodil“, a navazuje i na další pojmy použité v trestním zákoníku (např. na pojem „škodlivého následku“ v § 33 písm. a)]. Společenská škodlivost je určována povahou a závažností trestného činu, jak to vyplývá z § 39 odst. 2.

Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména:

- ✓ významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen,
- ✓ způsobem provedení činu a jeho následky,
- ✓ okolnostmi, za kterých byl čin spáchán,
- ✓ osobou pachatele,
- ✓ mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou,
- ✓ záměrem nebo cílem.

Význam chráněného zájmu - čím významnější je konkrétní chráněný zájem, tím nebezpečnější jsou útoky vedené proti němu. Ohrožení a poškození dalších zájmů vedle těch,

jež jsou objektem daného trestného činu, bude zpravidla hodnoceno jako přitěžující okolnost. Chráněný zájem je v některých ustanoveních vyjádřen poukazem na předmět útoku (např. trestní ochrana osoby mladší patnácti let nebo osmnácti let apod.)

Způsob provedení činu – zahrnuje druh a povahu jednání, stejně tak jako použité prostředky. (např. surový a zákeřný způsob provedení, použití lsti, spáchání trestného činu veřejně nebo se zbraní nebo chování pachatele po spáchání trestného činu. Bez významu není ani vývojové stádium trestné činnosti

Následky – rozumí se tu nejen následek v pravém slova smyslu, tj. ohrožení nebo porušení objektu trestného činu, který je znakem skutkové podstaty, nýbrž i ohrožení a porušení dalších vedlejších objektů. Cena předmětu útoku nebo výše způsobené škody je tu významným, ne však jediným kritériem. Proto okolnost, že trestným činem loupeže nevznikla poškozenému žádná majetková újma, není rozhodujícím kritériem pro posouzení společenské škodlivosti.

Okolnosti, za kterých byl čin spáchán – mohou to být okolnosti různého druhu, které se týkají místa a času trestného činu, různých vlivů, jež na pachatele působily, prostředí, v kterém byl trestný čin spáchán, průvodních okolností apod. Srovnej okolnosti polehčující a okolnosti přitěžující § 41 a 42. Význam má také skutečnost, zda se trestné činy téhož nebo podobného druhu na určitém místě a v určité době rozmáhají (např. krádeže automobilů, loupeže apod.)

Osobou pachatele – osoba pachatele může spoluurčovat společenskou škodlivost, pokud skutková podstata vyžaduje, aby pachatel náležel do určitého okruhu osob, např. veřejný činitel, voják apod. Při hodnocení osoby konkrétního pachatele je třeba hodnotit negativní nebo pozitivní význam osoby pachatele pro hodnocení společenské škodlivosti, která vyplývá z jeho chování ve společnosti. Některé hodnotící údaje pachatele mohou mít jak pozitivní tak negativní povahu (např. významné postavení pachatele ve společnosti a ve veřejném životě bude na jedné straně hodnoceno z hlediska zásluh o společnost a rozvoj oblasti, v níž pachatel pracoval, ale na druhé straně bude přihlíženo k zvýšené odpovědnosti pachatele vyplývající z takového postavení, zvláště když se dopustil trestné činnosti v souvislosti s tímto postavením). Význam bude mít i skutečnost, že pachatel je recidivista, mladistvý a také chování pachatele před trestným činem i po něm.

Mírou jeho zavinění – z hlediska míry zavinění je třeba především hodnotit, které skutečnosti zahrnuje zavinění pachatele (např. představa pachatele o rozsahu následků způsobených jeho trestným činem).

U úmyslu – hodnotí se, zda jde o úmysl přímý nebo nepřímý, když úmysl přímý je za jinak stejných okolností závažnější než úmysl nepřímý. Úmysl předem uvážený je pokládán za nebezpečnější než úmysl náhle pojatý. Dále je nutno hodnotit míru rozhodnosti pachatele spáchat trestný čin (např. pachatel pro menší rozhodnost spáchal pokus tr. činu).

U nedbalosti – však nelze její vědomou formu pokládat vždy za závažnější než formu nevědomou. Zde záleží zejména na tom z jakých důvodů pachatel spoléhal, že ke škodlivému následku nedojde, a zda byly tyto důvody přiměřené, které okolnosti způsobily, že pachatel nevěděl, že může poškodit zájem chráněný trestním zákonem, jak důležitou povinnost porušil, jak jeho osobní poměry ztěžovaly splnění této povinnosti apod.

Pohnutka – bez zjištění pohnutky by byl skutkový základ rozhodnutí neúplný. I trestné činy nedbalostní mají své pohnutky, neboť jednání z nedbalosti je projevem vůle. Zpravidla je tu více pohnutek, z nichž některé mohou být protichůdné. Pohnutka úzce souvisí s účelem nebo cílem trestného činu. Zákon jen výjimečně používá tyto pojmy. V takovém případě pak z povahy věci vyplývá, že trestný čin musí být spáchán v přímém úmyslu, když eventuální úmysl nepostačuje (srovnej § 316 TZ Vyzvědačství).

Při tomto přístupu má hledisko společenské škodlivosti povahu významného interpretačního pravidla, které napomáhá zákonnou skutkovou podstatu konkrétního trestného činu i jeho formální znaky vyložit podle jejich smyslu (tzv. teleologický výklad). Zvolené řešení má za cíl napomoci k odlišení trestných činů od těch deliktů, které by neměly být považovány za trestné činy (zvláště přestupky a jiné správní delikty), přestože zdánlivě znaky některé skutkové podstaty naplňují, a zejména je třeba ho použít k výkladu těch znaků trestných činů, které nemají jasnou spodní hranici (např. znaků „hrubé neslušnosti“ a „výtržnosti“ u trestného činu výtržnictví podle § 358 a jejich odlišení od jednání vymezených zejména jako přestupky proti veřejnému pořádku podle § 47 a § 48 přestupkového zákona).

Tímto přístupem se zároveň zabraňuje tomu, aby tzv. bagatelní činy byly považovány za trestné činy, což je reakcí na opakovaně vyslovovanou obavu, že by formální pojetí mohlo vést k „přetížení orgánů činných v trestním řízení bagatelními věcmi, které jsou dnes

odloženy ještě před zahájením trestního řízení, což by se přirozeně dříve či později nepříznivě projevilo i v nákladech státu. Procesní řešení obsažené v novelizaci ustanovení § 159a odst. 4 a § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu nebylo totiž shledáno dostatečným.

ad 3) Znaký uvedené v trestním zákoně (§ 13 odst. 1)

Formální znaký a z nich zejména:

Ad a) - trestně odpovědný pachatel § 22, 25, 26 – viz pasáž SUBJEKT.

Ad b) - zavinění § 15-17 – viz pasáž SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA

Ad c) - trestnost - § 111 - znamená, že trestný čin musí být popsán v trestním zákoně a lze za něj uložit trest

4) Znaký typové - objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka

Viz podrobně pasáž znaký skutkové podstaty trestného činu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Pojem a předmět trestního práva hmotného.
2. Uveďte prameny trestního práva hmotného.
3. Stručně objasněte strukturu a rozeberte místní, časovou a osobní působnost.
4. Definujte trestný čin, zločin, přečin a jejich znaký.
5. Definujte zavinění u trestného činu.
6. Kdo je trestně odpovědný pachatel.

5.2 Skutková podstata trestného činu

5.2.1 Pojem skutkové podstaty a její význam

Skutkovou podstatu trestného činu (SPTČ) lze definovat jako souhrn typových znaků, kterými se od sebe odlišují různé druhy trestných činů. Někdy je také definována skutková podstata jako souhrn objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem.

Skutková podstata je soubor znaků, jemuž přiřazujeme určitou skutečnost (skutek, který se stal), jímž ji měříme, jakýsi zákonný rámec, do kterého musí zapadnout, má-li dojít k trestně právním následkům, tedy k trestu.

Význam skutkových podstat záleží především v přesném vymezení podmínek trestní odpovědnosti, které se děje výčtem znaků trestného činu. Tím společnost publikuje seznam společensky škodlivých a zavrženíhodných činů a současně i určuje pravidla pro chování lidí. Znaky skutkové podstaty označují hranice kriminalizace určitých jednání a jejich penalizace.

Další význam zákonných definic trestných činů záleží v tom, že jimi stát stanoví zákonné limity omezující zákonná práva a svobody občanů (srovnej čl. 4 odst. 2, Listiny základních práv a svobod). Přesné, jasné, určité skutkové podstaty, jsou také jednou ze záruk zákonnosti trestněprávního postihu a ovlivňují kvalitu práce orgánů činných v trestním řízení. Formulace skutkové podstaty trestného činu uskutečňuje ústavní zásadu, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (srovnej čl. 39 Listiny).

Od skutkové podstaty je třeba odlišovat konkrétní skutek, který má znaky skutkové podstaty trestného činu. Za jeden skutek jsou považovány všechny ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou pro následek z hlediska trestního práva kauzální, pokud jsou zahrnuty zaviněním.

5.2.2 Třídění skutkových podstat

Skutkové podstaty lze třídit podle různých hledisek:

1) Podle vyjádření v zákoně na:

a) popisné – znaky skutkové podstaty jsou vyjádřeny přímo v trestním zákoně např. § 146 odst. 1), 2) – ublížení na zdraví

b) odkazovací – odkazují na určitou jedinečnou normu např. § 243 – nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení – „kdo nesplní svoji zákonnou oznamovací povinnost“ – tato povinnost je stanovena v daňových zákonech, nebo § 244 – porušení předpisu o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží – „...nakládá v rozporu s jiným právním předpisem...“

c) blanketní - odkazují na normu nebo více norem, zpravidla podzákoného (prováděcího) předpisu, např. nařízení vlády jako např. v § 154 – společná ustanovení – „vláda nařízením stanoví, co se považuje za nakažlivé nemoci“.

2) Podle závažnosti trestných činů vyjádřených ve skutkové podstatě:

a) Základní skutková podstata - uvádějí znaky daného trestného činu a bývají uvedeny zpravidla v prvním odstavci příslušného ustanovení (např. § 140 odst. 1 trestného činu vraždy), avšak mohou být uvedeny i v dalších odstavcích. Ne vždy je odstavec 2), 3) či další kvalifikovaná skutková podstata, protože je třeba vycházet z celkového výkladu příslušného ustanovení, jako např. u trestného činu dle § 337 – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání - kde jsou všechny čtyři odstavce základní skutkovou podstatou.

b) Kvalifikovaná skutková podstata – je tvořena znaky základní skutkové podstaty a nějakým dalším znakem, uvedeným v druhém či dalším odstavci, který typizuje vyšší společenskou škodlivost činu tím, že rozšiřuje základní skutkovou podstatu o další znaky (zpravidla okolnosti či skutečnosti – konkrétní předmět útoku, motiv, věk oběti, vyšší škodu, způsob provedení, použitý prostředek apod.). Například srov. trestný čin vraždy § 140 odst. 2 - na dvou nebo více osobách, na úřední osobě apod., nebo trestný čin omezování osobní svobody § 171 odst. 2), 3) – v úmyslu usnadnit jiný trestný čin, způsobí-li takovým činem

fyzické nebo psychické útrapy. Kvalifikovaná skutková podstata modifikuje základní skutkovou podstatu, ale nikoliv v jejích podstatných znacích, podstatných vlastnostech. V těch případech, kdy se podstatně mění znaky základní skutkové podstaty, znamená to vytvoření nové skutkové podstaty – základní, nikoli kvalifikované – viz. příklad § 337 – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, nebo § 331 přijetí úplatku- kdy znaky objektivní stránky v odst. 1) tohoto trestného činu jsou podstatně změněny v ustanovení odst. 2). Obě skutkové podstaty tu jsou spojeny v jednom ustanovení, jde o jeden trestný čin, ale o dvě samostatné skutkové podstaty. Rovněž kvalifikované skutkové podstaty jsou spojeny s vyšší trestní sazbou, nebývá tomu však vždy.

c) Privilegované skutkové podstaty – charakterizují trestné činy menší společenské škodlivosti než skutkové podstaty základní. Například udávání padělaných a pozměněných peněz § 235, jimiž bylo placeno jako pravými, je privilegovanou skutkovou podstatou k ustanovení § 233 – padělání a pozměnění peněz. Privilegované skutkové podstaty na rozdíl od kvalifikovaných skutkových podstat jsou spojeny s menší trestní sazbou (porovnej § 235 a § 233). Na rozdíl od kvalifikované, zde přibývá okolnost, která snižuje společenskou škodlivost, a tím i trestní sazbu za takový čin. Skutkové podstaty kvalifikované a privilegované jsou v poměru speciality ke skutkovým podstatám základním.

3) Podle struktury nebo úpravy obsahu:

a) Jednoduché skutkové podstaty – neobsahují více znaků stejného druhu. Jsou to například ustanovení trestného činu vraždy dle § 140 odst. 1, nebo ustanovení trestného činu § 171 odst. 1) - omezování osobní svobody

b) Složité skutkové podstaty – vyznačují se pluralitou znaků, které vznikají například spojením znaků dvou skutkových podstat jednoduchých. Mnohost znaků složité skutkové podstaty se může projevat v tom, že k jejímu naplnění se vyžaduje naplnit všechny zde uvedené znaky kumulativně, zpravidla spojeny spojkami „a“ nebo „i“, nebo naplnit znaky jen některé, které jsou dány alternativně slovy nebo, anebo.

5.2.3 Znaky skutkové podstaty a jejich význam

Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů jsou charakterizovány čtyřmi skupinami znaků

Znaky povinné: (obligatorní)

- 1) objekt
- 2) objektivní stránka
- 3) subjekt
- 4) subjektivní stránka

Tyto znaky existují u každé skutkové podstaty trestného činu, i když nejsou vždy výslovně vyjádřeny v zákoně. Nemá-li čin všechny tyto znaky, není naplněna skutková podstata trestného činu. Skutková podstata trestného činu je zde jen tehdy, jsou-li tu všechny znaky, které trestní zákon žádá. V tom smyslu jsou všechny znaky nezbytné, rovnocenné a obligatorní. Pokud se přesto rozlišují znaky obligatorní a fakultativní, rozumějí se obligatorní takové, které musí být u každé skutkové podstaty jakéhokoli trestného činu, např. objekt, jednání, některá forma zavinění. Fakultativními (nepovinnými), se pak rozumějí takové znaky, které nemusí být u všech skutkových podstat, například určité místo a určitý vymezený čas jednání. Jestliže však skutková podstata vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán na určitém místě (na místě veřejnosti přístupném - § 358 výtržnictví) nebo v určité době (kdo za trvání svého manželství - § 194 dvojí manželství), potom musí být tento znak naplněn, aby byla naplněna skutková podstata příslušných trestných činů.

Znaky skutkové podstaty:

1) Znak povinný - Objekt

Znak nepovinný - vztahující se k objektu – hmotný předmět útoku je osoba nebo věc, na kterou pachatel útočí

2) Znak povinný – Objektivní stránka: má tyto znaky

- ✓ znaky obligatorní- jednání,
- ✓ následek,
- ✓ příčinný vztah mezi jednáním a následkem

Znaky fakultativní (nepovinné) vztahující se k objektivní stránce:

- ✓ doba činu,
- ✓ místo činu,
- ✓ prostředky použité k činu,
- ✓ účinek
- ✓ čas

Tyto se však za určitých okolností mohou stát znaky povinnými.

3) Znak povinný – Subjekt – trestně odpovědný pachatel, což je osoba fyzická, přičetná, starší 15 let

Znaky fakultativní vztahující se k subjektu:

- ✓ vlastnost
- ✓ způsobilost
- ✓ postavení subjektu

4) Znak povinný - Subjektivní stránka - zavinění

- ✓ formy zavinění - úmyslné (dolózní) a
- ✓ z nedbalosti (kulpózní),
- ✓ hrubá nedbalost

Znaky fakultativní vztahující se k subjektivní stránce:

- ✓ pohnutka (motiv) činu,
- ✓ cíl činu,
- ✓ účel činu

Znaky povinné

Objekt

Za objekt trestného činu jsou považovány v teorii i praxi společenské vztahy, zájmy, hodnoty (vlastnické vztahy, život a zdraví člověka, osobní svoboda, čest, důstojnost apod.), které se někdy souhrnně označují jako „právní statek“, chráněné trestním zákonem.

Alternativně je někdy používán předmět ochrany, který lépe než pojem objekt vyjadřuje protiklad k předmětu útoku. V trestním právu rozlišujeme tyto druhy objektu:

a) objekt obecný (rodový) – obecným objektem rozumíme všechny společenské vztahy a zájmy chráněné celým trestním zákonem.

b) objekt druhový (skupinový) – představuje skupinu příbuzných zájmů chráněných v příslušné oblasti, přičemž je vyjádřen společnými druhovými rysy jednotlivých individuálních trestných činů této oblasti. Druhové objekty slouží k systematické zvláštní části trestního zákona a jsou vyjádřeny v názvech hlav, případně jejich podskupin v jednotlivých dílech příslušných hlav, např. trestné činy proti životu a zdraví, podskupina – trestné činy proti těhotenství ženy apod.

c) objekt individuální - je pak jednotlivý právní statek (zájem, vztah nebo hodnota), k jehož ochraně je jednotlivé konkrétní ustanovení zvláštní části určeno. Individuální objekt je vyjádřen přímo v zákoně jen ojediněle a musíme si ho dovodit. Mimo individuální objekt, rozlišuje teorie i konkrétní objekt, jímž se rozumí konkrétní (jedinečný) zájem, který byl konkrétním trestným činem zasažen. Například u trestného činu porušování domovní svobody § 178 je individuálním objektem domovní svoboda, konkrétním objektem je domovní

svoboda J. M. vztahující se k jeho bytu v přízemí v Holešově č. 205, do něhož pachatel neoprávněně vnikl.

Některé trestné činy mají dva nebo více objektů. Z hlediska konstrukce trestných činů se rozlišují trestné činy s kumulativně vyjádřenými objekty (např. trestný čin loupeže § 173), chrání jednak osobní svobodu a jednak zájem na ochraně majetku, které musí být pachatelem zasaženy současně.

Zásadní význam má rozlišení hlavního objektu (primární) a vedlejších objektů (sekundární). Hlavním objektem trestného činu jsou nejdůležitější zájmy (zpravidla je uveden v základní skutkové podstatě), které konkrétní ustanovení trestního zákona chrání. Ostatní zájmy, vztahy a hodnoty, které jsou chráněny jen v druhé řadě (sekundárně), tedy nepřímo či jen vzdáleně, se označují jako objekty vedlejší či sekundární (jsou uvedeny zpravidla v kvalifikované skutkové podstatě).

Pouze jen některé trestné činy mají mimo objektu také předmět útoku, jímž jsou osoby nebo věci, na které pachatel přímo útočí (např. v § 140 – jiný – člověk, nebo § 233 – peníze) a porušuje nebo ohrožuje objekt trestného činu. Například trestný čin vraždy vedle jednání, resp. formy a způsobu jednání, následku a příčinného vztahu ještě vyžaduje hmotný předmět útoku, tedy to, na co pachatel přímo útočí je člověk, v zákoně vyjádřeno slovem - jiného. U trestných činů majetkových např. § 205 – krádež je to věc, na kterou pachatel útočí. U některých skutkových podstat je věc konkretizovaná např. § 233 – padělané nebo pozměněné peníze.

Rozlišení objektu a předmětu útoku má podstatný význam, neboť předmět útoku nedává možnost zjistit a rozlišit zájmy, které jsou objektem různých trestných činů (např. násilný útok pachatele proti tělesné integritě poškozeného může směřovat proti různým zájmům chráněným trestním zákonem, a to proti životu člověka u trestného činu vraždy § 140, proti zdraví člověka u trestného činu ublížení na zdraví § 146, proti svobodě rozhodování, ale i proti majetku u trestného činu loupeže podle § 173 či proti výkonu pravomoci úřední osoby § 325. Předmět útoku může být stejný, ale objekt trestných činů je rozdílný.

Některé trestné činy nemají předmět útoku. Jde o tzv. čistě činnostní trestné činy (např. neoznámení trestného činu § 368).

Porušení předmětu útoku je účinkem trestného činu. Označení předmětu útoku má velký význam v trestním řízení, neboť je jedním z prostředků individualizace konkrétního trestného činu tak, aby nemohl být zaměněn za jiný (§ 177 písm. c) a § 120 odst. 3 TrŘ). To má význam pro uplatnění zásady obžalovací a pro určení rozsahu právní moc rozsudku, ale i některých usnesení, zejména usnesení o zastavení trestního stíhání.

Objektivní stránka

Je charakterizována způsobem spáchání trestného činu a jeho následky. Objektivní stránka zahrnuje především tzv. obligatorní znaky objektivní stránky, kterými jsou:

- a) jednání,
- b) následek a
- c) příčinný vztah (kauzální průběh) mezi jednáním a následkem.

Znakem jen některých skutkových podstat je mimo toho zejména místo a čas jednání a účinek, způsob provedení a prostředek (fakultativní znaky).

Jednání ve smyslu trestního práva chápeme jako projev vůle pachatele navenek, jako vědomou činnost pachatele, zaměřenou na dosažení určitého cíle či záměru. V jednání se spojuje vnitřní složka vůle se složkou vnější (projev vůle – pohyb, zdržení se pohybu). Jde tedy o jednotu psychické a fyzické stránky jednání. Schází-li kterákoli z uvedených složek, nejde o jednání ve smyslu trestního práva. Proto nejde o jednání např. při fyzickém donucení (nepřímé pachatelství), neboť vynucený čin není projevem vůle. Projevem vůle není ani pohyb vyvolaný křečí nebo mluvení ze spaní. Nebo naopak, pokud by scházel projev vůle pachatele ve vnějším světě (pohyb), také by nešlo o jednání (pouhé přání – vůle – neprojevené aktem pohybu).

Vůle jako vnitřní, psychická složka jednání určuje pohyb nebo zdržení se pohybu, a proto jednáním je jak konání (vůli řízený pohyb), tak i opomenutí (vůli řízené zdržení se pohybu). Podle § 112 se jednáním rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího

ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.

I když jak konání tak opomenutí mají stejnou váhu, tak ne každé opomenutí je trestné, ale jen takové, jak to stanoví § 112 trestního zákoníku.

Některé trestné činy mohou být spáchány pouze konáním (např. § 316 vyzvědačství), jiné pouze opomenutím (§ 367 – nepřekažení trestného činu) nebo neposkytnutí pomoci dle § 150. Konáním i opomenutím mohou být spáchány trestné činy u nichž není způsob jednání ve skutkové podstatě stanoven, nýbrž pouze účinek (např. vražda dle § 140 – lze ji spáchat jak konáním, tak i opomenutím).

Následek

Je druhým obligatorním znakem objektivní stránky trestného činu. Rozumí se jím porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem (porušení individuálního objektu trestného činu). Toto porušení nebo ohrožení je způsobeno jednáním, které charakterizuje trestný čin (např. omezování osobní svobody podle § 171 je takovým následkem porušení svobody). U některých trestných činů je takovým následkem porucha (ublížení na zdraví dle § 146), u jiných je následkem ohrožení, tj. reálné bezprostřední nebezpečí vzniku poruchy (např. trestný čin § 272 obecné ohrožení). Podle toho rozlišujeme trestné činy poruchové a trestné činy ohrožovací.

Od následku je třeba odlišovat účinek trestného činu, kterým rozumíme porušení předmětu útoku. Účinkem je i možnost takového porušení (např. možnost nebezpečí výbuchu), pokud je taková možnost znakem skutkové podstaty. Účinek je možno zpravidla vždy vyčíslit v kilogramech, metrech, litrech, popř. počtu kusů a lze ho ocenit v penězích. Následek nelze ztotožňovat s účinkem. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že následek se vztahuje k objektu trestného činu, kdežto účinek se vztahuje k předmětu útoku.

Druhy následků:

Těžší následek: těžším následkem je závažnější porucha či ohrožení primárního objektu nebo porucha či ohrožení dalšího, sekundárního objektu za předpokladu, že v něm zákon shledává okolnost přitěžující nebo okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby (17 písm.

a). Těžší následek je součástí objektivní stránky kvalifikované skutkové podstaty. Je „těžším“ ve srovnání s následkem, jehož způsoben předpokládá základní skutková podstata. Těžším následkem je např. způsobení těžké újmy na zdraví u trestného činu ublížení na zdraví (§ 146 odst. 3), nebo způsobení smrti při znásilnění (§ 185 odst. 4). Příkladem těžšího následku jako okolnosti přitěžující může být způsobení vyšší škody trestným činem.

Škodlivý následek: Jehož zamezení nebo napravení je podmínkou beztrestnosti z důvodů účinné lítosti podle § 33, je svým obsahem rovněž ohrožení nebo poškození objektu trestného činu, jež se často projevuje i na hmotném předmětu útoku. Na rozdíl od následku, který je znakem skutkové podstaty trestného činu, a od těžšího následku, které musí oba být zahrnuty zaviněním, je třeba k škodlivým následkům podle § 33 počítat některé skutečnosti nezaviněné, např. při obecném ohrožení zhářstvím (§ 272) i škodu vzniklou na sousedním majetku při hašení požáru.

Zvláštní význam má následek trestného činu u majetkových deliktů, kde rozsah následku je vyjádřen škodou vyjádřitelnou v penězích a je znakem skutkové podstaty. Tyto škody jsou uvedeny v § 138 TrZ. Jednotlivé druhy škod jsou označeny těmito termíny:

Škoda nikoli nepatrná nejméně 5 000 Kč

Škoda nikoli malá nejméně 25 000 Kč

Škoda větší nejméně 50 000 Kč

Značná škoda nejméně 500 000 Kč

Škoda velkého rozsahu nejméně 5 000 000 Kč.

Příčinný vztah mezi jednáním a následkem

Požadavek příčinného vztahu znamená tedy, že určitá osoba může být trestná jen tehdy, jestliže svým jednáním následek skutečně způsobila. Dále musí být:

- ✓ příčinný vztah mezi jednáním a účinkem (např. způsobení těžké újmy na zdraví - § 146

- ✓ příčinný vztah mezi jednáním a takovým následkem, který je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby dle § 17 nebo okolností přitěžující dle § 42 písm. k), l)
- ✓ příčinný vztah mezi jednáním a škodlivým následkem, který je třeba napravit nebo zamezit, má-li být pachatel beztrestný pro účinnou lítost § 33
- ✓ příčinný vztah mezi dobrovolným jednáním pachatele a odstraněním nebezpečí způsobeného přípravou nebo pokusem, má-li trestnost přípravy nebo pokusu zaniknout (§ 20 odst. 3, a § 21 odst. 3).

Příčinou je každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal, resp. nenastal způsobem, jakým nastal (co do rozsahu poruchy či ohrožení, místa, času apod.). V trestním právu do příčinnosti v širším slova smyslu zahrnujeme i tzv. podmínky. Je tomu tak proto, že někdy je třeba postihnout i jednání, které je pouhou podmínkou následku. Jakákoliv podmínka, bez níž by následek nenastal nebo sice nastal, ale jinak, se pokládá za příčinu. Toto pojetí příčinného vztahu vychází z tzv. teorie podmínky. Příčinná souvislost je dána tehdy, jestliže vedle příčiny, která způsobila následek, působila i další, jiná příčina, přičemž je nerozhodné, jestli každá z těchto příčin byla jinak způsobitelná přivodit smrt sama o sobě nebo mohla tento následek přivodit ve vzájemném spolupůsobení s druhou příčinou.

Uvedené vymezení příčin a následků je však pro účely trestního práva příliš široké. Proto realitu zjednodušujeme a uměle z ní izolujeme jen určité příčiny a určité následky. Ze spleti nejrůznějších příčinných vztahů izolujeme trestně právní příčinu a trestně právní následek.

Příklad: při zjišťování příčin dopravní nehody, při které řidič při výjezdu ze zatáčky nezvládl řízení, dostal smyk a vjel mimo vozovku, kde narazil do stožáru veřejného osvětlení, přičemž při nehodě byl usmrčen spolujezdec, vyplynulo z výsledků dokazování několik příčin:

- ✓ řidič řídil pod vlivem alkoholických nápojů (měl naměřeno 1,62 g/kg alkoholu, tedy množství, jež vylučovalo způsobilost k bezpečnému ovládnutí vozidla v silničním provozu)

- ✓ řidič vozidla řídil vozidlo bez větších řidičských zkušeností (2 dny po složení zkoušek k řízení motorového vozidla)
- ✓ vozidlo mělo nadměrně opotřebovaný vzorek na předních pneumatikách (ojeté pneumatiky mohly způsobit smyk vozidla)
- ✓ řidič řídil vozidlo 95 km/h, nepřizpůsobil rychlost vozidla povrchu vozovky, charakteru zatáčky a povětrnostním podmínkám (před nehodou pršelo, vozovka byla mokrá a kluzká)
- ✓ řidič se nevěnoval plně řízení vozidla, strpěl zásahy do řízení vozidla od spolujezdce a spolucestující, která seděla vedle řidiče mu sedala na klín, sahala na řídicí páku, pokoušela se uchopit volant
- ✓ majitel vozidla předal k řízení vozidlo řidiči, o kterém věděl, že požil alkoholický nápoj.

Provedené důkazy tedy dokládaly existenci několika příčin, z nichž sama o sobě každá mohla v daném případě být příčinou nehody, případně však kumulace několika příčin mohla také nehodu způsobit.

Jakou příčinu a jaký následek v trestním procesu zjišťujeme:

Trestněprávně relevantní příčinou je protiprávní jednání trestně odpovědného pachatele popsané ve skutkové podstatě a trestněprávně relevantním následkem je následek popsaný rovněž ve skutkové podstatě trestného činu.

Ustanovením, podle něhož budeme tuto kauzu řešit, bude ustanovení § 143 TZ definující jednu z forem trestného činu usmrcení z nedbalosti „kdo jinému z nedbalosti způsobí smrt“. Trestněprávně relevantním následkem tedy bude v tomto případě „smrt člověka“. Trestněprávně relevantním jednáním může být v tomto případě kterékoli z popsaných jednání řidiče, příp. jeho spolucestujícího a majitele vozidla.

Od příčiny v trestně právním smyslu, kterou je pouze určité lidské jednání, jež je znakem skutkové podstaty trestného činu, je třeba odlišovat příčinu v technickém slova smyslu.

Tak např. při obecném ohrožení vyvolaném požárem (§ 272) nutno odlišovat příčinu požáru v technickém smyslu – otevřený oheň vzniklý zalétnutím žhavé okuje při svařování – od příčiny v trestněprávním smyslu- svařování autogenem v rozporu se směrnicemi a povinnostmi při zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a v rozporu s protipožárními směrnicemi.

Jednání jako příčina následku však není nikterak stejnorodé a není vždy stejné. Naopak může vyjadřovat rozličné stupně způsobení následku. Pro dokonání vraždy má zpravidla větší význam jednání toho, kdo oběť usmrtí, než toho, kdo k činu poskytne smrtící zbraň. Důležitější je činnost organizátora trestného činu než těch, kdo jeho pokyn provádějí. Význam jednání jednotlivých osob zúčastněných na trestném činu i jeho pachatelů má vliv na rozlišování forem účasti na trestném činu.

Zásada, podle níž jednotlivé příčiny a podmínky nemají pro způsobení následku stejný význam, se označuje jako zásada gradace příčinné souvislosti. Jinak řečeno, stupeň způsobení následku může být různý, různé příčiny a podmínky mají různý vliv na způsobení následku. Případy různého stupně způsobení následku jsou příznačné pro složité dopravní nehody.

Příklad: Jde o případ, který měl za následek četné ztráty lidských životů. Neštěstí bylo způsobeno především tím, že závorářka nespustila závory, což bylo způsobeno tím, že nepřevzala řádně službu; předešlý závorář pak jí službu řádně (ústně) neodevzdal a nevyznačil zpoždění blížícího se vlaku; příčinný význam mělo i opomenutí řidiče automobilu vezoucího oběti nehody – zastavit před přejezdem a přesvědčit se zda nehrozí nebezpečí; vzal do auta více osob (10), než povolují pravidla silničního provozu; konečně mělo význam i opomenutí pomocníka strojvedoucího sledovat úsek trati a dávat výstražný signál.

Samotná příčinná souvislost mezi jednáním a následkem (účinkem, těžším následkem) k trestní odpovědnosti nestačí. K příčinnému vztahu musí přistoupit zavinění. Vývoj příčinné souvislosti musí být zahrnut zaviněním alespoň v hrubých rysech. Pachatel je trestně odpovědný za následek, který způsobil, jen pokud jej také zavinil. Nezaviněné následky (účinky, těžší následky) se nepřičítají.

Příklad: jestliže pachatel A těžce poranil osobu C v úmyslu ji usmrtit, ta však zemřela usmrcena osobou B, poté zemřela v nemocnici v důsledku nedbalého léčení, bude pachatel A za tento následek odpovědný a bude se mu přičítat jako dokonaná vražda, jestliže si tento následek představoval alespoň jako možný a byl s ním pro tento případ srozuměn. Úmysl se musí v hlavních rysech vztahovat i na příčinný vztah. Nebudou-li splněny tyto podmínky, bude pachatel odpovědný jen za pokus, třebaže nastal následek (účinek).

Nepovinné znaky vztahující se k objektivní stránce:

Nepovinné znaky, pokud jsou ve skutkové podstatě uvedeny, stávají se znakem povinným.

Čas spáchání trestného činu: Některé skutkové podstaty tento znak výslovně požadují např. § 194 – za trvání svého manželství – zákonodárce má nepochybně na mysli dobu trvání manželství, § 411 až 413, § 416 – kdo za války, § 354 – nebezpečné pronásledování – „kdo jiného dlouhodobě pronásleduje“ apod.

Místo spáchání trestného činu: některé skutkové podstaty vyžadují místo spáchání trestného činu jako např. § 414 – v prostoru válečných operací, § 358 Výtržnictví – na místě veřejnosti přístupném.

Způsob provedení činu: bývá zpravidla uveden jako znak kvalifikované skutkové podstaty např. § 140 vražda odst. 3), písm. i) – „zvlášť surovým a trýznivým způsobem“, nebo § 187 pohlavní zneužití – „jiným způsobem pohlavně zneužije“.

Účinek: je změna nebo nebezpečí takové změny na hmotném předmětu útoku. Zpravidla tam, kde je ve skutkové podstatě uveden hmotný předmět útoku, tak následek splývá s účinkem. Tak usmrcení je následkem a účinkem současně. U trestného činu § 228 poškozování cizí věci je účinkem – poškozená a neupotřebitelná cizí věc.

Prostředky použité k trestnému činu: Některá ustanovení trestných činů uvádí ve skutkové podstatě i použitý prostředek např. § 323 odst. 1, 2 písm. a) – spáchá-li čin uveden v odst. 1 se zbraní.

Subjekt trestně odpovědný pachatel § 22 TZ

Jde o osobu fyzickou, přičetnou a starší patnácti let § 25, 26

§ 22 Pachatel

(1) Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

(2) Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.

§ 113 K pojmu pachatele

Pachatelem se rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i spolupachatel a účastník.

§ 114

Konkrétní a speciální subjekt

(1) Jestliže k spáchání trestného činu trestní zákon vyžaduje zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení pachatele, může být pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu pouze osoba, která má požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení. Pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu vojenského podle hlavy dvanácté zvláštní části tohoto zákona může být jen voják.

(2) Jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná. Tohoto ustanovení se užije i tehdy,

- a) jestliže k jednání pachatele došlo před vznikem právnické osoby,
- b) jestliže právnická osoba vznikla, ale její vznik je neplatný, nebo
- c) je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, neplatný nebo neúčinný.

(3) Organizátorem, návodcem nebo pomocníkem trestného činu uvedeného v odstavcích 1 a 2 může být i osoba, která nemá vlastnost, způsobilost nebo postavení tam vyžadované.

(4) Kde se v tomto zákoně mluví o vojáku, rozumí se jím

- a) voják v činné službě,

- b) voják mimo činnou službu, je-li ve služebním stejnokroji,
- c) příslušník bezpečnostního sboru u trestných činů neuposlechnutí rozkazu (§ 375), neuposlechnutí rozkazu z nedbalosti (§ 376), urážka mezi vojáky (§ 378), urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí (§ 379), urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilí (§ 380), násilí vůči nadřízenému (§ 381), porušení povinnosti strážní služby (§ 389), porušení povinnosti dozorčí nebo jiné služby (§ 390) a založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 2 písm. c), nebo
- d) válečný zajatec.

Věk pachatele: § 25

V souvislosti s pachatelem je také upraven věk, kde bylo přistoupeno po diskusi jak v právnické veřejnosti, tak i ve společnosti, k snížení hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let (později – srpen 2009, ale byl věk vrácen zpět na 15 let).

Nepříčetnost: § 26

Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

V souvislosti s úpravou **nepříčetnosti** bylo do zákona doplněno i **výkladové ustanovení vymezující pojem duševní poruchy (§ 123)**, které navázalo na zdravotnické vymezení, tak, jak se v průběhu doby vyvinulo. **Duševní porucha** se podle moderních medicínských názorů vymezuje jako zřetelná odchylka od stavu duševního zdraví a rovnováhy, kterým se rozumí stav úplné a sociální pohody.

Duševní poruchu nemůžeme ztotožňovat s duševní nemocí, neboť pojem duševní nemoci je užším pojmem. Specifická (smíšená) porucha osobnosti (dříve nazývaná „psychopatie“), u které se povaha lidí nápadně odchyľuje od normy, může být duševní poruchou, ale nemusí být duševní nemocí. Duševní porucha může být způsobena rozdílnými příčinami, a to samotnou duševní chorobou nebo jinou nemocí, která má takovou poruchu za následek, anebo může být vyvolána požitím návykových látek, např. alkoholu nebo omamných látek. **Duševní porucha, která je příčinou nepříčetnosti, může být přechodná a krátkodobá, a to od několika vteřin**

12(např. porucha vědomí u řidiče auta, jako příčina dopravní nehody, při níž dojde k ublížení na zdraví) **či minut** (např. epileptický záchvat, v rámci něhož dojde k ublížení na zdraví osobě poskytující pomoc nemocnému), ale může být **také dlouhotrvající nebo trvalá** (např. schizofrenie či mentální retardace). **Z hlediska tohoto chápání je duševní poruchou nejenom duševní choroba, ale i krátkodobá porucha psychických funkcí, hluboká porucha vědomí, slabomyslnost a jakákoli jiná těžká duševní odchylka, která je z hlediska ustanovení § 26 a 27 významná, jestliže měla za následek ztrátu nebo zmenšení rozpoznávacích či ovládacích schopností.**

Zákon stihá jen taková společensky škodlivá jednání, jejichž protiprávnost musí být pachateli zjevná, a proto se zásadně nemůže omlouvat tím, že zákon nezná nebo že si jej nesprávně vykládal (výjimky stanoví jen § 19 o právním omylu). **Představu o protiprávnosti činu nemají však zpravidla lidé v době činu stížení, třeba jen dočasně, duševní poruchou, ať již je původ této poruchy jakýkoliv, a již z tohoto důvodu je nelze trestat, pokud nebyli schopni rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládat své jednání. U**

děti ve věku nedosažených čtrnácti let pak nelze předpokládat takovou způsobilost s ohledem na jejich duševní rozvoj.

Zmenšená přičetnost: § 27

Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný.

Zmenšenou přičetností se podle trestního zákoníku rozumí **chorobný stav, v němž byla v důsledku duševní poruchy výrazněji snížena (návrh používá pojem „podstatně snížena“), schopnost pachatele rozpoznat protiprávnost činu nebo schopnost pachatele ovládat své jednání** (anebo byly sníženy zároveň obě uvedené schopnosti); nemusí se jednat o duševní chorobu. Nesmí však jít o stav úplně vylučující některou z těchto schopností, protože to by znamenalo nepřičetnost ve smyslu § 26, resp. postup podle § 360 (trestný čin opilství).

Zmenšená přičetnost zjištěná u pachatele trestného činu nevylučuje jeho trestní odpovědnost, nýbrž ji pouze modifikuje a odůvodňuje zvláštní postup vůči pachateli. Z tohoto důvodu je **zmenšená přičetnost především důvodem k upuštění od potrestání ve smyslu § 47 odst. 1, 2, ovšem jen za podmínky, že se projevila u pachatele v době, kdy trestný čin spáchal a kdy mohla tedy mít na jeho spáchání skutečný vliv.** Soud totiž nezjišťuje zmenšenou přičetnost jako takovou, ale vždy jen ve vztahu k určitému činu.

Pojem pachatele:

V trestním zákoníku je věnována zvýšená pozornost zákonné definici pachatele. Pachatel je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy - § 22 odst. 1) z čehož je pak třeba dovodit, že pachatel musí vykonat sám činnost, která je popsána v příslušném ustanovení zvláštní části (pachatel na dokonaném trestném činu), nebo ji alespoň připravovat nebo se o ni pokusit (pachatel přípravy nebo pokusu). Trestní zákon uvádí, že pachatelem je spolupachatel a účastník, pokud trestní zákon nestanoví něco jiného (§ 113 má nepochybně na mysli toho, kdo bezprostředně spáchal trestný čin, poněvadž pachatel může mít účastníky, tedy organizátora, návodce a pomocníka). Z toho vyplývá, že pachatelem je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy za podmínky, že je trestná.

Rovněž trestní zákoník rozšiřuje pojem pachatele o osoby, které musí mít zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení a i osoby, které nemají tuto vlastnost, pokud jsou organizátory, návodci či pomocníky (§ 114 odst. 3) a rovněž vojáci a příslušníci bezpečnostních sborů (§ 114 odst. 4).

České trestní právo ctí zásadu individuální odpovědnosti fyzické osoby, a proto nezná kolektivní odpovědnost, ani odpovědnost za cizí zavinění. Za právnickou osobu v případě spáchání trestného činu vždy odpovídá ten, kdo za ni oprávněně jedná (§ 114 odst. 2), tedy ten, kdo se dopustil pro společnost škodlivého jednání, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně (§ 22 odst. 1) TZ).

Za pachatele se podle trestního zákoníku považuje i tzv. nepřímý pachatel § 22 odst. 2), který k spáchání trestného činu užije jiné osoby, která je v rukou nepřímého pachatele tzv. „živým nástrojem“, přičemž taková osoba sama nejedná nebo nejedná zaviněně. Nepřímé pachatelství lze spáchat i úmyslným opomenutím (např. lékař v psychiatrickém ústavu úmyslně opomene zabránit nepříčetné osobě, aby usmrtila poškozeného, kterého nenávidí).

Trestní zákon upravuje také pojem pachatel trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 129) a ukládání trestu takovému pachateli (§ 108).

U pachatele zvlášť závažného zločinu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, ve spojení s touto skupinou, jehož dokonání pomohl zabránit anebo k jehož objasnění přispěl, soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby také pachateli označenému jako spolupracující obviněný podle § 58 odst. 4).

Vzhledem k tomu, že se v praxi i v teorii vyskytují různé názory na otázku trestního postihu pachatele v kombinaci jako člena organizované skupiny a pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 129 – dříve zločinné spolčení), je třeba vyřešit vztah těchto okolností, které jsou považovány zpravidla za obecné okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, a to zvýšené trestní sazby trestu odnětí svobody zvlášť stanovené v § 108 (stejně jako u dřívější právní úpravy při trestání zvlášť nebezpečné recidivy).

Nepřímé pachatelství § 22 odst. 2)

Jednotlivé formy nepřímého pachatelství jsou v zákoně vymezeny v souladu s tím, jak jsou vymezeny v teorii i v praxi. Všem těmto uvedeným případům je společné, že tzv. živý nástroj není buď vůbec trestně odpovědný (např. pro nepříčetnost, nedostatek věku nebo pro omyl), nebo odpovídá jen omezeně (např. pro kulpózní trestný čin), anebo alespoň není

trestně odpovědný za tž trestný čin. Nepřímý pachatel je trestně odpovědný za úmyslný trestný čin, který prostřednictvím „živého nástroje“ spáchal.

Živým nástrojem v rukách nepřímého pachatele je:

osoba mladší 15 let, (např. otec pošle desetiletého syna krást)

osoba nepřičetná (např. nepřímé pachatelství lze spáchat i úmyslným opomenutím tak, že lékař v psychiatrickém ústavu úmyslně opomene zabránit nepřičetné osobě, aby usmrtila poškozeného, kterého nenávidí).

osoba jednající ve skutkovém omylu, (např. pachatel A si během cesty všiml, že jeden ze spolucestujících má ve svém kufru větší množství cenných předmětů, a rozhodl se tento odcizit. Po vystoupení z vlaku využil toho, že se vlastník kufru na určitou dobu vzdálil, a požádal nosiče, aby mu kufr odnesl před nádraží k taxíku, přičemž nosič nevěděl, že kufr nepatří pachateli A, a proto kufr odnesl a pachatel s ním odjel.)

osoba donucená přímým fyzickým násilím nebo výhružkou, (např. pachatel vedl za použití fyzické síly ruku osoby k padělání veřejné listiny – chybí zde projev vůle na straně „živého nástroje“.)

osoba povinná uposlechnout rozkazu, (např. policejní odstřelovač při zásahu proti nebezpečnému pachateli, který drží v úkrytu rukojmí a vyhrožuje jeho zabitím, pokud nebudou splněny jeho požadavky, se nechce vzdát, dostane rozkaz od velitele zásahové skupiny tohoto pachatele zastřelit. Mezitím se podaří policejnímu vyjednaváči přesvědčit pachatele, aby ustoupil od svých požadavků. Ten se vzdá a opouští úkryt, přičemž odstřelovač ho zastřelí. Velitel zásahu zapomněl přitom změnit rozkaz, aby již nestřílel.)

zneužití k dosažení svých cílů osoby jednající kulpózně, zneužití osoby, která nejedná ve specifickém úmyslu nebo z pohnutky, které předpokládá skutková podstata trestného činu (např. jednání nepřímého pachatele, který navede osobu X ke krádeži tašky, která obsahuje dokumenty se státním tajemstvím s cílem je vyzradit cizí moci, o čemž osoba X neví, ta má představu o krádeži cizí tašky. Pachatel se dopustil trestného činu vyzvědačství podle § 316 TZ jako nepřímý pachatel a osoba X páchá při splnění dalších podmínek pouze trestný čin krádeže dle § 205 TZ.).

Úmysl nepřímého pachatele se musí vztahovat i ke skutečnosti, že využívá k spáchání trestného činu tzv. živého nástroje, neboť jinak by nešlo o nepřímé pachatelství, ale podle okolností by se mohlo u zvláště závažných zločinů (§ 14 odst. 3) jednat o pokus návodu trestný za podmínek ustanovení o přípravě k zvláště závažnému zločinu podle § 20 nebo o návod podle § 24 odst. 1 písm. b), šlo-li o osobu trestně odpovědnou a došlo-li alespoň k pokusu trestného činu (pokud pachatel úmyslně nevyužíval „živého nástroje“, pak zřejmě naváděl jiného k spáchání trestného činu).

Nepřímé pachatelství není možné u takových trestných činů, které může pachatel vykonat jen osobně (tzv. vlastnoruční trestné činy – např. § 331 přijímání úplatků, se může dopustit jen ten, kdo věci obecného zájmu obstarává, trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby dle § 195, kdo má povinnost o dítě pečovat, zanedbání povinné výživy podle § 196, kdo má zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198, kdo má osobu v péči nebo výchově, trestného činu zpronevěry podle § 206 se může dopustit ten, komu je věc svěřena.).

Většinu trestných činů může spáchat jako pachatel kdokoli, kdo v době činu dovršil 14 roků a je příčetný. Některé trestné činy tvoří výjimku. Jsou to ty trestné činy, které vyžadují zvláštní postavení nebo způsobilost či vlastnost (tzv. speciální či konkrétní subjekt), viz § 114 odst. 1) a nově zákon upravuje postavení právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná - § 114 odst. 2) TrZ. Pokud jde o organizátora, návodce a pomocníka tam se zvláštní vlastnost nebo způsobilost nepožaduje - § 114 odst. 3) např. návodcem, organizátorem a pomocníkem může být i osoba bez požadované vlastnosti, způsobilosti nebo postavení (jako návodce je tedy trestný i ten, kdo nemá postavení úřední osoby), postavení vojáka a příslušníka bezpečnostního sboru, včetně trestnost těchto osob je uvedena v § 114 odst. 4) TrZ.

Z tohoto pohledu teorie třídí subjekty na:

a) obecný – většina skutkových podstat nevyžaduje, aby pachatel měl zvláštní vlastnost nebo způsobilost, v zákoně je zpravidla uvedeno slovem kdo, můžeme si odpovědět kdokoli, tedy obecně pachatelem může být každý kdo je způsobilý pachatelem být např. § 140, § 146 atd.

b) speciální – některé skutkové podstaty trestných činů vyžadují, aby měl pachatel zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení – např. § 329 – úřední osoba, § 347 – tlumočnick, § 194 – v postavení manžela, § 196 – ten kdo má vyživovací povinnost atd.

c) konkrétní – v některých případech vyžaduje zákon, aby měl pachatel jen určitou vlastnost např. § 142 – matka novorozeného dítěte, § 223 – dlužník.

Ustanovení se zúženým okruhem pachatelů mají ve vztahu k ustanovením obecným povahu normy speciální (např. § 140 k § 142 - § 142 je speciální vůči § 140 vraždy).

Subjektivní stránka

Znak povinný - zavinění - § 15, 16, 17

Obecně k zavinění

Zavinění je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Trestní zákon vychází ze zásady důsledného uplatňování odpovědnosti za zavinění. Tato zásada patří mezi základní kameny, na kterých je vybudována definice trestného činu, což vyplývá z ustanovení § 13 odst. 2) TZ. Význam této zásady spočívá v tom, že k naplnění trestní odpovědnosti za následek nestačí ho jen způsobit, ale je nutno ho taky zavinit.

Zavinění je vnitřní psychický vztah pachatele k podstatným složkám trestného činu (k objektu, předmětu útoku, ke způsobu jednání, k následku, aj. okolnostem činu), Zavinění se musí vztahovat v podstatě na všechny skutečnosti, které jsou znakem skutkové podstaty.

Zavinění je založeno na složce vědomostní (intelektuální – v zákoně je to vyjádřeno slovy věděl, nevěděl, která zahrnuje vnímání pachatele, tj. odraz předmětů, jevů a procesů ve smyslovém vnímání člověka, jakož i představu předmětů a jevů které pachatel vnímal dříve, nebo ke kterým dospěl svým úsudkem na základě svých znalostí a zkušeností) a složce volní (zahrnující především chtění nebo srozumění- v zákoně je to vyjádřeno slovy chtěl, byl srozuměn, tj. rozhodnutí jednat určitým způsobem se znalostí podstaty věci. Jestliže pachatel rozhodné skutečnosti nechce, ani s nimi není srozuměn, není tu žádný volní vztah) a na jejich přítomnosti či absenci jsou založeny jednotlivé formy – tj. úmysl či nedbalost.

Jestliže skutková podstata trestného činu obsahuje znak, který znamená právní pojem, právní vztah, právní institut (tzv. normativní znaky skutkové podstaty trestného činu), je třeba, aby se zavinění vztahovalo i na tento znak. Nelze ovšem žádat, aby pachatel měl o těchto právních otázkách přesné právní znalosti, postačí laická představa. Tak např. normativním znakem skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ je institut „vyživovací povinnosti“ převzat z rodinného práva. Pachatel nemusí vědět, jaké funkce plní vyživovací povinnost, jaké jsou druhy vyživovací povinnosti, jaké právní předpisy upravují vyživovací povinnost.

Pokud jde o objekt trestného činu, který není zpravidla v ustanoveních zvláštní části výslovně vyjádřen, postačí, zná-li v takových případech pachatel ostatní znaky v zákoně uvedené, z nichž se objekt trestného činu dovozuje. Nelze totiž očekávat od neprávnicka, aby měl jasnou představu o otázkách, které jsou mnohdy i v nauce sporné.

U trestných činů, u kterých je pojmovým znakem ohrožení (např. obecné ohrožení dle § 272 TZ), stačí, zahrnuje-li zavinění možnost poruchy (nebezpečí), a není třeba, aby se vztahovalo na poruchu samu. Např. v obecném ohrožení vzniku požáru postačí, zamýšlí-li pachatel vydat požárem lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví anebo cizí majetek, není však třeba, aby zamýšlel požárem lidi usmrtit nebo jim způsobit těžkou újmu na zdraví. Zavinění ve vztahu k poruše (např. k smrti) nutně v sobě zahrnuje zavinění ve vztahu k ohrožení. Zavinění ve vztahu k ohrožení, však nezahrnuje zavinění ke způsobení poruchy. Zamýšlí-li např. pachatel ohrozit někoho na životě, nemusí přitom zamýšlet jeho smrt.

Pokud ke znakům uvedeným ve zvláštní části patří i znak vyjadřující nedostatek dovolení (např. v § 160- „jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělém přerušení těhotenství“, nebo např. § 251 – „neoprávněně“) musí se vztahovat zavinění i na tuto okolnost.

Není-li takový znak ve skutkové podstatě uveden, nemusí mít pachatel o nedovolenosti takového jednání žádnou představu. Stačí, že jeho zavinění kryje jen znaky skutkové podstaty uvedené v zákoně, z nichž protiprávnost vyplývá.

Nepochybné je, že pachatel nemusí vědět o trestnosti svého činu. Platí tedy zásada, že neznalost zákona neomlouvá (*ignorantia iuris non excusat.*)

Složka vědomostní a volní, nemusí odpovídat přesně objektivní realitě. Představa pachatele se nemusí vždy beze zbytku krýt s výsledkem jeho jednání. Znaky uvedené v zákoně určují rámec, v němž mohou být okolnosti skutečně existující nahrazeny v představě pachatele (ve volní složce) jinými nebo doplněny. (např. při krádeži nelze u zloděje předpokládat, aby věděl, kolik věcí skrývá odcizená taška a kolik peněz je v odcizené peněžence. Pachatel zpravidla odcizí peněženku pro její obsah, přičemž jeho představa o konkrétním obsahu peněženky vždy neodpovídá objektivní realitě)

Jestliže však rozpor mezi skutečností a pachatelovou představou o ní překročí uvedený rámec zákonných znaků trestného činu, tj. pachatel se mýlí v podstatných rysech, pak tato skutečnost již není kryta zaviněním (např. pachatel obviněný z trestného činu pohlavního zneužívání dle § 187 se domníval, že jeho třináctileté partnerce je čtrnáct let).

Chybí-li zavinění, třeba jen ve vztahu k jedinému ze znaků, na něž se musí vztahovat, není skutková podstata naplněna po subjektivní stránce a je tedy vyloučena trestní odpovědnost za takový čin.

Zavinění tu musí být rovněž v době činu. Představy a vůle pachatelova, které tu nebyly v době činu, jsou pro zavinění nerozhodné. (tak např. někdo z neopatrnosti odhodí zápalku, od níž se později vznítí stoh slámy. Ani pachatel, který se to později dověděl, byl s tím srozuměn, nešlo by o úmysl. Pachatel by byl trestně odpovědný za zavinění nedbalostní (kulpózní).

Jako každý znak skutkové podstaty trestného činu jsou znaky subjektivní stránky předmětem dokazování. Závěr o tom, zda skutek je zaviněný či nikoli a pokud je zaviněný, o jakou formu zavinění jde, musí být podložen skutkovým zjištěním na podkladě dokazování, právě tak jako závěr o objektivních znacích trestného činu.

Obtíže při dokazování subjektivní stránky trestného činu vyplývají již z toho, že samotné zjišťování zavinění, resp. jiných subjektivních stavů, je nesnadné, neboť předmětem dokazování jsou skutečnosti vnitřního života pachatele, které jiné osoby nemohou pozorovat, takže přímým důkazem mohou být často jen výpovědi obviněného (ať již skutek přizná či popírá). Okolnost subjektivního charakteru lze často dokazovat jen nepřímou z okolností objektivní povahy (např. ze způsobu jednání), ze kterých se dá podle zásad správného myšlení

usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem.

Při zjišťování subjektivního stavu není možné dojít k alternativnímu závěru o zavinění. Orgány činné v trestním řízení musí přesně zjistit, zda skutek je zaviněný či nikoli, a pokud je zaviněný, musí přesně zjistit formu zavinění. V řadě případů bude nutné zavinění obviněného, které je určujícím kritériem pro použití právní kvalifikace a tím i pro konkrétní výměru trestu, dokazovat nepřímo, pomocí rozboru a hodnocení nepřímých důkazů, kterými jsou například:

- ✓ povaha nástroje použitého k útoku,
- ✓ způsob použití nástroje a intenzita útoku,
- ✓ místo zásahu na těle poškozeného (např. zda úder byl veden proti místům, kde se nacházejí důležité orgány pro život člověka)
- ✓ způsob jednání obviněného
- ✓ vztah obviněného k poškozenému
- ✓ osobní vlastnosti obviněného.

Nepovinné znaky vztahující se k subjektivní stránce

Motiv (pohnutka) – je možno nazvat vnitřní podnět, který vedl pachatele k rozhodnutí trestný čin spáchat, ať byl provázen city libosti či nelibosti. Motiv lépe pomáhá pochopit důvod a zhodnotit smysl trestného činu. Význam motivu či pohnutky je v trestním právu neobyčejně značný, třebaže motiv jen výjimečně charakterizuje přímo skutkovou podstatu trestného činu. Tak například čin trestný podle § 140 odst. 3) písm. j) je spáchán z jiné zavrženíhodné pohnutky, čin podle § 146 odst. 2), písm. e) – pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, národnost, politické přesvědčení, atd. Některé motivy jsou pro svůj význam posuzovány podle zákona jako polehčující nebo naopak přitěžující okolnosti. Např. polehčující okolností je § 41 písm. c) – pod tlakem závislosti nebo podřízenosti, písm. d) – pod vlivem hrozby nebo nátlaku, písm. e) – pod vlivem tíživých osobních nebo rodinných poměrů, které si sám nezpůsobil. Přitěžující okolností pak, „ spáchal-li trestný čin z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky“ dle 42 písm. b).

Účel (cíl) – je to, co pachatel usiluje svým činem vyvolat. Tak trestný čin vyzvědačství předpokládá jednání s cílem vyrazit informaci utajovanou cizí moci dle § 316 odst. 1). Kde čin musí být spáchán k určitému účelu, nestačí dolus eventualit ale úmysl přímý (dolus directus), kde pachatel tento následek přímo chtěl. To platí, jen pokud termín úmysl nevyjadřuje sám účel, jak je tomu patrně v případě § 329 – zneužití pravomoci úřední osoby – „v úmyslu opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch“. Účel trestného činu je podstatnou složkou nutné obrany a krajní nouze. Mezi polehčujícími okolnostmi má vztah k účelu trestného činu ustanovení § 41 písm. g)., při spáchání trestného činu při odvracení útoku nebo nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, neboť účelem trestného činu tu bylo zajisté odvrátit hrozící útok nebo nebezpečí.

Zavinění lze schematicky znázornit do tabulky podle zastoupení složky vědomostní a volní

		složka volní chtěl, byl srozuměn	složka vědomostní věděl, nevěděl
ÚMYSL	PŘÍMÝ §15 odst. 1), písm. a)	+	+
		chtěl	jestliže chtěl, musí i vědět
	NEPŘÍMÝ §15 odst. 1), písm. b)	+	+
		srozuměn	věděl
NEDBALOST	VĚDOMÁ § 16 odst. 1), písm. a)	-	+
		<u>nechtěl</u> ale spoléhal	věděl
	NEVĚDOMÁ § 16 odst. 1), písm. b)	-	-
		nechtěl	nevěděl, ač vzhledem k okolnostem a osobním poměrům vědět měl a mohl (neznalost zákona neomlouvá)

Zavinění proto bude mít i nadále dvě základní formy:

úmysl (§ 15) - přímý § 15 odst. 1) písm. a)

- nepřímý § 15 odst. 1) písm. b)

nedbalost - vědomá § 16 odst. 1) písm. a)

- nevědomá § 16 odst. 1) písm. a)

- hrubá nedbalost § 16 odst. 2)

§ 15 Úmysl

(1) Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

- a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo
- b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn

(2) Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.

Podle vztahu pachateli vůle k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem rozeznává TZ úmysl přímý [§ 15 odst. 1 písm. a)] a úmysl nepřímý (eventuální)[§ 15 odst. 1 písm. b)]. V obou případech je si pachatel vědom toho, že svým činem může způsobit protiprávní následek.

§ 16 Nedbalost

(1) Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

- a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo
- b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

(2) Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Na rozdíl od zavinění ve formě úmyslu pachatel při **zavinění z nedbalosti nechce způsobit následek** škodlivý pro společnost ani s jeho způsobením nesouhlasí (není s ním smířen). **Předpokladem zavinění z nedbalosti však je buď vědomost pachatele o možnosti, že trestněprávně relevantní následek způsobí [§ 16 odst. 1 písm. a)], nebo u něho sice taková vědomost není, ale při zachování potřebné míry opatrnosti pachatel takovou vědomost mít měl a mohl [§ 16 odst. 1 písm. b)].**

Nedbalost se proto bude členit na nedbalost vědomou a nedbalost nevědomou, [nový trestní zákoník bude i nadále postihovat tzv. nevědomou nedbalost, což je aktuální zejména u trestných činů v dopravě.] § 16 odst. 1 písm. a) a b).

Příklad: řidič motorového vozidla, který vjede do nerozlišené křižovatky a nedá přednost vozidlu přijíždějícímu zprava, způsobí dopravní nehodu a řidiči druhého motorového vozidla ublíží na zdraví, protože spoléhal (riskoval a spěchal), že projede křižovatku včas (**nedbalost vědomá**).

Stejná situace jako viz výše, s tím rozdílem, že při pozdějším výslechu řidič doznal, že pravidlo pravé ruky vůbec nezná (ač o tom, vzhledem k okolnostem a osobním poměrům vědět měl a mohl – jako řidič toto pravidlo měl znát) je zaviněním s **nedbalostí nevědomou**.

Některé trestné činy (např. hospodářské, proti životnímu prostředí § 297 – neoprávněné vypuštění znečišťujících látek) jsou **stíhatelné jen v případě tzv. hrubé nedbalosti** (§ 16 odst. 2), kterou dřívější zákon dosud neznal a která **není podle nové úpravy zvláštním druhem nedbalosti vedle vědomé a nevědomé nedbalosti, ale jen vyjádřením míry nedbalosti požadované trestním zákonem, a to ať už jde o nedbalost vědomou či nevědomou. Hrubá nedbalost** není buď vůbec v zahraničních právních řádech definována, což by v našich podmínkách působilo zřejmě potíže, anebo je vymezena tak, že si při ní je pachatel vědom možností, že tu jsou skutečnosti zakládající trestní odpovědnost za jím spáchaný čin nebo že způsobí výsledek v zákoně uvedený. Podrobíme-li tuto definici bližšímu rozboru, je zřejmé, že s určitou (§ 16 odst. 1 písm. a) výhradou odpovídá naší definici vědomé nedbalosti

V důsledku toho trestní zákon vymezuje definici hrubé nedbalosti (§ 16 odst. 2), jíž se rozumí vyšší stupeň intenzity nedbalosti, ať již vědomé či nevědomé, a to na základě přístupu (postoje) pachatele k požadavku **náležité opatrnosti, který svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.**

Zpřesněny jsou také některé nedbalostní trestné činy, u kterých bude nadále rozlišováno i mezi hrubou a lehkou nedbalostí (např. trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti podle § 221, trestný čin způsobení úpadku podle § 224, trestný čin poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti podle § 276, trestný čin zanedbání péče o zvíře z nedbalosti podle § 303, § 232 poškození záznamu v počítačovém systému... atd.) v návaznosti na § 16 odst. 2, který upravuje pojem „**hrubé nedbalosti**“ a to i přitom, že je třeba si uvědomit, že obecně vědomá nedbalost neznamená nutně vyšší míru zavinění než nedbalost nevědomá.

Význam omylu v trestním právu:

Význam omylu v trestním právu úzce souvisí se subjektivní stránkou. Omylem v trestním právu rozumíme neshodu pachatelova vědění jeho vnímání, jeho představy se skutečností, ať již proto, že si pachatel vůbec neuvědomil nějakou skutečnost, nebo proto, že měl o ní představu nesprávnou.

Tato neshoda se může týkat jak **okolností skutkových: - skutkový omyl,**
tak **ustanovení právních - právní omyl.**

Z jiného hlediska rozlišujeme **omyl:**

- kdy člověk se mýlí o skutečnosti či okolnosti zda tu je – **pozitivní,**

- či se člověk mylí o skutečnosti, zda tu není – negativní.

§ 18 Omyl skutkový

(1) Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je

znakem trestného činu, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti. (skutkový omyl negativní - neznalost)

(2) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky mírnějšího úmyslného trestného činu, bude potrestán jen za tento mírnější trestný čin, nejde-li o trestný čin spáchaný z nedbalosti. (skutkový omyl pozitivní)

(3) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky přísnějšího úmyslného trestného činu, bude potrestán za pokus tohoto přísnějšího trestného činu. (skutkový omyl pozitivní)

(4) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti. (omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost)

Zákon upravuje v souladu s požadavky praxe i **skutkový omyl (§ 18)**, který se dosud vyvozoval z ustanovení upravujících subjektivní stránku trestného činu. Nová úprava obsahuje **vymezení jak pozitivního, tak i negativního skutkového omylu.**

Skutkový omyl

Je zde tehdy, jestliže pachatel měl nesprávnou představu o skutečnostech podmiňujících jeho trestní odpovědnost;

1) buď je neznal - §18 odst. 1) – skutkový omyl negativní,

2) nebo je naopak mylně předpokládal - § 18 odst2) – skutkový omyl pozitivní

Neznalost uvedených skutečností musí mít vliv na trestní odpovědnost, především pokud jde o formy zavinění, které vyžadují vědomí pachatele o nich. To platí především o úmyslu přímém, nepřímém a nedbalosti vědomé stačí vědomí možnosti vyvolání těchto skutečností jednáním pachatele. Nezná-li pachatel některou rozhodnou skutečnost, nemůže být odpovědný za úmyslný trestný čin. Odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti přichází v úvahu tehdy, lze-li v omylu spatřovat nedbalost; odpovědnost za čin spáchaný z nedbalosti skutkový omyl nevylučuje, neboť znalost rozhodných skutečností tu není znakem zavinění. Nedbalost tu může být právě v tom, že se pachatel mylil. Tyto zásady platí o všech

skutečnostech, k nimž se zavinění váže, bez rozdílu, zda jde o základní nebo kvalifikovanou skutkovou podstatu

Skutkový omyl negativní (§ 18 odst. 1)

Podle právní úpravy vylučuje trestní odpovědnost za úmyslný čin, což nevylučuje odpovědnost pachatele za trestný čin spáchaný z vědomé nedbalosti. O skutkový omyl negativní jde tehdy, jestliže pachatel nezná nějakou okolnost patřící ke znakům trestného činu, nezná okolnost podmiňující jeho trestní odpovědnost (pachatel střílí do křoví v domnění, že je tam zvěř, ve skutečnosti střílí na člověka; osoba vezme omylem cizí kufr domnívající se, že jde o její vlastní kufr). Skutkový omyl u kulpózních trestných činů proto vylučuje odpovědnost jen tehdy, když pachatel vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům správnou představu o věci neměl a buď ji mít nemohl, nebo nebyl povinen ji mít. (pokud by tedy pachatel střelil po zvěři do křoví a zasáhl člověka, je vyloučena jeho trestní odpovědnost za vraždu, nikoliv za zranění či usmrcení z nevědomé nedbalosti). Problematický může být případ, kdy pachatel nezná skutečnost vylučující jeho trestní odpovědnost, jako například u důvodů beztrestnosti osobní povahy, jako vztah blízké osoby v případech nadržování § 366, nepřekažení trestného činu § 367 nebo neoznámení trestného činu dle § 368, neboť důvodem beztrestnosti je tu respektování přátelských citů, které nepřichází v úvahu, je-li blízký poměr jednajícím neznám.

Skutkový omyl pozitivní - § 18 odst. 2), 3)

Vzniká tehdy, když pachatel podnikl jednání v úmyslu spáchat trestný čin v představě, že existují všechny znaky skutkové podstaty, ale ve skutečnosti některý znak chybí (§ 18 odst. 2) např. pachatel se mylně domnívá, že udává padělané peníze nebo si přisvojuje cizí věc).

Pachatel mylně předpokládal neexistující důvody přísnější trestní odpovědnosti (§ 18 odst. 3) jako Např. pachatel chtěl ze sbírky odcizit vzácný originál značné ceny a způsobit tím značnou škodu; ve skutečnosti odcizil daleko méně hodnotnou kopii. Bude podle okolností odpovědný za pokus krádeže, provázený způsobením značné škody dle § 205 odst. 1), 4) písm. c). V těchto případech je odůvodněna trestní odpovědnost pachatele za pokus nebo přípravu za podmínek uvedených v ustanovení § 20, 21 TZ. Nebo další příklad (pachatel

útočce na úřední osobu se mylně domníval, že jeho spolupachatel měl u sebe zbraň, a proto bude postižen pro pokus trestného činu podle § 21 k § 325 odst. 1)2) písm. a) TrZ).

Nezpůsobilý pokus je také případ pozitivního skutkového omylu (viz. část o přípravě a pokusu trestného činu).

Omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost - § 18 odst. 4)

Trestní zákoník upravuje i negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost ale nevymezuje tradiční zvláštní případy skutkového omylu, když takové úpravy nejsou obvyklé ani v zahraničních úpravách. Tyto případy nečiní v praxi potíže, neboť užívaná řešení jsou vypracovaná trestněprávní naukou. Jestliže se pachatel mylně domnívá, že tu jsou skutečnosti odůvodňující nutnou obranu nebo krajní nouzi, bude odpovědný nejvýše za trestný čin nedbalostní. Pozitivní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost má tedy stejné trestně právní účinky jako negativní omyl o znacích skutkové podstaty trestného činu

Případem pozitivního omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost (§ 18 odst. 4) je tzv. putativní obrana, kdy se pachatel domnívá, že zde jsou skutečnosti odůvodňující nutnou obranu, ač ve skutečnosti jde např. o útok ze žertu, který on pokládá za vážný. V tomto případě může přicházet v úvahu jeho trestní odpovědnost nejvýše za nedbalostní trestný čin, přičemž je to současně i polehčující okolností dle § 41 písm. g).

§ 19 Omyl právní

(1) Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat.

(2) Omylu bylo možno se vyvarovat, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží.

V trestním zákoníku je upraven i **právní omyl** (v závislosti, zda se ho mohl nebo nemohl pachatel vyvarovat) **jako okolnost snižující nebo vylučující trestní odpovědnost** (§ 19). Právní omyl má význam zejména ve vztahu k blanketním skutkovým podstatám, kdy požadavek konkrétní znalosti zákonné úpravy (např. u deliktů hospodářských, celních atd.) může být např. pro cizince neúměrně přísný, a ne vždy je možné vycházet z míry zavinění činu. **V zásadě by neměl být trestný ten, kdo jednal v omluvitelném právním omylu,**

(§ 19 odst. 1) přičemž podstatou by mělo být zkoumání, zda se pachatel mohl právního omylu vyvarovat.

Konstrukce tohoto ustanovení požaduje jako podmínku trestní odpovědnosti pachatele jeho právní omyl negativní, a to omyl neomluvitelný (tj. omyl, jehož se pachatel mohl vyvarovat). Naopak omyl omluvitelný (tj. omyl, jehož se nemohl pachatel vyvarovat) vylučuje pachatelovo zavinění, tudíž i jeho trestní odpovědnost.

Na rozdíl od negativního omylu skutkového, který nevylučuje nevědomou nedbalost, má negativní právní omyl omluvitelný v tomto směru dopady absolutní, tzn., že vylučuje obě formy zavinění (srov. slova „nejedná zaviněně...“). Naopak půjde-li o omyl neomluvitelný, bude pachatel trestně odpovědný za příslušný úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti, nikoli jen za nedbalost, jako je tomu u omylu skutkového negativního. Tento rozdílný právní dopad plyne z různé povahy obou omylů jako skutkového a jako právního.

Pro takové případy zákon zmírňuje trestnost cestou polehčující okolnosti uvedené v § 41 písm. h) trestního zákoníku, a to podle konkrétní povahy důvodů, jež vylučovaly 12možnost považovat takový právní omyl za omluvitelný (např. v případě, kdy pachatel spáchal trestný čin krátce poté, co nastoupil nové zaměstnání a nestačil se ještě důkladně seznámit s příslušnými právními předpisy, jak bylo jeho povinností).

SHRNUTÍ

Konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění:

Při určování formy zavinění je nutno postupovat následovně:

- ✓ forma zavinění je u příslušné skutkové podstaty výslovně uvedena – úmysl, nedbalost, hrubá nedbalost
- ✓ zavinění je vyjádřeno slovy – „byť i z nedbalosti“ – může být zavinění buď úmyslné, nebo z nedbalosti

- ✓ zavinění je vyjádřeno slovy – „byť i z hrubé nedbalosti“ – zavinění je úmyslné a hrubá nedbalost
- ✓ zavinění je vyjádřeno slovy „z hrubé nedbalosti“ – hrubá nedbalost dle 16 odst. 2) TrZ
- ✓ zavinění není uvedeno – platí, že použijeme výkladové pravidlo § 13 odst. 2) TrZ, musí být zavinění úmyslné
- ✓ u kvalifikovaných skutkových podstat použijeme pro určení zavinění viz § 17 výše

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte skutkovou podstatu trestného činu a její význam.
2. Vysvětlete, jakým způsobem setřídí skutkových podstat.
3. Uveďte znaky skutkové podstaty a jejich význam.
4. Kdo je pachatelem trestného činu.
5. Kdo je spolupachatel trestného činu.
6. Kdo je nepřímý pachatel
7. Co je skutkový a právní omyl.

5.3 Vývojová stádia trestné činnosti

5.3.1 Obecný výklad

Ochrana společnosti před páchaním trestných činů vyžaduje, aby trestem byl postižen nejen ten, kdo již dokoná trestný čin, který si předsevzal, ale v určitých nebezpečnějších případech i ten, kdo podnikne jednání, které zatím jen směřuje, byť i vzdáleně, k spáchání trestného činu (příprava trestného činu podle § 20), anebo kdo již bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu, a tedy se pokusí spáchat trestný čin, který si předsevzal (§ 21).

Stará úprava přípravy i pokusu trestného činu se v zásadě osvědčila, neboť umožňuje přesně rozlišovat přípravu k trestnému činu od jeho pokusu, kdy za pokus je v praxi považováno jen takové jednání, které již na rozdíl od přípravy bezprostředně směřuje k jeho dokonání, a proto se s úpravou vyplývající ze zavedení formálního pojetí trestného činu přebírá do nového trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že příprava k trestnému činu i jeho pokus bývají i menší závažnosti než dokonáný trestný čin, zákon umožňuje v § 58 odst. 5 použití v širší míře než v jiných případech mimořádného snížení trestu odnětí svobody.

Trestný čin je dokonán, jestliže jsou splněny všechny znaky daného trestného činu v zákoně uvedené. V těchto případech je spáchání trestného činu záležitostí velmi krátké doby či několika okamžiků. V jiných případech uskutečnění pachatelova úmyslu spáchat trestný čin prochází jednotlivými stupni, které označujeme jako vývojová stádia trestného činu. V jejich rámci rozlišujeme přípravu, pokus a dokonáný trestný čin.

Toto rozdělení je důležité zejména proto, že ne vždy se pachateli podaří trestný čin dokonat. Někdy čin nepřekročí pouhou přípravu nebo pokus. Účinná ochrana společenských vztahů však vyžaduje, aby i jednání, jehož se pachatel dopustil v úmyslu způsobit následek uvedený v zákoně, bylo v závažnějších případech postiženo, třebaže trestný čin nebyl dokonán.

Nezávažnější je dokonáný trestný čin. Je to jednání, které naplňuje všechny zákonné znaky trestného činu. Při rozhodování otázky, zda pachatel dokonal trestný čin, je třeba vyjít ze skutkové podstaty trestného činu. Zákonodárce považuje za dokonáný trestný čin někdy i případy, kdy jednání které je pouhým pokusem či přípravou (§ 144 – účast na sebevraždě – „jiného pohne“, „pomáhá“, „došlo-li alespoň k pokusu“, § 331 – přijetí úplatku – „si dá slíbit

úplatek“, § 338 – osvobození vězně – jeho útěk organizuje, navádí, připravuje apod.). Jedná se o tzv. delikty předčasně dokonané, které představují fikci, že jednání fakticky přípravná nebo pokusná jsou právně dokonány trestnými činy. Činí tak pro zvláštní společenskou škodlivost těchto jednání, nebo i z jiných důvodů například aby stanovil nižší trestní sazbu.

O vzájemném poměru přípravy, pokusu a dokonání platí, že se pachateli přičítá jen nejzávažnější forma, tedy forma bližší dokonání (viz. v kapitole o důvodech souběh vylučujících - konzumpce u vícečinného souběhu). Pokus a příprava jsou v dokonáném trestném činu zahrnuty a zvláště se nepřičítají – viz. § 39 odst. 4) – ne dvakrát k tíži, nebo ve prospěch pachatele.

Od dokonání trestného činu je třeba u některých trestných činů odlišovat ukončení trestné činnosti. Tak např. při pokračování v krádeži je trestný čin dokonán naplněním všech znaků dané skutkové podstaty již při prvním útoku, avšak trestná činnost tu pokračuje dále a je ukončena až posledním útokem, který tvoří součást pokračování. Podobně je tomu i trestných činů hromadných (§ 279 odst. 3), písm. b) – hromadí. Při trestném činu trvajícím je trestný čin ukončen až odstraněním protiprávního stavu (např. § 171 – omezování osobní svobody – „bez oprávnění brání“ – tedy kdy skončí bránění v osobní svobodě). U loupeže dle § 173 je trestný čin dokonán použitím násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí, aniž došlo ke zmocnění se cizí věci. Trestný čin je ukončen zmocněním se cizí věci. Všechna stádia předcházející dokonání trestného činu přicházejí v úvahu jedině v úmyslné formě a u úmyslných trestných činů.

5.3.2 Příprava trestného činu – § 20

§ 20 Příprava

(1) Jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu (§ 14 odst. 3), zejména v jeho organizování, opatrování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, sročení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu, je přípravou jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvláště závažného zločinu.

(2) Příprava je trestná podle trestní sazby stanovené na zvláště závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného.

(3) Trestní odpovědnost za přípravu k zvláště závažnému zločinu zaniká, jestliže pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího k spáchání zvláště závažného zločinu a

- a) odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, nebo
- b) učinil o přípravě k zvlášť závažnému zločinu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, mohlo být ještě odstraněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

(4) Je-li na činu zúčastněno více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti za přípravu pachatele, který takto jednal, je-li čin dokonán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

(5) Ustanovením odstavců 3 a 4 není dotčena trestní odpovědnost pachatele za jiný dokonáný trestný čin, který již jednáním uvedeným v odstavci 1 spáchal.

Příprava je prvním trestněprávně relevantním stadiem od pojetí úmyslu spáchat trestný čin ke spáchání trestného činu. Pouhá myšlenka nebo projev úmyslu spáchat trestný čin – nemůže být ještě trestným činem. **Příprava k trestnému činu je v trestním zákoně vymezena jednak obecně jako úmyslné vytváření podmínek pro spáchání trestného činu, jednak zákon demonstrativně vyjmenovává jednotlivé způsoby přípravného jednání.**

Formy přípravy:

- ✓ organizování trestného činu
- ✓ opatrování a přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání
- ✓ spolčení,
- ✓ sročení
- ✓ návod,
- ✓ pomoc.

Jde o jednání, která nejsou uvedena ve znacích skutkové podstaty (až na výjimky – viz delikty předčasně dokonané) a tato jednání nesměřují bezprostředně k dokonání trestného činu. K jednotlivým pojmům – organizování, návod pomoc, bude pojednáno v kapitole o účastenství.

Spolčení – je dohoda *dvou a více osob o budoucím* spáchání úmyslného trestného činu, tedy na budoucím spolupachatelství a směřuje k individuálnímu určitému trestnému činu.

Obsahem spolčení je buď budoucí spolupachatelství, nebo u jedněch členů spolčení je to budoucí pachatelství (spolupachatelství), u druhých budoucí organizátorství nebo pomoc. Budoucí trestný čin nemusí být dohodnut do podrobností.

Srocení – je **shluk alespoň tří osob**, k němuž došlo třeba i bez výslovné dohody, který je **zaměřen k individuálně určitému násilnému trestnému činu**.

Jiné úmyslné vytváření podmínek pro spáchání trestného činu – vždy za předpokladu, že nedošlo k pokusu ani dokonán trestného činu.

(pachatel shromažďuje informace o osobě, kterou chce vzít jako rukojmí; pachatel se ukryje v obchodním domě, aby až zaměstnanci odejdou, otevřel trezor s tržbou a odcizil peníze, vyhledává společníky, se kterými chce vytvořit skupinu padělatelů peněz apod.)

Z toho je zřejmé, že příprava směřuje:

- 1) buď jen k trestnému činu téže osoby (např. opatřování prostředků pro vlastní trestný čin)
- 2) nebo jen k trestnému činu jiné osoby (např. návod nebo pomoc)
- 3) nebo k trestnému činu vlastnímu i osoby jiné (spolčení).

Příprava je jednání úmyslné. Úmysl musí zahrnovat všechny skutečnosti, které tvoří znaky toho způsobu přípravy, o který jde. Znakem přípravy je také zaměření k individuálně určitému trestnému činu a i k tomu musí směřovat pachatelův úmysl (např. návodce musí úmyslně vyvolat rozhodnutí k trestnému činu určenému individuálními znaky).

Trestnost přípravy

Obecná trestnost přípravy u zvláště závažných trestných činů jenahrazena úpravou, která připouští **trestnost tohoto stadia trestné činnosti pouze v případech uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku** nebo v jiných zákonech vymezujících trestné činy, avšak **jen pokud jde o zvláště závažný zločin (§ 14 odst. 3)**. Vychází se ze zásady, čím společensky závažnější je trestný čin, tím širší škála vývojových stadií by měla podléhat trestnosti. Toto

zúžení trestnosti přípravy, týkající se posuzování viny i ukládání navazujících sankcí, odpovídá úpravám v jiných zemích.

Při přípravě k zvlášť závažnému zločinu je zachována trestnost nezpůsobilé přípravy, aniž by byla rozlišována absolutně a relativně nezpůsobilá příprava, neboť pro toto rozlišení by se v zákoně zřejmě nenašla uspokojivá forma. Případy, u nichž **nezpůsobilost přípravy sám pachatel nerozpozná, by měly zůstat nepotrestány**, jak to vyplývá z ustanovení § 46 odst. 2 o upuštění od potrestání, nebo by **měly být potrestány výrazně mírněji podle § 58 odst. 5** o mimořádném snížení trestu odnětí svobody. Tím je u nezpůsobilé přípravy uplatněn stejný způsob řešení jako u nezpůsobilého pokusu.

Zánik trestnosti přípravy

Dikce zdůrazňuje **dobrovolné upuštění** od dalšího jednání směřujícího k spáchání zvlášť závažného zločinu, které se vztahuje jak k odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, tak k učinění oznámení o přípravě k zvlášť závažnému zločinu v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, mohlo být ještě odstraněno. **Tím je odstraněna možnost, kterou připouští trestní zákon, že pachatel sice dobrovolně učiní o přípravě oznámení ve smyslu písm. b), ale zároveň neupustí od dalšího jednání směřujícího k spáchání zvlášť závažnému zločinu**, a přesto se na něho bude vztahovat ustanovení o dobrovolném upuštění od přípravy.

V případě zániku trestní odpovědnosti přípravce, jde-li o přípravné jednání více osob, je třeba vykládat pojem „odstranil nebezpečí“ nejen ve vztahu k nebezpečí, jež vzniklo z jeho vlastního jednání, ale i ve vztahu k nebezpečí, které vzniklo z jednání ostatních, a to bez ohledu na to, zda se o toto další nebezpečí přičinil. Pokud se však na činu podílí více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti přípravy pachatele, který takto jednal, je-li čin dokonán nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

5.3.3 Pokus trestného činu:

§ 21 Pokus

(1) Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.

(2) Pokus trestného činu je trestný podle trestní sazby stanovené na dokonání trestný čin.

(3) Trestní odpovědnost za pokus trestného činu zaniká, jestliže pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu a

- a) odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu trestného činu, nebo
- b) učinil o pokusu trestného činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu trestného činu, mohlo být ještě odstraněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

(4) Je-li na činu zúčastněno více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti za pokus pachatele, který takto jednal, je-li čin dokonán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

(5) Ustanovením odstavců 3 a 4 není dotčena trestní odpovědnost pachatele za jiný dokonání trestný čin, který již jednáním uvedeným v odstavci 1 spáchal.

Podle trestního zákoníku je trestnost pokusu (§ 21) zachována u všech kategorií trestných činů (**tím nebude dotčena trestnost činů předčasně dokonáných ve formě pokusu** – viz obecný výklad výše).

Při právní úpravě pokusu trestného činu **je zachována trestnost nezpůsobilého pokusu** (viz formy pokusu), aniž by byl rozlišován absolutně a relativně nezpůsobilý pokus, neboť pro toto rozlišení by se v zákoně zřejmě nenašla uspokojivá forma. Případy, u nichž nezpůsobilost pokusu sám pachatel pro značně nerozumný přístup a pošetilost nerozpozná, by měly zůstat nepotrestány, jak to vyplývá z ustanovení § 46 odst. 2 o upuštění od potrestání, nebo by měly být potrestány výrazně mírněji podle § 58 odst. 5 o mimořádném snížení trestu odnětí svobody.

Pokus je obecnou formou trestné činnosti. Pachatel je za pokus trestně odpovědný přesto, že nenaplnil všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Na rozdíl od přípravy je pokus obecně trestný, tzn. ve vztahu ke všem trestným činům.

Pokus můžeme charakterizovat jako jednání, které se **vyznačuje těmito znaky**:

- jednání pro společnost škodlivé
- jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu
- jednání úmyslné
- nedostatek účinku (následku), tedy chybí dokonání.

K jednotlivým znakům pokusu:

1. jednání pro společnost škodlivé - viz pojem trestného činu, zločinu a přečinu

2. jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu

Takové jednání zahrnuje dva případy:

a) Pachatel započal uskutečňovat jednání popsané ve skutkové podstatě trestného činu, o jehož dokonání se pokouší, tedy začal naplňovat objektivní stránku trestného činu. To znamená, že pachatel již bezprostředně ohrožuje předmět útoku a tím i objekt **12** (např. pachatel začal škrtit svoji oběť v úmyslu ji způsobit smrt, ale k dokonání nedošlo, protože byl vyrušen). **Jde o začátek provádění trestného činu** podle objektivní teorie pokusu.

b) Kdy pachatel sice nezapočal s jednáním popsaným ve skutkové podstatě trestného činu, avšak jeho jednání má bezprostřední význam pro dokonání trestného činu z jiných důvodů. Je zpravidla v nejužší časové spojitosti s následkem (tzv. časová určenost pokusu), který měl nastat, a zpravidla je pácháno na místě, kde měl být trestný čin dokonán. Sem můžeme zařadit tyto případy:

a) Pachatel odstraňuje poslední rozhodnou překážku bránící dokonání (např. pachatel vylomil zámek dveří při krádeži vloupáním do bytu a byl při tom přistižen, nebo zneškodnil psa, který hlídal objekt apod.). Podstatné je, že začal odstraňovat poslední rozhodnou překážku, nikoli předposlední (byla by to příprava).

b) Je to jednání za situace, kdy mezi objektem trestného činu a možným následkem tohoto činu poslední překážka není (např. pachatel vytlačil z otevřené garáže auto s úmyslem jej ukrást a odjet s ním, avšak byl přistižen majitelem a bylo mu v tom zabráněno).

Poslední rozhodnou překážkou je myšlena překážka v materiálním slova smyslu, bez jejíhož odstranění v konkrétním případě nelze začít naplňovat příslušnou skutkovou podstatu, natož dokonat trestný čin. Požadavek že musí jí o překážku „poslední“, vychází z podstaty pojmu „bezprostřednosti“ v běžném významu tohoto slova. Odstraňování poslední nerozhodné překážky je rovněž trestné stejně, jako odstraňování překážky rozhodné, ale musí být tato činnost v časové spojitosti s odstraňováním dřívější překážky nerozhodné. Je-li totiž trestné jako pokus odstraňování poslední překážky rozhodné, tím spíše bude pokusem i odstraňování překážky nerozhodné, neboť pravděpodobnost nastoupení následku dokonaného deliktu je v druhém případě větší. **Dalším pomocným kritériem** pro posouzení, zda jednání má bezprostřední význam pro dokonání trestného činu, **je i použití prostředků** k uskutečnění trestného činu (např. použití paklíče, nikoli pouhé jeho opatření – příprava), a **působení na hmotný předmět útoku** (pachatel spoutal svoji oběť v úmyslu ji později usmrtit).

Pomocným kritériem pokusu je časová a místní určenost, které spoluurčují, že jednání pachatele má bezprostřední význam pro dokonání trestného činu, avšak nemusí být dány kumulativně (např. pachatel uloží na nádraží časovanou bombu, přičemž k výbuchu může dojít až později).

Časová určenost spočívá v tom, že jednání je v časové spojitosti s následkem, který měl nastat, když činnost je tak rozvinuta, že lze již očekávat dokonání trestného činu (pachatel podnikl vše, co je nezbytné k tomu, aby mohl přikročit k jednání, popsanému ve skutkové podstatě, nebo k tomuto jednání již přímo směřuje).

Místní určenost je případ, kdy pachatel dospěl ve vývoji trestného činu tak daleko, že se nalézá na místě činu (vrah se ukryl na místě, kde hodlal usmrtit svou oběť, zloděj vešel do cizího bytu).

3. Jednání úmyslné

V obsahu úmyslu není rozdíl mezi pokusem a dokonaným trestným činem. Úmysl zahrnuje všechny skutečnosti, které tvoří znaky skutkové podstaty. Postačí i úmysl nepřímý. **Z toho vyplývá, že pokus vyžaduje úmysl a je trestný jen u trestných činů úmyslných** (např. míření zbraní na jiného s cílem ho vystrašit, nikoli s úmyslem ho zabít, není pokusem trestného činu vraždy).

4. Nedostatek účinku (následku)

Pokus vyvolává jen nebezpečí způsobení takového následku, který předpokládá skutková podstata (např. pokus vraždy není spojen s usmrcením oběti, ale s nebezpečím jejího usmrcení). Nechybí však jakýkoli následek, ale ten následek, který předpokládá skutková podstata. Kromě následku může **u pokusu i chybět výjimečně i jednání**, které charakterizuje skutkovou podstatu (např. zloděj vejde do cizího bytu, ale nezačal si dosud přisvojovat cizí věci. V takovém případě **musí vždy dojít k jinému jednání**, které ohrožuje objekt trestného činu; např. otvírání dveří skříně, příborníku apod.)

Zánik trestnosti pokusu

Dikce zdůrazňuje **dobrovolné upuštění od dalšího jednání** směřujícího k dokonání trestného činu, které se vztahuje jak k odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu, **tak k učinění oznámení o pokusu trestného činu** v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu, mohlo být ještě odstraněno. Tím je odstraněna možnost, kterou připouští platný trestní zákon, že pachatel sice dobrovolně učiní o pokusu oznámení ve smyslu písm. b), ale zároveň neupustí od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu, a přesto se na něho bude vztahovat ustanovení o dobrovolném upuštění od pokusu.

V případě zániku trestní odpovědnosti pro dobrovolné upuštění od pokusu, jde-li o pokus více osob, je třeba vykládat pojem „odstranil nebezpečí“ nejen ve vztahu k nebezpečí, jež vzniklo z jeho vlastního jednání, ale i ve vztahu k nebezpečí, které vzniklo z jednání ostatních, a to bez ohledu na to, zda se o toto další nebezpečí přičinil. Pokud se však na činu podílí více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti pokusu pachatele, který takto jednal, je-li čin dokonán nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

5.3.4 Formy pokusu:

Na rozdíl od přípravy, formy pokusu nejsou v trestním zákoně výslovně uvedeny. Teorie a praxe však rozlišuje následující formy pokusu:

1. Pokus ukončený a neukončený

Pokus ukončený je jakýkoli pokus. Ukončený pokus je případ, kdy pachatel učinil vše, co je podle jeho představy nutné k dokonání trestného činu (např. podání dostatečné smrtící dávky jedu nebo kdo si přisvojuje cizí věc tím, že se jí zmocní, a je zadržen dříve, než ji odnesl na místo, kde ji ovládá, při dostatečné výši možné škody).

- V ostatních případech jde o **pokus neukončený** (např. podání první dávky jedu v úmyslu usmrtit s tím, že má-li dojít k usmrcení, je nutno podat ještě další dávky jedu). Rozlišování uvedených forem pokusu má význam pro posuzování, zda byly splněny podmínky eventuálního zániku trestnosti pokusu dle § 21 odst. 3) trestního zákona.

2. Pokus způsobilý a nezpůsobilý

Základem nezpůsobilého pokusu je pozitivní skutkový omyl příčetného pachatele, jenž se mylně domnívá a předpokládá způsobilost prostředků, které použil ke spáchání trestného činu, nebo způsobilého předmětu útoku.

a) pokus na nezpůsobilém předmětu útoku (např. pokus nedovoleného přerušování těhotenství na ženě, která ve skutečnosti nebyla těhotná, neboť se pachatel mylně domníval, že těhotná je, nebo pokus vraždy na mrtvole).

b) Pokus nezpůsobilými prostředky (např. pokus vraždy slepými náboji, které pachatel mylně zaměnil za náboje ostré).

Trestnost nezpůsobilého pokusu se posuzuje podle konkrétního způsobu jednání, osoby pachatele, okolnostmi za nichž byl spáchán, okolnosti, které zabránily jeho dokonání –(zda pachatel užil nezpůsobilého prostředku náhodou nebo z naprosté nevědomosti apod.)

3. Pokus kvalifikovaný a nekvalifikovaný.

a) Kvalifikovaným pokusem je **takové** pokusné jednání pachatele, které současně zcela naplňuje skutkovou podstatu jiného méně závažného 2trestného činu. **Např. pokus vraždy zakládající dokonanou těžkou újmu na zdraví. Pachatel bude trestně odpovědný za pokus vraždy, který je závažnější a dokonanou těžkou újmu konzumuje.** V případě zániku trestnosti pokusu však trestnost dokonaneho méně závažného deliktu není dotčena (**§ 21 odst. 5**)

b) Pokus, který nezakládá jiný trestný čin, je pokusem nekvalifikovaným či prostým.

Příprava a pokus nejsou možné

1. u trestných činů, kdy se čin dokonává ve stadiu přípravy nebo pokusu - tzn. kde je znakem příprava nebo pokus trestného činu (např. § 144 „pohne“, „pomáhá“, „došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy“, § 352 odst. 2, 3 – „kdo se spolčí nebo srotí“).

2. u trestných činů, v jejichž skutkové podstatě je způsob jednání vymezen tak široce, že kryje pokus či přípravu např. § 144 – účast na sebevraždě – „jiného pohne“, „pomáhá“, „došlo-li alespoň k pokusu“.

3. zpravidla u trestných činů záležejících v úmyslném opomenutí např. § 150, § 151 – neposkytnutí pomoci; pachatel může povinnost konat ještě splnit – a pak tu není ani pokus, nebo ji již zanedbal – a pak je již čin dokonán.

4. Zpravidla u trestných činů verbálních, to znamená, které jsou spáchány pouhým slovním projevem; i zde jsou však možné výjimky – např. § 184 – pomluva – projev pronesený do odpojeného mikrofону.

5.3.5 Dokonaný trestný čin

Trestný čin je dokonán, jestliže jsou naplněny všechny znaky skutkové podstaty trestného činu.

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte vývojová stádia trestné činnosti.
2. Charakterizujte přípravu k trestnému činu, formy přípravy a zánik její trestnosti.
3. Charakterizujte pokus trestného činu, zánik jeho trestnosti a formy pokusu.

5.4 Souběh trestných činů

5.4.1 Pojem souběhu a pojem skutku:

Souběh jako jeden případů mnohosti trestných činů (souběh, recidiva, trestné činy pokračující) je třeba odlišovat od recidivy (zpětnosti). Pojem souběhu není speciálně trestním zákonem upraven, tento pojem lze dovodit z ustanovení § 43 odst. 2) o trestu souhrnném.

Souběhem (konkurencí) nazýváme případ, kdy pachatel spáchal dva nebo více trestných činů dříve, než byl pro některý z nich odsouzen, tj. než byl za takový čin vyhlášen odsuzující rozsudek soudem prvního stupně, nebo obviněnému doručen trestní příkaz samosoudcem.

Z této definice lze vymezit tyto znaky souběhu:

- ✓ jeden subjekt trestné činnosti
- ✓ dva či více jeho trestných činů
- ✓ spáchaných dříve, než byl za kterýkoliv z nich soudem I. stupně poprvé vyhlášen odsuzující rozsudek (předpokládá se právní fikce, že je pravomocný – viz § 43 odst. 2).

V případě absence druhého pojmového znaku, anebo je-li tu určitá další okolnost skutečný souběh vylučující i při splnění všech tří jeho znaků, hovoříme o **souběhu jen zdánlivém**, tzn. existujícím jen de facto, ne tedy de iure.

Praktický **smysl rozlišování souběhu skutečného a zdánlivého je**, stejně jako u trestné součinnosti, v tom, že **brání ztotožnění různých forem jednání**, při zběžném pohledu jevících se jako souběh, se souběhem skutečným, jenž se řídí zvláštním režimem právního posuzování z pohledu viny a trestu. Oproti tomu konkurence jen zdánlivá není de iure nic jiného než trestná činnost singulární – osamocená - (jako protiklad pluralitní, jíž je souběh jednou z forem).

Je nutné, aby vyhlášený odsuzující rozsudek či doručený trestní příkaz posléze nabyly první moci. Pokud by tomu tak nebylo, v důsledku pozdějšího zrušení odsuzujícího rozsudku nebo trestního příkazu, časová hranice, oddělující sbíhající se trestné činy od jiných, by tu neexistovala. Tuto hranici nemůže „vyznačit“ ani např. rozsudek zprošťující, nebo rozsudek zakládající fikci neodsouzení pachatele (§ 46) ani zastavení trestního stíhání.

Z uvedeného plyne, že je nezbytné přísně odlišovat popsané formy mnohosti trestné činnosti jediného pachatele, neboť každá z nich je jinak pojmově definována, v důsledku čehož podléhá též odlišným způsobům trestání. **Pokud se jedná o souběh samotný, ten přichází v úvahu pouze mezi trestnými činy; souběh mezi trestným činem a přestupkem není souběhem ve smyslu trestního práva**, i když de facto nikoli de iure jsou tu vedle sebe přestupek a trestný čin (např. řidič motorového vozidla nedá přednost jízdě na křižovatce a způsobí dopravní nehodu – přestupky – v důsledku čehož způsobí ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 148 odst. 1) TrZ. **Souběh trestných činů není možný ani v případě, kdy pachatel spáchá trestné činy, které po pozdější novelizaci trestního zákona již nejsou trestnými činy.**

Pojem skutku

Zabývat se otázkou souběhu trestných činů znamená především ujasnit si, co to je skutek, kdy jde o jeden skutek a kdy o více skutků. Vícečinný souběh předpokládá více skutků (samostatných útoků) a každý z těchto skutků se posuzuje jako samostatný trestný čin.

Naproti tomu při jednočinném souběhu jde o skutek jediný. **Není vyloučeno, že v konkrétním případě může jít současně o souběh vícečinný i jednočinný;** pachatel provede více skutků, z nichž každý sám naplňuje skutkové podstaty více trestných činů.

O pojmu skutku se trestní zákon a trestní řád zmiňuje na více místech (např. TrZ § 92 odst. 2, TŘ § 220 odst. 1 a jinde), ani v jednom případě však tyto zákony pojem blíže nevysvětlují a jeho vymezení ponechávají teorii i praxi. **Pojem skutek je třeba odlišovat od pojmu trestný čin.** Definice trestného činu je vymezena v § 13 TrZ. **Každý trestný čin musí být vždy i skutkem, ale nikoli každý skutek je vždy trestným činem** (např. může být přestupkem nebo jinou událostí, trestně právně nevýznamnou).

Skutek - je určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, která může mít znaky jednoho trestného činu, dvou i více trestných činů, anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu. **Za jeden skutek se považují všechny ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného z hlediska trestního práva, pokud jsou zahrnuty zaviněním. Podstatu skutku tvoří objektivní stránka, která je zahrnuta zaviněním.** V tomto smyslu je jediným skutkem i pokračování, hromadné a trvající delikty. Jeden skutek se nerovná jedinému dílčímu útoku, i když to tak konkrétně může být.

Právní kvalifikace skutku de iure znamená posouzení určitého skutku (skutků) de iure podle příslušných ustanovení trestního zákona; přitom jednomu skutku de iure může odpovídat kvalifikace jen jediná, nebo může jít o kvalifikací více; **právně kvalifikovaný skutek de iure je trestným činem.**

Dále je třeba odlišovat pojmy jednota skutku a totožnost skutku. **Jednota skutku je pojem hmotně právní,** má význam zejména pro určení, zda skutek má znaky jen jednoho trestného činu anebo znaky více trestných činů v jednočinném souběhu.

Totožnost skutku je institut procesní. Znamená, že soud může rozhodovat pouze o skutku uvedeném v žalobním návrhu obžaloby podané proti určitému obviněnému. I když soud dojde k závěru, že skutek, který vyšel najevo v hlavním líčení, je totožný se skutkem, jak je popsán ve výroku obžaloby, není tím ještě vyřešena otázka, zda má skutek znaky jednoho nebo více trestných činů v jednočinném souběhu.

5.4.2 Druhy souběhu (formy)

Tradiční klasifikace forem souběhu vychází ze dvou kritérií. :

1. počet skutků de iure,
2. povaha právní kvalifikace skutků de iure (**povaha konkurující si trestné činnosti**)

ad 1) Z hlediska počtů skutků de iure se rozlišuje souběh jednočinný a vícečinný:

a) jednočinný souběh – přichází v úvahu všude tam, kde jsou jediným skutkem de iure, tzn. v jeho rámci zcela nebo částečně shodným jednáním, zasaženy různé individuální objekty ochrany a tak vyvolány různé právně významné následky;

např. pachatel znásilní svoji devatenáctiletou dceru = souběh trestných činů podle § 185 odst. 1, znásilnění a podle § 188 soulož mezi příbuznými TrZ., **nebo** pachatel uskuteční vloupání do bytu a poškodí přitom dveře do bytu se škodou 15 tisíc korun = jednočinný souběh trestných činů podle § 205 odst. 1, písm. b), krádež a § 228 odst. 1 poškozování cizí věci a § 178 odst. 1, 2 porušování domovní svobody.

Z hlediska subjektu je možný **jednočinný souběh** trestného činu **se zúženým okruhem pachatelů** (§ 114 odst. 1) a trestného činu bez tohoto omezení;

např. matka v rozrušení způsobené porodem, usmrtí plynem své novorozené dítě hned po porodu a zároveň o rok staršího sourozence = souběh trestných činů podle § 142 a podle § 140 odst. 3 TrZ.

Souběh jednočinný je též možný tam, **kde si konkurují trestné činy s různou subjektivní stránkou**; **např.** jednočinný souběh trestných činů podle § 360 písm. a) opilství a podle § 147 odst. 1, 2 TrZ těžké ublížení na zdraví z nedbalosti.

b) vícečinný souběh (konkurence reálná) – je založen nejméně dvěma skutky de iure, které jsou zcela samostatné a naplňují postupně skutkové podstaty příslušných trestných; **např.** krádež dle § 205, zpronevěra dle 206 a podvod dle § 209.

ad 2) Z hlediska povahy právních kvalifikací skutků de iure, **resp. povahy konkurující si trestné činnosti** se rozlišuje souběh:

a) Stejnorodý souběh – spočívá v naplňování téže skutkové podstaty. Např. zpronevěry dle § 206 – pachatel spáchá zpronevěru dnes, za měsíc a za další měsíc, **příčemž však nesmí jít o pokračování v trestném činu**, tzn., že chybí některý ze znaků pokračování, například subjektivní znak jednotný záměr, nebo stejný předmět útoku (§ 116).

b) Nestejnorodý souběh – je naopak v tomto směru pestřejší a zahrnuje trestné činy různých skutkových podstat; např. krádež dle § 205, podvod dle § 209 a ublížení na zdraví dle § 146 TrZ.

Kombinací výše uvedených forem souběhů lze vytvořit další varianty, které mohou být:

a) Jednočinný stejnorodý souběh. Je kategorií spornou. Spatřujeme ji v tom, že pachatel jediným skutkem de iure naplní jedinou skutkovou podstatu několikanásobně **2**; např. vícenásobná vražda pomocí granátu, nebo krádež věci, která náleží více spoluvlastníkům. V těchto případech se jedná o jediný skutek de iure, právně kvalifikovatelný podle jediného ustanovení TrZ. Vzniká zde otázka, co že si tu vlastně konkuruje, když skutek i jeho právní kvalifikace jsou dány „po jednom“. Nejde ani o konkurenci skutků, protože se pohybujeme na úrovni souběhu jednočinného, nejde však ani o konkurenci právních kvalifikací, neboť je naplněna jen jedna skutková podstata. **To znamená, že právně kvalifikačně nelze takovýto souběh uznat a v praxi ho musíme uznat za jediný trestný čin.**

b) Jednočinný nestejnorodý souběh. Obsahuje trestné činy různých skutkových podstat, tj. různých právních kvalifikací; příklady viz výše u jednočinného souběhu

c) Vícečinný stejnorodý souběh. Znamená opakování téže skutkové podstaty trestného činu. Tento případ se může jevit na první pohled jako pokračování, **ovšem základní rozdíl mezi oběma spočívá v nedostatku subjektivní stránky**, který je dán u pokračujícího deliktu (jednotný záměr pachatele viz § 116), zatímco u vícečinného souběhu stejnorodého takové subjektivní spojení chybí. Příklady viz výše u stejnorodého souběhu.

d) **Vícečinný nestejnorodý souběh.** Je opakováním trestných činů různých skutkových podstat, resp. právních kvalifikací. I tento případ souběhu **skrývá v sobě nebezpečí určitého ztotožnění** s jinou formou trestného jednání, a sice **s hromadným trestným činem**. Ten, jak již uvedeno, vychází z dílčích útoků, subsumovatelných pod různá ustanovení zákona. **Odlišení hromadného deliktu od souběhu vícečinného nestejnorodého** potom vychází ze stejné logiky, jako v případě odlišení pokračování od souběhu vícečinného stejnorodého, **a sice ze subjektivní stránky hromadného deliktu, která je dána rovněž jednotlivým záměrem pachatele**, na rozdíl od souběhu.

Závěrem lze říci, že při souběhu vícečinném se jedná o konkurenci dvou či více skutků de iure a tím i o konkurenci jejich právních kvalifikací. Naproti tomu při souběhu jednočinném jde pouze o konkurenci právních kvalifikací, jež se sbíhají na jediném skutku de iure; proto se někdy mluví o konkurenci zákonů.

5.4.3 Trestně právní účinky souběhu

Dopustí-li se pachatel více trestných činů, uloží mu soud

Úhrnný trest

podle ustanovení, **které se vztahuje na trestný čin z nich nejpřísněji trestný (§ 43)**. Při řešení systému ukládání trestů za sbíhající se trestné činy se jeví nejvhodnější s ohledem na tradice trestání v České republice **vycházet ze zásady absorpční, za současného použití zásady asperační (zostření)**. Lépe je však třeba zajistit zostření ukládaného trestu za sbíhající se trestné činy, a to pro případ, že pachatel spáchá větší počet trestných činů ve vícečinném souběhu, na které trestní zákon stanoví stejné nebo podobné trestní sazby.

Tento souběh vyjadřuje skutečnost, že pachatel se dopustil více skutků (činů), které opakoval zpravidla v obdobné oblasti trestné činnosti, což zpravidla znamená, byť nejde o recidivu, jeho zvýšenou narušenost a také závažnost spáchané trestné činnosti. Naproti tomu **u jednočinného souběhu** jde jen o jeden skutek (čin), kterým pachatel naplňuje skutkovou podstatu více trestných činů, a **proto postačí uložení trestu v rámci trestní sazby nejpřísněji trestného činu**.

Z těchto důvodů **zákon rozlišuje z hlediska trestání jednočinný a vícečinný souběh** a na rozdíl od dřívější úpravy zvyšuje u podstatně závažnějšího zločinu vícečinného souběhu horní hranici trestní sazby u nejpřísněji trestného činu o jednu třetinu (§ 43 odst. 1) s omezením, že horní hranice nesmí ani po tomto zvýšení přesahovat dvacet let odnětí svobody (u mírnější formy výjimečného trestu třicet let). **Toto zvýšení umožní náležitě vyjádřit postih takových pachatelů, zejména z řad recidivistů**, kteří se dopustí celé série takto se sbíhajících trestných činů, u nichž by uložení trestu v rámci sazby nejpřísněji trestného činu nevyjadřovalo náležitě tuto přitěžující okolnost. Na druhé straně toto zvýšení automaticky neznamená, že soud je musí v každém případě využít.

Souhrnný trest (§ 43 odst. 2) se ukládá v případě vícečinného souběhu (proto zde na rozdíl od úhrnného trestu vždy přichází v úvahu shora uvedené zvýšení horní hranice trestní sazby), jestliže byl pachatel za část sbíhajících se trestné činnosti již pravomocně odsouzen, a to podle stejných zásad jako trest úhrnný, neboť v podstatě nastupuje na místo úhrnného trestu. Stávající platná úprava zde nedoznala žádné změny, stejně tak jako úprava upuštění od uložení souhrnného trestu (§ 44).

Jednočinný souběh trestných činů podle dřívějšího a nového trestního zákona je vyloučen, vícečinný souběh je možný. **V trestním řízení má souběh především ten význam, že o sbíhajících se trestných činech má být konáno společné řízení (§ 20 TR).**

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte souběh trestných činů.
2. Uveďte jednotlivé znaky souběhu trestných činů.
3. Uveďte a charakterizujte druhy souběhu a uveďte příklady.
4. Uveďte trestně právní účinky souběhu trestných činů.
5. Charakterizujte úhrnný a souhrnný trest.

5.5 Recidiva (zpětnost)

5.5.1 Pojem recidivy

Recidiva je formou opakování trestného činu a spolu se souběhem charakterizuje mnohost trestných činů u téhož pachatele. Recidiva tedy znamená, že pachatel spáchal druhý nebo další trestný čin po právní moci odsuzujícího rozsudku, jímž mu byl uložen trest za jeho předchozí trestný čin.

Pro rozlišení souběhu trestných činů od recidivy je významný okamžik nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku soudu I. stupně za předchozí trestný čin, resp. doručení trestního příkazu, potom lze již na pachatele hledět jako na odsouzeného. Není důležité, zda poté došlo k výkonu trestu uloženého za takový trestný čin. (např. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody nebo podmíněné odsouzení s dohledem). Spáchání trestného činu od vyhlášení rozsudku do nabytí právní moci není ani souběhem, ani recidivou, hovoříme tu o mnohosti *sui generis* nebo též o recidivě nepravé, neboť zde nejsou oba její pojmové znaky. (mohlo by se posoudit jako přitěžující okolnost).

Podle nauky nejde o recidivu v trestně právním smyslu, hledí-li se na pachatele trestného činu podle dřívějšího odsouzení, jako kdyby nebyl odsouzen (§ 106), byl-li za spáchaný přestupek potrestán kázeňsky.

5.5.2 Formy recidivy (zpětnosti)

Podle povahy spáchaných trestných činů rozlišujeme:

a) recidivu stejnorodou, kdy pachatel byl odsouzen pro týž trestný čin (recidiva speciální) nebo pro čin téhož druhu (recidiva druhová). např.: pachatel byl dříve odsouzen pro krádež a poté se znovu dopustil krádeže; pachatel byl dříve odsouzen pro krádež a nový trestný čin je podvodem.

b) recidiva stejnorodá, kdy dřívější a nový trestný čin jsou jiného druhu, např.: pachatel byl dříve odsouzen pro ublížení na zdraví a po té se dopustil krádeže.

Podle časového rozpětí mezi novou a pravomocně odsouzenou předchozí trestnou činností rozlišujeme:

a) recidiva časově omezená, kdy zákon stanoví určité časové rozpětí jako podmínku trestnosti. Např.: podle ustanovení § 205 odst. 1, 2 – byl za čin uveden v odst. 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Podmínkou trestnosti je tedy v tomto případě speciální recidiva vázaná na lhůtu tří let. Nebo např. § 274 odst. 1, 2 písm. c), § 302 odst. 1, 2 písm. a).

b) recidiva časově neomezená, kdy toto časové rozpětí stanoveno není a v zákoně je uvedeno: „byl již za takový čin potrestán či odsouzen“, případně postižen přičemž jde o obecnou přitěžující okolnost dle § 42 písm. p).

Podle systematického zařazení v trestním zákoně rozlišujeme:

a) v obecné části recidivu jako:

1) obecnou přitěžující okolnost - § 42 písm. p)

2) pachatel, který spáchal zvlášť závažný zločin - dříve zvlášť nebezpečná recidiva – dnes trestní zákon upravuje podobné ustanovení, aniž takového pachatele nazývá zvlášť nebezpečným recidivistou v § 59. Trestní zákoník již neobsahuje pojem zvlášť nebezpečného recidivisty. Vzhledem k tomu, že recidivní trestná činnost je však i nadále pokládána celosvětově za velmi vážný a nebezpečný fenomén, který opravňuje ke speciální legislativní úpravě, je třeba zachovat možnost přísnějšího postihu recidivy za určitých zvlášť závažných okolností, a proto trestní zákon upravuje možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3), ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán. V případě takto vymezené recidivy může soud uložit trest odnětí svobody v horní polovině trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o třetinu, jestliže „závažnost zvlášť závažného zločinu je vzhledem k této recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká“ nebo „možnost nápravy pachatele je ztížena“ (§ 59 odst. 1).

Tato úprava navazuje na podmínky výjimečného trestu podle § 54 odst. 2, u něhož však na rozdíl od mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody zákon používá pojmů, že závažnost zvlášť závažného zločinu je „velmi vysoká“ nebo možnost nápravy pachatele je „obzvláště

ztížena“. Tím je zajištěno i určité odstupňování uvedených pojmů, tak aby byly vzájemně provázány a navazovaly na sebe i z hlediska své intenzity [srov. i § 54 odst. 3 písm. a) a b)].

b) ve zvláštní části - recidivu jako znak skutkové podstaty – např. § 302 odst. 1, 2 písm. a) - „byl za čin uvedený v odst. 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán“, § 205 odst. 1, 2 – je ustanovení obdobné.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte, jaký je rozdíl mezi recidivou a souběhem trestných činů.
2. Vyjmenujte jednotlivé formy recidivy a ke každé uveďte příklad.

5.6 Okolnosti vylučující protiprávnost

5.6.1 Obecný výklad

V ustanoveních § 28 až 32 vymezuje zákon případy, kdy se již ze zákona vylučuje protiprávnost skutku. Kromě případů nutné obrany, krajní nouze a oprávněného použití zbraně **uvádí též případy svolení poškozeného a přípustného rizika ve výrobě a výzkumu.**

Dosavadní praxe orgánů činných v trestním řízení ukázala, že je v rámci rekodifikace trestního práva hmotného třeba věnovat zvýšenou pozornost i okolnostem vylučujícím protiprávnost. **Nové formulace podmínek pro nutnou obranu a krajní nouzi mají umožnit, aby nebyly stíhány osoby, které vystupují na ochranu zájmů chráněných kterýmkoli trestním zákonem.**

Výkonu práva se blíží i případ vykonávání dovolené činnosti, s níž je zpravidla spojeno určité nebezpečí (obyčejně pro život nebo zdraví nebo pro majetek). Tím, že právní řád takovou činnost připouští, projevuje souhlas s nutnou mírou nebezpečí, která je spojena

s takovou činností. Podobně je tomu i **při provozování sportu**, s nímž je někdy spojeno nebezpečí pro zdraví lidí (**dovolené riziko**). V této souvislosti je třeba zdůraznit, že výčet okolností vylučujících protiprávnost (trestní odpovědnost) není uzavřený a ani uzavřený být nemůže, a proto v trestním zákoníku jsou upraveny jen nejdůležitější a nejfrekventovanější typy těchto okolností včetně svolení poškozeného a dovoleného rizika.

Beztrestnost agenta není v trestním zákoníku řešena obecným ustanovením v rámci okolností vylučujících protiprávnost, ale **navrhuje se ji omezit na jednotlivé specifické případy**, kde přichází v úvahu (např. obchodování s lidmi - § 168, kuplířství - § 189, penězokazectví - § 233, nedovolenou výrobu a obchod s narkotiky - 283, úplatkářství - § 331 až 334 atd.); Toto řešení lépe odpovídá principu zákonnosti a hovoří pro něj též srovnávací právo. V této souvislosti by **měla být řešena i otázka provokace**.

5.6.2 Krajní nouze

§ 28 Krajní nouze

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou v trestním zákoníku zpřesněny především **definicí krajní nouze (§ 28)**, u níž je třeba **vyloučit její použití i u osob, které jsou povinny nebezpečí snášet** (např. z titulu svého zaměstnání - ošetřovatel v nemocnici, nebo postavení - voják ve válce, hasič při lokalizaci požáru apod). Tuto **povinnost snášet nebezpečí ukládají určitým kategoriím osob zvláštní předpisy**, a tyto osoby se jí nemohou vyhýbat poukazem na své vlastní ohrožení. Bez tohoto doplnění by krajní nouze vylučovala protiprávnost činů, které by jinak byly např. zneužitím pravomoci úřední osoby. Trestní zákon takové jednání z dosahu krajní nouze vylučuje.

Podstatou krajní nouze je, že tu dochází ke střetu dvou zájmů chráněných právem. Střetnutí těchto zájmů spočívá v tom, že jednomu zájmu hrozí porucha, která může být odvrácena pouze poruchou druhého zájmu. K činu v krajní nouzi je oprávněn zásadně každý, tedy nejen ten, jehož zájmy jsou ohroženy, nýbrž i ten, jehož zájmy ohroženy nejsou (tzv. pomoc v nouzi).

Při krajní nouzi se odvrací nebezpečí, které:

- a) hrozí zájmům chráněným trestním zákonem,
- b) hrozí přímo
- c) nelze toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak,
- d) ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen je snášet.

Nebezpečí je stav hrozící poruchou a může být vyvolán živelní silou (požár, povodeň, vichřice apod.) nebo **člověkem** (řidič přejede člověka a tomu následkem zranění hrozí vykrvácení, duševně chorý člověk ohrožuje své okolí), anebo **jinak** (např. zdivočelým zvířetem). Nebezpečí může být způsobeno útočníkem, proti němuž je jinak přípustná též nutná obrana.

Podmínky jednání v krajní nouzi

1) Nebezpečí musí hrozit zájmu chráněnému trestním zákonem (§ 28 odst. 1). Zákon dovoluje odvracet nebezpečí hrozící jak zájmům společnosti, tak i jednotlivci, ať již jde o ohrožení života, zdraví, svobody, majetku, důstojnosti nebo cti jednotlivce. Může jít o ohrožení zájmů vlastních i cizích.

2) Odvracet nebezpečí může kdokoli, i ten komu bezprostředně nebezpečí nehrozí (§ 28 „někdo“).

3) Nebezpečí musí hrozit přímo, bezprostředně. O případ krajní nouze nejde, jestliže nebezpečí pominulo, a ani tehdy, kde nebezpečí hrozí teprve v budoucnu. Přímo hrozící nebezpečí je tu tehdy, jestliže vývoj událostí spěje rychle k poruše anebo sice nepokračuje, ale jsou splněny téměř všechny podmínky potřebné k tomu, aby porucha nastala, a uskutečnění

zbývajících podmínek je věcí náhody, jež se může kdykoli a s velkou pravděpodobností stát (např. v bytě uniká plyn a koncentrace dosáhla **2** takového stupně, že může dojít k výbuchu).

4) Další podmínkou krajní nouze je, že **nebezpečí nelze odvrátit jinak**. Čin vykonaný v nouzi se často dotýká i zájmu osob, které ne vzniknu nebezpečí nemají žádné viny, a lze-li proto nebezpečí odvrátit bez ohrožení jejich zájmů, nemá být nebezpečí na ně přesunováno. Ohrožený musí využít možnosti vyhnout se nebezpečí (např. útekem).

5) O krajní nouzi nejde, **jestliže ten, komu nebezpečí hrozí, je povinen je snášet**, (např. voják v boji, hasič při hašení požáru, plavčík při záchraně tonoucího apod.).

Obsah a meze krajní nouze

Jsou jednak určeny tím, jakou škodu (následek) je přípustné způsobit, jednak tím, komu může být tato škoda způsobena.

1) Následek, způsobený odvracením nebezpečí, nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil (proporcionalita). Např. jednání pachatele, který zachraňuje vlastní život tím, že usmrtí jiného, tak uvedenou podmínku nesplňuje. Avšak jednání pachatele, splňuje jednání, kterým pachatel obětováním **2** jednoho života zachrání životy více lidí (např. řidič motorového vozidla, který veze další čtyři spolujezdce, se vyhne srážce s jedoucím kamionem v protisměru, aniž existuje jiná možnost úniku a vjede přitom na chodník, kde přejede a usmrtí chodce, tím zachrání čtyři lidské životy a jednoho člověka přitom usmrtí).

Kdy **jde o následek zřejmě stejně závažný nebo závažnější**, je třeba porovnávat v každém případě individuálně podle významu chráněných zájmů trestním zákonem. Např. drobné ublížení na zdraví vůči odvracení škody velkého rozsahu, je nesporně následkem méně závažným, než ten který hrozil, třebaže zdraví člověka je třeba hodnotit výše než zájem na ochraně majetku.

2) Jednání v krajní nouzi může být namířeno proti komukoli. Proti tomu kdo sám jedná v krajní nouzi, není přípustná nutná obrana ani jednání v krajní nouzi. **2** (např. jednání proti hasiči proto, že odvrací hrozící požár a přitom mi částečně ničí majetek není přípustné jako nutná obrana).

O vybočení z mezí krajní nouze (exces) jde, jestliže:

- a) způsobený následek byl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil,
- b) jednání nebylo provedeno v době, kdy nebezpečí bezprostředně hrozilo, tj. stalo se předtím nebo potom,
- c) nebezpečí bylo možno odvrátit jinak, tj. s méně závažnými následky, nebo,
- d) byla tu povinnost nebezpečí snášet.

Spáchání trestného činu při odvracení krajní nouze aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze, je polehčující okolností podle § 41 písm. g) TrZ. Krajní nouze vylučuje protiprávnost. Proto jednání v krajní nouzi kdy jednáním někdo způsobí přestupek a splňuje to podmínky krajní nouze není ani přestupkem (srovnej § 2 odst. 2 písm. b) PŘZ).

Osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, **smí za podmínek uvedených v § 76 odst. 2) TŘ omezit kdokoli. Přiměřeně se tu použijí ustanovení o krajní nouzi dle § 28.**

5.6.3 Nutná obrana

§ 29 Nutná obrana

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Úprava nutné obrany se přebírá z platné právní úpravy. Definice nutné obrany (§ 29), dostatečně akcentuje situaci obránce, včetně překvapivosti či brutality útoku, strachu, zmatku či leknutí obránce, které se v praxi posuzují v rámci reakce obránce na „způsob útoku“, při pozitivním řešení problematiky omylu (§ 18).

Právní úprava výslovně nezduřazuje protiprávnost útoku, která podle naší teorie i praxe vyplývá přímo z pojmu a povahy „útku na zájem chráněný trestním zákonem“, byť nemusí jít vždy o trestný čin, ale může jít o čin, za který trestní odpovědnost např. zanikla, popř. jím může být i jednání, které má znaky přestupku. Protože útok musí být vždy protiprávní, nelze nutnou obranu použít proti jednáním dovoleným, a proto nelze nutnou obranu použít proti jednání v nutné obraně nebo krajní nouzi, popř. proti jednáním, kterými někdo vykonával své právo či povinnost (např. zloděj se nemůže dovolávat nutné obrany, jestliže poranil poškozeného, který vůči němu chránil svůj majetek, anebo nelze použít nutnou obranu proti zadržení, byly-li pro něj splněny podmínky stanovené trestním řádem).

3 Podstatou nutné obrany (§ 29) je odvracení útoku na společenské vztahy a zájmy chráněné trestním zákonem, a to činem, který by jinak byl trestným činem, namířeným proti útočníkovi. Protože však ten, kdo útok odvrací, chrání tytéž zájmy, které chrání trestní zákon sám, nejedná proti účelu trestního zákona, nýbrž ve shodě s ním. Srovnej čl. 23 Listiny základních práv a svobod, podle něhož občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a svobod. Ve vztahu ke krajní nouzi je nutná obrana privilegovaným případem. Místo jakéhokoliv nebezpečí je tu útok, škoda nepostihuje kohokoliv, nýbrž útočníka. Nutná obrana je ve vztahu speciality k institutu krajní nouze.

Vztah mezi nutnou obranou a krajní nouzí lze ilustrovat na tomto příkladu: poštovní doručovatelka, která nesla značnou částku peněz, byla přepadena lupičem; jestliže peníze vydala, posoudíme její jednání podle ustanovení o krajní nouzi (§ 28), jestliže útok odrazí a lupiči ublíží na zdraví, posoudíme její jednání podle ustanovení o nutné obraně (§ 29).

Podmínky jednání v nutné obraně:

a) K nutné obraně je oprávněn kdokoliv. Každý je oprávněn odvrátit útok, i když útok nesměruje proti němu samotnému, i když sám útokem dotčen není.

b) Nutná obrana směřuje proti útoku, který ohrožuje společenské vztahy chráněné trestním zákonem a který přímo hrozí a trvá. Útok je úmyslné, protiprávní jednání člověka, jež je společensky škodlivé. Čin osoby duševně choré ohrožující její okolí nelze pokládat za útok ve smyslu § 29, nýbrž za nebezpečí odůvodňující krajní nouzi. Totéž platí za

nebezpečí vyvolané člověkem jen z nedbalosti (např. nedostatečně zajištěné vozidlo začne sjíždět ze svahu). Ani „útok“ zvířete, jde-li o zvíře zdivočelé, nelze posuzovat jako útok ale nebezpečí. Jde-li však o zvíře poštvané, například na povel „trhej“, jedná se o nástroj v rukách pachatele, a tedy o útok. V prvním případě půjde o odvrácení nebezpečí, a tedy jednání v krajní nouzi, a v druhém případě se bude odvracet útok a tudíž půjde o jednání v nutné obraně.

Útok mívá většinou formu konání, ale může mít též formu opomenutí (např. neopuštění bytu proti vůli majitele bytu a setrvávání v něm). Útok musí ohrožovat některou z hodnot chráněných trestním zákonem. Nutné obrany lze proto užít proti jakémukoliv chráněnému zájmu – např. životu, zdraví majetku, cti apod. Chráněn je nejen jednotlivec, ale i zájmy skupinové a celospolečenské. Chráněné zájmy ohrožuje i útok vyprovokovaný. **Jedná-li však obránce v úmyslu vyprovokovat útok, aby pak mohl proti útočníkovi spáchat trestný čin, nejde o nutnou obranu. Provokace útoku je v takovém případě prostředkem ke spáchání trestného činu.**

Naproti tomu čin dovolený nebo přímo nařízený nemůže ohrožovat chráněné zájmy (např. jestliže policista omezuje osobní svobodu pachatele jeho zadržením a pachatel napadne policistu proto, že se bránil, není nutnou obranou, ale naopak trestným činem útoku na úřední osobu). Proto nutná obrana proti dovoleným jednáním není přípustná.

Přímo hrozící útok je takový útok, který má bezprostředně nastat. Není třeba s obranou čekat, až útok začne, až útočník zasadí první ránu. Přímo hrozícím útokem může být podle okolností případu i výhrůžka u osoby známé svou agresivitou a násilností. **Nutná obrana však není přípustná proti útoku teprve připravovanému, který nehrozí bezprostředně. Proti útoku již ukončenému není nutná obrana přípustná.** Jednalo by se o mstu. Ale uznává se např. případ, kdy útočník odchází s uloupenou kořistí, protože i odnášení kořisti je ještě útokem.

c) Proti útočníkovi je dovolená obrana, která není zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany znamená, že obrana odpovídá způsobu útoku, tj. je potřebná k jeho spolehlivému odvrácení. Z povahy věci plyne, že obrana musí být tak intenzivní, aby útok odvrátila, tj. musí být silnější než útok.

Intenzita útoku je dána tím, zda je útok individuální či skupinový, zda útočník útočí se zbraní či beze zbraně, jaký je poměr sil mezi útočníkem a obráncem, útok je veden v noci, na osamělém místě, jaká je možnost rychlého zásahu policie a veřejnosti apod.

Pojem způsob útoku zahrnuje i to, co za dané situace bezprostředně hrozí, např. statný útočník po počátečním neúspěchu použije větší síly či silnějšího prostředku, že se k jeho útoku připojí osoby jej doprovázející apod. **Způsob útoku je nepochybně charakterizován i hrozící škodou. Při posuzování přiměřenosti obrany nutno porovnávat i škody hrozící z útoku a škody způsobené v obraně** a hrubý nepoměr by dozajista zakládal trestný čin (např. úmyslné usmrcení zloděje při krádeži kola). Porovnávání škod je někdy velmi obtížné. Je třeba porovnávat škody, které byly způsobeny úmyslně nebo z nedbalosti, škody hrozící a škody nezaviněné. Musíme brát v úvahu, že sám útočník mnohdy neví, co provede. Tím méně to může odhadnout obránce, který na útok obvykle není připraven a musí se rozhodovat okamžitě. Ale i následky vlastní obranné akce nelze leckdy spolehlivě předvídat. Hranice dovolené obrany jsou u nás velmi široké, ale jistá krajní mez tu musí být. **Je to vyjádřeno, že obrana nesmí být „zcela zjevně nepřiměřená“.**

Při posuzování přiměřenosti obrany srovnáváme i prostředky jaké použil útočník a obránce, ale i způsob použití prostředků a jeho výsledek. Mezi účinnosti nástrojů útoku a obrany nemusí být úměrnost. V žádném případě však nelze na obránci žádat, aby použil účinnějšího prostředku, než má útočník. **Aby obrana byla účinná, musí být o něco vyšší, intenzivnější, přitom však přiměřená způsobu útoku.**

Obrana se nemusí omezovat na tzv. pasivní obranu (odrážení ran, ustupování), nýbrž samozřejmě může být aktivní- tím se z obránce nestává útočník. O tom, kdo je v roli obránce a kdo v roli útočníka, rozhoduje zásadně iniciativa na počátku střetnutí, nikoli jeho dalším průběhem. Je-li útočníků více, je nutná obrana přípustná proti kterémukoli z nich, nejen proti hlavnímu útočníkovi

Přiměřenost nutné obrany se posuzuje i podle představ obránce. Je třeba uvážit, že obránce zpravidla nemá možnost v případě neočekávaného útoku v klidu vyhodnotit tento útok ze všech hledisek. Často je v psychickém tlaku, časové tísni, nezřídka na opuštěném místě, kde pomoc kohokoliv je nedostupná, musí řešit náročnou životní situaci, se kterou se doposud nesetkal. Musí jednat rychle a rozhodně.

Vybočení z mezí nutné obrany je pro společnost škodlivé, a proto je trestné podle toho, jaká skutková podstata trestného činu byla takovým jednáním naplněna. Může jít o trestný čin úmyslný i nedbalostní. **Došlo-li k vybočení z mezí nutné obrany, je to za podmínek § 41 písm. g) polehčující okolnost.**

5.6.4 Oprávněné použití zbraně

§ 32 Oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.

Oprávněné použití zbraně odkazuje na použití zbraně v mezích příslušných zákonů, čímž jsou náležitě upraveny meze použití zbraně vojáky i dalšími příslušníky bezpečnostních sborů.

Jde zejména o tyto předpisy:

zákon č. 219/1999 Sb. O ozbrojených silách ČR § 42

zákon č. 273/2008 Sb. O policii ČR § 56

zákon č. 553/1991 Sb. O obecní policii § 20

zákon č. 124/1992 Sb. O vojenské policii § 32

zákon č. 555/1992 Sb. O vězeňské službě § 18

zákon č. 13/1993 Sb. Celní zákon § 40.

Vedle nutné obrany, popř. krajní nouze umožňují tyto předpisy použití zbraně ještě v dalších případech, jež jsou formulovány různě podle toho, o který ozbrojený sbor jde a s jakými situacemi se jeho příslušníci setkávají. Např. zákon o policii ČR č. 273/2008 Sb. dovoluje použití zbraně v nutné obraně a krajní nouzi s dalšími podmínkami dle § 56 odst. 1) písm.a) uvedených v odst. 2), 3), téhož §; zákon o obecní policii č. 553/1991 Sb., apod.

Co se rozumí zbraní, je třeba posuzovat podle toho kterého právního předpisu opravňujícího k použití zbraně, protože v jednotlivých předpisech je tento pojem definován různě. **Např. zákon o policii ČR v § 56 odst. 5) definuje zbraň – zbraní se rozumí zbraň střelná včetně střeliva a doplňků zbraně, vyjma vrhacího prostředku majícího povahu střelné zbraně podle jiného právního předpisu s dočasně zneschopňujícími účinky, dále zbraň bodná a sečná, výbušnina, speciální výbušný předmět, průlomový pyrotechnický prostředek a speciální náloživo.**

Oprávněná osoba je povinna co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zakročuje, a jinak dbát nutné opatrnosti. Trestní zákon nemá ustanovení, které by privilegovaně postihovalo osoby, které překročily podmínky pro použití zbraně.

5.6.5 Plnění jiných práv a povinností

Jestliže nějaká norma, která je součástí našeho právního řádu, přikazuje jednat určitým způsobem anebo alespoň dovoluje určitý čin, pak takový čin nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu.

Plnění zákonné povinnosti nemůže být trestným činem, i když má zdánlivé znaky skutkové podstaty trestného činu. Policista, který zadrží podezřelého při spáchání trestného činu a omezí ho na osobní svobodě na dobu 48 hodin, proto, že jsou zde zákonné podmínky zadržení, nemůže se takovým činem dopustit trestného činu omezování osobní svobody. Omezení osobní svobody je tu odůvodněno ustanovením trestního řádu § 76 odst. 1).

Povinnost k určitému jednání vyplývá někdy ze zákona přímo, jindy však musí být teprve konkretizována. **Případem konkretizace zákonné povinnosti je rozkaz.** Proto ani ten, kdo splní rozkaz, pokud je závazný, nemůže být trestný. Tento případ by bylo nutno posoudit jako nepřímé pachatelství s tím, že trestný by byl ten, kdo tento rozkaz vydal. Bylo by nutno také přihlídnout k okolnostem spáchání takového činu, protože zákon č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů ve svém ustanovení § 46 odst. 3) stanoví že: „příslušník nesmí splnit rozkaz, jehož splněním by zřejmě spáchal trestný čin“.

Při výkonu práva nenaplňuje skutkovou podstatu trestného činu **jednání rodiče**, který doma zavře dítě, aby se učilo, nebrání mu v užívání osobní svobody neoprávněně. Plní zde povinnost dle zákona o rodině řádně pečovat o své dítě.

Výkonu práva se blíží případ **vykonávání dovolené činnosti**, s níž je spojeno určité nebezpečí pro život nebo zdraví lidí či majetek. Tím, že právní řád takovou činnost připouští, projevuje souhlas s nutnou mírou nebezpečí, která je spojena s takovou činností, a to proto, že takové nebezpečí je vyváжено důležitým zájmem společnosti. Pokud se při výkonu takové činnosti nepřekročí dovolená míra nebezpečnosti, nejde o trestný čin, i když dojde k poruše, které se příslušné předpisy snaží čelit.

Výkonu práva se svou povahou blíží též výkon povolání. Nejčastěji se o této otázce uvažuje při lékařském zákroku jako o okolnosti vylučující protiprávnost. (např. lékař operoval pacienta, při zachování předepsaných lékařských postupů a nic nezanedbal, přesto pacient zemřel). Postupuje-li lékař podle lékařské vědy (lege artis tzn. podle zákona vědy, odborně správně, podle pravidel lékařského umění) není trestně odpovědný za případný následek spojený s takovým zákrokem. Když však pacient nedal souhlas k lékařskému zákroku, může jít o neoprávněný zásah do osobní svobody.

5.6.6 Riziko ve výrobě a výzkumu

§ 31 Přípustné riziko

(1) Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak.

(2) Nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuj

požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.

V trestním zákoníku je také obecně definováno **přípustné riziko**, v jehož zákonném vymezení jsou uvedeny nezbytné podmínky tohoto institutu. Pozornost je třeba věnovat **vylučovací podmínce** formulované tak, že o **přípustné riziko nejde, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu se zvláštními právními předpisy souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům právních předpisů, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.**

Při zvažování míry rizika je třeba v rámci přiměřenosti posuzovat optimální relaci mezi rozhodujícími faktory, mezi něž patří zejména velikost zamýšleného pozitivního výsledku, velikost možného nechtěného negativního následku, i stupně pravděpodobnosti, že tyto nastanou. Nejde tedy jen o maximalizaci možných výhod na jedné straně a minimalizaci možných ztrát na druhé straně, ale také o relaci k veřejnému zájmu, zásadám humanity (lidskosti) i morálním pravidlům, o kterých se zákon v další části ustanovení také zmiňuje. Nelze proto zásadně podniknout rizikové jednání, které by sice na jedné straně mohlo mít významné kladné výsledky, ale také katastrofální následky, i když jejich pravděpodobnost není příliš velká, a proto je třeba velmi opatrně nakládat s atomovou energií, ale také zvláště opatrně přistupovat ke genetickým výzkumům a dalším mimořádně rizikovým aktivitám.

Definice přípustného rizika v zásadě pokrývá všechny případy tohoto rizika, neboť stranou nezůstávají ani rizika např. v souvislosti se sportovními aktivitami (boxeři, hokejisté, automobiloví závodníci apod.) či výkonem povolání (zejména lékařů, ale i horských vůdců, lyžařských instruktorů apod.) atd.

Na druhé straně přípustné riziko **představuje jednu samostatnou okolnost vylučující protiprávnost** (trestní odpovědnost), která však **nepokrývá všechny případy vylučující protiprávnost** (např. výkon práva nebo povinnosti). V rámci okolností vylučujících protiprávnost jde zjevně o několik takových okolností, jejichž podmínky se výrazně liší. U těchto okolností bude možno použít analogie jiné zákonem definované okolnosti vylučující protiprávnost (např. přípustné riziko, krajní nouze či svolení poškozeného apod.) ve prospěch jednajícího, neboť tyto okolnosti trestní odpovědnost zužují, nikoli rozšiřují.

Tento důvod vyloučené protiprávnosti záleží v tom, že při zavádění nové techniky, při zkoušení nových výrobků, při odvracení nebezpečí, které vzniklo ve výrobě, a při výzkumu je **třeba někdy zájmy, jinak chráněné, vystavit určitému nebezpečí**. Riziko ve výrobě a ve výzkumu bývá někdy chápáno úžeji jako riziko pouze v oblasti hospodářské, jindy šířeji včetně rizika ve výzkumu vůbec. **O přípustnosti rizika** je možné hovořit také **v souvislosti s lékařským experimentem**, neboť každý nový léčebný postup je třeba dříve nebo později aplikovat na lidech.

Dovolenost rizika se v některých případech může dovodit z ustanovení o krajní nouzi nebo z výkonu povinností v zaměstnání, ne však vždy. Pokud tomu tak není, vystupuje dovolené riziko ve výrobě a ve výzkumu jako samostatný důvod vyloučené protiprávnosti.

5.6.7 Svolení poškozeného

§ 30 Svolení poškozeného

(1) Trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.

(2) Svolení podle odstavce 1 musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně; je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba uvedená v odstavci 1 by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.

(3) S výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení podle odstavce 1 považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.

V trestním zákoně je vymezena jako okolnost vylučující protiprávnost i **svolení poškozeného**, kde se zatím vycházelo jen z teorie trestního práva. V souvislosti s úpravou tohoto institutu **byl upraven i případ beztrestnosti pachatele v případě udělení dodatečného souhlasu poškozeným** (trestný čin byl spáchán, ale v důsledku dodatečného udělení souhlasu není trestný), ovšem jen **za podmínky, že pachatel mohl předpokládat, že**

osoba uvedená v odstavci 1, která nebyla při činu přítomna (arg. slovo „jinak“), **by tento souhlas udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.** V této souvislosti je třeba zdůraznit, že toto ustanovení neřeší problém „euthanasie“, když návrhy na úpravu skutkové podstaty usmrcení na žádost ve zvláštní části trestního zákona byly odmítnuty.

Svolením se stává čin, jenž by jinak byl nedovoleným zásahem do práv poškozeného, činem dovoleným. Svolení poškozeného je zároveň důvodem, který vylučuje v určitých případech protiprávnost.

Tento význam svolení poškozeného má jen tehdy

a) jde-li o zájmy jednotlivce, o nichž on sám může rozhodovat a jejich porušení se nedotýká zájmů společnosti

b) je-li **svolení vážné a dobrovolné**, nevyvolané lstí;

c) je-li dáno osobou, která je schopna učinit závazný projev v tomto směru;

d) **je-li dáno před činem nebo současně s tímto činem. Nově případně i po činu, pokud je splněna podmínka dle § 30 odst. 2)** – „mohl-li důvodně předpokládat, že osoba by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům“

Není třeba, aby se takové svolení stalo výslovně. Souhlas daný po činu není trestný, jestliže – „mohl pachatel důvodně předpokládat, že by osoba tento souhlas jinak udělila“ - § 30 odst. 2) TrZ. Domnívá-li se pachatel omylem, že poškozený dal svůj souhlas, není odpovědný za úmyslný trestný čin (§ 18 odst. 4 TrZ – omyl skutkový), ale je odpovědný za nedbalostní trestný čin.

Trestné činy, **u nichž souhlas poškozeného má význam pro posouzení trestnosti, jsou zejména trestné činy majetkové.** Tak např. krádež nelze spáchat se svolením poškozeného., nebo souhlas ke zničení majetku požárem, který má sloužit k vylákání pojistné náhrady, je protiprávní – pojistný podvod § 210 odst. 1, 2. Také u trestných činů proti životu, svolení poškozeného nemůže zásadně vyloučit skutkovou podstatu trestného činu, protože společnost má na životě a zdraví jednotlivců zájem.

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte okolnosti vylučující protiprávnost trestného činu dle zákona.
2. Definujte krajní nouzi.
3. Vyjmenujte podmínky krajní nouze a uveďte, kdy jde o vybočení z krajní nouze.
4. Vyjmenujte podmínky nutné obrany a uveďte, kdy nejde o nutnou obranu. Co je exces.
5. Definujte oprávněné použití zbraně.
6. Definujte svolení poškozeného.
7. Definujte přípustné riziko.

5.7 Trestná součinnost a účastenství

5.7.1 Pojem trestné součinnosti a účastenství, jejich formy

§ 24 Účastník

- (1) Účastníkem na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně
- a) spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor),
 - b) vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin (návodce), nebo
 - c) umožnil nebo usnadnil jinému spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu (pomocník).

(2) Na trestní odpovědnost a trestnost účastníka se užije ustanovení o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného.

(3) Trestní odpovědnost účastníka zaniká, jestliže dobrovolně upustil od dalšího účastenství na trestném činu a

a) odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství, nebo

b) učinil o účastenství na trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství, mohlo být ještě odstraněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

(4) Je-li na činu zúčastněno více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti účastníka, který takto jednal, je-li čin spáchán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení

(5) Ustanovení odstavců 3 a 4 se nevztahuje na trestní odpovědnost účastníka za jiný trestný čin, který již jednáním uvedeným v odstavci 1 spáchal.

Organizátora, návodce nebo pomocníka jako účastníky bude i nadále možno trestně postihovat pouze tehdy, došlo-li alespoň k pokusu trestného činu. Jinak budou odpovídat při splnění zákonných předpokladů jen za přípravu k trestnému činu podle § 20. O trestní odpovědnosti a trestnosti účastníka platí totéž, co podle obecné i zvláštní části platí o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele (§ 24 odst. 2).

V rámci návodu bude třeba stíhat i tzv. najmutí ke spáchání trestného činu či objednávku trestného činu, a to včetně tzv. poptávky nebo nabídky provedení trestného činu na objednávku, pokud tím bylo v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin. To platí v případě klasické objednávky, neboť pouhé obecné rozhodnutí páchat eventuálně v budoucnu trestnou činnost, nemůže být důvodem, aby v případě konkrétní objednávky například usmrcení jiné osoby, nebylo toto považováno za vzbuzení rozhodnutí k spáchání

konkrétního trestného činu vraždy na poškozeném, ohledně něhož byla objednávka vraždy. V případě, že by pachatel byl již rozhodnut trestný či spáchat, a to v jeho konkrétní podobě, pak by se zejména při nabídce, ale i v některých případech „objednávky“, jednalo pomoc ve formě utvrzování v rozhodnutí jiného spáchat trestný čin.

U organizátorství, které je charakteristické tím, že jeho závažnost (společenská škodlivost) může být s přihlédnutím k povaze a způsobu provedení organizování trestné činnosti i vyšší než u pachatelství (podobně tomu může být i u některých forem návodu; naproti u pomoci bude zásadně její závažnost nižší než u pachatelství).² Konkrétní přístup soudu je pak vyjádřen v § 39 odst. 6 písm. b); u pomoci k trestnému činu je možné mimo obecného mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 1, které se vztahuje také na organizátorství nebo návod, i mimořádné snížení tohoto trestu podle § 58 odst. 5 vzhledem k povaze a závažnosti pomoci, a to bez omezení ve smyslu § 58 odst. 3.

Zákon upravuje zánik trestní odpovědnosti účastníka, a to obdobně jako u pokusu trestného činu, neboť dosavadní analogické použití této úpravy činilo v praxi potíže. Přitom, **půjde - li o účastenství více osob** je třeba vykládat **pojem „odstranil nebezpečí“** nejen ve vztahu k nebezpečí, jež vzniklo z jeho vlastního jednání, ale i **ve vztahu k nebezpečí, které vzniklo z jednání ostatních účastníků**, a to bez ohledu na to, zda se o toto další nebezpečí přičinil. Naproti tomu, pokud účastník jednal některým ze způsobů vymezených v § 24 odst. 3 písm. a) nebo b) a bude-li čin spáchán nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení, zanikne jeho trestní odpovědnost dle § 24 odst. 4).

DF Trestná součinnost – znamená, že se na trestném činu podílí více spolupachatelů nebo vedle pachatele (spolupachatelů) i jiné osoby, zejména tím, že trestný čin pachatele nebo spolupachatelů úmyslně vyvolávají nebo takový čin usnadňují, nebo tím, že pachateli či spolupachatelům trestného činu nebo osobám na něm zúčastněným usnadňují uniknout trestnímu stíhání nebo trestu.

Z pojmu trestné součinnosti vyplývají její znaky:

více subjektů trestných činů (vedlejší a hlavní pachatel či spolupachatelé)

více trestných činů- jeden hlavní trestný čin a s ním související vedlejší trestný čin

propojenost objektivních stránek všech účastníků

subjektivní propojenost jednání všech zúčastněných

Trestní zákon používá **pojmu „trestná součinnost“** v 8. dílu hlavy X. zvláštní části trestního zákona. Tento díl se nazývá „Některé další formy trestné součinnosti“ a jsou zde jako samostatné trestné činy postiženy **podněcování, schvalování, nadržování, nepřekážení a neoznámení trestného činu.**

Je možno rozlišovat

1) obecné formy trestné součinnosti:

Účastenství:

v užším slova smyslu jako

organizátorství, návod, pomoc **a**

v širším slova smyslu (všechny formy):

spolupachatelství

organizátorství

návod

pomoc

2) Zvláštní formy trestné součinnosti (hl. X. díl 8):

podněcování k trestnému činu - § 364

schvalování trestného činu - § 365

nadržování - § 366

nepřekážení trestného činu - § 367

neoznámení trestného činu - § 368

podílnictví - § 214, 215

3) Některé formy přípravy:

- spolčení

- sročení

4) Účast na organizované zločinecké skupině

- § 361 (pojem organizovaná zločinecká skupina je uveden v § 129)

5) Členství v organizované skupině – je obecnou přitěžující okolností dle § 42 písm. o).

Pojem účastenství – rozumíme takovou úmyslnou účast více osob na trestném činu, která je namířena proti témuž konkrétnímu chráněnému zájmu a směřuje k témuž následku.

Co do míry trestnosti jsou formy trestné součinnosti postaveny na roveň pachatelství, ač samy k provedení činu nestačí. Charakteristickým rysem účastenství je, že stejně jako příprava a pokus tak i formy účastenství rozšiřují dosah ustanovení zvláštní části trestního zákona. Společenská škodlivost účastenství je zejména v tom, že v některých případech může být např. organizátorství zvláště nebezpečnou formou zločinnosti, neboť násobí síly zločinců, posiluje je v jejich nekalých záměrech a usnadňuje jim provedení činu, umožňuje zahladit stopy trestného činu a uniknout trestnímu stíhání.

Účastenství je založeno na zásadě akcesority, což znamená, závislost trestní odpovědnosti účastníka na trestní odpovědnosti hlavního pachatele, jestliže dojde alespoň k pokusu o hlavní trestný čin.

Účastenství a jeho charakteristika:

a) účastenství (§ 24) se **musí vztahovat ke konkrétnímu trestnému činu**. Trestný čin však nemusí být charakterizován do všech podrobností;

b) **mezi jednáním účastníka** (organizátora, návodce a pomocníka § 24 odst. 1) písm. a, b, c,) **a trestným činem jiné osoby**, k němuž účastenství směřovalo, **musí být příčinný vztah**;

c) účastenství je **možné jen ve vztahu k úmyslnému trestnému činu** a je vždy jednáním úmyslným a není možné ve vztahu k nedbalostnímu trestnému činu;

d) **o účastenství jde jen tehdy**, pokud pachatel, k jehož trestnému činu účastenství směřovalo, **se o takový (úmyslný) trestný čin pokusil**, anebo jej **dokonal** (zásada akcesority účastenství).

Některé poznámky k účastenství:

rozdíl mezi organizátorstvím, návodem a pomocí **kteří jsou i formami přípravy** k trestnému činu (§20) a účastenstvím (obecné formy trestné činnosti - § 24) je v tom, že o účastenství, resp. některou z jeho forem uvedených v § 24 **půjde jen tehdy, pokud se pachatel o spáchání hlavního trestného činu alespoň pokusil**. To je důsledek zásady akcesority účastenství;

Trestný čin, k němuž účastenství směřovalo, **může mít komisivní** (konáním) nebo omisivní (opomenutím) **formu**;

U trestných činů s omezeným okruhem pachatelů (speciální subjekt) může být účastníkem i ten, kdo nemá zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení (§ 114);

Pokud se pachatel **účastní na úmyslném trestném činu několika formami účastenství, přičítá se mu pouze závažnější z nich** (konzumpce). Pomoc k trestnému činu je subsidiární k návodu. Návod je subsidiární k organizátorství. Návod a pomoc jsou svoji podstatou a obsahem již v organizátorství zahrnuty, jsou pojmově užší vůči organizátorství.

Pokud je **některá z forem účastenství zákonným znakem skutkové podstaty** trestného činu uvedena ve zvláštní části trestního zákona, **nelze ji zvláště přičítat** (§ 39 odst. 4) – zásada „non bis in idem“. (pokud například činnost pachatele spočívala v pomoci k sebevraždě dle § 144, nelze mu ještě pomoc přičítat dle § 24 odst. 1) písm. c, neboť pomoc je zákonným znakem trestného činu účast na sebevraždě dle § 144 odst. 1).

Pokud se organizátor zúčastnil uvedeného trestného činu jako člen organizované skupiny, nepřičítá se zvláště organizátorství podle stejné zásady, viz předešlý příklad;

Jestliže by se organizátor zúčastnil trestného činu jako spolupachatel (§ 23), organizátorství (§ 24) se mu zvláště nepřičítá, ale lze v jeho neprospěch uplatnit přitěžující okolnost (§ 42 písm. o);

V některých případech je **organizátorství přímo znakem skutkové podstaty** např. § 340 – organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice.

Formy účastenství:

Organizátorství - pojem organizátorství je vymezen v § 24 odst. 1) písm. a) – **kdo spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor)**. Organizátorství musí směřovat k individuálně určitému trestnému činu, který musí být určen alespoň v hlavních rysech. **Organizátorství je obecnou přitěžující okolností dle § 42 písm. o)**. Institut organizátorství dovoluje postihnout formy trestné činnosti takových pachatelů, kteří se na trestném činu účastní rozhodujícím způsobem, aniž se přímo podílejí na trestné činnosti jako spolupachatelé.

Návod – pojem návodu je vymezen v § 24 odst. 1) písm. b) – **vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin (návodce)**. Návod je možný například přemlouváním, poučením, radou, rozkazem, ale i sázkou, sjednáním za mzdu, najmutím, pohrůzkou nebo jiným způsobem, pokud nejde o nepřímé pachatelství, kterým má být vyvoláno jednání osoby trestně neodpovědné nebo pro omyl. **Návod může být proveden ústně, písemně i jinak**. Návod **musí směřovat vůči určité osobě**, ale také **k individuálně určitému trestnému činu**. **Čin musí být určen alespoň v hlavních rysech** (např. okolnostmi místa, času, předmětu útoku, způsobu provedení). Po objektivní stránce je pro trestní odpovědnost návodce **nutná**

příčinná souvislost mezi jeho činností a trestným činem hlavního pachatele. Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. Protože úmysl směřuje k vyvolání rozhodnutí k trestnému činu, je trestný i provokatér, který úmyslně navede jiného k trestnému činu, aby pak pachatele udal.

Pomoc – pojem pomoci je vymezen v § 24 odst. 1) písm. c) – umožnil nebo usnadnil jinému spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu (pomocník). Pomoc předpokládá napomáhání k provedení určitého trestného činu individuálně určitého. Proto pomoc přichází v úvahu jen před činem, anebo nejpozději i při něm, připadá v úvahu až do dokončení trestné činnosti. Podpora pachatele po dokončení trestného činu může být trestná jen jako některá forma trestné součinnosti uvedená ve zvláštní části trestního zákona jako např. - § 366 nadržování, § 368 – neoznámení trestného činu a § 214 – podílnictví.

Formy pomoci se rozlišují

a) pomoc fyzická (opatření prostředků a nástrojů, odstranění překážek) a

b) pomoc psychická (zejména rada, utvrzování v přesvědčení spáchat trestný čin, slib přispět pomocí po trestném činu apod.). **Rozdíl psychické pomoci od návodu** spočívá v tom, že **návod** vyvolává rozhodnutí k trestnému činu, **naproti tomu psychická pomoc** utvrzuje pachatele v rozhodnutí již učiněném. **Pomoc lze spáchat jak konáním, tak opomenutím. Při pomoci opomenutím však musí mít pomocník zvláštní povinnost konat, kterou nesplní** (např. správce skladu úmyslně nechá neuzamčené dveře a umožní tím sklad vykrást).

Po objektivní stránce je pro trestní odpovědnost pomocníka **nutná příčinná souvislost mezi jeho činností a trestným činem pachatele.** Stačí, aby pomoc k trestnému činu byla usnadněna, a není třeba, aby ho umožnila. **Po subjektivní stránce se žádá u pomocníka úmysl.** (např. pomocí k vraždě § 24 odst. 1) písm. c) k § 140 postačuje, že pomocník zapůjčil vrahovi vražednou střelnou zbraň, vědom si možnosti, že jí užije k vraždě, a byl s tím pro tento případ srozuměn. Pachatel však o pomoci, která je mu k trestnému činu poskytována, vědět nemusí.

Význam excesu u účastenství:

Exces směrem dolů - (pachatel spáchal trestný čin méně závažný, než k jakému organizátorství, návod a pomoc směřovaly). Účastník nebude trestně odpovědný pro některou formu účasti dle § 24, nýbrž pro přípravu k trestnému činu dle § 20 k těžšímu trestnému činu.

12 Například návodce navede hlavního pachatele k vraždě, ten spáchá jen těžké ublížení na zdraví. Návodce bude trestně odpovědný za přípravu vraždy, hlavní pachatel jen za to, co ve skutečnosti spáchal, tzn. těžké ublížení na zdraví. Nebo návodce navedl k loupeži dle § 173, pachatel spáchal krádež dle § 205. Pachatel bude trestně odpovědný za krádež, návodce za přípravu ve formě návodu k loupeži.

Exces směrem nahoru – (pachatel spáchá těžší trestný čin, než ke kterému směřovalo organizování, návod nebo pomoc). Například návodce bude trestně odpovědný za to, k čemu naváděl např. ke krádeži (úcastenství ve formě návodu ke krádeži – dle § 24 odst. 1) písm. b) k § 205), hlavní pachatel bude trestně odpovědný za to co, spáchal, např. loupež dle § 173.

Účastníkem trestného nemůže být ten, k jehož ochraně je ustanovení určeno např.

Dítě - § 126 – osoba mladší 18 let, která alkoholický nápoj požije, není účastníkem na podávání alkoholických nápojů podle § 204 – podávání alkoholu dítěti, unesený není účastníkem únosu (§ 200), těhotná žena, která jinému dá souhlas, aby jí pachatel přerušil těhotenství jiným způsobem, než dovoluje zákon, není účastníkem na nedovoleném přerušeni těhotenství dle § 160.

Má-li jednání znaky několika forem účastenství na témže trestném činu, posoudí se jen jako případ nejzávažnější, v pořadí závažnosti, tzn. spolupachatelství, organizátorství návod, pomoc (srovnej případy souběh vylučující). Spolupachatelství má tedy přede všemi ostatními formami účastenství přednost, kdežto pomoc je ke všem ostatním formám účastenství podpůrná.

5.7.2 Trestání účastenství

Organizátora, návodce nebo pomocníka jako účastníky bude i nadále možno trestně postihovat pouze tehdy, došlo-li alespoň k pokusu trestného činu. Jinak budou odpovídat při splnění zákonných předpokladů jen za přípravu k trestnému činu podle § 20. O trestní odpovědnosti a trestnosti účastníka platí totéž, co podle obecné i zvláštní části platí o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele (§ 24 odst. 2).

V rámci návodu bude třeba stíhat i tzv. **najmutí ke spáchání trestného činu** či objednávku trestného činu, a to včetně tzv. poptávky nebo nabídky provedení trestného činu na objednávku, **pokud tím bylo vzbuzeno v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin**. To platí v případě klasické objednávky, neboť pouhé obecné rozhodnutí páchat eventuálně v budoucnu trestnou činnost, nemůže být důvodem, aby v případě konkrétní objednávky například usmrcení jiné osoby, nebylo toto považováno za vzbuzení rozhodnutí k spáchání konkrétního trestného činu vraždy na poškozeném, ohledně něhož byla objednávka vraždy. **V případě, že by pachatel byl již rozhodnut trestný či spáchat**, a to v jeho konkrétní podobě, pak by se zejména při nabídce, ale i v některých případech „objednávky“, **jednalo pomoc ve formě utvrzování** v rozhodnutí jiného spáchat trestný čin (**psychická pomoc**).

Konkrétní **přístup soudu u trestání účastenství** je pak vyjádřen v § 39 odst. 6 písm. b); u pomoci k trestnému činu je možné mimo obecného mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 1, které se vztahuje také na organizátorství nebo návod, i mimořádné snížení tohoto trestu podle § 58 odst. 5 vzhledem k povaze a závažnosti pomoci, a to bez omezení ve smyslu § 58 odst. 3.

Trestní zákon upravuje zánik trestní odpovědnosti účastníka, a to obdobně jako u pokusu trestného činu, neboť dosavadní analogické použití této úpravy činilo v praxi potíže. Přitom, půjde-li o **úcastenství více osob**, je třeba vykládat pojem „odstranil nebezpečí“ nejen ve vztahu k nebezpečí, jež vzniklo z jeho vlastního jednání, ale i ve vztahu k nebezpečí, které vzniklo z jednání ostatních účastníků, a to bez ohledu na to, zda se o toto další nebezpečí přičinil **dle § 24 odst. 4)**. Pokud účastník jednal některým ze způsobů vymezených v **§ 24 odst. 3 písm. a) nebo b)** a bude-li čin spáchán nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení trestní odpovědnost zanikne.

5.7.3 Spolupachatelství

§ 23§ 23 Spolupachatel

Byl-li trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé).

Pokud jde o pojem spolupachatelství, byla věnována náležitá **pozornost i pojmu „spáchání činu společným jednáním“**, kdy je možno souhlasit s názory nauky, že tento pojem je v praxi vykládán neúměrně široce, kdy je pod něj zahrnováno i dělání tzv. „zdi“ (pachatel dává opodál pozor, aby společníci nebyli při činu vyrušeni) nebo tzv. „volavky“ (osoba po dohodě s ostatními společníky vyláká oběť pod smyšlenou záminkou na opuštěné místo, kde vlastní loupežný útok provedou jiní společníci), např. u trestného činu loupeže podle § 234 platného trestního zákona, který pak praxe posuzuje jako spáchaný ve spolupachatelství (srov. č. 1/1980, str. 18 a č. 23/1994 Sb.). Za spolupachatelství u trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 platného trestního zákona se v praxi považuje i jednání, v rámci něhož se konkrétní osoba osobně neúčastní na vniknutí do domu nebo bytu jiného, ale v rámci rozdělení úkolů směřujících k úspěšnému provedení bytové krádeže hlídá před domem nebo bytem jiného, do něhož vniknou ostatní pachatelé.

Uvedený **výklad pojmu „společné jednání“ je problematický**, neboť uvedená jednání nelze zahrnout do objektivní stránky trestných činů loupeže podle § 173 trestního zákona či porušování domovní svobody podle § 178 trestního zákona. Jsou to **v obou případech jednání, která činnost pachatele, resp. spolupachatelů pouze usnadňují**, a proto **správnější by bylo posuzovat taková jednání za pomoc** ve vztahu k některému z uvedených trestných činů **a nikoli za spolupachatelství**. Z těchto hledisek došlo k upřesnění pojmu pomoci v § 24 odst. 1 písm. c) tak, že **v demonstrativním výčtu je doplněn o popis jednání při tzv. „dělání zdi či volavky“ („... odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, ...“)**. Při tomto upřesnění forem pomoci není již třeba definovat pojem „spáchání činu společným jednáním“.

Znaky spolupachatelství:

- 1) Musí jít o spáchání trestného činu **společným jednáním** (objektivní podmínka)

2) *Úmysl k tomu směřující* (subjektivní podmínka)

3) Každý ze spolupachatelů odpovídá, jako by trestný čin spáchal sám.

Společné jednání zahrnuje několik případů:

1. Současně probíhající (souběžné) – každý ze spolupachatelů uskutečnil svým jednáním všechny znaky skutkové podstaty trestného činu **12** (např. skupina zlodějů vnikne do supermarketu a všichni odcizují zboží, přičemž mají společný úmysl, pokud by jednali na sobě nezávisle, šlo by o souběžné pachatelství).

2. Postupné – jde o případ, kdy některé skutkové podstaty trestných činů mají dvojí

jednání např. znásilnění dle § 185, nebo dva napadené objekty jako loupež dle § 173. V těchto případech se činnost skládá z několika složek, bude spolupachatelem každý, kdo svým jednáním uskutečnil některý ze znaků skutkové podstaty trestného činu, jež je pak naplněna souhrnem těchto jednání.

Např. pachatel uvede ženu násilím do stavu bezbrannosti, pachatel B s ní pak souloží u trestného činu znásilnění dle § 185.

3. Na sebe navazujícím – o společné jednání jde i tehdy, jestliže jednání každého ze spolupachatelů je alespoň článkem řetězu, přičemž jednotlivé činnosti (články řetězu) působí současně, směřuje k vykonání trestného činu a jen ve svém celku tvoří jeho skutkovou podstatu.

Například pachatel A vytipuje byt k vloupání, odveze ostatní autem, otevře dveře bytu, odveze ostatní s odcizenými věcmi, pachatel B v bytě ukazuje, které cenné věci se mají odnést, pachatel C odnáší cenné věci do auta. Může jít i o násilný trestný čin, kdy skupina skinů napadne na ulici osobu s úmyslem ji ublížit na zdraví, přičemž každý postupně uskuteční dva kopance do své oběti. Souhrnem těchto kopanců dojde k ublížení na zdraví, přičemž není rozhodující, kdo v konečné fázi ublížení na zdraví způsobil, poněvadž souhrnem kopanců se útok znásobil a tím došlo ke společně způsobenému následku ublížení na zdraví.

Způsob jednání spolupachatelů nemusí být stejně intenzivní ani stejnorodý, pokud tvoří objektivní stránku téže skutkové podstaty.

K naplnění pojmu spolupachatelství podle § 23 TrZ není třeba, aby se všichni spolupachatelé zúčastnili na trestné činnosti stejnou měrou. Stačí i částečné přispění, třeba i v podřízené roli, jen když je vedeno stejným úmyslem jako činnost ostatních spolupachatelů, a je tak objektivně i subjektivně složkou děje, tvořícího ve svém celku trestné jednání. Spolupachatelství musí u všech spolupachatelů tvořit skutkovou podstatu téhož trestného činu.

U trestných činů s omezeným okruhem pachatelů (kde je speciální či konkrétní subjekt) může být spolupachatelem jen ten, kdo má určitou vlastnost, způsobilost nebo postavení předpokládané pro tento subjekt.

Pokud spáchá pachatel trestný **čin společným jednáním s osobou pro nedostatek věku**, která je trestně neodpovědná (§ 22 odst. 2), **nejde o spolupachatelství**, ale o spáchání trestného činu jedním pachatelem.

Nejde o spolupachatelství, jestliže několik pachatelů souběžně **útočí proti témuž předmětu útoku**, ale **každý z nich sleduje jiný záměr**. Tím se odlišuje spolupachatelství od souběžného pachatelství několika osob.

(např. dva zloději kradou v supermarketu každý na svůj účet, aniž o sobě vědí).

Také **nejde o spolupachatelství**, jestliže pachatel využije stavu, který vyvolal před ním jiný pachatel a druhý pachatel jen využil tohoto stavu k dokonání jiného trestného činu (postupné pachatelství).

Např. jeden pachatel spoutá ženu na odlehlém místě v úmyslu omezit její osobní svobodu (§ 171), druhý využije tohoto spoutání k jejímu znásilnění (§ 185).

Pokud trestný čin byl spáchán ve spolupachatelství dvou nebo více osob, **odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama**. Například u souběžného jednání, každý ze spolupachatelů nakrade zboží v určité hodnotě, každý odpovídá jako by způsobil celkovou škodu. Rovněž u navazujícího spolupachatelství při násilném trestném činu, odpovídá každý ze spolupachatelů, jak by ublížení na zdraví způsobil sám. **Celkově způsobená škoda nebo rozsah způsobeného následku, které byly způsobeny společným jednáním se přičítá každému spolupachateli nerozdílně a vcelku, pokud se k nim vztahovalo zavinění.**

Vybočí-li některý ze spolupachatelů z rámce dohody, pokud k ní došlo (**exces**), bude odpovědný za to, co sám způsobil a zavinil. Například jestliže mimo rámec dohody o ublížení na zdraví úmyslně někoho usmrtí. Ostatní odpovídají jen za trestnou činnost, která byla obsahem dohody.

Jestliže se někdo na témže trestném činu **podílí nejen jako spolupachatel, ale i jako organizátor, návodce či pomocník**, zahrnuje spolupachatelství také tyto formy účastenství, které se zvláště nepřiřítají dle zásady „non bis in idem“.

V otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci jsou v nauce trestního práva různé názory. Hlavním kritériem pro odlišení spolupachatelství a pomoci je jednání, které je znakem příslušné skutkové podstaty trestného činu. Toto kritérium se může opřít přímo o zákonné vymezení skutkové podstaty trestného činu, kdežto subjektivní (společný úmysl) kritérium, je často méně spolehlivě zjištělné a bylo by možno ho zneužít k libovůli při rozlišování spolupachatelství od pomoci.

Příklad: Obviněný A po předchozí dohodě s obviněným B vypnul na určitou chvíli jističe na chodbě restaurace, přičemž tím umožnil obviněnému B v místnosti restaurace prohledat kabáty a umožnit odcizení peněz. Oba se o peníze rozdělili. Jednání obou pachatelů se jeví jako spolupachatelství zejména po subjektivní stránce (společný úmysl), ovšem z hlediska společného jednání nenaplnuje jednání pachatele A další znak společného jednání, protože vypnutí jističe má usnadňující úlohu a není znakem trestného činu krádeže – присвоjování a zmocnění věci-, proto bezesporu jednání pachatele A bude formou pomoci, nikoli spolupachatelstvím.

Kontrolní otázky

1. Co je trestná součinnost a účastenství.
2. Jaké jsou zvláštní formy trestní součinnosti.
3. Definujte organizátora a uveďte příklad.
4. Definujte návodce a uveďte příklad.
5. Definujte pomocníka a v čem spočívá pomoc.
6. Kdy zaniká trestní odpovědnost účastníka.

5.8 Tresty a ochranná opatření v trestním právu

5.8.1 Účel trestu

Vzhledem k tomu, že je třeba zajistit v potřebné míře adekvátní trestněprávní reakci na závažné trestné činy (brutální vraždy, ozbrojené loupeže a únosy atd.) a nové specifické druhy kriminality (organizovaný zločin, terorismus apod.), se u těchto nejzávažnějších trestných činů uplatní náležitá a povaze těchto trestných činů odpovídající represe. V té souvislosti je třeba zdůraznit relativnost protikladu mezi represí a prevencí, na kterou v minulosti ve světě upozorňoval již Franz von Liszt a u nás Oto Novotný. Franz von Liszt uváděl, že je vlastně totéž, řekneme-li o někom, že „plave, protože spadl do vody“, nebo „aby se neutopil“; podobně říkáme, že lékař dává lék, protože je pacient nemocen, nebo aby se uzdravil. **Trestáme, quia peccatum est (protože bylo spácháno zlo) a současně ne peccetur (aby nebylo pácháno zlo). Dominantou tohoto rozporu je účel (ne peccetur).**

V souhrnu lze konstatovat, že tresty a ochranná opatření mají:

chránit společnost před pachateli trestných činů

zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti

vychovávat odsouzeného, aby vedl řádný život

působit výchovně i na další členy společnosti

5.8.2 Druhy trestů

- a) odnětí svobody, (zvláštním druhem je výjimečný trest)
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- k) ztrátu vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění.

Stručná charakteristika jednotlivých trestů

Odnětí svobody

Nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59), ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108) nebo o výjimečný trest (§ 54)

Domácí vězení

Soud může uložit trest domácího vězení až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže

a) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu, a

b) pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Nestanoví-li soud v rozsudku jinak, trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody.

Obecně prospěšné práce

Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin

Propadnutí majetku:

Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.

Propadlý majetek připadá státu.

Peněžitý trest

Peněžitý trest může soud uložit, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.

Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb.

Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- a) které bylo užito k spáchání trestného činu,
- b) která byla k spáchání trestného činu určena,
- c) kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo
- d) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou pod písmenem c), pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené pod písmenem c) není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

Zákaz činnosti:

Soud může uložit trest zákazu činnosti na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností.

Trest zákazu činnosti jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Trest zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis.

Zákaz pobytu

Soud může uložit trest zákazu pobytu na jeden rok až deset let za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku; trest zákazu pobytu se nesmí vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na deset let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce.

Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání

Soud může uložit trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Ztráta vojenské hodnosti

Soud může uložit trest ztráty vojenské hodnosti, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Vyhoštění

Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky, trest vyhoštění z území České republiky, a to jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; jako samostatný trest může být trest vyhoštění uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

S přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, možností nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu může soud uložit trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou.

Výjimečný trest

Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje.

Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.

Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka.

5.8.3 Druhy ochranných opatření

ochranné léčení,

zabezpečovací detence,

zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty a

ochranná výchova

Ukládání ochranné výchovy upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Ochranné léčení nelze uložit vedle zabezpečovací detence.

Stručná charakteristika ochranných opatření

a) Ochranné léčení

Soud uloží ochranné léčení v případě uvedeném v § 40 odst. 2 a § 47 odst. 1, nebo jestliže pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný.

Soud může uložit ochranné léčení i tehdy, jestliže

a) pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo

b) pachatel, který zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním; ochranné léčení však neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout.

b) Zabezpečovací detence

Soud uloží zabezpečovací detenci v případě uvedeném v § 47 odst. 2, nebo jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Soud může uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, jestliže

a) pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, nebo

b) pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zvlášť závažný zločin, ač již byl pro zvlášť závažný zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení.

Zabezpečovací detence potrvá, **dokud to vyžaduje ochrana společnosti**. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.

c) Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

Nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené v § 70 odst. 1, může soud uložit, že se taková věc nebo jiná majetková hodnota zabírá,

a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit,

b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo

c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete účel trestu.
2. Vyjmenujte jednotlivé druhy trestů a ochranných opatření.
3. Charakterizujte trest odnětí svobody.
4. Charakterizujte trest obecně prospěšné práce.
5. Charakterizujte trest domácí vězení.

6. Charakterizujte výjimečný trest.
7. Charakterizujte trest vyhoštění.
8. Charakterizujte peněžitý trest.
9. Charakterizujte ochranné opatření ochranné léčení.
10. Charakterizujte ochranné opatření zabezpečovací detence.

5.9 Zánik trestní odpovědnosti

V hlavě nazvané „Zánik trestní odpovědnosti“, což je přesnější pojem než dosud používaný pojem zánik „zánik trestnosti“ jsou upraveny **účinná lítost a promlčení trestnosti činu**. V souvislosti se zavedením formálního pojetí trestného činu byl logicky z trestního zákoníku vypuštěn „zánik nebezpečnosti činu pro společnost“.

5.9.1 Účinná lítost

Trestní odpovědnost za trestné činy neposkytnutí pomoci (§ 150), neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151), šíření nakažlivé lidské nemoci (§ 152), šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti (§ 153), ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty (§ 156), ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty z nedbalosti (§ 157), svěření dítěte do moci jiného (§ 169), zavlčení (§ 172), braní rukojmí (§ 174), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220), porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221), porušení povinnosti v insolvenčním řízení (§ 225), porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku (§ 227), poškození cizí věci (§ 228), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243), porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství (§ 247), porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 261), porušení předpisů o kontrole vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 262), porušení povinností při vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 263), provedení

zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence (§ 265), porušení povinnosti v souvislosti s vydáním povolení a licence pro zahraniční obchod s vojenským materiálem (§ 266), obecného ohrožení (§ 272), obecného ohrožení z nedbalosti (§ 273), porušení povinnosti při hrozivé tísni (§ 275), poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 276), poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti (§ 277), poškození geodetického bodu (§ 278), poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294), poškození lesa (§ 295), neoprávněného nakládání s odpady (§ 298), neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299), neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300), šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306), šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 307), vlastizrady (§ 309), rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), sabotáže (§ 314), zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315), vyvědačství (§ 316), ohrožení utajované informace (§ 317), ohrožení utajované informace z nedbalosti (§ 318), vzpoury vězňů (§ 344), šíření poplašné zprávy (§ 357), nepřekažení trestného činu (§ 367), neoznámení trestného činu (§ 368) zaniká, jestliže pachatel dobrovolně

a) škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo

b) učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

5.9.2 Promlčení trestnosti činu

Promlčecí doba

Trestní odpovědnost za trestný čin zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí

a) **dvacet let**, jde-li o trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, a trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu podle jiného právního předpisu,

- b) **patnáct let**, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,
- c) **deset let**, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně pět let,
- d) **pět let**, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně tři léta,
- e) **tři léta** u ostatních trestných činů.

Promlčecí doba počíná běžet u trestných činů, u nichž je znakem účinek anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání. Účastníkovi počíná běžet promlčecí doba od ukončení činu hlavního pachatele.

Do promlčecí doby se nezapočítává

- a) doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku,
- b) doba, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno,
- c) doba, po kterou oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168) nebo některého trestného činu uvedeného v hlavě třetí zvláštní části tohoto zákona o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti byla mladší osmnácti let,
- d) zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání.

5.9.3 Zahlazení odsouzení a promlčení výkonu trestu

Účelem zahlazení odsouzení je umožnit pachateli, aby při splnění určitých podmínek byly odstraněny nepříznivé důsledky jeho odsouzení, které přetrvávají i po výkonu trestu a které by mu mohly ztěžovat uplatnění v dalším životě. Protože stanovené podmínky odsouzeného pobízejí k tomu, aby vedl řádný život, má zahlazení odsouzení též výchovný charakter

Podmínky zahlazení odsouzení

Soud zahradí odsouzení, vedl-li odsouzený po výkonu nebo prominutí trestu anebo po promlčení jeho výkonu řádný život nepřetržitě po dobu nejméně

a) patnácti let, jde-li o odsouzení k výjimečnému trestu,

b) deseti let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu pět let,

c) pěti let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu jeden rok,

d) tří let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu jeden rok nebo k trestu vyhoštění,

e) jednoho roku, jde-li o odsouzení k trestu domácího vězení, k trestu propadnutí majetku, k trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, k trestu zákazu pobytu, k trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce nebo k peněžitému trestu za úmyslný trestný čin.

Jde-li o odsouzení k ztrátě čestných titulů nebo vyznamenání nebo k ztrátě vojenské hodnosti, řídí se doba uvedená v odstavci 1 podle délky trestu odnětí svobody, vedle něhož byl uvedený trest uložen.

Účinky zahlázení

Bylo-li odsouzení zahlázeno, hledí se na pachatele, jako by **nebyl odsouzen**.

Promlčení výkonu trestu

Uložený trest nelze vykonat po uplynutí promlčecí doby, jež činí

a) třicet let, jde-li o odsouzení k výjimečnému trestu,

b) dvacet let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu deset let,

c) deset let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody nejméně na pět let,

d) pět let při odsouzení k jinému trestu.

Promlčecí doba počíná právní mocí rozsudku a při podmíněném odsouzení nebo podmíněném propuštění právní mocí rozhodnutí, že se trest vykoná.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte 10 trestných činů, na které lze uplatnit účinnou lítost.
2. Jaké jsou promlčecí lhůty u trestní odpovědnosti.
3. Co se do promlčecí doby nezapočítává.
4. Uveďte podmínky zahlazení odsouzení.
5. Jaké jsou promlčecí doby u promlčení výkonu trestu.

5.9.4 Některá výkladová ustanovení (pojmy)

§ 110 Trestní zákon

Trestním zákonem se rozumí tento zákon a podle povahy věci i zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

§ 111 K pojmu trestného činu

Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.

§ 113 K pojmu pachatele

Pachatelem se rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i spolupachatel a účastník.

§ 114

Konkrétní a speciální subjekt

(1) Jestliže k spáchání trestného činu trestní zákon vyžaduje zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení pachatele, může být pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu pouze osoba, která má požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení. Pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu vojenského podle hlavy dvanácté zvláštní části tohoto zákona může být jen voják.

Kde se v tomto zákoně mluví o vojáku, rozumí se jím

a) voják v činné službě,

b) voják mimo činnou službu, je-li ve služebním stejnokroji,

c) příslušník bezpečnostního sboru u trestných činů neuposlechnutí rozkazu (§ 375), neuposlechnutí rozkazu z nedbalosti (§ 376), urážka mezi vojáky (§ 378), urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí (§ 379), urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilí (§ 380), násilí vůči nadřízenému (§ 381), porušení povinnosti strážní služby (§ 389), porušení povinnosti dozorčí nebo jiné služby (§ 390) a založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 2 písm. c), nebo

d) válečný zajatec.

§ 116

Pokračování v trestném činu

Pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, byť i v souhrnu, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku.

§ 117

Veřejné spáchání trestného činu

Trestný čin je spáchán veřejně, jestliže je spáchán

a) obsahem tiskoviny nebo rozšiřovaného spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo

b) před nejméně třemi osobami současně přítomnými.

§ 118

Spáchání trestného činu se zbraní

Trestný čin je spáchán se zbraní, jestliže pachatel nebo s jeho vědomím některý ze spolupachatelů užije zbraně k útoku, k překonání nebo zamezení odporu anebo jestliže ji k tomu účelu má u sebe; zbraní se tu rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.

§ 119

Spáchání trestného činu násilím

Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.

§ 120

Uvedení někoho v omyl a využití něčího omylu prostřednictvím technického zařízení

Uvést někoho v omyl či využít něčího omylu lze i provedením zásahu do počítačových informací nebo dat, zásahu do programového vybavení počítače nebo provedením jiné operace na počítači, zásahu do elektronického nebo jiného technického zařízení, včetně zásahu do předmětů sloužících k ovládání takového zařízení, anebo využitím takové operace či takového zásahu provedeného jiným.

§ 121

Vloupání

Vloupáním se rozumí vniknutí do uzavřeného prostoru lstí, nedovoleným překonáním uzamčení nebo překonáním jiné jistící překážky s použitím síly.

§ 122

Ublížení na zdraví a těžká újma na zdraví

(1) Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.

(2) Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohyzdění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.

§ 123 Duševní porucha

Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.

§ 124 Státem uložená a uznaná povinnost mlčenlivosti

vymezen jiným právním předpisem, ale vyplývá z právního úkonu učiněného na základě jiného právního předpisu.

§ 125
Osoba blízká

Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

§ 126
Dítě

Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.

§ 127
Úřední osoba

Úřední osobou je

- a) soudce,
- b) státní zástupce,
- c) prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci,
- d) člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci,
- e) příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie,
- f) soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce,
- g) notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař,
- h) finanční arbitr a jeho zástupce,

i) fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.

§ 129 **Organizovaná zločinecká skupina**

Organizovaná zločinecká skupina je společenstvím více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.

§ 130 **Návyková látka**

Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

§ 131 **Veřejná listina**

(1) Veřejnou listinou se rozumí listina vydaná soudem České republiky, jiným orgánem veřejné moci nebo jiným subjektem k tomu pověřeným či zmocněným jiným právním předpisem v mezích jeho pravomoci, potvrzující, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu nebo jiného subjektu, který listinu vydal, anebo osvědčující některou právně významnou skutečnost. Veřejnou listinou je i listina, kterou prohlašuje za veřejnou jiný právní předpis.

§ 132 **Obecně prospěšné zařízení**

Obecně prospěšným zařízením se rozumí veřejné ochranné zařízení proti požáru, povodni nebo jiné živelní pohromě, obranné nebo ochranné zařízení proti leteckým a jiným podobným útokům nebo jejich následkům, ochranné zařízení proti úniku znečišťujících látek, zařízení energetické nebo vodárenské, podmořský kabel nebo podmořské potrubí, zařízení a sítě elektronických komunikací a koncová telekomunikační a rádiová zařízení, zařízení držitele poštovní licence, zařízení pro veřejnou dopravu, včetně součástí dráhy a drážních vozidel ve veřejné drážní dopravě a svislých zákazových nebo příkazových dopravních značek a dopravních značek upravujících přednost.

§ 133 Obydlí

Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.

§ 134 Věc a jiná majetková hodnota

(1) Věcí se rozumí i ovladatelná přírodní síla. Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla, peněžní prostředky na účtu a na cenné papíry, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.

(2) Jinou majetkovou hodnotou se rozumí majetkové právo nebo jiná penězi ocenitelná hodnota, která není věcí, a nevztahují se na ni ustanovení o věcech podle odstavce 1.

§ 136 Spisy

Spisy se rozumí datové, zvukové a obrazové záznamy, vyobrazení a jiná znázornění, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.

§ 137 Stanovení výše škody

Při stanovení výše škody se vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a v místě činu obvykle prodává. Nelze-li takto výši škody zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení věci v předešlý stav. Přiměřeně se postupuje při stanovení výše škody na jiné majetkové hodnotě.

Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč.

§ 139 Počítání času

Kde tento zákon spojuje s uplynutím určité doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte výše označené pojmy.

5.10 Soudnictví ve věcech mládeže

Problematiku soudnictví ve věcech mládeže řeší zákon č. **218/2003 Sb.** ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (**zákon o soudnictví ve věcech mládeže**).

Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti **mladší patnácti let a mladiství**, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.

Pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.

5.10.1 Vymezení některých pojmů

Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí mládeží

- a) děti a mladiství,
- b) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku,
- c) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Podle tohoto zákona se dále rozumí

- a) protiprávním činem provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný,
- b) opatřeními výchovná opatření (§ 15 až 20), ochranná opatření (§ 21 až 23) a trestní opatření (§ 24 až 35) u mladistvých a opatření ukládaná dětem mladším patnácti let (§ 93); přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ve smyslu trestního zákoníku a trestního řádu nahrazují výchovná opatření,
- c) orgány činnými podle tohoto zákona jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež

5.10.2 Základní zásady

1. Nikdo nemůže být podle tohoto zákona postižen za čin, který nebyl trestný podle zákona v době, kdy byl spáchán, a jen tento zákon v návaznosti na trestní zákoník stanoví, které jednání je proviněním nebo činem jinak trestným, a sankce a způsob jejich ukládání, směřující především k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům.

2. Trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.

3. Opatření uložené podle tohoto zákona musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu. Politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, jeho rodiny nebo rodiny, v níž žije, anebo způsob výchovy mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let nemůže být důvodem k uložení opatření podle tohoto zákona.

4 V řízení podle tohoto zákona je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž se vede, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen a aby projednávané činy a jejich příčiny i okolnosti, které je umožnily, byly náležitě objasněny a za jejich spáchání byla vyvozena odpovědnost podle tohoto zákona. Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo k předcházení dalším protiprávním činům. Orgány činné podle tohoto zákona přitom spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

5. V řízení podle tohoto zákona je třeba chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy, a při dodržení zásady, že je považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

6. Každé dítě mladší patnácti let nebo mladistvý, nestanoví-li tento zákon jinak, má právo na to, aby jeho čin byl projednán bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě soudem pro mládež.

7. Řízení podle tohoto zákona musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

8. Soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.

Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění**.

Nestanoví-li zákon jinak, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákoník.

5.10.3 Opatření ukládaná mladistvým

Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

- a) výchovná opatření,
- b) ochranná opatření a
- c) trestní opatření.

Výchovná opatření je možné mladistvému, proti němuž se řízení vede, uložit s jeho souhlasem již v průběhu tohoto řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého.

Výchovná opatření

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení,
- e) napomenutí s výstrahou.

Výchovná opatření může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce ukládat se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, již v průběhu trestního řízení, a to nejdéle do jeho pravomocného skončení. Mladistvý může kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci, který vede řízení. Výkon výchovného opatření tím končí.

Výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu.

Jestliže se ukáže, že úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat, soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce nařízené výchovné opatření zruší nebo změní.

Zjistí-li soud pro mládež, že jsou dány důvody pro nařízení ústavní výchovy podle zákona o rodině, dá obecnému soudu podnět k zahájení řízení.

Dohled probačního úředníka

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.

Účelem dohledu probačního úředníka je:

a) sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,

b) odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, je povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédne

k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.

Probační program

Probačním programem se rozumí zejména:

program sociálního výcviku,

psychologického poradenství,

terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost,

vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném životě

Byla-li proviněním způsobena škoda, zpravidla se mladistvému uloží, aby ji podle svých sil nahradil.

Dohledem nad výkonem probačního programu soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce pověří probačního úředníka.

Výchovné povinnosti

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému uložit výchovnou povinnost, kterou stanoví, aby zejména

a) bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu,

b) jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona,

c) vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, (nejvýše 60 hodin celkem)

d) usiloval o vyrovnání s poškozeným,

e) nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění,

f) podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku,

g) podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.

Výchovná omezení, kterým se stanoví, aby zejména

a) nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí,

b) nestýkal se s určitými osobami,

c) nezdržoval se na určitém místě,

d) nepřechoval předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění,

e) neužíval návykové látky,

f) neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,

g) neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu,

h) neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání.

Napomenutí s výstrahou

Napomenutím s výstrahou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a

upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.

Je-li to účelné a vhodné, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, jíž je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije; v takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce, škola nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež nebo státního zástupce.

Napomenul-li soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvého a udělil mu zároveň výstrahu, popřípadě přenechal-li postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

Ochranná opatření

Druhy ochranných opatření

ochranné léčení,

zabezpečovací detence,

zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty, a ochranná výchova.

Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého; vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku.

Trestní opatření

Druhy trestních opatření

a) obecně prospěšné práce,

- b) peněžité opatření,
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- e) zákaz činnosti, (horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let)
- f) vyhoštění, (od jednoho do pěti let)
- g) domácí vězení,
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, (horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let)
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- k) odnětí svobody nepodmíněně.

Trestní opatření uložené podle tohoto zákona v návaznosti na trestní zákoník musí vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého; výkonem trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jak se nazývá trestný čin spáchaný mladistvým.
2. Co se rozumí probačním programem.
3. Vyjmenujte výchovná opatření.

4. Vyjmenujte ochranná opatření

5. Vyjmenujte trestní opatření.

5.11 Probační a mediační služba

5.11.1 Činnost a úkoly Probační a mediační služby

Činnost probační a mediační služby vyplývá zejména ze zákona č. **257/2000 Sb.** o Probační a mediační službě.

Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Probační a mediační činnost spočívá zejména

- a) v obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí,
- b) ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody,
- c) ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem,
- d) ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších

trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření,

e) ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

Probační a mediační služba současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem.

Probační a mediační služba věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.

Probační a mediační služba se podílí na prevenci trestné činnosti

Probační a mediační služba provádí v rámci své působnosti úkony na pokyn orgánů činných v trestním řízení a ve vhodných případech v oblasti mediace i bez takového pokynu zejména z podnětu obviněného a poškozeného; v těchto případech o tom neprodleně informuje příslušný orgán činný v trestním řízení, který může rozhodnout, že věc se k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude.

5.11.2 Součinnost Probační a mediační služby se státními orgány a dalšími institucemi

- ✓ s orgány sociálního zabezpečení,
- ✓ školami a školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními,
- ✓ s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi,
- ✓ zájmovými sdruženími občanů, nadacemi a dalšími institucemi sledujícími humanitární cíle a v případě potřeby tuto součinnost koordinuje z hlediska využití probace a mediace v trestním řízení.

- ✓ spolupracuje s orgány, kterým přísluší podle zvláštního zákona výkon sociálně-právní ochrany dětí a poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi občanům společensky nepřízpůsobeným.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké je číslo a název zákona, který řeší probační a mediační službu.
2. V čem spočívá probační a mediační činnost.
3. S kterými státními orgány a dalšími institucemi Probační a mediační služba udržuje součinnost.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Ke zpracování byla použita důvodová zpráva prof. JUDr. Šámala, zákon č. 40/2009 Sb, stávající komentář k trestnímu zákonu od autorů JUDr. Pavla Šámala, JUDr. Františka Púry, JUDr. Stanislava Rýznara a učebnice trestního práva hmotného – část obecná od autorů JUDr. Otto Novotného, JUDr. Adolfa Dolenského, JUDr. Jiřího Jelínka, JUDr. Marie Vantuchové a publikace „Základy trestní odpovědnosti“ od prof. JUDr. Solnaře a publikace JUDr. Ziegelbauera „Trestní právo hmotné – obecná část“ . Dále byly použity : Zákon č. 257/2000 Sb. ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb o probační a mediační službě, zákon č. . 218/2003 Sb. ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

6 TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojmy trestního práva procesního
- ✓ Stanovit předmět a účel trestního práva procesního
- ✓ Vysvětlit stádia trestního řízení

Získáte:

Získáte

- ✓ Základní přehled o trestním právu – trestním řádu
- ✓ Přehled o zásadách trestního práva procesního

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Přijmout trestní oznámení a zpracovat vybrané tiskopisy
- ✓ Řešit trestný čin ve zkráceném přípravném řízení
- ✓ Charakterizovat procesní úkony k zajištění osob a věcí

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

40 + 8 hodiny k samostudiu

KLÍČOVÁ SLOVA

Trestní řízení, osobní a domovní prohlídka, zadržení, vazba, orgány činné v trestním řízení, zkrácené přípravné řízení

PRŮVODCE KAPITOLOU

V rámci následující kapitoly budete seznámeni se základy trestního práva procesního

6.1 Pojem trestního práva procesního, prameny, pojem trestní řízení, působnost a systematika trestního řádu

Pojem: trestní právo procesní (TPP) je odvětvím právního systému, které spolu a v návaznosti na TPH chrání společnost před TČ, a to tím, že upravuje postup OČTŘ, jakož i dalších osob zúčastněných na trestním řízení, při odhalování trestných činů, rozhodování o nich a při výkonu rozhodnutí, jakož i při předcházení a zamezování trestné činnosti.

Prameny TPP

Základním pramenem je Ústava ČR a její součástí Listina základních práv a svobod.

Hlavním pramenem je zákon o trestním řízení soudním /trestní řád/ 141/1961 Sb. (TrŘ)

Dalšími prameny jsou trestní zákon, zákon o výkonu vazby, o výkonu trestu odnětí svobody, o trestním rejstříku, o advokacii, mezinárodní smlouvy apod.

Pojem trestní řízení zákonem upravený postup OČTŘ, popřípadě i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je zjistit, zda se TČ stal, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření.

TrŘ se rozumí řízení podle tohoto zákona (TrŘ) § 12/10.

Účel TrŘ = upravit postup OČTŘ

= náležitě objasnit TČ

= zjistit pachatele TČ

= dodržování zákonnosti

= preventivní a výchovná činnost

= účast v TrŘ je právem, ale i povinností občanů.

Působnost TrŘ znamená, v jakém rozsahu se ustanovení trestního řádu použijí v konkrétním případě. Rozeznáváme:

a/ **časová působnost** OČTŘ postupují zásadně dle platného TrŘ, účinného v době, kdy se o trestu rozhoduje, pokud není výslovně stanoveno jinak

procesní úkon musí být proveden zásadně dle TrŘ účinného v době, kdy se řízení koná

výjimky jsou stanoveny v §§ 385-389

b/ **místní působnost** trestní řízení se koná v obvodu soudu, kde byl TČ spáchán. Pokud nelze místo činu zjistit, nebo byl TČ spáchán v cizině, řeší se dle bydliště, místa zaměstnání, místa, kde se pachatel zdržuje, nebo kde TČ vyšel najevo.

c/ **věcná působnost** vztahuje se výhradně na TČ. Věcně příslušný konat řízení v 1. stupni je okresní soud. Krajský soud, pokud je dolní hranice TOS 5 a více let, nebo je možno za skutek uložit výjimečný trest.

d/ **osobní působnost** vztahuje se na všechny osoby na území ČR. Výjimky – exempce 1. hmotně právní - neodpovědnost 2. procesně právní - nestihatelnost §11

Systematika trestního řádu TrŘ se vnitřně člení na 5 částí, které se dále člení na jednotlivé hlavy. Některé hlavy se člení na oddíly. Trestní řád je proveden v paragrafovém znění.

1. část - **Obecná ustanovení** - §§ 1 - 156 - vztahují se na všechna stadia TR.

2. část - **Přípravné řízení** - §§ 157- 179f - obsahuje ustanovení o postupu před zahájením trestního stíhání, o zahájení trestního stíhání, vyšetřování a zkráceném přípravném řízení.

3. část - **Řízení před soudem** - §§ 180 - 365 - popisuje stadia předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, odvolací řízení, dovolání a zvláštní způsoby řízení (např. proti mladistvému, uprchlému, ochranném opatření, narovnání, řízení před samosoudcem, apod.).

4. část - **Některé úkony související s trestním řízením** - §§ 366 - 384g - obsahuje ustanovení o udělení milosti a právní styk s cizinou (např. vyžádání z ciziny nebo vydání do ciziny, apod.).

5. část - **Přechodná a závěrečná ustanovení** - §§ 385 - 392 - obsahuje ustanovení o postupu orgánů činných v trestním řízení (soudců a státních zástupců), pokud budou řešit případy před účinností tohoto zákona. Postup dle ustanovení této části. V posledním ustanovení zákona je obsažena účinnost.

6.2 Základní zásady trestního řízení

Rozumíme jimi právní ideje, jimž toto postavení přiznává zákon. V důsledku své povahy jsou základem, na kterém je postavena organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů.

Význam spočívá v tom, že jsou základem, na kterém je vybudováno trestní právo procesní. Bez znalostí zásad není možno pochopit podstatu TrŘ, význam jeho institutů a stádií, nelze porozumět a správně aplikovat ustanovení TrŘ v praxi.

I. OBECNÉ ZÁSADY

1. zásada stíhání jen ze zákonných důvodů

§ 2/1 - výjimka z nedotknutelnosti osoby dle Ústavy ČR. Tvoří záruku, že občané nebudou bezdůvodně stíháni a do jejich občanských práv nebude zasahováno nad nezbytně nutnou míru. K trestnímu stíhání občana může dojít, jen pokud je odůvodněn závěr, že se dopustil TČ, bylo proti němu usnesením zahájeno trestní stíhání a jsou splněny další zákonné podmínky/např. věk, přičetnost, imunita, apod./. Záruka dále spočívá ve vzájemné kontrole OČTŘ = policejní orgán - státní zástupce - soud.

2. zásada spolupráce OČTŘ se zájmovými sdruženími občanů

§ 2/7, §3,6 - OČTŘ spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení. Upozorňují na porušování zákonnosti, dávají podněty k zahájení TS, návrhy k projednání věci v hlavním líčení na pracovišti, spolupůsobí při převýchově

podmíněně odsouzených, za dovršení nápravy odsouzeného, za obviněného mohou nabídnout záruku, apod. Zájmovým sdružením rozumíme: odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, občanská sdružení mimo politických stran a hnutí, církve, náboženské a charitativní společnosti, apod.

3. zásada obhajoby

§ 2/13 - vyplývá z Ústavy. Rozumí se jí plná ochrana práv a zájmů obviněného. Obviněný se může hájit osobně, nebo prostřednictvím obhájce, kterým může být pouze advokát. Toho si může zvolit, v některých případech mu může být přidělen - nechce obhájce, ale dle zákona ho musí mít /§36 nutná obhajoba - např. vazba, mladiství, uprchlý, horní hranice TOS 5 let apod./. V případě nedostatku finančních prostředků má nárok na bezplatnou obhajobu § 33/2.

II. ZÁSADY ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ

1. zásada oficiality

§ 2/4 - OČTŘ provádí procesní úkony z úřední povinnosti bez ohledu na vůli a oprávněné zájmy občanů. Trestní věci projednávají z vlastní iniciativy ve státním zájmu co nejrychleji a s plným šetřením práv a svobod zaručených Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Výjimku tvoří tzv. **návrhové delikty** §§ 163, 163a - TS je možno zahájit na návrh poškozené osoby, pokud jich je více, některé z nich (jedná se o TČ mezi osobami s příbuzenskými, nebo jim naroveň postavených vztahů, které jsou v § 163 taxativně stanoveny). Souhlasu poškozeného není potřeba v těchto případech: způsobení smrti, poškozený trpí duševní poruchou pro niž byl zbaven nebo byla omezena jeho právní subjektivita, je mladší 15 let, je v tísni.

2. zásada legality

§ 2/3 - státní zástupce je povinen stíhat všechny TČ o nichž se dozví, pokud zákon nebo mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, nestanoví jinak. Výjimky z této zásady existují, např. § 163, § 159a - odložení - odevzdání věci před zahájením TS. Úzce navazuje na zásadu oficiality.

3. zásada obžalovací

§ 2/8 - souvisí s rozdělením funkcí v trestním procesu. V trestním řízení se uplatňují funkce *obhajovací, obžalovací a rozhodovací*, přičemž každou funkci realizuje jiný orgán. Obžalobu před soudem zastupuje státní zástupce. TS před soudy je možné jen na základě **obžaloby** nebo **návrhu na potrestání**, které podává státní zástupce. Soud nemůže rozšiřovat obžalobu o další skutky, které vyšly v řízení najevo, pokud nejsou SZ zapracovány do obžaloby. SZ má právo obžalobu vzít zpět až do doby, než se soud 1. stupně odebere k závěrečné poradě. Obžaloba nebo návrh na potrestání jsou podněty pro činnost soudu.

III. zásady dokazovací

1. zásada bezprostřednosti

§ 2/11 - uplatňuje se především v řízení před soudem. Vyjadřuje požadavek, aby se soud seznámil se všemi podstatnými důkazy, důležitými pro rozhodování. Nositeli důkazů jsou konkrétní osoby a věci. Soud se proto snaží zajišťovat důkazy z bezprostředního pramene, např. *výslech svědka, který byl TČ přítomen, padělanou listinu chce vidět, nespokojí se pouze s popisem, apod.* Z této zásady vyplývají dvě procesní pravidla:

a/ nezměnitelnost složení soudu

b/ nepřerušitelnost soudního jednání

2. zásada ústnosti

§ 2/14 - jednání před soudy je ústní. Soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů. Důkazy výpověďmi svědků, obviněných i znalců provádí tak, že je zpravidla sám vyslýchá. Ze závažných důvodů nemusí osoba vypovídat, její výpověď může být čtena. Protokoly se sepisují v úředním jazyku, vypovídat může osoba v mateřském jazyku.

3. zásada presumpce / domněnka - předpoklad/ nevinny

§ 2/2 - pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vyslovena vina, nelze na obviněného, obžalovaného pohlížet, jako by byl vinen. Odsuzující rozsudek může být vydán

tehdy, pokud byly odstraněny důvodné pochybnosti o nevině obžalovaného. Pokud soud neprokáže vinu, musí vynést zprošťující rozsudek. Z této zásady vyplývají dvě pravidla:

a/ in dubio pro reo (v pochybnostech ve prospěch obviněného)

b/ důkazní břemeno je na straně soudu

4. zásada volného hodnocení důkazů

§ 2/6 - OČTŘ hodnotí důkazy dle svého vnitřního přesvědčení, založeného na pečlivém zvážení všech okolností případu jednotlivě i v jeho souhrnu. Provádějí veškeré důkazy tak, aby na jejich základě mohly přijat konečné rozhodnutí.

5. zásada objasňovací (vyhledávací)

§ 2/5 - je konkretizací zásady oficiality v důkazním řízení. OČTŘ mají povinnost objasňovat okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného na základě vlastní iniciativy. Nesmí čekat jen na návrhy stran. Doznání nezbavuje OČTŘ povinnosti prokázat obviněnému vinu.

IV. ZÁSADA VEŘEJNOSTI

§ 2/10 - řízení před soudem se může účastnit veřejnost - občané, kteří mají zájem průběh jednání sledovat. Za účasti veřejnosti se konají hlavní líčení a veřejná zasedání / ve veřejném zasedání rozhoduje soud, jen pokud to zákon výslovně uvádí - rozhoduje se např. o ochranném opatření, trestu, o opravných prostředcích, apod./. Veřejnost může být vyloučena jen na základě zákona:

a/ pro ohrožení utajovaných skutečností § 200

b/ pro ohrožení nerušeného průběhu jednání /kázeň/

c/ pro ohrožení mravnosti

d/ pokud je to ku prospěchu mladistvému § 200, 297/3a

e/ v důležitém zájmu svědků (bezpečnost)

Rozsudek nebo rozhodnutí ve veřejném zasedání se vyhlašuje vždy veřejně.

V. ZÁSADA ZJIŠTĚNÍ SKUTKOVÉHO STAVU VĚCI

§ 2/5 - tzv. materiální pravdy - zjišťuje se skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Jedná se o tzv. *praktickou jistotu*.

Je vyjádřena především snahou zajistit, aby zjištěné skutečnosti odpovídaly skutku, který se stal v minulosti. Zjišťují se především tyto okolnosti:

zda se skutek stal a je-li TČ

spáchal-li skutek obviněný a z jakých pohnutek

posouzení osobních poměrů pachatele

okolnosti k posouzení společenské nebezpečnosti

zjištění následku / výše škody/

okolnosti, které vedly k spáchání TČ nebo ho umožnily

6.3 Subjekty trestního řízení

Jako subjekty trestního řízení označujeme ty činitele, kteří mají a vykonávají vlastní vliv na průběh řízení, a kterým zákon k uskutečnění tohoto vlivu dává určitá procesní práva a ukládá určité procesní povinnosti.

Člení se do těchto skupin:

1. Pomocné osoby

a) zapisovatel - sepisuje protokoly o úkonech OČTŘ, v řízení před soudem jím může být vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník.

b) vyšší soudní úředník - provádí jednoduchá rozhodnutí a úkony administrativní povahy.

c) probační úředník - je úředník probační a mediační služby, který vykonává dohled nad obviněným. Z pověření SZ nebo soudce může zjišťovat informace o obviněném.

d) asistent soudce Nejvyššího soudu - činí úkony trestního řízení z pověření soudce Nejvyššího soudu.

e) tlumočník - užívá se k přetlumočení písemnosti, výpovědi nebo jiného procesního úkonu do příslušného jazyka nebo znakové řeči. Může být zároveň zapisovatelem, má nárok na tlumočné.

2. Orgány činné v trestním řízení

a) policejní orgán - § 12/2 *útvary P ČR* a v řízení o TČ policistů *útvary MV pro inspekční činnost*. Stejné postavení mají v řízení o TČ svých příslušníků orgány: Vojenská policie

Bezpečnostní informační služba

Vězeňská služba pověřené celní orgány - o TČ spáchaných porušeníh celních předpisů při dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, a to i v případech, že se jedná o TČ příslušníků ozbrojených sil nebo sborů (např. § 124 - porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou, § 146 - ohrožování devizového hospodářství, §148 - zkrácení daně, poplatku a podobné dávky, vše TrZ, apod.).

b) státní zástupce - vykonává dozor nad dodržováním zákonnosti v přípravném řízení. SZ podává a provádí obžalobu před soudem (§ 176). Další podrobnosti uvádí z. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

c) soudce (samosoudce) - provádí trestní stíhání před soudem, rozhoduje o vině a nevině - o druhu a výměře trestu. Další podrobnosti uvádí z.č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

3. Další subjekty trestního řízení

a) Osoba, proti které se vede trestní řízení - označuje se různě, podle svého postavení v trestním řízení. Pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený (§ 12/7).

I. Podezřelý - je ten, kdo byl podle § 76 zadržen a nebylo proti němu usnesením zahájeno trestní stíhání (např. osoba přistižená při TČ nebo bezprostředně po něm).

II. Obviněný - je ten, proti komu bylo v konkrétní trestní věci usnesením zahájeno trestní stíhání.

III. Obžalovaný - stává se jím obviněný po nařízení hlavního líčení (§ 12/8).

IV. Odsouzený - je ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci (§ 12/9).

b) Obhájce - §§ 35 - 41 obhájcem může být v TŘ jen advokát, některé procesní úkony za něho může provést koncipient

napomáhá zjišťovat všechny skutečnosti a okolnosti svědčící o nevině obviněného, nebo o menším rozsahu jeho zavinění

dbá, aby obviněný mohl využít všechna svá práva

obviněný, mimo případy nutné obhajoby (§§ 36-36a), kdy mu bude ustanoven (§ 37), nemusí mít obhájce, ale může si ho zvolit

v případě insolventnosti obviněného mu může být poskytnuta bezplatná obhajoba

c) Poškozený - §§ 43 - 49 ten, komu bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.

d) Zúčastněná osoba - § 42 ten, komu byla nebo má být zabrána věc v trestním řízení. Neplést si s osobou *nezúčastněnou*, což je zpravidla svědek určitého procesního úkonu (např. přibrání nezúčastněné osoby při domovní prohlídce).

e) Zástupce zájmového sdružení občanů §§ 3 a 6

tlumočí stanovisko pracovního kolektivu k obviněnému

může klást otázky vyslychaným

nahlížet do spisu

činit důkazní a jiné návrhy

f) orgán pověřený péčí o mládež - §§ 292 - 301

OČTŘ mu doručí opis obžaloby, rozsudku a usnesení, vyzumívají ho o konání hlavního líčení a veřejného zasedání

může činit návrhy, klást otázky vyslychaným

podává opravné prostředky ve prospěch mladistvého i proti jeho vůli

může přednést závěrečnou řeč, a to až po řeči mladistvého

g) zákonný zástupce - zastupuje nezletilého nebo osobu, která nemá způsobilost k právním úkonům.

h) svědek §§ 97 - 104

ch) znalec §§ 105 - 111

Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce, stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek (§ 12/6).

4. osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy § 247

příbuzní obžalovaného v pokolení přímém

sourozenci

osvojitel - osvojenec

manžel a druh

Tyto osoby podávají ve prospěch obžalovaného odvolání (ve lhůtě 8 dnů od doručení opisu rozsudku)

stížnosti proti usnesení o vazbě a ochranném léčení

návrh na obnovu řízení ve prospěch odsouzeného

nahlížet do spisů a dělat si výpisky, zvolit obviněnému obhájce apod.

6.4 Stádia trestního řízení

Průběh trestního řízení od zjištění podnětu o spáchání trestného činu až po realizaci rozsudku soudu (např. výkon trestu) probíhá v jednotlivých stádiích TŘ.

V rámci trestního řízení se rozeznávají tato stádia:

1. přípravné řízení
2. předběžné projednání obžaloby
3. hlavní líčení
4. odvolací řízení
5. vykonávací řízení

1. Přípravné řízení - §§ 157 - 179f - je prvním a povinným stadiem trestního řízení. Úkolem tohoto stadia je na základě vlastních poznatků, trestních oznámení nebo jiných podnětů (např. odevzdání věci § 58/3/a PZ) prověřit skutečnosti, které nasvědčují tomu, že byl spáchán TČ a zjistit jeho pachatele. K tomu policejní orgán zjišťuje a zajišťuje potřebné důkazy svědčící jak o vině, tak i důkazy ve prospěch pachatele TČ, aby na základě obžaloby

nebo návrhu na potrestání mohla být osoba co nejrychleji postavena před soud. Přípravné řízení se koná bez přítomnosti veřejnosti (je neveřejné). V rámci přípravného řízení rozlišujeme:

- a) postup před zahájením trestního stíhání
- b) postup po zahájení trestního stíhání, který probíhá v jednotlivých fázích
- c) zkrácené přípravné řízení

2. Předběžné projednání obžaloby - §§ 185 - 195 - je nepovinným stadiem trestního řízení. Koná se v neveřejném zasedání, pokud předseda senátu nerozhodne jinak. Je přezkoumávána celá obžaloba, včetně úplnosti důkazního materiálu. Důvody jsou uvedeny v § 186 TŘ, např. porušení procesních předpisů v přípravném řízení, nedostatečné objasnění základních skutkových okolností, případná změna právní kvalifikace, apod.

3. Hlavní líčení - §§ 196 - 230 - je povinné stadium trestního řízení,

rozhoduje se zde o podané obžalobě (návrhu na potrestání), vině či nevině obžalovaného

soud přezkoumává obvinění obsažená v obžalobě (návrhu na potrestání), a to zásadně za účasti veřejnosti, důkazy provádí za účasti stran

rozhoduje buď v senátu, nebo samosoudce

samosoudce může rozhodovat věci, za které TrZ stanoví TOS s horní hranicí do 5 let v hlavním líčení nebo trestním příkazem (pokud je skutkový stav spolehlivě prokázán, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení)

trestní příkaz má povahu rozsudku §§ 314a - 314g

hlavní líčení končí zpravidla rozsudkem: **vinen - nevinen**

4. odvolací řízení - §§ 245 - 265 je nepovinným stadiem trestního řízení. Koná se na základě odvolání proti rozsudku nebo jeho části, které může podat obžalovaný, státní zástupce, nebo jiné oprávněné osoby

o odvolání rozhoduje soud 2. stupně, zpravidla ve veřejném hlavním líčení

může sám rozhodnout a to tak, že odvolání zamítne nebo mu vyhoví, napadený rozsudek může zrušit a vrátit věc k novému projednání a rozhodnutí soudu 1. stupně, případně věc vrátit státnímu zástupci k došetření

přísnější trest může vyslovit jen na základě odvolání SZ, podaného v neprospěch obžalovaného.

Opravné prostředky - řádné

1. **stížnost** - proti usnesení - do 3 dnů
2. **odvolání** - proti rozsudku - do 8 dnů od doručení
3. **odpor** proti trestnímu příkazu - do 8 dnů

Opravné prostředky - mimořádné

1. **obnova řízení** - proti pravomocnému rozhodnutí (§§ 277 - 289)
2. **stížnost pro porušení zákona** - podává ministr spravedlnosti u Nejvyššího soudu proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce (§§ 266 - 276).
3. **dovolání** - proti pravomocnému rozhodnutí, dovolacím soudem je Nejvyšší soud.

Podává ho nejvyšší státní zástupce nebo obžalovaný ve lhůtě 2 měsíců od doručení rozhodnutí (§§ 265a - 265s).

5. Vykonávací řízení - §§ 315 - 362 - je povinným stadiem trestního řízení. Účelem je vykonat obsah rozhodnutí - rozsudek soudu. Výkon rozhodnutí zabezpečuje orgán, který rozhodnutí vydal, zpravidla předseda senátu.

6.5 Přípravné řízení

Je úsek trestního řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně

předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a vyšetřování (§12/10).

Přípravné řízení je prvním a povinným stadiem trestního řízení. V jeho rámci můžeme rozlišovat:

1. postup před zahájením trestního stíhání
2. zahájení trestního stíhání, postup po zahájení trestního stíhání
3. zkrácené přípravné řízení

Úkolem přípravného řízení je především zjistit, zda je podezření z TČ proti určité osobě do té míry odůvodněno, aby byla podána obžaloba nebo návrh na potrestání a věc byla odevzdána soudu. V tomto stadiu je nutné zjistit a zajistit důkazy, které svědčí o vině, ale i nevině obviněného (podezřelého), na jejichž základě se může OČTŘ rozhodnout konkrétním způsobem.

Obsah některých pojmů, uvedených v definici přípravného řízení:

Trestní stíhání - § 12/10 - úsek trestního řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí OČTŘ ve věci samé.

Neodkladný úkon - § 160/4 - takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu TŘ odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání (např. odnětí věci, ohledání)

Neopakovatelný úkon - § 160/4 - je takový úkon, který nebude možno před soudem provést (např. výslech umírající osoby, cizince, rekognice apod.).

Policejní orgán zpracovává o neodkladných a neopakovatelných úkonech protokoly, jejichž součástí je i odůvodnění, proč je za takové úkony považuje. Pokud je za neodkladný

nebo neopakovatelný úkon považován *výslech svědka* nebo *rekognice*, provádí se na návrh SZ za účasti soudce, který odpovídá za zákonné provedení úkonu (§158a).

6.6 Postup před zahájením trestního stíhání - §§ 158 - 159b

Podnět - je pramen, ze kterého se SZ nebo policejní orgán doví o podezření z trestného činu. Může vycházet od nejrůznějších osob, orgánů či institucí, ale i z vlastní činnosti OČTŘ.

PO je povinen provést šetření k zjištění, zda byl spáchán TČ, zjistit jeho pachatele a učinit opatření k předcházení trestné činnosti.

O zahájení úkonů trestního řízení zpracuje PO záznam (§ 158/3), který obsahuje:

- a) popis skutku
- b) právní kvalifikaci
- c) podnět

Záznam zpracovává ihned po zjištění podnětu. Hrozí-li z prodlení, provede neodkladné a neopakovatelné úkony a po nich zpracuje záznam. Slouží k prověření a objasnění skutečností, které nasvědčují, že byl spáchán trestný čin. Opis záznamu zasílá do 48 hodin SZ.

Oznámení o TČ - je povinen přijímat PO a SZ, přičemž forma oznámení nerozhoduje (ústní, telefonické, apod.). Při přijetí oznámení poučí PO oznamovatele o trestní odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje (např. § 209 poškozování cizích práv, § 206 pomluva, §166 nadřizování, §§ 174,175 - křivá výpověď - obvinění, vše TrZ, apod.). Na žádost oznamovatele je PO povinen vyrozumět oznamovatele do 1 měsíce od přijetí oznámení o učiněných opatřeních.

Při prověření oznámení nebo jiného podnětu PO zpravidla:

- a) vyžaduje vysvětlení od fyzických a právnických osob

- b) vyžaduje odborná vyjádření a znalecké posudky
- c) obstarává potřebné podklady
- d) provádí ohledání
- e) vyžaduje provedení krevní zkoušky nebo jiného obdobného úkonu
- f) pořizuje obrazové a zvukové záznamy
- g) zajišťuje prohlídku těla
- h) zadrží osobu podezřelou ze spáchání TČ
- i) provádí další neodkladné nebo neopakovatelné úkony, v souladu se zákonem

Při vyžadování vysvětlení je PO povinen osobu poučit především:

o právu na právní pomoc advokáta

u nezletilých osob informovat o úkonu zákonného zástupce

o povinnosti osoby dostavit se na výzvu PO ve stanovenou dobu na určené místo, u zvláště závažných úmyslných trestných činů - *okamžitě*. PO osobu poučí o možných důsledcích nedostavení se (např. předvedení)

o právu nevypovídat

o náhradě nutných výdajů spojených s úkonem (mimo osobu pachatele)

O obsahu podaného vysvětlení sepisuje PO zpravidla **úřední záznam**, který nemá povahu důkazu. Pokud má podané vysvětlení povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu - zpracuje PO protokol. Pokud provádí prověrku podnětu jiný policejní orgán, než orgán Policie České republiky (PČR), informuje o předmětu řízení orgány PČR.

V průběhu trestního řízení policejní orgán PČR, pokud k tomu byl zmocněn policejním prezidentem, je oprávněn používat operativně pátrací prostředky (§ 158b), které mají povahu důkazů. TrŘ uvádí tyto operativně pátrací prostředky:

a) předstíraný převod - § 158c

znamená předstírání koupě, prodej nebo jiný způsob převodu věci, jejíž držení je nepřipustné, k držení je třeba zvláštního povolení, věc pochází z TČ nebo je určena k jeho spáchání.

provádí PO na základě písemného povolení SZ, bez povolení, pokud věc nesnese odkladu (dodatečný souhlas SZ)

PO sepíše o úkonu *záznam*, kopii předkládá do 48 hodin SZ

b) sledování osob a věcí - § 158d

slouží k získání poznatků o osobách a věcech utajovaným způsobem (mimo komunikace mezi obviněným a obhájcem).

zvukové, obrazové nebo jiné záznamy realizované na základě písemného povolení SZ, bez povolení z důvodu neodkladnosti - PO musí dodatečně požádat (do 48 hod.) a další sledování provádí na základě souhlasu SZ nebo ho ukončí

pokud se sledováním vstupuje do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství nebo záznamů uchovávaných v soukromí technickými prostředky, je nutný předchozí souhlas soudce

povolení se vydává na dobu max. 6 měsíců, lze prodloužit

povolení není nutné v případě souhlasu osoby se sledováním

jako důkaz slouží záznam, pokud je k němu připojen protokol.

c) Použití agenta - § 158e

lze použít v těchto případech

1. řízení je vedeno pro zvlášť závažný zločin
2. trestný čin byl spáchán ve prospěch zločinného spolčení (§ 89/17 TZ)
3. úmyslný TČ, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva

agentem je příslušník PČR

povoluje na návrh SZ soudce krajského soudu

Po podání obžaloby rozhoduje o použití operativně pátracích prostředků předseda senátu.

Lhůty pro prověřování podnětu

PO je povinen prověřit skutečnosti, že byl spáchán TČ v těchto lhůtách:

- a) do 2 měsíců od zjištění podnětu - věc patří do příslušnosti samosoudce - trest odnětí svobody s horní hranicí do 5 let, nejedná se o zkrácené řízení, jedná se o méně závažný skutek
- b) do 3 měsíců - příslušnost okresních soudů
- c) do 6 měsíců - příslušnost krajských soudů - dolní hranice trestu odnětí svobody min. 5 let nebo lze uložit výjimečný trest

V případě nedodržení lhůty PO písemně toto zdůvodní SZ, který může lhůtu prodloužit a stanoví mu úkoly k dalšímu postupu.

6.7 Vyřízení věci před zahájením trestního stíhání §§ 159a - 159b

Pokud proverka oznámení o TČ nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání ukáže, že nejsou předpoklady k zahájení trestního stíhání, policejní orgán věc odloží, pokud není vhodné věc vyřídit odevzdáním jinému orgánu. Odložení věci přichází v úvahu v těchto případech:

1. nejde o podezření z TČ - státní zástupce nebo policejní orgán usnesením věc odloží, pokud není nutné věc vyřídit jinak (odevzdáním věci příslušnému orgánu).

2. trestní stíhání je nepřipustné - státní zástupce nebo policejní orgán usnesením věc odloží. Důvody nepřipustnosti trestního stíhání § 11/1:

prezident republiky udělil amnestii nebo milost

trestní stíhání je promlčeno

osoba je vyňata z pravomoci OČTŘ /§ 10 - výsady a imunity/

oprávněný orgán nedal souhlas k trestnímu stíhání

nedostatek věku pachatele

pachatel zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého

dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím jiného orgánu nebo soudu a v předepsaném řízení nebylo zrušeno

dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání

dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci - skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním

poškozený nedal souhlas nebo ho vzal zpět (§ 163a)

stanoví tak mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána

3. trestní stíhání je neúčelné - SZ nebo policejní orgán může před zahájením trestního stíhání věc pro neúčelnost usnesením odložit. Jedná se o fakultativní důvody odložení:

trest, k němuž trestní stíhání může vést, je zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen, nebo který uložen bude

o skutku již bylo pravomocně rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně nebo cizozemským soudem či úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující.

4. nebyly zjištěny skutečnosti opravňující k zahájení trestního stíhání - SZ nebo policejní orgán věc usnesením odloží, pokud se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující k zahájení trestního stíhání (§ 160). V případě, že důvody odložení pominou, trestní stíhání se zahájí. Může se jednat např. o tyto důvody: neznámý pachatel, osobě není možné doručit usnesení o zahájení trestního stíhání, apod.

Proti usnesením, uvedeným v bodech 1. - 4. je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Doručuje se poškozenému, pokud je znám, do 48 hodin SZ (mimo bod 1.). Oznamovatel se o odložení věci vyrozumí, pokud o to požádal.

5. dočasné odložení trestního stíhání - § 159b - může být realizováno, pokud je objasňována:

trestná činnost spáchaná ve prospěch zločinného spolčení

úmyslná trestná činnost

při zjišťování pachatelů trestné činnosti

Zločinné spolčení - § 89/17 TrZ - společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páčání úmyslné trestné činnosti.

provádí policejní orgán se souhlasem SZ na dobu nezbytně nutnou, nejdéle na dva měsíce. Lhůta může být prodloužena vždy až o 2 měsíce, a to i opakovaně

PO o dočasném odložení zpracuje záznam, který předloží do 48 hodin SZ

pokud důvody dočasného odložení trestního stíhání pominou, bude trestní stíhání neprodleně zahájeno.

Odevzdání věci - PO odevzdá věc příslušnému orgánu přípisem, který obsahuje:

1. stručný popis skutkového děje
2. důkazy

3. právní kvalifikaci

4. důvody odevzdání věci

Přípis má povahu opatření, proto proti němu není možno použít opravný prostředek. Věc se odevzdává:

a) příslušnému orgánu k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu (např. obecnímu úřadu, jinému správnímu orgánu)

b) jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání (např. policisté, vojáci, soudci apod.).

6.8 Zahájení trestního stíhání, postup po zahájení trestního stíhání

§§ 160 - 173a, 307, 309

Pokud po ukončení prověrky podnětu o spáchání trestného činu není důvod k odložení nebo odevzdání věci nebo dočasnému odložení trestního stíhání, pokračuje přípravné řízení, v jehož rámci rozlišujeme tyto základní fáze:

1. zahájení trestního stíhání

2. vyšetřování

3. skončení vyšetřování

4. rozhodnutí v přípravném řízení

1. zahájení trestního stíhání - §160 - prověrkou podnětu bylo zjištěno a odůvodněno:

a) byl spáchán TČ

b) spáchala ho určitá osoba

c) policejní orgán nejpozději na počátku 1. výslechu s podezřelou osobou **usnesením** zahájí trestní stíhání (tímto okamžikem se stává podezřelý obviněným ze spáchání konkrétního TČ).

Výrok usnesení o zahájení trestního stíhání obsahuje:

popis skutku

právní kvalifikaci skutku (zákonné označení)

označení obviněného

V odůvodnění usnesení: přesně uvést důvody trestního stíhání

proti usnesení je přípustná stížnost

opis usnesení se doručí:

a) obviněnému

b) obhájci do 48 hodin

c) SZ do 48 hodin

Neodkladné a neopakovatelné úkony provede PO a zahájí trestní stíhání usnesením, pokud toto nemůže provést **služba kriminální policie a vyšetřování**. PO jí věc nejpozději do 3 dnů předá.

pokud se v průběhu vyšetřování zjistí, že se obviněný dopustil dalšího TČ, zpracuje PO nové usnesení o zahájení trestního stíhání

pokud je skutek jiným činem, než bylo usnesením zahájeno trestní stíhání, PO na to upozorní obviněného a učiní o tom *záznam do protokolu*.

2. vyšetřování - §§ 161 - 165 - je úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, postoupením věci, zastavením trestního stíhání, schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby (§ 161/1).

Provádí služba kriminální policie a vyšetřování. Ministr vnitra může pověřit i jiné útvary PČR.

o TČ policistů PČR a příslušníků BIS provádí vyšetřování SZ

kapitán lodi při dálkových plavbách o TČ spáchaných na lodi

na základě dožádání mohou jednotlivé úkony provádět i jiné policejní orgány

jiný policejní orgán (např. celní úřad), který prověřoval podnět při kterém je odůvodněno zahájení trestního stíhání, předloží tuto věc neprodleně službě kriminální policie a vyšetřování (§ 162).

Návrhové delikty - §§ 163 - 163a - trestní stíhání je možno zahájit na návrh poškozené osoby, pokud jich je více, některé z nich. Jedná se o TČ spáchané mezi osobami s příbuzenskými, nebo jim naroveň postavených vztahů, které jsou v ustanovení § 163 taxativně stanoveny (např. neposkytnutí pomoci §§ 150 a 151, vydírání § 175, krádeže § 205, vše TrZ, apod.). Souhlasu poškozeného není třeba v těchto případech:

TČ je způsobena smrt

poškozený trpí duševní poruchou - omezení nebo zbavení právní subjektivity

mladší 15 let

jednání v tísní.

Souhlas lze vzít kdykoli zpět a nelze ho znovu udělit (do okamžiku, kdy se soud odebere k závěrečné poradě). Poškozený se může k trestnímu stíhání vyjádřit do 30 dnů. Po uplynutí lhůty již souhlas nelze dát.

Postup při vyšetřování § 164 - PO postupuje z vlastní iniciativy, vyhledává důkazy k objasnění okolností případu, zejména:

zda se skutek stal a je-li trestným činem

kdo skutek spáchal

motiv

okolnosti k posouzení společenské škodlivosti

posouzení osobních poměrů pachatele

následek, výši škody, apod.

Výslech PO provádí zpravidla v těchto případech:

a) jedná se o neodkladný nebo neopakovatelný úkon

b) vyslýchaná osoba je mladší 15-ti let

c) osoba trpí poruchami paměti (vzhledem k psychickému stavu)

d) na svědka by mohl být vyvíjen nátlak

e) poškozeného a další svědky jen pokud hrozí ovlivnění jejich výpovědi, nebo vlivem předpokládané délky trvání vyšetřování jsou obavy, zda jsou schopni si podstatné skutečnosti zapamatovat nebo je správně reprodukovat

f) znalce - kdykoliv.

úkony provedené před zahájením trestního stíhání nemusí opakovat, pokud byly provedeny v souladu se zákonem

vyhledává důkazy ve prospěch i neprospěch obviněného

k výpovědi ani doznání nesmí obviněného nutit

na návrh obviněného (jeho obhájce) a za jejich účasti provede výslechy osob, které byly před zahájením trestního stíhání provedeny jako neodkladné nebo neopakovatelné úkony

úkony činí samostatně a je plně odpovědný za jejich včasné a zákonné provedení, pokud je neprovádí na základě příkazu či souhlasu SZ nebo soudu

V průběhu vyšetřování se může některých úkonů účastnit obviněný a jeho obhájce. Obhájce se účastní především těchto úkonů: výslechu obviněného, svědků a znaleců, konfrontace, rekognice, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce, prověrky na místě, neodkladných a neopakovatelných úkonů.

PO je povinen informovat obhájce o druhu úkonu, době a místě konání úkonu - neplatí, pokud provedení úkonu nelze odložit a obhájce nelze zajistit.

3. skončení vyšetřování - §§ 166 - 170 - PO skončí vyšetřování, pokud má dostatek důkazů k návrhu na podání obžaloby nebo jiného rozhodnutí. O skončení vyšetřování musí informovat obviněného a jeho obhájce nejméně 3 dny předem. S jejich souhlasem může být lhůta zkrácena. Poté PO stanoví přiměřenou lhůtu k prostudování spisu. Může umožnit nebo zamítnout doplnění vyšetřování (záznam ve spise, vyrozumí obviněného nebo obhájce). Pokud obviněný (obhájce) svého práva nevyužije, zaznamená tuto skutečnost PO do spisu a pokračuje v řízení.

Policejní orgán je povinen vyšetřování skončit v těchto lhůtách:

- a) do 2 měsíců od zahájení trestního stíhání - příslušnost samosoudce
- b) do 3 měsíců od zahájení trestního stíhání - příslušnost okresního soudu
- c) do 6 měsíců od zahájení trestního stíhání - příslušnost krajského soudu

Lhůty pro vyšetřování jsou *pořádkové*, to znamená, že nemají vliv na skončení trestního stíhání. Pokud vyšetřování ve stanovených lhůtách neskončí, zdůvodní toto policejní orgán písemně SZ. Uvede úkony, které ještě potřebuje provést a dobu jejich trvání. SZ pokynem uloží PO úkoly, stanoví lhůtu dokončení vyšetřování a 1x za měsíc provede prověrku věci, o které sepíše záznam. Po skončení vyšetřování PO předá spis SZ s návrhem na:

- a) podání obžaloby § 166/3
- b) postoupení věci

- c) zastavení trestního stíhání
- d) přerušení trestního stíhání
- e) podmíněné zastavení trestního stíhání
- f) narovnání

4. rozhodnutí v přípravném řízení - §§ 171 - 173a, 176 - 179, 307, 309 v přípravném řízení rozhoduje ve věci státní zástupce na základě návrhu předloženého policejním orgánem.

A) podání obžaloby - obžalobu podává státní zástupce, pokud je na základě vyšetřování odůvodněno postavení obviněného před soud. O podání obžaloby vyrozumí obviněného, obhájce a poškozeného. Obžalobu může podat jen pro skutek, pro který bylo zahájeno usnesením trestní stíhání.

B) postoupení věci - § 171 - SZ postupuje věc *usnesením*, pokud se nejedná o TČ. Skutek je možno posoudit jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění. Proti usnesení je přípustná stížnost, podaná obviněným nebo poškozeným. Má odkladný účinek.

C) zastavení trestního stíhání § 172/1 - SZ usnesením obligatorně trestní stíhání zastaví z těchto důvodů:

- a) skutek se nestal
- b) skutek není TČ a není důvod k postoupení věci
- c) skutek nespáchal obviněný
- d) nepřípustnost trestního stíhání (§ 11)
- e) nepřičetnost obviněného
- f) zánik trestnosti činu

§ 172/2 - fakultativní důvody zastavení trestního stíhání:

- a) neúčelnost
- b) předchozí rozhodnutí jiného orgánu lze považovat za postačující
- c) účelu trestního řízení bylo dosaženo

Stížnost proti usnesení může podat obviněný a poškozený. Má odkladný účinek.

Pokud obviněný do 3 dnů od oznámení usnesení (§ 172/2) o zastavení trestního stíhání trvá na projednání věci, trestní stíhání pokračuje.

D) přerušeni trestního stíhání - § 173 - je rozhodnutím prozatímní povahy, což znamená, že věc nebyla definitivně ukončena. SZ přeruší trestní stíhání z těchto důvodů:

- a) pro nepřítomnost obviněného nelze věc náležitě objasnit
- b) obviněného nelze pro těžkou chorobu postavit před soud
- c) obviněný pro duševní poruchu (po spáchání TČ) nechápe význam trestního stíhání
- d) obviněný je vydán do ciziny nebo vyhoštěn

Po pominutí důvodu přerušeni se v trestním stíhání pokračuje. O přerušeni se vyrozumí poškozený.

E) podmíněné zastavení trestního stíhání - § 307

Lze realizovat v řízení o TČ, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí 5 let. Provádí SZ se souhlasem obviněného, pokud:

- a) obviněný se k činu doznal
- b) nahradil způsobenou škodu a vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu lze toto rozhodnutí považovat za dostatečné.

zkušební doba 6 měsíců až 2 roky

obviněnému lze uložit určitá omezení (např. zákaz používat alkoholické nápoje)

právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil ve zkušební době, nastávají účinky zastavení trestního stíhání (§ 308 TrŘ).

F) narovnání - § 309

O TČ, kde horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje 5 let, může SZ se souhlasem obviněného a poškozeného rozhodnout o narovnání a trestní stíhání zastavit, pokud:

a) obviněný se k TČ dozná

b) uhradí způsobenou škodu

c) složí na účet státního zastupitelství určenou peněžní částku a vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu lze toto rozhodnutí považovat za dostatečné

- obviněný a poškozený, v řízení před soudem SZ, může podat proti rozhodnutí o narovnání stížnost, která má odkladný účinek

6.9 Zkrácené přípravné řízení §§179

Koná se o TČ, kde horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje 5 let, za splnění těchto podmínek:

a) podezřelý byl přistižen při TČ nebo bezprostředně po něm

b) při prověrce podnětu byly zjištěny důkazy, opravňující k zahájení trestního stíhání

c) podezřelého bude možno postavit do 2 týdnů před soud.

řízení konají PO, o TČ příslušníků PČR státní zástupce

podezřelý má stejná práva jako obviněný

zadržená podezřelá osoba má právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby

pokud bude podezřelý předán samosoudci s návrhem na potrestání a nezvolí si obhájce, musí mu být tento ustanoven

podezřelý musí být vyslechnut, na počátku výslechu je mu sděleno, z jakého TČ je podezřelý. Orgán, provádějící řízení o tom učiní *záznam do protokolu*, opis doručí podezřelému, jeho obhájci a do 48 hodin SZ

zkrácené přípravné řízení musí být skončeno do 2 týdnů, SZ může lhůtu prodloužit max. o 10 dnů, nebo nařídít PO, aby zahájil trestní stíhání nebo věc předložil službě kriminální policie a vyšetřování k zahájení trestního stíhání

PO může po zkráceném přípravném řízení věc **odložit** (159a/1-4). Pokud věc neodloží, předloží SZ *stručnou zprávu* o výsledku šetření, která obsahuje:

- a) jaký TČ je ve skutku spatřován
- b) důkazy, které lze před soudem provést
- c) připojí všechny písemnosti a věci shromážděné v průběhu řízení

SZ může na základě výsledků zkráceného přípravného řízení rozhodnout:

- a) podá soudu návrh na potrestání
- b) věc odloží
- c) věc odevzdá
- d) vrátí PO k provedení dalších úkonů
- e) předá věc službě kriminální policie a vyšetřování k zahájení trestního stíhání, pokud se jedná o jinak kvalifikovaný skutek, než orgánem provádějícím zkrácené přípravné řízení.

O učiněných opatřeních musí být vyrozuměn poškozený (pokud je znám) a oznamovatel, pokud o to požádal.

Zadržaná podezřelá osoba (policejním orgánem) musí být do 48 hodin předána státním zástupcem soudu, včetně návrhu na potrestání nebo propuštěna na svobodu. Pokud bude ve věci zahájeno trestní stíhání, předloží soudu návrh na rozhodnutí o vazbě obviněného.

Zkrácené přípravné řízení nelze konat nebo v něm nelze pokračovat:

a) existuje vazební důvod a nejsou splněny podmínky pro předání podezřelé zadržené osoby s návrhem na potrestání soudu

b) společné řízení o více TČ, přičemž o některém z nich musí být konáno vyšetřování.

Smyslem a cílem zkráceného přípravného řízení je postavit osobu, důvodně podezřelou ze spáchání TČ, v co nejkratší době před soud.

6.10 Procesní úkony k zajištění osob a věcí

Zajištění osob a věcí se provádí prostřednictvím úkonů, které se v TrŘ označují jako procesní úkony. Využívá se jich k zajištění účelu TrŘ. Jsou závažnými zásahy do práv a svobod občanů, zaručených Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Zasahovat do nich je možné jen ve zcela výjimečných případech na základě zmocnění uvedeného v Ústavě nebo Listině základních práv a svobod a to způsobem, který je uveden v TrŘ.

TrŘ proto obsahuje podrobná ustanovení o prostředcích k zajištění přítomnosti obviněného a dalších osob, jakož i věcí a informací důležitých pro účely TrŘ.

Od *procesních* úkonů, prováděných dle TrŘ, je nutno odlišovat *zajišťovací úkony* prováděné orgány PČR dle oprávnění policisty, která jsou uvedena v §§ 12- 25 z.č. 283/1991 Sb. o P ČR.

Přehled procesních úkonů

A/ k zajištění osob

1. předvolání § 90, 98

2. předvedení § 90, 98

3. zadržení § 75-77

4. vazba § 67-74a

B/ k zajištění osob a věcí

1. domovní prohlídka §§ 82, 83, 84, 85, 85a, 85b

2. prohlídka jiných prostor a pozemků §§ 82, 83a, 85, 85a, 85b

3. vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek §§ 83c, 85, 85a, 85b

C/ k zajištění věcí

1. vydání, odnětí a vrácení věci §§ 78-81

2. zajištění peněžních prostředků na účtu §§ 79a-b

3. zajištění zaknihovaných cenných papírů § 79c

4. osobní prohlídka §§ 82, 83b, 85, 85a, 85b

5. zadržení, otevření, záměna, sledování zásilky §§ 86-87c

6. odposlech a záznam telekomunikačního provozu §§ 88-88a

A/1 - předvolání

procesní úkon, kterým si zabezpečuje OČTŘ účast osoby k provedení úkonu TŘ. Zpravidla se realizuje **písemným předvoláním**, jehož doručení zabezpečuje orgán pro přepravu zásilek, ale je možný i jiný způsob/např. orgán PČR, strážník, apod./ tzv. **doručenkou**. Předvolání obsahuje: jméno, příjmení, data narození, bydliště předvolávaného, datum a hodinu úkonu, místo konání, předmět úkonu a co si má vzít osoba sebou. Součástí

předvolání je poučení o možných následcích nedostavení se - předvedení nebo pořádková pokuta § 66 TrŘ. Doručenka se předává do vlastních rukou, což se stvrzuje podpisem předvolaného.

A/2 - předvedení

procesní úkon, kterým si OČTŘ zajišťuje účast osoby pro účely TrŘ. Osoba může být předvedena, pokud se bez omluvy nebo dostatečného důvodu nedostaví k úkonům TrŘ na základě předvolání. Na to a jiné skutečnosti musí být upozorněna/ pořádková pokuta/. *Obviněný* může být předveden i bez předchozího předvolání:

a/ skrývá se

b/ nemá stálé bydliště

Předvedení provádí policejní orgán, který o předvedení zpracovává *úřední záznam*. Mladistvého předvádí pracovník soudu, státního zastupitelství nebo orgán péče o mládež - pokud to není možné, policejní orgán. Vojáka nebo příslušníka ozbrojeného sboru - zabezpečí velitel nebo náčelník.

A/3 - zadržení

časově omezené opatření, které je spojeno s omezením osobní svobody, kterým se pro potřeby TrŘ zajišťuje osoba, proti které se trestní řízení vede. Děje se tak především za účelem přezkoumání podmínek vzetí do vazby.

Druhy zadržení

1. zadržení obviněného policejním orgánem - § 75 provede PO za těchto předpokladů:

a/ jedná se o obviněného

b/ existuje vazební důvod § 67

c/ pro neodkladnost věci nelze rozhodnutí o vazbě předem opatřit (např. okolnosti vyjdou najevo při podání vysvětlení, osoba je zastížena na útěku, apod.).

2. zadržení podezřelého policejním orgánem - § 76/1 provede PO za těchto předpokladů:

a/ jedná se o podezřelého

b/ existuje vazební důvod

c/ jedná se o neodkladný úkon (nutný souhlas SZ)

Bez souhlasu SZ pokud věc nesnese odkladu a souhlasu nelze předem dosáhnout (např. osoba byla přistižena při spáchání TČ nebo bezprostředně poté, na útěku apod.).

3. omezení osobní svobody - §76/2 - může provést kdokoli za splnění těchto podmínek:

a/ osoba byla přistižena při TČ

b/ osoba byla na místě TČ

c/ účel úkonu -

zjištění totožnosti

k zamezení útěku

k zajištění důkazů

Osobu je nutné okamžitě předat PO, vojáka nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky, pokud to nelze, alespoň bezodkladně oznámit omezení osobní svobody.

Policejní orgán - zadrženou osobu vyslechne

sepíše protokol o zadržení (místo, čas a bližší okolnosti zadržení, osobní údaje zadrženého a důvody zadržení).

osobu, která byla zadržena nebo předána propustí na svobodu, pokud důvody omezení osobní svobody odpadnou

pokud ji PO nepropustí, předá SZ protokol o jejím výslechu a vyhotoví usnesení o ZTS a předá osobu společně s ostatními materiály SZ, který může podat návrh na vzetí do vazby /do 48 hodin od omezení osobní svobody/ nebo ji propustí na svobodu

zadržený má právo zvolit si obhájce a hovořit s ním bez přítomnosti 3. osoby

soudce zadrženou osobu vyslechne a rozhodne o vazbě /do 24 hodin od předání SZ/ nebo ji propustí, překročení stanovené doby je vždy důvodem pro propuštění

o době a místě konání výslechu soudce uvědomí zvoleného nebo ustanoveného obhájce a SZ

A/4 - vazba procesní úkon, kterým se osoba obviněného zajišťuje pro účely trestního stíhání a výkon trestu.

Znamená závažný zásah do osobní svobody, který lze provést jen ze zákonných důvodů a způsobem uvedeným v trestním řádu. Do vazby lze vzít pouze obviněného. § 293 - vazba mladistvého ! jen, pokud účelu vazby nelze dosáhnout jiným způsobem! § 381 - extradiční vazba

Důvody vazby: z jednání obviněného nebo z konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava § 67:

a/ útéková vazba -obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul TS nebo trestu

protože mu hrozí vysoký trest

nemá stále bydliště

nebyla zjištěna totožnost

b/ koluzní vazba - obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo mařit objasňování důležitých skutečností

c/ předstižná vazba -obviněný bude opakovat trestnou činnost

dokoná TČ, o který se pokusil

vykoná TČ, který připravoval nebo jím hrozil

Pokud existuje některý z vazebních důvodů, musí být současně splněny tyto podmínky:

skutek byl spáchán/bylo ZTS usnesením/

má všechny znaky TČ

důkazy proto, že TČ spáchal obviněný

účelu vazby nelze dosáhnout jinak/ vzhledem k osobě obviněného, závažnost TČ, apod./

Rozhodnutí o vazbě § 68 - do vazby lze vzít pouze obviněného

rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno

o vazbě rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh SZ soudce - proti rozhodnutí je přípustná *stížnost*

do vazby nelze vzít obviněného pro úmyslný TČ s TOS do 2 let nebo za nedbalostní TČ s TOS do 3 let

uvedené neplatí:

1. obviněný uprchne nebo se skrývá
2. opakovaně se nedostavil na předvolání, ostatní úkony selhaly
3. neznámá totožnost
4. mařil průběh TŘ /např. ovlivňoval svědky/

5. pokračuje v trestné činnosti

Příkaz k zatčení § 69 - zatčení znamená zjištění pobytu, zadržení a krátkodobé omezení osobní svobody obviněného za účelem jeho dodání orgánu, který příkaz vydal. Příkaz k zatčení vydává v přípravném řízení na návrh SZ soudce, v řízení před soudem předseda senátu za současného splnění těchto podmínek:

vazební důvody

obviněného nelze předvolat, předvést ani zadržet a zajistit tak jeho přítomnost.

Obsahuje popis skutku, právní kvalifikaci, důvody zatčení, informace k zatýkané osobě. Zatčení provádí PO, který je povinen obviněného vypátrat. Zatčeného předá do 24 hodin soudu, který zatykač vydal nebo jinému věcně příslušnému soudu k rozhodnutí o vazbě. O zatčení zpracovává PO protokol. Příkaz k zatčení se odvolává opatřením.

Vyrozumění o vazbě §§ 70-70a

některého rodinného příslušníka

zaměstnavatele

u příslušníka ozbrojených sil nebo sboru jeho velitele nebo náčelníka

u cizince příslušný konzulární úřad/provádí soud/

příslušnou věznicí / ten, kdo v době vazby TS vede/

Trvání vazby §§ 71-72

Vazba trvá na dobu nezbytně nutnou, nejdéle v přípravném řízení u koluzní vazby 3 měsíce. Vazební důvody zkoumají neustále všechny OČTŘ. Celková doba vazby:

1 rok - u TČ, kde řízení spadá do příslušnosti **samosoudce**

2 roky - u TČ, kde řízení spadá do příslušnosti **okresního** nebo **krajského soudu**

3 roky - u zvláště závažných úmyslných TČ

4 roky - u TČ, za které lze v řízení uložit **výjimečný trest**

Jedna třetina doby vazby připadá na přípravné řízení, dvě třetiny na řízení před soudem. Obviněný může kdykoliv požádat o propuštění z vazby - rozhoduje soud *bezodkladně*, nejdéle do **5 pracovních dnů**.

Nahrazení vazby §§ 73-73b

V přípravném řízení rozhoduje o propuštění z vazby nebo o nahrazení vazby **státní zástupce**. Pokud žádosti nevyhoví, předkládá ji k rozhodnutí soudu. Nahradit lze vazbu **útěkovou a předstižnou**.

1. záruka - poskytnout ji může zájmové sdružení nebo důvěryhodná osoba schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného, pokud ji příslušný orgán přijme.

2. písemný slib obviněného - obviněný slibuje, že bude vést řádný život a nebude negativně ovlivňovat průběh TŘ.

3. dohled probačního úředníka - obviněný je povinen dostavovat se ve stanovených lhůtách k probačnímu úředníku a řídit se jeho pokyny, které směřují k tomu, aby nebylo mařeno TŘ a obviněný žil řádným způsobem života.

4. peněžitá záruka - u předstižné vazby není záruka možná u vyjmenovaných TČ v § 73a/např. ublížení na zdraví § 222, loupež § 234/3, znásilnění § 241/2,3, vše TrZ apod./Se souhlasem obviněného může peněžitou záruku složit i jiná osoba/musí být seznámena s obviněním a důvody vazby, poučena, kdy záruka propadne státu - např. uprchne, skrývá se, jinak maří účel TŘ apod. ve výši 10 000,- Kč a více. Záruka trvá až do nastoupení nepodmíněného TOS nebo uhrazení peněžitého trestu a nákladů řízení. Peněžitý trest a náklady řízení je možno hradit ze záruky - o této skutečnosti je nutno obviněného poučit.

Pokud podmínky nahrazení vazby nejsou splněny a trvají důvody vazby, může být rozhodnuto o vazbě

B/1 domovní prohlídka

Procesní úkon, kterým se pro účely trestního řízení zabezpečuje osoba nebo věc. Je průlomem do Ústavou garantované svobody **nedotknutelnosti obydlí a osobní svobody**. **Obydlí** - prostor, který slouží k bydlení např. byt, pokoj, chata, karavan, apod. Domovní prohlídka je možno provést, pokud je odůvodněn závěr:

a/ v bytě nebo prostoru sloužící k bydlení je **věc** /např. důkaz - drogy/ nebo **osoba**/např. pachatel TČ/ důležitá pro účely TŘ § 82/1

b/ v bytě je nutno provést **rekonstrukci, rekognici, prověrku na místě** nebo **vyšetřovací pokus** - oprávněnou osobou nebyl dán **souhlas** § 85b

vykonává se po **předchozím výsledku** osoby, u které má být procesní úkon proveden, neprovádí se, pokud věc nesnese odkladu a výsledek není možno okamžitě provést § 84

prohlídky se účastní **dospělý člen domácnosti** a na věci *nezúčastněná osoba* §85/1,2 / uvést do protokolu/

do protokolu zapsat věci, které byly vydány nebo odňaty §85/3 a odůvodnit neprovedení předchozího výsledku

policejní orgán nebo orgán, který úkon provedl, vydá **potvrzení** nebo **opis protokolu** o výsledku úkonu ihned, nejpozději do 24 hodin od provedení úkonu osobě, u které byl úkon prováděn § 85/4

osoba, u které se prohlídka koná, je povinna tyto úkony strpět, a pokud neuposlechne, po předchozí marné výzvě je možno odpor překonat/ provést záznam do protokolu/ § 85a

Příkaz k domovní prohlídce § 83 - nařídit ji může předseda senátu, v přípravném řízení na návrh SZ soudce. V neodkladných případech soudce a předseda senátu, v jehož obvodu má být prohlídka vykonána

příkaz se vydává písemně, musí být odůvodněn, doručí se osobě, u níž se prohlídka koná při prohlídce, a pokud to není možné nejpozději do 24 hodin po opadnutí překážky/ např. nemoc, pracovní cesta v cizině, apod./

prohlídku provádí na základě příkazu policejní orgán.

B/2 prohlídka jiných prostor a pozemků

je procesní úkon, kterým je zabezpečena věc nebo osoba k účelům TŘ. Prohlídkou se vstupuje do práv a svobod garantovaných Listinou základních práv a svobod, konkrétně do **nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí, nedotknutelnosti obydlí a osobní svobody**. Tímto úkonem se provádí prohlídka prostor, které **neslouží k bydlení** /např. dílny, sklady, učebny, atd./ a **pozemků, které nejsou veřejně přístupné** /např. zahrada, sad, pole, atd./.

důvody: v jiné prostoře nebo na pozemku se nachází věc nebo osoba důležitá pro účely trestního řízení, nebo má být provedena rekonstrukce, rekognice, šetření na místě nebo vyšetřovací pokus a nebyl dán souhlas majitele či uživatele prostory

provádí se po *předchozím výsledku*, není třeba, pokud výsledek není možno okamžitě provést a věc nesnese odkladu /zapsat do protokolu/

k výkonu prohlídky je nutno vzít dospělého člena domácnosti nebo uživatele

prohlídku provádí orgán, který ji nařídil nebo policejní orgán, který vydá písemné potvrzení nebo opis protokolu, včetně seznamu vydaných nebo odňatých věcí, ihned nejpozději do 24 hodin od provedení prohlídky

osoby jsou povinny úkony strpět, pokud by se protivili, po marné výzvě je možno odpor osoby překonat/záznam do protokolu/

Příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků § 83a je oprávněn vydat předseda senátu, v přípravném řízení SZ, s jeho souhlasem PO. Příkaz musí být písemný a odůvodněný. Uživateli se doručí před prohlídkou, pokud existují překážky, po jejich opadnutí /např. neznámý pobyt/.

Bez příkazu §83a/3 nebo souhlasu: věc nesnese odkladu a příkaz nebo souhlas nelze předem opatřit / např. zničení důkazů/

- na základě písemného souhlasu uživatele nebytového prostoru nebo pozemku

B/3 vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek

procesní úkon, kterým se pro účely trestního řízení zajišťuje věc nebo osoba. Je závažným zásahem do ústavních práv a svobod občanů/nedotknutelnost osoby, nedotknutelnost obydlí a soukromí, apod./ Tento úkon se používá v těchto případech:

1. ochrana zdraví a života osob
2. ochrana jiných práv a svobod občanů
3. odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku
4. v obydlí se zdržuje osoba, na kterou byl vydán příkaz k zatčení, předvedení nebo dodání do výkonu TOS

možno použít pokud věc nesnese odkladu a vstup je nezbytný pro 1-4

provádí policejní orgán

při tomto procesním úkonu nesmí být provedeny jiné úkony, než ty, které odstraňují naléhavé nebezpečí nebo slouží k zajištění osoby

o úkonu PO sepíše protokol

jiné osoby se přiberou, pokud jim nehrozí nebezpečí ohrožení života nebo zdraví

vstup jsou osoby povinny strpět, pokud se přičí, je možno přes marnou výzvu odpor překonat (poznačit do protokolu)

C/1 Vydání, odnětí a vrácení věci

trestní řád ukládá osobám povinnost předložit na *vyzvání OČTŘ* věc, která je důležitá pro trestní řízení a kterou má osoba u sebe. Jedná se o procesní úkon, kterým se zasahuje do práva **vlastnického, nedotknutelnosti osoby a soukromí, apod.** Při výzvě je nutné osobu upozornit, že pokud výzvě nevyhoví, věc může být: **odňata a uložena pořádková pokuta do 50 000,-Kč /§66 /**

vyzvat k vydání věci je oprávněn předseda senátu a v přípravném řízení SZ a PO

povinnost se nevztahuje na listinu, o které platí zákaz výslechu / § 99 /

Odnětí věci § 79 - pokud držitel věci výzvě nevyhoví, může předseda senátu, v přípravném řízení SZ, s jeho souhlasem i PO **vydat příkaz k odnětí věci**. Bez předchozího souhlasu může PO vydat příkaz, pokud souhlasu nelze předem dosáhnout a věc nesnese odkladu. K odnětí věci se dle možností přibere **nezúčastněná osoba**. O odnětí a vydání věci se sepisuje **protokol s popisem věci**. O převzetí věci se předá držiteli **potvrzení** nebo **opis protokolu**.

Vrácení věci §§ 80-81- pokud není již potřeba vydané nebo odňaté věci pro účely trestního řízení, vrátí se tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata, pokud nepřichází v úvahu **zabrání** nebo **propadnutí věci**. Pokud uplatňuje nárok na vrácení věci jiná osoba, vydá se tomu, o jehož **právu na věc není pochyb** - jinak se uloží do úschovy a o majiteli rozhodne občansko- právní soud. Pokud obviněný vydal věc, kterou **získal TČ a není znám poškozený**, vyhlásí se veřejně popis věci s vyzváním, aby se majitel do 6 měsíců od vyzvání přihlásil. Pokud se nepřihlásí, věc se realizuje dle zvláštních předpisů.

C/2 zajištění peněžních prostředků na účtu: a/ banky § 79a

b/ spořitelního a úvěrního družstva nebo jiných subjektů § 79b

Důvody k zajištění peněžních prostředků na účtu banky, spotřebního a úvěrního družstva nebo jiných subjektů, blokace penzijního připojištění, čerpání finančního úvěru a finančního pronájmu:

= peníze jsou určeny k spáchání TČ

= byly užity k spáchání TČ

= jsou ziskem z trestné činnosti

Rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení SZ, s jeho souhlasem PO. **Bez souhlasu** v naléhavých případech, které nesnesou odkladu - do 48 hodin PO předloží SZ své rozhodnutí/forma **usnesení/** k odsouhlasení

Rozhodnutí se doručí bance vedoucí účet, po zajištění majiteli účtu.

Rozhodnutí obsahuje

= bankovní spojení / kód banky a číslo účtu/

= peněžní částka v příslušné měně a výši

Okamžikem doručení je zakázána jakákoli dispozice s peněžními prostředky, s výjimkou pohledávek, sloužících k výkonu rozhodnutí / nejprve z volné částky, pokud prostředky nestačí se souhlasem soudce a v Pří. SZ - neplatí pokud je uspokojována pohledávka státu/. Po splnění účelu příslušný orgán vydá rozhodnutí o zrušení nebo omezení zajištění, o kterém informuje banku a majitele účtu. Majitel má právo kdykoli žádat o zrušení nebo omezení zajištění - o žádosti rozhoduje soudce a v Pří. SZ. Zamítnutá žádost může být znovu podána 14 dnů po právní moci rozhodnutí, dříve, pokud jsou uvedeny jiné důvody. Opravným prostředkem je stížnost.

C/3 zajištění zaknihovaných cenných papírů rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení SZ, v naléhavých případech PO

do 48 hodin souhlas SZ

Středisko cenných papírů nebo Česká národní banka zřídí účet, na kterém tyto zaknihované cenné papíry vede

okamžikem doručení rozhodnutí je zakázána jakákoli činnost s cennými papíry

C/4 osobní prohlídka

procesní úkon, kterým se pro účely TŘ zajišťuje důležitá věc a existuje důvodné podezření, že osoba ji má u sebe. Závažný zásah do nedotknutelnosti osoby a dalších práv garantovaných Listinou.

provádí se po předchozím výsledku - bez, pokud věc nesnese odkladu a výsledkem nelze okamžitě provést

o výsledku prohlídky se osobě vydá potvrzení nebo opis protokolu, včetně seznamu vydaných nebo odňatých věcí

osoba je povinna úkony strpět, pokud klade odpor, po marné výzvě je možno odpor překonat - záznam v protokolu

příkaz vydává předseda senátu, v přípravném řízení SZ, s jeho souhlasem PO

provádí zásadně osoba stejného pohlaví za účasti nezúčastněné osoby

- bez příkazu nebo souhlasu = souhlasu nebo příkazu nelze předem dosáhnout a věc nesnese odkladu

= osoba byla přistižena při TČ

= na osobu byl vydán příkaz k zatčení

= jedná se o osobu zatčenou, zadrženou nebo která se bere do vazby a existuje podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí

C/5 zadržení, otevření, záměna, sledování zásilky

procesní úkony, kterými je možno objasnit skutečnosti, důležité pro TŘ. Zasahuje se jimi do listovního tajemství a soukromí osoby.

Zásilka - předmět dopravovaný jakýmkoli způsobem s využitím pošty nebo jiné osoby, včetně dopravy skrytým způsobem.

Zadržení zásilek § 86 - pokud v konkrétní věci je nutno zjistit obsah nedoručených zásilek **nařídí** předseda senátu, v přípravném řízení SZ poště nebo podniku zabezpečujícímu jejich dopravu, aby zásilku vydal jemu nebo v přípravném řízení SZ nebo PO. **Bez příkazu** může být zásilka **pozdržena**, pokud věc nesnese odkladu a nařízení nelze předem dosáhnout na **příkaz PO** / do 24 hodin informovat SZ/. Pokud nařízení neobdrží pošta do 3 dnů, zásilku nesmí déle zdržovat.

Otevření zásilek § 87 - smí předseda senátu a v přípravném řízení se souhlasem soudce SZ a PO. Po splnění účelu se otevřená zásilka předá adresátovi, rodinnému příslušníkovi nebo odesílateli. Pokud má její obsah škodlivý vliv na TS, připojí se zásilka ke spisu. Je-li to

vhodné, obsah zásilky se sdělí adresátovi nebo rodinnému příslušníku. Zásilku, která nebyla otevřena, předá adresátovi nebo podniku, který ji vydal.

Záměna zásilek § 87a - procesní úkon, který slouží k zjištění osob, které se zásilkou nakládají. Provádí se, pokud existuje důvodné podezření, že zásilka obsahuje:

1. omamné a psychotropní látky a jedy a prekursory
2. radioaktivní materiál
3. padělané peníze a cenné papíry
4. střelné a hromadně účinné zbraně, střelivo a výbušniny
5. věci určené ke spáchání TČ
6. věci pocházející z TČ

Záměnu nařídí předseda senátu a v přípravném řízení se souhlasem soudce SZ a upravenou zásilkou předá k dopravě. Záměnu provede PO, sepíše o tom **záznam** a provede úschovu zaměněných věcí / nakládá s nimi jako s odňatými věcmi/.

Sledování zásilek § 87b - může nařídít v přípravném řízení SZ k:

- a/ objasnění TČ
- b/ zjištění všech pachatelů

(pokud jiný způsob není možný nebo vhodný.)

Sledování provádí PO - vůči osobám nakládajícím se zásilkou neprovádí žádné úkony /vydání, odnětí věci/. Sepisuje **protokol**, dle potřeby pořizuje **obrazový či jiný záznam**

Bez příkazu - pokud věc nesnese odkladu a příkazu nelze předem dosáhnout

PO bezodkladně informuje SZ a dále pokračuje podle jeho pokynů

PO provádí v průběhu sledování součinnost s *celními orgány*, pokud sledovaná zásilka bude překračovat státní hranice

sledování ukončí PO z příkazu SZ, **bez příkazu** pokud nakládáním se zásilkou vznikne vážné nebezpečí:

a/ ohrožení zdraví či života

b/ značné majetkové škody /nad 500 000,- Kč/

c/ zásilku není možno dále sledovat

PO učiní opatření k zajištění sledované věci /vydání, odnětí/, pokud přechodem přes státní hranice nepřebírá její sledování orgán cizího státu.

C/6 odposlech a záznam telekomunikačního provozu

§ 88 - procesní úkon, kterým se zasahuje do soukromí osoby a ochrany přepravovaných zpráv. Provádí se:

a/ TŘ pro zvlášť závažný zločin

b/ TŘ pro úmyslný TČ, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva /např. porušování práv k ochranné známce, porušování autorského práva, opuštění dítěte, nedovolená výroba omamných látek vše TrZ, apod./.

Příkaz vydává předseda senátu, v přípravném řízení na návrh SZ soudce.

Odposlech mezi obviněným a obhájcem není přípustný. Forma **písemná**, odůvodněný - obsahuje dobu odposlechu - nezbytně nutná, nejdéle 6 měsíců, může být prodloužena o dalších 6 měsíců. Provádí PČR. **Bez příkazu** - pokud s tím odposlouchávaný souhlasí. Pokud má být záznam využit jako **důkaz**, musí se k němu připojit **protokol**, který obsahuje údaje o místě, času, způsobu provedení, obsahu záznamu a osobě, která záznam pořídila. Ostatní záznamy je nutno uschovat a v protokolu označit, kde jsou uloženy. Pokud nebyly záznamem zjištěny skutečnosti důležité pro účely TŘ, záznam se předepsaným způsobem zničí.

Pokud je nutné pro TŘ zjistit **údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu § 88a**, které jsou předmětem telekomunikačního tajemství nebo se na ně vztahuje ochrana osobních a zprostředkovacích dat, **nařídí** předseda senátu, v přípravném řízení soudce, aby tyto údaje byly vydány jemu, v přípravném řízení SZ nebo PO. Forma - **písemná**, odůvodněná. **Bez příkazu** - uživatel telekomunikačního zařízení k tomu dá souhlas.

6.11 Dokazování a důkazní prostředky

Důkazní právo - souhrn norem trestního práva procesního, které upravují dokazování / hl. 5., §§ 89 - 118, Třá./.

Dokazování - rozumíme zákonem upravený postup OČTŘ, jehož úkolem je umožnit OČTŘ poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí, tedy vyhledat důkazy, tyto důkazy provést, získané poznatky procesně zajistit, prověřit a zhodnotit.

V rámci dokazování lze rozlišovat tyto fáze:

1. vyhledávání důkazů - povinnost všech OČTŘ v průběhu celého TŘ/např. ohledání místa činu, vyžadování vysvětlení, apod./

2. provádění a procesní zajišťování důkazů - provádění je procesní činnost OČTŘ, každý provedený důkaz musí být procesně zajištěn sepsáním *protokolu*.

3. prověrka a hodnocení důkazů - prověrka je předpokladem zhodnocení důkazů. Prověřují se jednotlivě a poté v souhrnu, aby se odstranily případné rozpory, jejich rozbořem se objasňuje vzájemná souvislost důkazů a vztah k okolnostem případu. Hodnocení je myšlenková činnost OČTŘ, při níž se získávají údaje o závažnosti, zákonnosti a pravdivosti důkazů.

Jednotlivé fáze od sebe **nejsou odděleny**, vzájemně se prolínají a úzce spolu souvisí.

Rozsah dokazování - § 89/1 okruh důkazů, které je nutno zjistit a zajistit, aby mohlo být rozhodnuto v konkrétní trestní věci / vinen - nevinen, zastavení, přerušení TS, apod./. V TS se především dokazuje:

1. zda se skutek stal a je-li TČ
2. spáchal-li ho obviněný a z jakých pohnutek
3. okolnosti k posouzení společenské nebezpečnosti
4. posouzení osobních poměrů pachatele
5. určit následek a výši škody
6. okolnosti vylučující trestnost
7. okolnosti vedoucí k trestné činnosti nebo které umožnily spáchání TČ

Předmět důkazu - skutečnost, která má být v dokazování zjištěna.

Důkazní prostředek - je prostředek, který je používán OČTŘ při dokazování, za účelem poznání předmětu důkazu, tedy skutečnosti, která má být zjištěna.

Podle TrŘ jím může být:

1. výslech svědka §§ 97-104
2. výslech obviněného §§ 91-95
3. výslech a posudek znalce §§ 105-109, 111
4. posudek ústavu § 110
5. věcné a listinné důkazy § 112
6. ohledání § 113
7. prohlídka těla a jiné podobné úkony § 114
8. prohlídka, pitva a exhumace mrtvoly § 115
9. vyšetření duševního stavu §§ 116-118

10. konfrontace § 104a
11. rekognice § 104b
12. vyšetřovací pokus § 104c
13. rekonstrukce § 104d
14. prověrka na místě § 104e

Důkaz - v procesním smyslu je to přímý poznatek, který OČTŘ získal o předmětu důkazu z důkazního prostředí při procesním dokazování.

Každý procesní důkaz je vždy nutně spjat s určitou osobou nebo věcí / např. výpověď, listina, apod./. Tyto osoby nebo věci označujeme jako nositele - prameny důkazů.

Rozdělení důkazů:

A/ podle vztahu k předmětu obvinění

1. usvědčující - prokazují okolnosti, které svědčí proti obviněnému.
2. ospravedlňující - svědčí ve prospěch obviněného.

B/ podle nositele důkazu:

1. původní - důkaz získaný z bezprostředního pramene / např. výpověď očitého svědka/
2. odvozený - důkaz, který je získán jinak, než z bezprostředního pramene /např. kopie listiny/

C/ podle vztahu k dokazované skutečnosti:

1. přímé - přímo se jimi potvrzuje nebo vyvrací dokazovaná skutečnost

2. nepřímé - netýká se přímo dokazované skutečnosti, ale zapadá do mozaiky případu a společně s jinými důkazy směřuje k potvrzení nebo k vyvrácení dokazované skutečnosti.

Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Důkaz získaný nezákonným způsobem nesmí být v řízení použit / výjimka - proti tomu, kdo důkaz nezákonně získal/.

Důkazní prostředky

1. Výslech a posudek znalce §§ 105-109, 111

pokud jsou nutné k posouzení skutečností důležitých pro účely TŘ odborné znalosti, může OČTŘ přizvat znalce

v jednoduchých případech postačí místo znalce *potvrzení* nebo *odborné vyjádření* příslušného státního orgánu (bez úplaty), ale i jakékoli fyzické nebo právnické osoby, která má odborné znalosti v posuzovaném případě

při objasňování zvláště důležitých skutečností je možno přibrat 2 znalce - prohlídka a pitva mrtvoly § 105/4

znalec musí být poučen (nedostavení se na předvolání, nepravdivý znalecký posudek.) a uveden na seznamu znalců

může se seznámit se spisy v části týkající se znaleckého posudku, případně se účastnit procesních úkonů

o přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem SZ, posudek se doručí i obhájci

pokud není znalecký posudek písemný, vyslechne se znalec do protokolu, pokud je, může se na něj odvolat

jsou-li v posudku vady, požádá se znalec o vysvětlení, případně se přibere jiný znalec

v přípravném řízení nemusí PO a SZ znalce vyslechnout, pokud o spolehlivosti a úplnosti znaleckého písemného posudku nejsou pochybnosti

znalec má nárok na znalečné, výši určí ten, kdo ho přibral

2. Posudek ústavu § 110 ve výjimečných případech podá písemně posudek státní orgán, vědecký ústav, vysoká škola nebo instituce specializovaná na znaleckou činnost, s uvedením jména zpracovatele (případné podání vysvětlení)

v přípravném řízení provádí PO a SZ, v řízení před soudem předseda senátu

předložit znalecký posudek mohou i strany

3. Věcné a listinné důkazy § 112

a) věcné důkazy - jsou předměty, kterými, nebo na kterých byl TČ spáchán, nebo jiné předměty, které prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost.

b) listinné důkazy - jsou listiny, které svým obsahem potvrzují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost.

4. Ohledání § 113 koná se, pokud má být přímým pozorováním objasněna skutečnost důležitá pro TŘ. Může být přibrán znalec. Zpracovává se **protokol**. Přikládá se fotodokumentace, náčrtky a jiné pomůcky.

5. Prohlídka těla a jiné podobné úkony § 114 povinnost každého podrobit se, pokud se na těle zjišťují stopy TČ. Provádí **lékař** nebo **osoba stejného pohlaví**.

odběr krve nebo jiný úkon, pokud s ním není spojeno nebezpečí ohrožení zdraví, je osoba povinna strpět

zjištění totožnosti osoby, která se pohybovala na místě činu

osoby musí PO poučit o povinnosti podrobit se a o možných následcích, pokud se úkonu nepodrobí (pořádková pokuta § 66 - až do 50 000,- Kč).

6. Prohlídka a pitva mrtvolu a její exhumace § 115

provádí se, pokud existuje podezření, že osoba zemřela následkem TČ

pohřbít mrtvolu lze jen se souhlasem SZ

exhumaci může nařídit předseda senátu a v přípravném řízení SZ

druhy pitev: soudní, zdravotní a anatomická

7. vyšetření duševního stavu §§ 116-118

provádí znalec z oboru psychiatrie

u obviněného, pokud je podezření, že jednal v nepřičetnosti nebo zmenšené přičetnosti, může soud a v přípravném řízení na návrh SZ soudce rozhodnout o pozorování ve zdravotnickém zařízení (zvláštním oddělení věznice) na dobu 2 měsíců, kterou lze o 1 měsíc max. prodloužit. Současně se znalec vysloví, zda je pobyt osoby na svobodě nebezpečný

u svědka lze provést vyšetření duševního stavu pouze ambulantně

8. Konfrontace § 104a je důkazní prostředek, který je využíván k odstranění závažných nesrovnalostí ve výpovědi svědka a obviněného nebo spoluobviněných a tyto rozpory nelze objasnit jiným způsobem. *Obviněný* je postaven *svědkovi* nebo *spoluobviněným* tváří v tvář. Konfrontovat nelze svědka, jehož totožnost má být utajena. Osobu mladší 15 let jen ve zcela výjimečných případech, přičemž je nutno zabezpečit, aby nedošlo k mravnímu nebo duševnímu narušení vývoje dítěte. Konfrontují se vždy pouze dvě osoby. Tyto se vyslechnou samostatně, v přítomnosti konfrontované osoby. Vzájemné otázky si mohou klást se souhlasem vyslychajícího. Konfrontace se provádí zpravidla v řízení před soudem, v jiných stádiích jen zcela výjimečně (§ 104a/7), vždy až po samostatném výslechu, na základě kterého byl sepsán protokol.

9. Rekognice § 104b je důkazní prostředek, který spočívá v tom, aby ztotožňující osoba (obviněný, svědek, podezřelý) znovu poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost. Jedná se o *znovu poznání* dříve bezprostředně vnímaných objektů (osob nebo věcí), které osoba bezprostředně vnímala svými smysly. Provádí se tak, že se osoba nebo věc nejprve popíše a

poté se mezi podobnými objekty vybere. Osoby se znovu poznávají vedle **nejméně 3 dalších osob nebo dle fotografie**, věci mezi více obdobnými věcmi. Řadí se mezi neopakovatelné úkony. Přibírá se **nezúčastněná osoba**.

10. Vyšetřovací pokus § 104c - důkazní prostředek, který spočívá v pokusném vyvolávání a zkoumání jevů, činností a událostí v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách za účelem poznání a dokázání skutkového stavu věci. (např. zjištění, zda bylo možno z určitého místa něco slyšet, vidět, apod).

v přípravném řízení se přibírá nezúčastněná osoba (v případě, že by její přibrání znemožnilo experiment - nemusí být přibrána)

pokud jsou přibráni znalec, podezřelý, obviněný nebo svědek, řídí se jejich účast ustanoveními o výslechu

ten, kdo má právo odepřít výpověď, nesmí být k úkonům s experimentem souvisejícím donucován.

11. Rekonstrukce § 104d - znovuobnovení spočívá v obnovení objektů, situací a okolností, za kterých byl spáchán TČ, nebo které k němu mají podstatný vztah. Rekonstrukcí se prověřuje výpověď podezřelého, obviněného, spoluobviněných, svědka nebo poškozeného, pokud jiné důkazy nepostačují k objasnění věci (např. u sebevraždy, zda se mohl sám oběsit či ne)

12. Prověrka na místě § 104e - provádí se, pokud je za přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka nutné upřesnit údaje, důležité pro TŘ, které se vztahují k určitému místu (např. svědek viděl osobu něco odhodit do kanálu, obviněný uvádí, že zakopal tělo oběti, apod.)

6.12 Výslech obviněného

Trestní řád označuje osobu, proti které se vede trestní řízení, několika termíny. Každý termín přitom vyjadřuje určitý stupeň obvinění, podmíněný přesnými formálními předpoklady.

Obviněný je ten, proti komu bylo zahájeno trestní stíhání usnesením (§ 32 a § 160/1). Osoba, proti které se vede trestní řízení, má v tomto procesu nezastupitelné místo. V trestním řízení může být:

- a) procesní stranou
- b) důkazním prostředkem (zejména svou výpovědí)
- c) předmětem výkonu rozhodnutí

Postavení obviněného v trestním řízení je upraveno v souladu se zásadou humanismu a demokracie. V důsledku těchto zásad obsahuje trestní řád ustanovení, která zakazují **jakýmkoli způsobem obviněného nutit k doznání či výpovědi** (§ 92/1, §164/3). Zákon rovněž dbá na to, aby se přípravné řízení konalo co nejrychleji a obviněný nebyl průtahy v řízení poškozován. K tomuto účelu obsahuje TrŘ lhůty pro vyšetřování (§§ 167/1,2, 170/1).

Stadia výslechu: 1) úvodní stadium (část)

2) monolog

3) dialog

4) závěrečné stadium (část)

1) Úvodní stadium

-zajištění přítomnosti osoby (např. předvolání, předvedení)

ověření totožnosti obviněného

seznámení s předmětem výslechu

objasnění podstaty obvinění

poučení obviněného o právech a povinnostech

a) práva obviněného - § 33 - má právo vypovídat

vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu

obvinění musí být sděleno nejpozději na počátku 1. výslechu

nahlížet do spisu a činit si výpisky

právo na závěrečnou řeč obžalovaného

používat mateřského jazyka

právo uvádět okolnosti, které slouží k jeho obhajobě

právo podávat opravné prostředky

zvolit si obhájce, na bezplatnou obhajobu, žádat o ustanovení obhájce, apod.

b) povinnosti obviněného - dostavit se na předvolání

strpět úkony k zjištění totožnosti

podrobit se prohlídce těla

strpět odběr krve nebo jiný obdobný úkon

podrobit se vyšetření duševního stavu (hospitalizace)

strpět zadržení, vazbu, apod.

2). Monolog - souvislé líčení událostí obviněným. Toto stádium začíná, pokud je obviněný vyzván, aby souvisle vypověděl, co je mu o předmětné věci známo.

Monolog se zásadně **nepřerušuje**, výpověď je vyslychajícím pouze **usměrňována**, pokud se obviněný odklání od tématu. Do protokolu se zapisuje v **přímé řeči**, pokud možno, **doslovně**, včetně případných **vulgarizmů**.

3). Dialog - stádium otázek a odpovědí. Otázky se kladou za účelem doplnění výslechu, nebo odstranění nepřesností nebo rozporů ve výpovědi. V této části se projevuje aktivní úloha

vyslychajícího. Do protokolu se nejdříve zapíše otázka a hned na ni následuje odpověď. Výpověď obviněného nesmí být žádným způsobem ovlivňována. Proto platí zákaz kladení **kapciozních a sugestivních otázek**.

a) kapciozní otázka - znamená předstírání klamavé a nepravdivé okolnosti. Otázky nesmí být formulovány tak, aby obviněný nepoznal jejich pravý smysl a tak byl sveden proti své vůli k výpovědi, kterou by jinak neučinil (např. při domovní prohlídce byly nalezeny věci pocházející z krádeže, vaše máma nám všechno řekla, apod., což se však nezakládá na pravdě).

b) sugestivní otázky - znamená, že je v nich návod odpovědi pro obviněného (např. měla ta žena krátké blond vlasy, apod.).

4). Závěrečná část (podpisová doložka) - po přečtení výpovědi obviněný může požádat o doplnění nebo změny v protokolu. Pokud tak neučiní, podepisuje každou stranu protokolu. Čtení a podpisu protokolu je přítomna **nezúčastněná osoba**, pokud protokol nesepisuje **zapisovatel § 95/3**. Ostatní osoby, které se účastní výslechu, se podepisují dole pod textem na poslední straně protokolu. K podpisu nesmí být obviněný donucován. Pokud odmítne protokol podepsat, vyslychající tuto skutečnost v protokolu poznamená.

6.13 Výslech svědka

Svědecká výpověď je nejčastějším důkazním prostředkem v trestním řízení. Význam výpovědi svědka pro správné rozhodnutí ve věci je mimořádný, protože mnohé okolnosti v trestním řízení je možno objasnit jen s jeho pomocí.

Svědek je osoba, která byla vyzvána OČTŘ, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které vnímala svými smysly (viděla, slyšela, cítila, apod.) a je schopna je reprodukovat.

Svědek je osoba rozdílná od obviněného a to především svým procesním postavením. Je nezastupitelný jinou osobou. Svědkem může být v trestní věci i poškozený.

Svědecká způsobilost není trestním řádem stanovena. Svědkem tedy může být kdokoli (i osoba nezletilá, s fyzickými nebo psychickými vadami, apod.). Vznikne-li pochybnost, zda je svědek schopen zřetelně vnímat jev, o kterém má podat svědectví, jak je tedy jeho výpověď hodnověrná, může nechat OČTŘ přezkoumat jeho stav znalcem v oboru psychiatrie - § 118).

§ 97 trestního řádu stanoví obecnou zásadu, že **vypovídat jako svědek je povinen každý**. Z povinnosti vypovídat zná zákon výjimky. Tyto jsou odůvodněny především veřejným zájmem, ale i zájmy soukromými (např. citový vztah k pachateli TČ). V některých případech platí přímo **zákaz výpovědi**, v jiných má svědek **právo výpověď odepřít**.

Z povinnosti vypovídat jsou vyňaty:

1) Osoby požívající imunit a výsad § 10 na základě zákona nebo mezinárodní smlouvy (např. poslanci, velvyslanci).

2) Osoby, jejichž výslech je zakázán § 99

a) osoby, které jsou nositeli utajovaných skutečností - nevztahuje se na stupeň utajení **důvěrné a vyhrazené**.

b) osoby, které jsou nositeli zákonné povinnosti mlčenlivosti (uložená nebo uznaná státem). Netýká se TČ, u kterého má svědek oznamovací povinnost.

3) Osoby oprávněné odepřít výpověď §100 svědek může odepřít výpověď, pokud by způsobil trestní stíhání sobě, příbuznému v pokolení přímém, sourozenci, osvojiteli, osvojení, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocíťoval jako újmu vlastní. Netýká se TČ, u kterých má svědek oznamovací povinnost (dle TrZ § 168 u TČ např. § 91 vlastizrada, 92 rozvracení republiky, 93, 93a teroru, 95, 96 záškodnictví, 97 sabotáže, 105 vyzvědačství, 259 genocidia).

Vyslýchající se po tom, kdy svědek odepře výpověď, nesmí dotazovat na důvody odepření výpovědi. Do protokolu poznamená, že svědek využívá svého práva a vypovídat nebude, např. pro příbuzenský vztah.

Osoba nemůže mít v dané věci více, než **jedno procesní postavení**.

jedna osoba nemůže být v jednom řízení svědkem a zároveň i obviněným

obviněný nemůže být v téže věci svědkem, a to ani v poměru k jiným obviněným.

dřívějšího obviněného lze v poměru k ostatním spoluobviněným slyšet jako svědka, pokud proti němu bylo dřívější trestní stíhání např. zastaveno, byl vydán pravomocný rozsudek, apod.

kdo je ve věci svědkem, nemůže být OČTŘ ani zapisovatelem

Stadia výslechu svědka

a) úvodní část - výslech svědka se provádí dle ustanovení § TrŘ §§ 101, 101a

zjistit totožnost svědka

zjistit jeho poměr k obviněnému

zjistit poměr k projednávané věci

dotázat se na okolnosti důležité k zjištění hodnověrnosti svědka

poučít svědka o právech a povinnostech

Práva svědka - být poučen o svých právech a povinnostech

o právu odepřít výpověď

o zákazu výslechu

o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu

nahlížet do svých poznámek dříve, než dá odpověď

užívat mateřského jazyka

přečíst si protokol, nebo si ho nechat přečíst

žádat o změny nebo doplnění protokolu

svědečné

utajení totožnosti svědka § 55/2

Povinnosti svědka - povinnost svědčit (dostavit se a vypovídat)

vypovídat pravdu, nic nezamlčovat (křivá výpověď § 175, křivé obvinění § 174, poškozování cizích práv § 209, pomluva § 206, vše TrZ apod.).

předložit písemné poznámky k nahlédnutí

podrobit se prohlídce těla

strpět odběr krve nebo jiný obdobný úkon

napsat potřebný počet slov

popsat osobu nebo věc, jejichž totožnost se má zjistit

strpět úkony ke zjištění totožnosti

Další části výslechu jsou stejné, jako u obviněného. Sepisuje se **protokol o výslechu svědka**.

Zvláštnosti při výslechu osob mladších 15 let § 102 - v důsledku toho, že výslech by mohl nepříznivě ovlivnit duševní nebo mravní vývoj této osoby, stanoví trestní řád některé zásady, podle kterých se výslech provádí.

osoba se vyslýchá zásadně jednou

k výslechu se přibere pedagog nebo osoba, která má zkušenosti s výchovou mládeže

k výslechu je možno přibrat rodiče

v dalším řízení se protokol o výslechu této osoby čte

výslech se provádí v civilním oděvu

poučení je nutno provést vzhledem k intelektové vyspělosti vyslýchané osoby

sepisuje se protokol o výslechu osoby mladší 15 let